

A MAGYARORSZÁGI 194
2K.
KÁRPÁTEGYESÜLET
ÉVKÖNYVE.

XXVIII. ÉVFOLYAM. 1901.

2 MELLÉKLETTEL

SZERKESZTETTE: KAROLINY MIHÁLY.

AZ EGYESÜLET

KIADVÁNYA.

KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

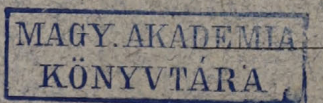
IGLÓ.

NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1901.

HIRDETÉS.

Tudósítjuk a Magas Tátra látogatóit és barátait, hogy a Zöld-tó mellett épült menedékház, melynek vendéglője étkező-teremből, három turista-szobából stb.-ből áll, június 15.-én megnyílt, s így a kirándulók ott teljes ellátásban részesülhetnek.

MAGY. AKADEMI-
KÖNYVTÁRA

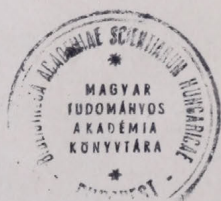
SCHMIDT J. FÉLŐ.

SZŐNYEY KÁLMÁN.

SCHMIDT J. 1886.

ZÖLDTAVI-VÖLGY. — GRÜNSEETHAL.

A MAGYARORSZÁGI
KÁRPÁTEGYESÜLET
ÉVKÖNYVE.

XXVIII. ÉVFOLYAM. 1901.

2 MELLÉKLETTEL

SZERKESZTETTE: KAROLINY MIHÁLY.

AZ EGYESÜLET

KIADVÁNYA.

KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

IGLÓ.

NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1901.

A MAGYARORSZÁGI

300880

KÁRPÁTEGYESÜLET

ÉVKÖNYVE

MAGY. AKADEMLIA
KÖNYVTÁRA

KAROLINY MIHALY

ÁLLAMTULAJDON

AZ EGYETEM

KÖZPONT SZÉKHELYE IGLÓ

IGLÓ

KÖNYVTÁR

1901

TARTALOM.

I. ÉRTEKEZÉSEK.

	Oldal
1. Wagner János: Túróc vármegye edényes növényei	I
2. Englisch Károly lovag: Ujabb kirándulások a Magas Tátrában . . .	57
3. Weber Samu: A Fehértavi-csúcson	75
4. Dr. Greisiger Mihály: Tátravidéki művelődéstörténeti adalékok. (Folytatás)	81

II. AZ EGYESÜLET ÜGYEI.

1. Közgyűlés (95). — 2. Elnöki jelentés (100). — 3. Választmányi ülés (107). — 4. A M. K. E. 1900. évi bevételeinek és kiadásainak kimutatása (116). — 5. A Magyarországi Kárpátgyűlés alapítványainak kimutatása 1900 decz. 31.-én (118). — 6. A M. K. E. muzeumbizottságának 1900. évi jelentése (120). — 7. A M. K. E. muzeumának 1900. évi zárszámadása (120). — 8. A M. K. E. muzeumának 1901. évi előirányzata (121). — 9. Az osztályok jelentései: Egri Bükk osztály (123). — Keleti Kárpátok osztálya (128). — Liptói osztály (130). — Lőcsei osztály (134). — Sziléziai osztály (135). — 10. Választmányi ülés (138). — 11. A Magyarországi Kárpátgyűlés 1901. évi előirányzata (142). — 12. A M. K. E. védnöke, tiszteletbeli elnöke, tiszteletbeli tagjai, tisztviselői, választmányi tagjai, muzeumbizottsága, képviselői (144). — 13. A M. K. E. Zólyommegyei osztályának 1899. és 1900. évi számadása (147).

III. APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

1. Külföldi turistaegyesületek: Gácsországi Tátraegyesület (148). — A német és osztrák Alpes-egyesület (148). — Német turistaegyesületek szövetsége (149). — A szász Svájcz hegyi-egyesülete (149). — Svájci Alpes-klub (150). — Francia Alpes-klub (150). — 2. Belföldi turistaegyesületek: Az Erdélyi Kárpát-Egyesület (151). — Siebenbürger Karpathenverein (152). — Magyar Turistaegyesület (152). — Magyar Tanítók Turistaegyesülete (153). — Mecsek-egyesület (154). — 3. Posewitz Tivadar: 1899. és 1900. évi turistika és idegenfoglalom (155). — 4. Dénes Ferencz: A Magas Tátra Schlapal E-féle domború térképe (160). — 5. Kincskereső irata (162). — 6. A tátrai Buchholtz-tavak és a Fuchs-tó (165). — 7. Téli kirándulások a Magas Tátrába (167).

IV. HALOTTAINK.

1. † Szőnyey Kálmán (168). — 2. † Dr. Wagner Vilmos (170). — 3. † Höpfner Gusztáv (172). — 4. † Zoffcsák József (174). — 5. † Gabos Gyula (175).

V. HIRDETÉSEK.

VI. KÉPMELLÉKLETEK.

1. Szőnyey Kálmán. — 2. Zöldtavi-völgy.

TARTALOM

I. ÉRTÉKESZÉK

1. A Magyar Királyság	1
2. A Magyar Királyság	2
3. A Magyar Királyság	3
4. A Magyar Királyság	4
5. A Magyar Királyság	5

II. AZ ÉRTÉKESZÉK TARTALMA

1. A Magyar Királyság	1
2. A Magyar Királyság	2
3. A Magyar Királyság	3
4. A Magyar Királyság	4
5. A Magyar Királyság	5
6. A Magyar Királyság	6
7. A Magyar Királyság	7
8. A Magyar Királyság	8
9. A Magyar Királyság	9
10. A Magyar Királyság	10
11. A Magyar Királyság	11
12. A Magyar Királyság	12
13. A Magyar Királyság	13
14. A Magyar Királyság	14
15. A Magyar Királyság	15
16. A Magyar Királyság	16
17. A Magyar Királyság	17
18. A Magyar Királyság	18
19. A Magyar Királyság	19
20. A Magyar Királyság	20

III. AZ ÉRTÉKESZÉK TARTALMA

1. A Magyar Királyság	1
2. A Magyar Királyság	2
3. A Magyar Királyság	3
4. A Magyar Királyság	4
5. A Magyar Királyság	5
6. A Magyar Királyság	6
7. A Magyar Királyság	7
8. A Magyar Királyság	8
9. A Magyar Királyság	9
10. A Magyar Királyság	10
11. A Magyar Királyság	11
12. A Magyar Királyság	12
13. A Magyar Királyság	13
14. A Magyar Királyság	14
15. A Magyar Királyság	15
16. A Magyar Királyság	16
17. A Magyar Királyság	17
18. A Magyar Királyság	18
19. A Magyar Királyság	19
20. A Magyar Királyság	20

IV. ÉRTÉKESZÉK

1. A Magyar Királyság	1
2. A Magyar Királyság	2
3. A Magyar Királyság	3
4. A Magyar Királyság	4
5. A Magyar Királyság	5
6. A Magyar Királyság	6
7. A Magyar Királyság	7
8. A Magyar Királyság	8
9. A Magyar Királyság	9
10. A Magyar Királyság	10
11. A Magyar Királyság	11
12. A Magyar Királyság	12
13. A Magyar Királyság	13
14. A Magyar Királyság	14
15. A Magyar Királyság	15
16. A Magyar Királyság	16
17. A Magyar Királyság	17
18. A Magyar Királyság	18
19. A Magyar Királyság	19
20. A Magyar Királyság	20

V. ÉRTÉKESZÉK

VI. ÉRTÉKESZÉK

1. A Magyar Királyság	1
2. A Magyar Királyság	2
3. A Magyar Királyság	3
4. A Magyar Királyság	4
5. A Magyar Királyság	5
6. A Magyar Királyság	6
7. A Magyar Királyság	7
8. A Magyar Királyság	8
9. A Magyar Királyság	9
10. A Magyar Királyság	10
11. A Magyar Királyság	11
12. A Magyar Királyság	12
13. A Magyar Királyság	13
14. A Magyar Királyság	14
15. A Magyar Királyság	15
16. A Magyar Királyság	16
17. A Magyar Királyság	17
18. A Magyar Királyság	18
19. A Magyar Királyság	19
20. A Magyar Királyság	20

Túróc vármegye edényes növényei.

Wagner Jánostól.

E l ő s z ó.

Mint a znióváraljai áll. tanítóképző intézetnek két éven keresztül volt növendéke felejtethlen igazgatóm, Somogyi Géza szívességével nagyszabású növénytani excursiókat tehettem az isk. év folyamán is. Módomban volt a vármegye kiválón érdekes vidékeire kora tavasszal és ősszel kirándulni s még a Zniótól valóban távol eső Kis Kriván-hegycsoporton is megfordultam május legelején és szeptember végén.

A két év alatt összegyűjtött több ezer ívnyi anyag arra ösztökölt, hogy a vármegye flóráját egybe állítsam. Munka közben meg az a gondolatom támadt, hogy az amúgy is rendkívül kis vármegyének minden talpattnyi földjét még egyszer kellene bejárnom, s megírhatnám azután a vármegye teljes monografiáját is.

Miután 1890 nyarán Dr. Simonkai Lajos volt reáliskolai tanáromat, első mesteremet és kedves barátomat a Magas Tátrán elkísértem: 1891-ben még egyszer meglátogattam Túróc vármegyét és június 15.-től aug. 23.-ig a legtöbb időt az Isten szabad ege alatt töltvén, bejártam a szó szoros értelmében az egész vármegyét, az érdekeesebb helyeket ismételve is, és gyűjtöttem a vármegyében és a szomszéd területeken négyezer ívnél több növényt.

E kis területen összehordott aránylag gazdag anyagot mint budapesti paedagogiumi hallgató dolgoztam fel s 1893. évi márczius 1.-én adtam fel a vizivárosi postán egy hazai tudományos intézet címére

Mi történt ezután vele, az egyrészt szomorú, másrészt jellemző. 4 esztendeig senki sem tudta, hova lett. Birálója — mint később kiderült, — három esztendeig nehéz beteg volt, majd meghalt, s nagynevű utódja megóvta az én művecskémet is az elkallódástól.

Ezen 7 esztendő alatt több közlemény és egy kiváló munka láttak napvilágot. Ezeket dolgozatomba természetesen bele kellett olvasztanom, s ezért van, hogy művem 1900-ból van keltezve, holott akkor Turóc vármegyében nem voltam, és egész dolgozatom, az újabb, számra nézve különben sem sok adattól eltekiutva, 1893-ban nyerte mostani alakját is.

Élénken emlékszem ma is azokra a vármegye minden zúgában élő, szíves vendéglátó, magyar birtokosokra, kik rendkívül fáradságos utaimat gyakran kellemessé tették.

Legtöbb hálával tartozom Akantisz Rezső znióvár-aljai erdőmester úrnak, ki lakást bocsátott rendelkezésemre, honnan összes, még a legnagyobb kirándulásaimat is végeztem és a kinek fenyőmagpergtő helyiségében növényeimet gyorsan és szépen kikészíthettem; továbbá bátyámnak, Ágostonnak, ki az összes kiadásaimat fedezte.

A munka megírásánál, illetve az anyag feldolgozásánál dr. Simonkai Lajos és dr. Degen Árpád urak, kedves barátaim, szívesek voltak könyvtárukat, gazdag gyűjteményüket rendelkezésemre bocsátani és engem kétes esetekben felvilágosítani.

Fogadják mindannyian e helyen is ismételve legőszintébb és leghálásabb köszönetemet.

Kún-Félegyháza, 1900. július 26.-án.

Wagner János.

Néhány szó Turóc vármegye növényzetéről általában.

A forrásművek jegyzéke.

Turóc vármegye területe 1150 km², tehát csak 27 km²-rel nagyobb hazánk legkisebb vármegyénél, Esztergom vármegyénél.

Határait mindenütt a Fáttra-hegységnek vagy kiágazásainak a gerinczei képezik, s a teljesen zárt völgykatlant épen csak a Vág töri át éjszaki csücskéjében és nyit két — természeti szépségekben egymással vetekedő természetes közlekedő utat egyrészt Liptó-, másrészt Trencsén vármegyébe.

Alakja többé-kevésbé kerekded. Éjszaki határán, a Vág jobb partján emelkedik a legmagasabb hegycsoportja; legmagasabb csúcsa, a Kis Kriván 1711 m magas. Keleti oldalán éjszokról dél felé a Nagy Fáttra húzódik, legmaga-

sabb hegycsúcsa az Osztre dok, 1591 m magas. Délen a Kis Fát ra Zsgyár nevű ága zárja be a medenczét, melynek legmagasabb hegye, a Hořenovo, csak 893 m magas. Nyugati határát pedig a Kis Fát ra, máskép Veterna Hola képezi, benne legmagasabb a Velka Luka (1477 m.)

A vármegye belseje délről (565 m) éjszakra (375 m) lejtős, néhol hullámos síkság.

Területének a fele erdőség.

Az erdőnek két harmada lucz (*Picea excelsa* Poir.) egy harmada bükk. Tölgyerdőt csak Dubova és Stubnya közt láttam (Dubrávi erdő, *Qu. aurea* Wierzb., *borealis* Heuff.) A bükk sok helyt 1200 m magasságba is felmegy, a hol elnyomorodott bokrokból sűrű, alig áthatolható bozótot alkot. Keverék fája a gyertyán, a korai és hegyi juhar, a sziléziai- és pálma-fűz vagy barkafa. A bangita, kutyabenge, fanyarka (*Amelanchier*), tömérdék rózsacserje, galagonya stb. az erdőknek kivált a szélein és domboldalakon terem, hol a mogyoró néhol egymaga egész cserjéseket alkot.

A fenyőerdők legfontosabb képviselője, a lucz, sok helyt tisztán alkot erdőket; gyakori az erdei fenyő is (pl. Horkin, Znióvár alja mellett) tömérdék borókával keverve, a jegenyefenyő, vörös fenyő, a tiszafa, a legmagasabb csúcson a törpefenyő is terjedelmes ligeteket alkot, sőt a Kis Kriván-hegycsoportokban néhol 1200 m magasságig is leszáll.

A fekete áfonya pl. a kis-krivánbeli Magurán egy méter magas, alig járható, terjedelmes cserjéseket alkot. A vágott erdőkre pedig rendkívül jellemzők a gyakran szinte végtelen, botanikusnak rettentőn unalmas és ugyancsak nehezen járható málnások, pl. a Javorinán a N. Fát rában vagy Budis határában. Budis vidékén, egyáltalán a vármegyének különösen délnyugati részében a *Calluna vulgaris* a vidék ábrázatára nézve jellemzővé lesz. Patakok mellett pedig a fűzek töménytelen faja és a *Myricaria* tűnnek fel.

A havasi legelők, kaszálók aránylag nagy területet foglalnak el. Életemben sem láttam nagyobb legelőt, mint a mekkora az, a mely a Velki Krizsnáról (1575 m) az Osztre dokon át a Ploska felé húzódik. Ezer meg ezer juh legel ott nyáron, s a mi rendkívül érdekes, az állatok legnagyobb része a lakott vidékektől való igen nagy távolság miatt télen át is ott marad. A különben érdektelen hegyóriás területének egy részét kaszálják, és az így nyert széna adja az állatok téli eleségét.

Úgy a kaszálók, mint az erdei tisztások, főleg pedig a mészsziklák az év bizonyos szakában elragadó virágszőnyeggel vannak borítva.

Megfordultam már az országban és azonkívül igen sok helyen, láttam sokkal több elemből szőtt, tarkább réteket, pl. a Rhodopében, a Balkánon: de a vidék növényzetéből mintegy kiválogatott legszebb egyedeket oly elbájoló sokaságban együtt még sehol sem láttam.

A tarka-barka keleti, délvidéki virágszőnyegek meg-
lepik az embert; gyermeki csódalattal néztem a játszi
képet: de komoly megilletődéssel csak Túrócz vármegye
virágsszövetkezeteit néztem.

A ki a természettől úgy is csak ritka helyen nyuj-
tott, a szó szoros értelmében elragadó, érzékeny embernek
igazán leírhatatlan módon elbűvölő virágmezőket élvezni
akarja: menjen el Túrócz vármegyébe, mászsza meg pl.
kikeletkor a Jankovát és nézze meg azt a millió és millió
hóvirágot, a mely a hegyet a szó szoros értelmében fehér
köntösbe öltözteti. Ott illattal is tölti be e szagtalannak tar-
tott virág a levegőt; menjen fel a Hohlersteinra, mikor a
Primula Auricula nyit s százezer virággal takarja a hegy
össze-vissza szakgatott, terjedelmes mészszikláit; mászsza
meg a vriczkói Klakot Facsko felől, mikor a Soldanella hun-
garica milliói nyílnak, vagy a Gentiana Clusii sokasága a
hegy tetején már messziről béklik. Én nekem könybe borult
a szemem, a mikor ezt az utóbbit először s véletlenül épen
java virágzásában találtam. Menjen fel a zniói Várhegyre,
mikor a Dianthus praecox illata tölti be az egész környé-
ket, avagy nézze meg a Dianthus nitidust a Kis Kriván-
hegycsoporton...

Természetes, hogy a vegetatio ily mérvű behatása
alatt a valóban gyógyító hatással bíró növények mellett
csodatevő növényeket is teremtett a lakosság fantáziája.

A különben is szegény vármegye, melynek terményei
a szükségletet nem fedezhetik és a melynek a népe a
zord éghajlat következtében gyakrabban beálló rossz
termések miatt úgy is eléggé próbára van téve: így lett
a Közép-Europában jól ismert olajkárok hazájává.

Utóbbiak drága pénzért árulnak oly csodaszert, mely-
től a gyermekek hamarabb tanulnak beszélni (Dentaria-
gyökeret), Aspidium tövekből faragott amuletteket (Szt.
János kezeket), gyógyító cseppeket, kenőcsöket, még sáf
rányt is csinálnak a havasi gólyahír szirmaiból.

Főczélom azonban a vármegyében eddig észlelt növé-
nyek kritikai jegyzékét bemutatni; ezért megválok az

általános vonások megrajzolásától s felsorolom mindenek előtt azon műveket, közleményeket, a melyek a vármegyét növénytani szempontból bármily csekély mértékben érintik, azokat, a melyekhez egyáltalán hozzáférhettem s a melyek természetesen e mű egybeállításánál is forrásmunkák gyanánt szolgáltak.

*

1814. *Wahlenberg* G. Műve: »Flora Carpatorum principalium«. Göttinga, 1814.

Wahlenberg 1813-ban Rochelt meglátogatván, botanizálva Túrócz vármegyén keresztül utazott.

A Kis Krivánt, majd a *Klakot* megmászván, 97 növényt említ részben egyenesen a vármegyéből, részben pedig oly általánosságban, hogy Túrócz vármegye is értendő.

1821. *Rochel*. Műve: »Naturhistorische Miscellen über den nordwestlichen Karpat«. Pest, 1821.

Szerző Wahlenbergnél jóval előbb gyűjtött a vármegyében, ennek első botanikusa volt, de adatait amannál 7 évvel később publikálta, sőt akkor is csak a fás növényekről értekezett. E munka 2 kötetben folytatást is ért, ezek kéziratban a bécsi muzeumban őriztetnek. Az ezekben felsorolt adatokat csak Neilreich alább idézett munkájából vehettem át.

1853. *Reuss* G. Munkája: »Kvétua Slovenska«. Trencsén vármegye, illetőleg hazánk tótoktól lakott vidékének flórája.

1860. *Krzisch* J. F. 1859 nyarán megmászta a Trencsén és Túrócz határán emelkedő Mincsolt (Öst. Bot. Zeit. X. k. 1860.) Útjának eredményét nem teszi közzé.

1862. *Kanitz* Ág. »Reliquiae Kitaibelianae« című művében Kitaibel Pál hagyatékát teszi közzé. Körülbelül 20 növényt sorol fel a vármegyéből.

1863. *Szontagh* Mikl. Munkája: »Enumeratio plantarum... comit. Arvensis«. 1863. Árva vármegye flórája. Vitkay valamint atyja, Szontagh Dániel adatait tartalmazza.

1864. *Kanitz* Ág. Kitaibel Additamentait adta ki. Ezek a vármegyéből Wahlenberg és gr. Waldstein szedéseit tartalmazzák.

» *Hazslinszky* Fr. ugyanezen évben adta ki »Éjszaki Magyarhon viránya« című munkáját. Ezen az ország éjszaki részére még mindig a legfontosabb munka a vármegye flóráját csak általánosságban tárgyalja.

1865. *Márkus* Sándor »Beiträge zur Kenntniss der Flora von Neusohl« című dolgozatában a Stubnyára uta-

- zása közben följegyzett növényeit publikálja az Öst. Bot. Z. XV-ik kötetében.
1865. *Bothár*. A természetbúvárok Pozsonyban tartott gyűlésének 1865-ben kiadott évkönyvében »A Csernikamen viránya« cím alatt a Velki Krizsnáról is közöl néhány adatot.
- » *Knapf J.* Műve. »Prodromus florae comit. Nitriensis« Nyitra vármegye flórájának enumerációja.
1866. *Neilreich Ág.* Munkája: »Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefäßpflanzen«. Szerző fölhasználja a koráig közölt összes adatokat. A tévesek közül sokat kiostál. Műve kiváló becsű ma is. Az általánosan ösmert Neilreichtől törült, kiostált növényeket (pl. a *Linum uniflorum*ot) nem is veszem fel közleményembe.
1868. *Pantocsek J.* »Ausflug in das Faßskoer oder Naklate Gebirge« című dolgozata az Öst. Bot. Z. XVIII. kötetében jelent meg. Ezen értekezésében a szerző az általa szedett növényeken kívül atyjától, Lang- és Partschtól tett társas kiránduláson gyűjtött 5 növényről is megemlékezik.
1870. *Neilreich Ág.* Idevonatkozó újabb műve: »Nachträge und Verbesserungen zu den Aufzählungen. »Ebben 1866-tól az 1869. év decemberéig közzétett adatokat állítja össze folytatásul a már fönt idézett munkájának.
1872. *Hazslinszky Frigyes* »Magyarhon edényes növényei« czimmel növényhatározót ad ki, melybe a Királyhágon túli területet kivéve az egész ország flórájának főbb fajait és fajeltéréseit felveszi.
1875. *Bohatsch Ferd.* 1872- és 74-ben járt a vármegyében. A Kis Krivánon és a Stochra tett útjáról az Oest. Bot. Z. 1875. évf.-nak 66. oldalán emlékezik meg.
1879. *Hutten* 1877-ben gyűjtött Bars- és Túrócz vármegye határán. 1878-ban Pantocsek kíséretében megmászta a Revánt és Klakot. Közleménye megjelent az Öst. Bot. Z. 1879. évf. 20. old.
1880. *Borbás V.*: »A magyar birodalom vadon termő rózsái monographiájának kísérlete« című munkájában pár adatot közöl a vármegyéből is.
- Fábry János* Túrócz vármegyébe tett két növényteni kirándulásán gyűjtött növényneveket a Magyar Növényt. Lapokban tette közzé. Volt a Krizsnán, a Gagyervölgyben, Palerjekán és a Vág mentén.
1887. *Cserey Adolf.* Műve »Növényhatározó« Selmeczbánya

1887. A hermaneczi völgyből említ 2 növényt, — mely vármegyéből, azt nem tünteti ki, — ezek közül egyik a *Zahlbrucknera paradoxa*, mely semmi esetre sem terem nevezett vidéken.
1888. *Holubytól* megjelent Trencsén vármegye flórája német nyelvben.
1890. *Borbás V.* »Középeuropa különösen Magyarország kakukfüveinek ismertetése« című munkájában Szépligeti gyűjtéseit teszi közzé.
- » *Mihalitska István.* A Jankova megmászásáról írt cikket a »Felvidéki Híradó« áprilisi első számába ily címen: »Husvétí röppentyűzések a Jankova tetején«, 20—25 növényt sorol föl a hegyről. A növénytársaság azonban, sajnos, egy kis félreértésen alapszik. Azokat a növényeket tartalmazza t. i., a melyeket jó magam addig a vármegye *különböző* vidékein összegyűjtöttem; ezért a legtöbb adat hibás.
 - » *Sagorski és Schneider.* Munkájuk címe: »Flora carpathorum centralium«. Lipcse 1890. Összefoglalja — kevés adat kivételével — azokat az adatokat, a melyek a Kis Kriván-hegycsoportról és a Nagy Fátra éjszaki területéről addig megjelentek; másrészt azokat a növényeket is tartalmazza, a melyeket Sagorski a Kopára (Liptó és Túrócz határán) tett kirándulásán gyűjtött és megfigyelt.
1893. *Borbás V.* Túrócz vármegyébe tett útjáról rövid közleményt ír az Öst. Bot. Z. febr. havi számába.
1895. *Pax Ferd.*: Einige neue Pflanzenarten aus den Karpathen, Öst. B. Z. 26—27., 41—45. old.
- » *Sterneck Jak.* Beitrag zur Kenntniss der Gattung *Alectorolophus*. Ö. B. Z.
1897. *Boldis Ign.* Az ifjúság számára írt művének címe: »Képek Túrócz vármegye növényvilágából«.
1898. *Borbás V.* »Természetalkotta hegyi kert« cím alatt a Fátra virágairól értekezik »A Kert« 2. számában.
- » *Pax Ferd.* Engelman és Drude: »Vegetation der Erde« című vállalatában megírta: »Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen«.

Néhány a tudományra nézve új növényt is említ a vármegyéből s több, ezideig szélteben tévesen használt adatot kiigazít. Ő jött pl. rá arra, hogy a Kárpátok *Crocus Vernusa* = *banaticus* Heuff. illetve Heuffelianus Herb. Műve igen becses. Néhány leírást is szíves volt dolgozatom javára megküldeni, a miért e helyt is köszönetet mondok.

1898. *Wagner János*. »Adatok hazánk flórájához« címmel az ország különböző részébe tett kirándulásain gyűjtött új és fontos adatokhoz (Retyezát, Biharhavasok, Orsova, Krassova, Versecz környéke, Temesi homokpuszta), abban a beletörődésben, hogy jelen dolgozata elveszett, emlékezet után és a herbarium alapján számos adatot közöl e vármegyéből és a »Termr. Füzetekben a 179—192. oldalon.

Magamat csak ott idézem, hol a hivatkozás az elsőség szempontjából szükséges.

- » *Borbás Vincze*. A budapesti V. k. áll. reálisk. értesítőjében »A Fáttra-hegység nemzeti és növényzeti alapon« című dolgozatát teszi közzé.

Figyelemre méltó művecskéjében a Fáttra-hegység elnevezésére vonatkozólag követésre ajánlható, érdemes javaslatot tesz. Stubnya és Blatnicza körül gyűjtött növényeinek csak legfontosabb fajait sorolja fel, a mennyiben a Fáttra-hegységnek csupán általános jellemzésére szorítkozik.

- » *Borbás V.* A fogórömfű hazai fajairól. *Termr. Füz.* 441. oldal.

*

Magam 1887-től különösen pedig 1891-ben számtalan kirándulást tettem a vármegye minden részébe az év minden szakában. Rajta voltam a vármegye minden hegyén, megfordultam a vármegye minden községében.

1890-ben Blázsik Lajos osztálytársammal még január 26-án is megmásztam a zniói Várhegyet.

E különben roppant tanulságos és fáradságos, mondhatnám veszélyes kirándulásomat csak azért említem meg, mert a magas hóban és nagy hidegben tömérdek friss medvenyomot találtunk. Meggyőződtem tehát magam is arról a még mindig nem eléggé ismert igazságról, hogy a medve tél közepén is megszakítja alvását s nagyon valószínűnek tartom, hogy egyhuzamban legfeljebb pár hétig nem mozdul ki odujából.

Végre meg kell emlékeznem *Textoris Bella* kisasszonyról (Póstamester-nő Blatniczán), a vármegyében élő szenvedélyes botanikusról, ki maga ugyan nem gazdagította még az irodalmat, de külföldi botanikusoknak is anyagot szolgáltatva mégis hozzájárul a vármegye flórájának kutatásához. Egy oly növényt is gyűjtött, melyet én a vármegyében nem szedtem, t. i. a *Daphne arbusculát*.

A munkában használt rövidítések jelentése.

A. e. m.	= Az egész vármegyében.
A. e. m. k.	= Az egész vármegyében közönséges
Boh.	= Bohatsch.
Bold.	= Boldis.
Borb.	= Borbás.
Both.	= Bothár.
Brancs.	= Brancsik.
F.	= Fábry.
H. P.	= Hutten, Pantocsek.
K. Ad.	= Kitaibel Additamenta.
Klak	= Klakhegy Trencsén és Túrócz határán.
Klak	= Klakhegy Liptó és Túrócz határán.
Ö. B. Z.	= Österreichische Botan. Zeitschr.
Pant.	= Pantocsek.
P. L. P.	= Pantocsek, Láng és Partsch.
R. K.	= Reliquiae Kitaibelianae.
Roch.	= Rochel.
R. M.	= Rochel Miscellaniái.
Sag.	= Sagorski.
Vitk.	= Vitkay.
Wagn.	= Wagner. (Magamat csak ott idézem, hol a prioritás miatt szükséges.)
Waldst.	= Waldstein gróf.
Whlbnbg.	= Wahlenberg.
! helynév után = Magam is szedtem ugyanott.	

A vármegyében észlelt edényes növények jegyzéke.

1. *Clematis alpina* (L.) Mill. Blatnicza! (F.) A Nagy Fáttra sziklás, cserjés rétjein: Nedoroz, Bella, Stjavnicska.
2. *C. recta* L. Cserjésekben igen gyéren. Turcsek, Budis, Szklabina.
3. *C. Vitalba* L. A. e. m.
4. *Thalictrum aquilegifolium* L. Erdőszélen a. e. m.
var.) *subalpinum* Schur. Réteken a magasabb hegyi tájon: Mittelbachstein, Tiszta.
var.) *niveum* Baumg. A Valcsa-patak mentén Brcsna mellett.
5. *Th. flexuosum* Bernh. Blatnicza (F.)

6. *Th. pencedanifolium* Grsb. A Vág partján Klacsány mellett; a Túrócz mentén R.-Pribócz és T.-Szt.-Márton között.
7. *Hepatica triloba* Gilib, Gyéren Budis m.
8. *Pulsatilla slavica* Reuss. Stoch. (Vitk.) Tlszta! (Borb.) A. e. m. Teljesen megegyezik a drevenyiki (Szepesvm.) példányokkal.
9. *P. grandis* Wender. Várhegy Znióvárálja m.
10. *Anemone narcissiflora* L. Hermanecz (R. K.) Kis Kriván! (Boh.) Magas fekvésű réteken még a Krizsnán és Osztredekön.
11. *A. sylvestris* L. A. e. m.
12. *A. nemorosa* L. A. e. m. k.
13. *A. ranunculoides* L. A. e. m. k.
14. *Adonis aestivalis* L. A. e. m.
15. *Ranunculus Ficaria* L. A. e. m. k.
16. *R. alpestris* L. Stoch! (Whlnbg, Reuss.) Valamennyi 1300 m-nél magasabb sziklás hegyen.
17. *R. aconitifolius* L. Fáttra (Wahlbnbg.) Reván (Knapp), Krizsna (F.) A. m. valamennyi magasabb hegyén.
18. *R. Flammula* L. Nedves réteken Budis, Turány.
19. *R. cassubicus* L. Cserjésekben gyakori. Znióvárálja, Bartoska stb.
20. *R. montanus* Willd. Stoch! (Szont); Klak! (Pant.) Hegyi réteken: zniói Várhegy, Krizsna, Osztredek s másutt.
21. *R. Breyninus* Crantz. Stoch (Boh.) A Klak éjszakra hanyatló sziklái alatt.
22. *R. acer* L. Kaszálókon a. e. m. k.
23. *R. lanuginosus* L. Fáttra (Whlnbg.) Nedves, árnyékos helyeken a. e. m. k.
24. *R. polyanthemus* L. Kaszálókon, cserjés területeken a. e. m. k.
var.) *latifissus* Simk. A tőlakkal a. e. m.
25. *R. nemorosus* DC. A Szuchy és Fáttra-Kriván között húzódó gerincz oldalán a törpefenyő alsó határán. Gyéren.
26. *R. repens* L. Nedves réteken, szántókon a. e. m. k.
27. *R. bulbosus* L. Fűves, sziklás hegyoldalakon Várhegy (Znióv. m.), Visegrad.
28. *R. sceleratus* L. Vizenyős réteken a. e. m.
29. *R. arvensis* L. Vetések közt: Znióvárálja, Budis, Stubnya.
30. *Caltha alpina* Schur. (palustris Boldis.) Patakok mentén, vizenyős helyeken, a mezei tájtól az alhavasi

regióig; a. e. m. 1889-ben még okt. 13-án is virágzó példányokat találtam a Valcsai völgyben (Termr. Fü. 1898)

31. *Trollius europaeus* L. Gagyeri v. (F.) Réteken mezei és hegyi tájon: Szkleno, Klak.

32. *T. transsylvanicus* Schur. Kaszálókon az alhavasi tájon: Krizsna, Osztredek.

33. *Isopyrum thalictroides* L. Cserjés domboldalakon, erdőkben: Znióvárálja, Budis, Mosócz, Bartoska s másutt.

34. *Aquilegia vulgaris* L. Reván! (H. P.) Bokros helyeken, kaszálókon a mezei és hegyi tájon a. e. m.

A. nigricans Baumg. A Tlsztáról említi Borb. Magam nem szedtem.

A. alpina L. Boldis említi termőhely nélkül. Ezen csak Svájcából és Szibériából ismeretes havasi növény a vármegyében nem fordulhat elő.

35. *Delphinium consolida* L. A. e. m. k.

36. *D. alpinum* W. K. Krizsna! (Both. elatum néven). A Nagy Fátra valamennyi magasabb hegycsúcsán. *D. oxypetalum* Borb. és Pax esetleg még megtalálható a vármegye északi, észak-keleti részében.

37. *Aconitum Vulpia* Rchb. Reván! (H. P.) Gagyeri! és Polerjeka! (F.) Mindkét adat *Lycocotonum* L. néven A. e. m.

38. *A. Napellus* L. Kis Kriván! Mincsol (Brancs.) Magas fekvésű forrásos helyeken a Kis Kriván-hegycsoporton.

A. Cammarum L. Börbás említi a Tlsztáról. Minthogy a L.-féle tőalak csak a központi Alpokon terem, valószínű, hogy A. C. L. var.) γ.) értendő, t. i. *rostratum* Bernh. Utóbbi valószínűleg terem a megyében, kikerülte azonban a figyelmemet, ma pedig nem vagyok abban a helyzetben, hogy az ott előfordulható *paniculatum* Lam.-féle sisakvirág fajtát illetőleg határozott véleményt nyilváníthatnék.

39. *Actaea spicata* L. Sziklás, árnyas helyeken szórva nyosan a. e. m.

40. *Berberis vulgaris* L. Túróczvm. (R. K.) A. e. m.

41. *Papaver Rhoeas* L. Vetések között, parlagon a. e. m.

42. *P. dubium* L. Előbbivel.

43. *Chelidonium majus* L. A. e. m. k.

44. *Corydalis cava* Schw. et K. Fátra (Whlubg.) Cserjés, árnyékos helyeken a. e. m.

45. *C. solida* Sm. Előbbivel a. e. m.

46. *Fumaria officinalis* L. Kertekben, utak, árkok mentén a. e. m.
47. *F. Vaillantii* L. Szántókon : Znióvárálja, Stubnya.
48. *Roripa austriaca* (Jacqu.) Bess. Nedves réten Budis.
49. *R. armoracioides* Tausch. Előbbivel Budison.
50. *R. sylvestris* (L.) Bess. Utak, árkok mentén a. e. m. k.
51. *R. palustris* (Poll.) Bess. Patakok, árkok mentén a. e. m.
52. *Barbarea vulgaris* R. Br. Szántókon, réteken a. e. m.
53. *Arabis glabra* (L.) Wein m. Vág m. (F.) Cserjésekben, domboldalakon, különösen a vármegye déli részében.
54. *A. Turrita* L. Sziklás domboldalakon. Hermaneczi hágó (Bartoska közelében), Turcsek.
55. *A. alpina* L. Kis Kriván! Stoch (Boh.); Kopa (Sag.) A vármegye valamennyi 1200 m-nél magasabb sziklás hegycsúcsán. A N. Fáttra egyes völgyeibe is leszáll, pl. a Zsarnovicza völgyben.
56. *A. hirsuta* (L.) Scop. Blatnicza! (F.) Fűves, cserjés térségeken a mezei és hegyi tájon: Turcsek, Szkleno, Znióvárálja és másutt.
57. *A. sudetica* Tausch. Az alhavasi tájon a Kis Kriván-hegycsoporton.
58. *A. bellidifolia* Jacqu. Kopa (Sag.) Nedves, árnyas helyeken. Szedtem a Gagyer és Zsarnovicza-völgyben.
59. *A. arenosa* Scop A, e, m. k.
60. *Cardamine impatiens* L. Árnyékos helyeken, patakok mentén a. e. m.
61. *C. sylvatica* Lk. Nedves sziklákön a Kis Kriván-hegycsoporton.
62. *C. pratensis* L. Kaszálókon a. e. m.
var.) *paludosa* Knaf. Nedves réteken Budis mellett.
63. *C. amara* L. Patakok mentén: Znióvárálja, Budis, Blatnicza.
64. *Dentaria enneaphylla* L. Fáttra (Whlnbg.) Erdőkben a. e. m.
65. *D. glandulosa* W. K. Árnyékos, nedves helyeken: Szlováni völgy a kénes forrás közelében, Valcsai völgy.
66. *D. bulbifera* L. Fáttra (Whlnbg.) A cserjésekben mindenütt.
67. *Hesperis inodora* L. Klak (Whlnbg.) Reván! (H. P.) Kopa (Sag.) Erdőkben, patakok mentén a. e. m. Gyakori a fehér virágú árnyékalakja is: *nivea* Bmg.

- melyet már Hutten a Revánról (H. matronalis fl. albo néven), Borbás pedig a Tlsztáról felsorol.
68. *Sisymbrium officinale* Scop. Utak mentén gyéren, de a. e. m.
69. *S. Loeselii* L. Turcsek állomás közelében a vasúti töltésen.
70. *S. strictissimum* L. Csak kertekben és kertek körül találtam. Znióvárálja és Tót-Próna.
71. *S. Sophia* L. Parlagokon gyéren.
72. *Stenophragma Thalianum* (L.) Cselak. A. e. m.
73. *Alliaria officinalis* Andrž. Fáttra, *Klak!* (Whlnbg.) Cserjésekben, erdőkben, kivált azok szélein a. e. m. k.
74. *Erysimum Wittmanni* Zawadzky. Kopa (Sag.); Blatnicza, Várhegy (Wagn., Borb.) Nagyon szórványosan. Szedtem még Krpelán és Szklabina mellett.
75. *E. Wahlenbergii* Aschrs. et Engl. A Tlsztáról említi Borbás mint ritkaságot.
76. *E. pannonicum* Cr. Gagyerv.! (F. odoratum Ehrh. néven) Znióvárálja, Blatnicza, Szklabina mellett napos, köves helyeken.
77. *E. hieracifolium* L. (strictum Fl. d. Wett.) A Gagyervölgyből említi F.
78. *E. repandum* L. Gyéren Znióvárálja és Tót-Próna mellett.
79. *E. cheiranthoides* L. A znióváráljai Várhegy egy sziklás katlanjában szedtem pár példányt.
80. *Sinapis arvensis* L. Vetések között a. e. m.
81. *S. orientalis* L. Vetés között találtam Znióvárálján, Tót-Prónán, Stubnyán, Budison.
82. *S. alba* L. Vetésben szedtem Stubnyán.
83. *Diplotaxis muralis* (L.) DC. Vasúti töltésen: T.-Szt.-Márton, Rutka.
84. *Alyssum montanum* L. Sziklás helyeken igen gyéren Szt.-György, Szklabina vára.
85. *A. calycinum* L. A. e. m.
86. *Berteroa incana* (L.) DC. Parlagokon, utak mentén a. m. déli részében.
87. *Lunaria rediviva* L. Fáttra (Whlnbg.); Kis Kriván (Boh.) Reván! (H. P.) A mezei és hegyi táj erdeiben a. e. m.
88. *Draba Aizoon* Whlnbg. (lasiocarpa Roch.) A znióváráljai Várhegyen nagy mennyiségben.
89. *D. aizoides* L. Tlszta! (Borb.*) A Nagy Fáttra magas

* Írásbeli közleménye alapján a tőle onnan említett lasiocarpa aizoides-re javítandó.

- fekvésű szikláin szálanként szedtem még a *Klak*, Osztri, Szmrekov és Kralova-Studnya sziklahasadékaiban, még pedig csakis a 3—4-szer hosszabb mint széles, mindkét végén hosszan kihegyezett beczőkéjű var.) *affinis* Host alakjában.
90. *D. nemorosa* L. Árkok mentén, szántókon: Priekopa, Stubnya, Turcsek (állomás).
91. *Erophila vulgaris* DC. Szikár helyeken, mezőkön az e. m. k.
92. *Kernera saxatilis* (L.) Rehb. *Klak!* (Whlnbg.), *Klak!* (H. P.), *Tlszta!* (Borb.) Sziklákön a hegyi tájon: Várhegy (Znióv.), Szmrekov, Kralova-Studnya stb.
93. *Camelina microcarpa* Andr. Vetések között: Znióvár-alja, Stubnya, Tót-Próna.
94. *Thlaspi arvense* L. Utak mentén, napos dombokon a. e. m. k.
95. *T. perfoliatum* L. Szántókon a. e. m.
96. *T. montanum* L. Nagy ritkaság. Csak Vriczkó közelében szedtem, Trencsén vármegye határán néhány szálat.
97. *Bursa pastoris* Wigg. A. e. m. k.
98. *Lepidium Draba* L. Utak mellett inkább a vármegye déli részeiben: pl. a Turcseki állomás körül.
99. *L. campestre* (L.) R. Br. A vármegye déli részeiben.
100. *L. rudemale* L. Szórványosan, gyakoribb a vármegye déli részeiben.
101. *Biscutella laevigata* L. Blatnicza! (R. K.) Sziklatörmeleken a vármegye legmagasabban fekvő pontjain, sok helyt, leszáll azonban a mezei tájig: Kis Kriván-hegycsoport, *Klak*, Dryenok, Várhegy (Znióv.), Vriczkó s másutt.
102. *Neslia paniculata* (L.) Derv. Vetés között, réteken, hegyi legelőken a. e. m. 1889 okt. 17.-én 4—5 cm. magas, kifejlett, termékes példányokat is szedtem a Mittelbachstein (Vriczkó) lejtőin 8—900 m magasságban.*
103. *Raphanus Raphanistrum* L. Szántókon, árkok mellett a. e. m.
104. *Reseda lutea* L. Utak m. és vasúti töltés mentén, szórványosan a. e. m.
105. *Helianthemum obscurum* Pers. Napos, füves térségeken a mezei tájtól az alhavasi tájig a. e. m. k.

* Borbás is gyűjtötte Stubnya m. (Írásb. közlés.)

106. *H. glabrum* (Koch.) Előbbivel, különösen a magasabb hegyi tájon a. e. m.
107. *H. rupifragum* Kern. Blatnicza (Wagn.) Sziklákon a hegyi és alhavasí tájon: Kis Kriván-hegycsoport, Dryenok. A *H. alpestre* a Stochról (Szont.) valószínűleg ide tartozik.
108. *Viola biflora* L. Hermanecz! (R. M I.) Klak! (H. P.), Kis Kriván! (Boh.) Nedves sziklákon a hegyi tájtól az alhavasí tájig a. e. m.
109. *V. hirta* L. Füves, cserjés helyeken a. e. m.
110. *V. collina* Bess. Blatnicza (Borb.) Szikár helyeken: Raksa, Turcsek.
111. *V. odorata* L. Árnyas helyeken a. e. m. k.
112. *V. canina* L. Cserjésekben a. e. m. k.
var.) *lucorum* Rehb. Erdőkben és erdőszélen: Znióvár-alja, Budis, Szkleno.
113. *V. sylvestris* Lam. Cserjésekben, erdőkben: Znióvár-alja, Budis, Hermanecz.
114. *V. tricolor* L. Füves, sziklás helyeken a. e. m.
var.) *arvensis* Murr. Szántókon: Vriczkó, Budis, Mosócz, Turcsek s bizonyosan másutt is.
var.) *saxatilis* Schmidt: Sziklás, füves térségeken a. e. m.
V. lutea Huds. Hermanecz (R. K.) Nem láttam a vármegyében.
115. *Polygala major* Jacq. Füves, cserjés domboldalokon a. e. m.
116. *P. vulgaris* L. Polerjeka (F.) Réteken a. e. m.
117. *P. comosa* Schk. Kaszálókön: Znióvár-alja, Vriczkó, Budis, Turcsek.
118. *P. amara* L. Túrócz (Kit.), Reván! (Pant.) Blatnicza! (F.) Magasabban fekvő réteken a. e. m. k.
119. *Gypsophila muralis* L. Utak mentén, szikár szántókon Znióvár-alja, Tót-Próna, Mosócz.
120. *Dianthus Armeria* L. Cserjés térségeken a Kis Kriván-hegycsoport tövénél Lipócz és Klacsány mellett.
121. *D. Carthusianorum* L. Kis Kriván (Whlubg.) Kaszálókön, sziklás helyeken a. e. m. k.
var.) *saxigenus* Schur. Előbbivel a. e. m. k.
122. *D. nitidus* W. K. A M. Tátra előhegyein (Whlubg.) Stoch!, Kis Kriván! (Boh.) Blatnicza! (Borb.) Sziklás füves helyeken, alhavasí réteken. Znióvár-alja mellett a Várhegyen 800 m. magasságban 45 cm. 1700 m magasságban pedig a Kis Krivánon 5 cm. magas példányokat is szedtem.

- A Kis Kriván-hegycsoporton, a N.-Fátrában mindenütt nyugaton csak a Várhegyen találtam.
123. *D. deltooides* L. Mezőkön, cserjésekben a mezei és hegyi tájon a. e. m.
 124. *D. speciosus* Rehb. Tlszta! (Borb.) A magasabb fekvésű árnyékosabb sziklák szép tavaszi dísze. A magasabb hegyeken sok helyt, de kevésbé gyakori mint a következő.
 125. *D. praecox* Kit. Tlszta! (Borb.) Egyes helyeken pl. Znióvárálja mellett a Kálvárián és a Várhegyen tömördek. Illata betölti az egész vidéket. Naposabb, sziklás helyeken a. e. m., csak a Kis Kriván-hegycsoporton nem láttam. *Plumarius* (Márkus), a hermaneczi völgyből valószínűleg ide tartozik.
 126. *Saponaria officinalis* L. Patakok mentén, cserjések, árkok szélén a. e. m.
 127. *Cucubalus baccifer* L. Cserjésekben a vármegye déli részében.
 128. *Silene venosa* (Gilib.) Aschers. Mezőkön, utak mellett a. e. m. k.
 129. *S. Otites* (L.) Sm. Napos, füves domboldalakon: Znióvárálja, Budis, Turcsék.
 130. *S. nemoralis* W. K. Kopa (Sag.) Sziklás, füves hegyoldalakon a. e. m.
 131. *S. nutans* L. Cserjésekben a. e. m.
 132. *Melandryum noctiflorum* (L.) Fr. Erdőkben, cserjésekben a. e. m.
 133. *M. album* (Mill.) Garcke. Utak mellett, mezőkön a. e. m. k.
 134. *M. rubrum* (Wgl.) Garcke. Reván! (Knapp.) Sziklás, árnyas helyeken a. e. m. k.
 135. *Lychnis coronaria* (L.) Desr. Szórványosan a Dryenok alatt, Turcsék, Várhegy (Znióv.) Többnyire csak szálánként.
 136. *L. Flos Cuculi* L. Vizenyős réteken, patakok mentén a. e. m.
 137. *Viscaria viscosa* (Gilib.) Aschers. Utak mentén, cserjésekben a. e. m.
 138. *Vaccaria parviflora* Mneh. Znióvárálja (F.) Ritka és csak szálánként. Magam csak Stubnya mellett szedtem.
 139. *Agrostemma Githago* L. Vetések között a. e. m.
 140. *Cerastium viscosum* L. Füves térségeken, ösvények mentén szórványosan a. e. m.
 141. *C. vulgatum* L. Mezőkön, szántókou a. e. m.
 142. *C. alpinum* L. var.) *lanatum* Lam. Sziklatörmeléken,

hasadékokban a vármegye legmagasabb hegycsúcsain :
Kis Kriván-hegycsoport.

143. *C. arvense* L. Mezőkön, szikár domboldalokon a. e. m. k.
144. *Stellaria aquatica* (L.) Scop. Krizsna (F.) Patakok mentén, vizenyős, árnyékos helyeken a. e. m.
145. *S. nemorum* L. Hasonló helyeken a. e. m.
146. *S. media* L. Szántókon, parlag helyeken, kertekben a. e. m. k.
147. *S. Holostea* L. Cserjésekben a. e. m.
148. *S. graminea* L. Kaszálókon, cserjésekben a. e. m.
149. *S. uliginosa* Murr. Mincsol (Brancs.) Erdei források körül: Turány, Vriczkó, Zsarnovicza-völgy.
150. *Holosteum umbellatum* L. Cserjésekben, utak szélén gyéren. Budis, Szkleno, Turcsék.
151. *Moehringia muscosa* L. Klak! (Whlnbg.), Hermanecz (Márk.), Reván! (Knapp), Kopa (Sag.) Sziklák repedéseiben s azok oldalán: Klak, Várhegy, Blatnicza, Raksa.
152. *M. trinervia* (L.) Clairv. Erdei útakon a. e. m.
153. *Arenaria serpyllifolia* L. Utak mentén, legelőkön a. e. m.
154. *Alsine laricifolia* (L.) Whlnbg. Klak! (Whlnbg.), Klak! (Pant.), Blatnicza! (F.) Sziklák a hegyi tájon a. e. m. k. Znióvárálja mellett leszáll a mezei tájig.
155. *A. fasciculata* (L.) M. et K. Egyedül Mosóc közeliében szedtem a Sempervivum hirtum termőhelyén.
156. *Sagina procumbens* L. Árkokban, utak mentén: Znióvárálja, Budis, Blatnicza.
157. *S. Linnaei* Presl. Kis Kriván! (Whlnbg.) Nyirkos sziklák az egész Kis Kriván-hegycsoporton.
158. *S. nodosa* (L.) Fenzl. Nedves, füves helyeken, sziklahajlások alatt: Blatnicza (töménytelen a Blatnicza-v. bejáratánál). Vontki völgy Bella m. és Valcsa m.
159. *Spergula arvensis* L. Árkok, patakok mellett: Budis, Znióvárálja.
160. *Spergularia campestris* (L.) Aschers. Útak mellett: Budis, Szkleno.
161. *Herniaria glabra* L. Patakok mentén, homokon: Turány, Klacsány, Budis és másutt.
162. *Scleranthus annuus* L. Száraz, köves, napsütötte helyeken a. e. m.
163. *Myricaria germanica* L. Blatnicza! (Roch.) Valcsai-völgy.
164. *Linum extraaxillare* Kit. (alpinum Vitk.) Stoch!

- (Vitk.) Az alhavasi táj rétjein, legelőin: Krizsna, Osztredek.
165. *L. tennifolium* L. Napsütötte, szikár dombok oldalán: Znióvárálja, Tót-Próna, Turcsek, Mosócz.
166. *L. catharticum* L. Erdők tisztásain, kaszálókön a. e. m.
167. *Malva sylvestris* L. Parlag helyeken, cserjésekben szórványosan: Blatnicza, Szklabina, Turcsek, Sztjavnicska.
168. *M. neglecta* Wallr. Utak mellett, falvak körül a. e. m. k.
169. *M. pusilla* Sm. Előbbivel a. e. m. k.
170. *Lavatera thuringiaca* L. Sztjavnicska, Szklabina, Priekopa.
171. *Tilia ulmifolia* L. Utak mellé ültetik; szórványosan vadon, pl. Znióvárálja körül.
172. *T. cordifolia* Bess. A N. Fátarában több helyt, de majd mindenütt csak cserjéket képez: Blatnicza, Raksa.
173. *Hypericum perforatum* L. Utak mellett, mezőkön, cserjésekben a. e. m.
174. *H. quadrangulum* L. A hegyi és alhavasi táj rétjein, bőven a. e. m.
175. *H. tetrapterum* Fries. Árkok, patakok mentén szórványosan a. e. m.
176. *H. montanum* L. Cserjésekben a. e. m.
177. *H. hirsutum* L. Klak! (Whlnbg.) Cserjés helyeken a. e. m. k.
178. *Geranium phaeum* L. Fáttra (Whlnbg.), Polerjeka (F.) Patakok mentén, árnyas helyeken. Néhol felmegy a magasabb hegyi tájig (Turány). A. e. m. k.
179. *G. sylvaticum* L. Reván! (Knapp.) Erdők tisztásain, havasok rétjein a hegyi és alhavasi tájon a. e. m. k.
180. *G. pratense* L. Krizsna (F.) Réteken, patakok közelében a. e. m. k.
181. *G. palustre* L. Cserjésekben, nedves helyeken a. e. m. k.
182. *G. sanguineum* L. Cserjés, napos dombok oldalán: Budis, Turcsek.
183. *G. columbinum* L. Fáttra (Whlnbg.) Parlag helyeken, szántókon a. e. m.
184. *G. Robertianum* L. Sziklás, cserjés helyeken a. e. m. k.
185. *Erodium cicutarium* (L.) L'Hér. Mívelt talajon a. e. m. k.
186. *Impatiens nolitangere* L. Fáttra (Whlnbg.) Árnyas

- helyeken, patakok mentén a. e. m. k. Znióvárálja mellett a nyílt síkságra is lejár.
187. *Oxalis Acetosella* L. Reván! (Pant.) Erdőkben a. e. m. k.
188. *Acer Pseudaoplatanus* L. Szórványosan a. e. m.
189. *A. platanoides* L. Fátá (Whlnbg.) Előbbivel, gyéren.
190. *A. campestre* L. Patakok mentén a. e. m.
191. *Evonymus europaeus* L. Cserjésekben, erdőszélen a. e. m.
192. *E. verrucosus* Scop. Túrócz (Roch.) Szórványosan a. e. m.
193. *Rhamnus cathartica* L. Cserjésekben a. e. m.
194. *R. Frangula* L. Cserjésekben, vizenyős erdőkben, árkok mentén a. e. m.
Borbás a szélesebb levelű alakokat var.) *latissima* névvel különbezteti meg.
195. *Genista pilosa* L. Napsütötte dombokon a. e. m. k. A Kamen-hegyen Raksa fölött 1270 m magasságban is terem.
196. *G. tinctoria* L. Szántók szélén, mezőkön a. e. m.
var.) *elatior* Koch. Naposabb, nyíltabb cserjésekben: Budis, Szkleno, Turcsek.
197. *G. germanica* L. Cserjésekben, legelőkön: Dubova, Budis, Szkleno.
198. *Cytisus nigricans* L. Sziklák oldalán, szikár domboldalokon a. e. m. k.
199. *Ononis spinosa* L. Árkok, utak mentén, legelőkön a. e. m. k.
200. *O. hircina* Jacqu. Füves, cserjés helyeken. Csak Suttó környékén láttam.
201. *Anthyllis Vulneraria* L.
var.) *ochroleuca* Nlr. Reván! (Knapp.) Magas fekvésű réteken a. e. m.
var.) *vulgaris* Koch. Legelőkön a. e. m.
var.) *affinis* Britting. Kopa (Sag.) A Nagy Fátá mészszikláin: *Klak*, Dryenok s bizonyára másutt is.
A typust nem láttam sehol.
202. *Medicago sativa* L. Utak mellett elvadulva.
203. *M. falcata* L. Mezőkön, napos dombokon a. e. m.
204. *M. lupulina* L. Mezőkön a. e. m.
205. *Melilotus officinalis* L. Utak mentén, parlagokon a. e. m.
206. *M. albus* Desr. Előbbivel a. e. m.
207. *Trifolium pratense* L. Réteken, utak mentén a. e. m. k.

208. *T. medium* L. Erdők tisztásain a hegyi táj rétején a. e. m. k.
209. *T. alpestre* L. A hegyi és alhavasi táj legelőin a. e. m.
210. *T. arvense* L. Megművelt talajon, parlagon a. e. m. k.
211. *T. fragiferum* L. Réteken szórványosan. Inkább a megye déli részében; Turcsek, Szkleno, Dubova.
212. *T. montanum* L. Legelőkön a. e. m.
213. *T. hybridum* L. Vizenyős réteken Budis, Znióvárálja, Blatnicza, Stubnya.
214. *T. aureum* Poll. Cserjésekben, erdőszélen a. e. m.
215. *T. campestre* Schreb. Szántókon, füves térségeken a. e. m.
216. *T. minus* Relhan. Nedves réteken a. e. m.
217. *Lotus corniculatus* L. Füves, cserjés helyeken a. e. m.
Astragalus alpinus L. Stoch. (Vitk.) Nem láttam, oly időben voltam azonban a Stochon, a midőn e növény még nem viríthatott s így ki is kerülhetette a figyelmemet. Előfordulása mindenesetre kétséges és megerősítésre vár.
218. *A. Cicer* L. Cserjésekben a. e. m.
219. *A. glycyphyllos* L. Erdőszélen, cserjésekben: Znióvárálja, Tót-Próna, Budis, Turcsek, Stubnya s bizonyosan még másutt is.
220. *Coronilla vaginalis* Lam. Stoch (Vitk.), Tlszta! (Borb.) Napos, sziklás helyen a N. Fátrában *Klak*, Dryenok, Szmrekov
221. *C. coronata* L. Fáttra (Roch.), Blatnicza (F.), Reván! (Knapp.) Cserjés domboldalakon, a hegyi táj erdeiben a. e. m.
222. *C. varia* L. Erdőszélen, cserjésekben, utak mellett a. e. m.
223. *Hippocrepis comosa* L. Klak (H. P.) Füves helyeken a hegyi tájon: Blatnicza, Znióvárálja, Raksa.
224. *Onobrychis viciaefolia* Scop. Vasuti töltés mentén: Znióvárálja (állomás).
225. *Vicia sylvatica* L. *Klak* (Whlbnbg) Gagyer-v.! (F.) Erdőkben, cserjésekben a. e. m.
226. *V. dumetorum* L. Cserjésekben a. e. m.
227. *V. Cracca* L. Cserjés helyeken, szántókon, utak mellett a. e. m. k.
228. *V. villosa* Roth. Vetésekben a. e. m. k.
229. *V. sepium* L. Patakok mentén, cserjésekben a. e. m.
230. *V. sativa* L. Elvadulva a. e. m.
231. *V. hirsuta* (L.) Koch. Vetésekben, cserjésekben a. e. m.

232. *V. tetrasperma* (L.) Mch. Előbbivel a. e. m.
233. *Pisum arvense* L. Elvadulva a. e. m. Vetés között.
234. *Lathyrus tuberosus* L. Szántókon a. e. m.
235. *L. pratensis* L. Cserjés réteken, utak mentén a. e. m.
236. *L. sylvester* L. Cserjésekben. Csak Znióvárálja mellett a Vedzser-tó fölött gyűjtöttem, terem azonban bizonyosan másutt is a vármegyében.
237. *L. vernus* (L.) Bernh. Erdőkben, erdővágásokban a. e. m. k.
238. *L. niger* (L.) Bernh. Előbbivel, de inkább a vármegye délibb részeiben.
L. laevigatus (W. K.) Fritsch. Polerjeka (F.) Nem szedtem a vármegyében.
239. *Prunus spinosa* L. Erdei utak mentén, cserjésekben, utak szélén a. e. m.
240. *P. avium* L. Erdőkben szórványosan pl. a »Horki«-ban, Znióvárálja mellett.
241. *P. Padus* L. Patakok mentén: Stubnya-fürdő (Borbás*).
242. *P. petraea* Tausch. Belska-Dolina, de már Trencsén vm. (Pax). Cserje; az előbbitől főleg abban különbözik, hogy levelei már fiatal korukban vastagabbak, keményebben, jobban s többnyire egyszerűen fűrészeltek. Virágfürtjei kis hegyes szög alatt elállók; gyümölcsei kihegyezettek. Gyűjteményemben megvan a Valcsai-völgyből. Úgy emlékszem, másutt is láttam, de csak egy helyen szedtem.
243. *Crataegus monogyna* Jacq. Cserjésekben, mezei utak mentén a. e. m.
244. *C. Oxyacantha* L. Erdők szélein, cserjésekben a. e. m.
245. *Cotoneaster integerrima* Med. Kis Kriván (Whlnbg.) Blatnicza! (F.) Sziklás füves helyeken a. e. m.
246. *C. tomentosa* (Ait.) Lindl. Kopa (Sag.), Fáttra (Borb.) Cserjés dombokon, sziklás helyeken a. e. m.
247. *Pirus Piraster* L. Erdőkben, cserjésekben, szórványosan a. e. m.
248. *P. sylvestris* Mill. Mint az előbbi a. e. m.
249. *Amelanchier ovalis* Medic. Blatnicza! (Kit.) Erdőkben, cserjésekben a. e. m. Znióvárálja valamint Nedozor környékén egész ligeteket alkot. Fábry Blatniczáról egy β) tomentosa alakot is megkülönböztet. Mit ért ezalatt, azt nem tudom.
250. *Sorbus aucuparia* L. Erdőkben, cserjésekben a. e. m. k.

* Írásbeli értesítés alapján.

- var.) *alpestris* Wimm. Sziklás, cserjés helyeken a vármegye valamennyi 1200 m-nél magasabb hegyén.
251. *S. Aria* (L.) Cr. Erdőkben a. e. m.
252. *S. chamaemespilus* (L.) Cr. Hermanecz (R. K.), Fáttra (Borb.) Nem láttam.
253. *S. sudetica* (Tausch.) Nym. Fáttra (Borb.) A vármegye legmagasabban fekvő sziklás, füves térségein. Kis Kriván-hegycsoport; a Blatniczai-völgy magaslatain, Smrekov, többnyire szálsként.
- var.) *Fatrae* Borb. Akkora levelű, mint az *Aria*. Fáttra-hegység (Borb.)
254. *Rubus saxatilis* L. *Klak!* (Whlbnbg.), Stoch (Szont.) *Klak!* (H. P.) A vármegye valamennyi magasabb, sziklás hegyén közönséges.
255. *R. Idaeus* L. Erdővágásokban, cserjésekben a. e. m. bőven. Néhol csaknem áthatolhatatlan állományokat képez, pl. a Javorinán.
256. *R. hirtus* W. K. Árnyas erdőkben a hegyi tájon. A Kis Kriván-hegycsoporton: Magura, Sztudenecz stb. Vriczkó: a Spitzhörndl oldalán.
- var.) *rivularis* Wirtgen. Vriczkó: a Spitzhörndl és Hohe Leit oldalán.
257. *R. corylifolius* Sm. Cserjés, árnyas helyeken: Szlovani-völgy, Vedzser-tó, Blatnicza
258. *R. brachyandros* Greml. Árnyas helyeken, erdővágásokban a. e. m. bőven.
259. *R. caesius* L. Szántóföldön, utak mentén: Turány, Rákó-Pribócz, Turcsek s másutt.
260. *R. Bellardi* Wh. et N. Gagyér-völgy (F.)
261. *R. plicatus* Wh. et N. Polerjeka (F.)
262. *Rosa canina* L. Cserjésekben, utak, patakok szélén a. e. m. k. Főleg a következő alakokban szedtem:
- f.) *spuria* (Pug.) A. e. m. k.
 - f.) *sphaerica* Gren. A. e. m.
 - f.) *biserrata* (Mérat.) A. e. m.
 - f.) *dumalis* Bechst. Szórványosan a. e. m.
 - f.) *fissidens* Borb. és
 - f.) *fissispina* Wierzb. a csoport legritkábbjai közül.
- A Vág mentén több helyt. Különösen Turány körül.
263. *R. incana* Kit. Erdők szélén, utak mentén a. e. m.
264. *R. patens* Kmet. Utak mentén, patakok közelében: Turcsek (állomás), Zuióvárálja, Valcsa.
265. *R. coriifolia* Fries.
- f.) *frutetorum* (Bess.) A Vág partján több helyt.
 - f.) *Vágiana* Crép. Patakok mentén, erdőszélén,

cserjés domboldalakon: Vriczkói-völgy, Horki (Znióváralja és Valcsa), Vedzser-tó, Polerjeka, Turcsek, Rakitow alatt, Gagyer-völgy, Szklabina, Suttó és a Vág mentén több helyt.

266. *R. glauca* Vill.

var.) *subcanina* Christ. Cserjésekben szórványosan: Horki, Turány.

var.) *transiens* Gren. Utak mellett, cserjésekben a. e. m. k.

var.) *complicata* Gren. A Vág partján; ritka: Turány, Szucsány.

267. *R. nitidula* Bess. Erdőszélen Znióváralja és Valcsa mellett. Nem gyakori.

268. *R. mészköensis* Simk. A Vág partján Szucsány mellett. Csak egyetlen egy cserjét találtam.

269. *R. caryophyllacea* Bess. Cserjésekben utak mellett, sziklás domboldalakon a. e. m. k.

270. *R. sepium* Thuill. var.) *inodora* Fries. Kopa (Sag.)

271. *R. rubiginosa* L. var.) *echinocarpa* (Rip.) Szikár domboldalon a Kis Fáttra alatt a Vág mentén. Kralován közelében gyakoribb.

272. *R. tomentosa* Sm.

var.) *cinerascens* Dum. Kopa (Sag.)

var.) *Seringeana* Dum. Erdőszélen, patakok mentén: Znióváralja, Valcsa, Suttó.

273. *R. alpina* L.

f.) *atrachophylla* Borb. Cserjésekben a magasabb hegyi tájon. Csak a Velki Rakitovon szedtem.

f.) *praealpina* H. Br. (*pubescens* Koch.) Cserjésekben, kaszálókon a magasabb hegyi tájon: Klak, Velka Luka.

f.) *adenophora* (Kit.) Klak! (Pant. alpina néven), Kis Kriván, Stoch (Boh.) Cserjésekben a mezei tájtól az alhavi tájig a. e. m. k.

f.) *lagenaria* (Vill.) Krizsna (Márk. et Borb.) Hegyi kaszálókon, cserjésekben a Nagy Fáttrában sok helyt.

274. *R. spinosissima* L. var. *poterifolia* Bess. Csak a znióváraljai Várhegyen szedtem egy sziklás mélyedésben; de azon az egy helyen több bokor volt.

275. *Aruncus sylvester* Kostel. Fáttra (Whlbnbg.) Sziklás hegyoldalokon, patakok mentén a. e. m. k.

276. *Filipendula hexapetala* Gilib. Kaszálókon, füves térségeken a. e. m.

277. *F. Ulmaria* (L.) Maxim. Kaszálókon, patakok mentén a. e. m.

- var.) *denudata* Hayne. Előbbivel s a tőalaknál gyakoribb.
278. *Dryas octopetala* L. Stoch, Kis Kriván (Boh.) A havasi táj szikláin a Kis Kriván-hegycsoporton: Szuchy, Fáttra-Kriván.
279. *Geum urbanum* L. Utak mentén, cserjésekben a. e. m.
280. *G. rivale* L. Túróc (Kit.) Reván! (H. P.) Vizenyős réteken, patakok mellett a mezei tájtól az alhavasi tájig a. e. m.
281. *Fragaria vesca* L. Cserjés helyeken a. e. m. k.
282. *F. elatior* Ehrh. Cserjésekben: Hermaneczi-hágó, (Bartoska), Turcsek, Tót-Próna, Znióvárálja.
283. *F. collina* Ehrh. Száraz, füves helyeken a. e. m.
284. *Potentilla supina* L. Árkokban a vármegye déli részében.
285. *P. anserina* L. Legelőkön, árkok mellett a. e. m. k.
286. *P. argentea* L. Utak mentén, legelőkön a. e. m.
287. *P. arenaria* Borkh. Szikár, füves helyeken szórva-nyosan a. e. m.
288. *P. rubens* (Crntz.) Zimm. (verna Boldis). Reván! (Knapp.) Cserjésekben, napos füves domboldalakon a. e. m. k.
289. *P. aurea* L. Fáttra (Whlnbg.); Reván, Klak (P. L. P.), (H. P.) Magasabban fekvő réteken a. e. m. k.
290. *P. reptans* L. Réteken a. e. m. k.
291. *P. sylvestris* Neck. Nedves réteken, cserjésekben a havasalji tájig a. e. m. k.
292. *Agrimonia Eupatoria* L. Utak mentén cserjésekben a. e. m.
293. *Aremonia agrimonoides* (L.) Neck. Erdei útakon, tisztásokban: Vriczkói-völgy, Horki (Znióvárálja). Csak néhány helyen, de ott bőven.
294. *Alchimilla pastoralis* Buser. Legelőkön a mezei tájtól az alhavasi tájig a. e. m. k.*
295. *Sanguisorba officinalis* L. Polerjeka (F.) Vizenyős réteken: Budis, Szklenu.
296. *Poterium Sanguisorba* L. Legelőkön a. e. m.
297. *Chamaenerium angustifolium* (L.) Scop. Erdővágásokban, cserjés domboldalakon a. e. m. k.

* Mindenesetre terem más Oroszlán talpfű is a vármegyében, de Buser: Notes sur quelques Alchimilles című munkája csak abban az évben jelent meg, a mikor a vármegyében utóljára fordultam meg. Az addig egy fajnak, »vulgaris«-nak tartott növényből csak 2 ív van a gyűjteményemben. Azóta pedig egy egész sereg fajt különböztet meg a tudomány.

298. *Ch. palustre* Scop. Nedves sziklákon a Sztrecsnői-szorosban (Ruttka).
299. *Epilobium hirsutum* L. Patakok, árkok mentén a Kis Kriván alatt, Mosócz, Turcsek.
300. *E. parviflorum* Schreb. Polerjeka (F.) Patakok, árkok mentén a. e. m.
301. *E. montanum* L. Cserjésekben, erdőkben a. e. m. k
302. *E. palustre* L. Patakok, árkok mentén: Znióvárálja, Budis, Mosócz.
303. *E. obscurum* Schreb. Árkok mentén: Mosócz.
304. *E. roseum* Schreb. Stubnya (Borb.) Patakok mentén, árnyas helyeken: Turány.
305. *E. alsinefolium* Vill. Nedves sziklákon a Sztrecsnői-szorosban (Ruttka).
306. *Oenothera biennis* L. A Vág és vasuti töltés mentén Ratkó és Kralován közt mindkét vármegyében tömérdek.
307. *Circaea lutetiana* L. Klak! (Whlnbg.) Erdőkben a. e. m. k.
308. *C. alpina* L. Stoch, Kis Kriván (Boh.)
309. *Callitriche verna* Kütz. Tócsákban, árkokban a. e. m.
310. *Lythrum Salicaria* L. Vizenyős réteken, árkok mentén a. e. m. k.
311. *Peplis Portula* L. Tócsákban: Budis, Dubova.
312. *Rhodiola rosea* L. Kis Kriván! (Boh.) Sziklatörmeléken, szakadékokban a. e. Kis Kriván-hegycsoporton.
313. *Sedum album* L. Gagyer-v.! Vágmente (F.) Sziklák oldalán a. e. m.
314. *S. acre* L. Sziklatörmeléken, kavicsos térségeken a. e. m. k.
315. *S. sexangulare* L. Kopár, sziklás helyeken a. e. m. Előbbinél ritkább.
Telephium L. var.) *Fabaria* Koch. Polerjeka (F.) Bizonyosan csak kerti szökevény.
316. *Sempervivum hirtum* L. Klak (Whlnbg.) Kopár, sziklás helyeken; a Nagy Fátrában számos helyen pl. Mosócz.
317. *Drosera rotundifolia* L. Lápokban: Budis.
318. *Parnassia palustris* L. Reván! (Knapp.) Réteken a mézei tájtól az alhavasi tájig a. e. m. k.
319. *Ribes Grossularia* L. var.) *uvaerispa* L. Fáttra (Whlnbg.) Cserjésekben, utak mentén a. e. m.
320. *R. alpinum* L. Túrócz (Roch.) Sziklás hegyoldalakon: Valcsai völgy.
321. *R. petraeum* Wulf. Sziklás, cserjés helyeken a magasabb hegyi tájon: Tlszta, Kralova, Sztudnya, Sztudenecz

- (Turány) s másutt. R. rubrum Whlnbg. és Knappnál ide tartozik.
322. *Saxifraga aizoon* Jacq. *Klak!* Kis Kriván! (Whlnbg.) Stoch! (Szont.) *Klak!* (Pant.) Gagyer! (F.) Valamennyi magasabb, sziklás hegyen.
323. *S. caesia* L. Sziklákön az egész Kis Kriván-hegycsoporton.
324. *S. aizoides* L. Stoch, Kis Kriván! (Whlnbg.) Sziklákön, törmeléken a Kis Kriván-hegycsoporton.
325. *S. perdurans* Kit. Nedves sziklákön, törmeléken a Kis Kriván-hegycsoporton, különösen a Szuchyn.
326. *S. muscoides* Wulf. A Kis Kriván-hegycsoport alhavasi tájain helyenként bőven.
327. *S. tridactylites* L. Sziklás dombok lejtőin, utak mentén a. e. m.
328. *S. adscendens* L. Sziklás helyeken a havasalji tájon: Szmrkov, Krizsna, Osztredek.
329. *S. granulata* L. Legelőkön, cserjésekben: Dubova és Budis mellett.
330. *S. carpatica* Rchb. Nedves sziklahasadékban a Kis Kriván-hegycsoporton.
331. *S. rotundifolia* L. Stoch! Kis Kriván! (Whlnbg), *Klak* (Krz.) Nedves sziklákön, szakadékokban a. e. Kis Kriván-hegycsoporton. A Klakon nem terem.
Zahlbrucknera paradoxa (Sternbg.) Rchb. Hermancezi-völgy (Cserey). Semmi esetre sem terem a vármegyében.
332. *Chrysosplenium alternifolium* L. Erdőkben, irtásokban a. e. m. k.
333. *Sanicula europaea* L. Erdőkben a. e. m. k.
334. *Hacquetia Epipactis* (Scop.) DC. Fáttra, *Klak* (Whlnbg.) Erdőkben, irtásokban a mezei tájtól a havasalji tájig a. e. m. k.
335. *Astrantia major* L. Gagyer-v.! (F.) Cserjésekben, erdőkben a. e. m. k.
336. *Aegopodium Podagraria* L. Nedves réteken: Valcsa, Znióvárálja, Budis, Szkléno.
337. *Carum Carvi* L. Legelőkön, utak mentén, kaszálókon a. e. m. k.
338. *Pimpinella magna* L. Cserjésekben a. e. m. k.
 f.) *rubra* Hoppe. Legelőkön, sziklás helyeken a vármegye valamennyi magasabb hegyein.
339. *P. Saxifraga* L.
 f.) *glabra* Neilr. Cserjésekben, kaszálókon: Turcsek, Sztrecsnó.

- f.) *pubescens* Neilr. Réteken: Budis, Sztudenecz-p. (Turány m.)
340. *P. alpestris* (Spr.) Tlszta (Borb.)
341. *Berula angustifolia* L. Vizenyős réten Znióvárálja m.
342. *Bupleurum longifolium* L. (coloratum Borb.) *Klak!* (Whlnbg.), Tlszta! (Borb.) Cserjésekben, sziklás, füves helyeken a mezei tájtól az alhavasi tájig a. e. m.
343. *B. falcatum* L. Cserjésekben szórványosan: Blatnicza, Vontki-völgy a Jarabina felé.
- B. rotundifolium* L. Na Studenoch (F.) Nem láttam, s alig fordul elő a vármegyében.
344. *Seseli glaucum* Jacq. (osseum Crntz.) Blatnicza! (F.) Sziklás, napos helyeken csak Blatnicza vára környékén szedtem.
345. *S. annuum* L. Füves, sziklás kelyeken: Blatnicza, Mosócz.
346. *Libanotis montana* Crntz. Sziklás, füves térségeken: Mosócz.
- f.) *daucifolia* Koch. Tlszta Borb. A tőalak keskeny sallangú eltérése.
347. *Meum Mutellina* (L.) Gärtn. Kis Kriván! (Whlnbg.) Stoch (Vitk.) Köves hegyi legelőkön a Kis Kriván-hegycsoporton.
348. *Selinum Carvifolia* L. Vizenyős réteken: Budis.
349. *Angelica sylvestris* L. var.) *montana* Schleich. Patakok mentén, nedves réteken: Znióvárálja, Budis.
350. *Archangelica sativa* (Mill.) Bess. Gagyér-v. (F.) Nem szedtem.
351. *Peucedanum palustre* (L.) Munch. Lápos helyen, igen gyéren: Budis, Dubova.
352. *P. Cervaria* L. Cserjés dombokon gyéren. Csak Turcsekről van meg.
353. *P. Oreoselinum* L. Előbbivel szintén csak szórványosan.
354. *Pastinaca sylvestris* Mill. Megmunkált talajon, réteken a. e. m. k.
355. *Heracleum Sphondylium* L. Kaszálón Turcsek mellett.
356. *H. flavescens* Bess. Erdőszélen, hegyi kaszálón: *Klak*, Blatnicza, Vriczkó.
357. *Laserpitium latifolium* L. Erdei utak szélén, kaszálón: *Klak*, Blatnicza, Dryenok.
358. *L. Archangelica* Wulf. *Klak!* (Whlnbg.) Kis Kriván (Szont.) Sziklás, füves helyeken. A vármegyében egyedül a *Klakon*, hol 5--6 dm. magas, igen szőrös példányokban előfordúl.

359. *Daucus Carota* L. Mezőkön, utak mellett a. e. m.
 360. *Caucalis daucoides* L. Sziklás dombblejtőkön, köves szántókon: Znióvárálja, Tót-Próna, Mosócz.
 361. *Torilis Anthriscus* (L.) Gmel. Cserjésekben, árkok mentén a. e. m.
 362. *Anthriscus sylvestris* Hoffm. Vizenyős, árnyas helyeken a. e. m.
 363. *A. nitidus* (Whltnbg.) Garcke. Cserjésekben, erdőszélen: Várhegy (Znióv.), Visegrad (Jaszena), Budis.
 364. *Chaerophyllum bulbosum* L. Füves, sziklás mezőkön: Visegrad, Budis.
 365. *Ch. Villarsii* Koch. Réteken, cserjésekben: Budis, Turány.
 366. *Ch. aromaticum* L. Erdei utakon, cserjésekben a. e. m. var.) *brevipilum* Murb. (Beitr. z. Fl. von Südbos. u. Herz. p. 117.)
- Míg a tőalak szára felül csaknem csupasz, alul merev, hosszú sertéktől borzas, addig ezen válfajnál a szár egész hosszában valamivel rövidebb, kevésbé merev szőrökkel van megrakva. Az eredeti leírás szerint a szőrözet többször rövidebb mint a tőalaknál, a túróci példányoknál a szőrözet alul csak valamivel rövidebb, körülb. 3 mm, fölül 1—1.5 mm. A levélnyelek valamint a levelek színe, kivált azok fonáka apró sűrű szőröktől szürke. A levelek fűrészeltsége sokkal nagyobb. Érett termés nincs a gyűjtött példányokon, de a fiatal gyümölcsből is azt lehet következtetni, hogy megfelel Murbeck leírásának, hosszabb valamivel, mint a tőalaké.
- Szedtem 3 példányt, egyet a *Klak* alantabb fekvő cserjéseiben, kettőt Raksa közelében a Dryenok alatt. Tudtommal eddig csak a Balkán-félszigeten szedték, de valószínű, hogy csak kikerülte a gyűjtők figyelmét, terem másutt is,
367. *Conium maculatum* L. Kertekben, házak körül a. e. m.
 368. *Pleurospermum austriacum* (L.) Hoffm. Cserjésekben a Sztudenecz-hegyháton Znióvárálja és Vriczkó között.
 369. *Hedera Helix* L. Erdőkben a. e. m.
 370. *Cornus sanguinea* L. Erdőszélen szórványosan a. e. m.
 371. *C. mas* L. Patakok mentén, cserjésekben, erdőszélen a. e. m. k.
 372. *Viscum album* L. Leginkább az *Abies alba* Mill. vagyis a jegenyefenyőn láttam a. e. m. k.
 373. *Adoxa Moschatellina* L. Patakok mentén, erdőkben: Budis, Szklenu.

374. *Sambucus Ebulus* L. Falvak körül, utak mentén, parlagokon a mezei és hegyi tájon a. e. m. k.
375. *S. nigra* L. Fáttra (Whlnbg.) Cserjésekben, főleg völgyekben a. e. m. k.
376. *S. racemosa* L. Cserjésekben a. e. m. k.
377. *Viburnum Lantana* L. Erdők szélén, cserjés domb oldalakon a. e. m. k.
var.) *tyraicum* Rehm. A Fáttra jellemző növénye, (Borb.)
378. *V. Opulus* L. Erdők szélén, cserjésekben a. e. m.
379. *Lonicera Xylosteum* L. Túrócz (Roch.) Erdőkben, cserjésekben a. e. m.
380. *L. nigra* L. Fáttra (Borb.) Cserjésekben a magasabb hegyi és alhavas tájon a. e. m.
381. *Sherardia arvensis* L. Szántókon, utak mentén, kertekben: Klacsány, Turány, Szklabina, Turcsek.
382. *Asperula tinctoria* L. Stoch (Vitk.) Kaszálókon, cserjésekben: Várhegy (Znióvárálja), Dryenok, Blatnicza, Mosócz.
383. *A. cynanchica* L. Napos legelőkön, szikár, köves dombokon a. e. m. k.
384. *A. Neilreichii* Beck. Sziklarepedésekben igen gyéren: Tlszta (Blatnicza).
385. *A. odorata* L. Erdőkben a. e. m. k.
386. *A. Aparine* M. B. Tócsák szélén, cserjésekben: Halastavak (Znióv.), Budis.
387. *A. glauca* L. Kaszálókon: Vedzser-tó, Várhegy Znióvárálja mellett.
388. *Galium glabrum* L. Fáttra (Whlnbg.), orizokovoi rétek, (Bold.) Cserjésekben, utak mentén, erdőszélén a. e. m. k.
389. *G. Aparine* L. Cserjésekben, utak szélén a. e. m.
390. *G. verum* L. Utak mentén, füves térségeken a. e. m.
391. *G. Mollugo* L. A. e. m. k.
392. *G. ochroleucum* Wolf. Völgyek füves lejtőin Stubnya (Borb.)
393. *G. sudeticum* Tausch. Sziklás, füves helyeken az alhavas tájon: Blatnicza, főleg a Tlsztán.
394. *G. austriacum* Jacq. (pusillum Pant.) Klak! (Pant.) Sziklás, füves helyeken: Várhegy, Sztudenecz (Znióv.), Blatnicza, Krizsna, Klak.
395. *G. Schultesii* Vest. Árnyas, füves helyeken: Sztudenecz (Znióv.), Klak, Blatnicza, Jaszena.
396. *G. uliginosum* L. Vizenyős réten: Budis.
397. *G. palustre* L. Nedves réteken: Budis, Várhegy (Znióv.)

398. *G. boreale* L. var.) *hyssopifolium* Hoffm. Fűves, cserjés helyeken : *Klak.*
399. *Valeriana sambucifolia* Mik. Barlangok szája körül, sziklafalak nedves alján : *Blatnicza.*
400. *V. officinalis* L. Erdőszélen, árkok mentén a. e. m. k.
401. *V. exaltata* Mik. Krizsna (F.) Nem láttam.
402. *V. dioica* L. orizokovoi rétek (Bold.) Nedves réteken: Várhegy (Znióv.), *Blatnicza.*
403. *V. simplicifolia* Rchb. Vizenyős réteken : Znióvárálja.
404. *V. tripteris* L. Krizsna (F.), orizokovoi rétek (Bold.), Várhegy (Znióvárálja.) *Elongata* Márkus, a hermaneczi völgyből valószínűleg ide tartozik.
405. *V. montana* L. Fáttra (Reuss.) Sziklás helyeken : Várhegy (Znióv.)
406. *Valerianella olitoria* (L.) Sziklás, fűves helyeken a Vedzser-tó környékén Znióv. mellett.
407. *V. Morisonii* Spreng. Utak mentén, szántókon szórványosan : *Turcsek.*
- Dipsacus pilosus* L. Kralován mellett említi Sag. Schn.; lehet, hogy a vármegyében is előfordul.
408. *Dipsacus sylvester* Mill. Utak mellett szórványosan a. e. m.
409. *Knautia arvensis* (L.) Coult. Polerjeka (F.) Utak, cserjések szélén szórványosan a. e. m.
410. *K. carpatica* (Fisch.) Heuff. Reván! (H. P.) Előbbivel, de sokkal gyakoribb.
411. *K. dipsacifolia* (Host.) Schlitz. Erdőszélen, legelőkön a magasabb hegyi, alhavasi tájon szórványosan a Nagy Fáttrában.
412. *K. sylvatica* L. A typus nem terem a vármegyében. var.) *drymeia* Heuff. Erdővágásokban, cserjésekben inkább a mezei és hegyi tájon a. e. m. var.) *pterotoma* Borb. Levele szárnyalt. Fáttra (Borb.) var.) *túrócensis* Borb. Levelei épek és csupaszok. Fáttra (Borb.)
413. *Scabiosa ochroleuca* L. Legelőkön, fűves, sziklás helyeken a. e. m.
414. *S. lucida* Vill. Stoch, Kis Kriván! (Boh.) *Klak!* (Pant.) Reván! (H. P.), Gagyer! (F.) Legelőkön a havasalji és magasabb hegyi tájon a. e. m.
415. *Eupatorium cannabinum* L. Fáttra (Whlbnbg.) Árnyas völgyekben : *Zsarnovicza* - völgy, Gagyer - völgy s másutt.
416. *Adenostyles albida* Cass. var.) *Kernerii* Simk. Erdőkben

- a magasabb hegyi és alhavasi tájon a Nagy Fátrában. Legtöbbet láttam a Rakitovon.
417. *Homogyne alpina* L. Klak! (H. P.) Sziklás, cserjés helyeken a vármegye valamennyi magasabb hegyén.
418. *Tussilago Farfara* L. Árkok, patakok szélén a. e. m. k.
419. *Petasites hybridus* (L.) G. M. Sch. Patakok mentén a. e. m. k.
420. *P. albus* (L.) Gaertn. Sziklás helyeken az alhavasi tájon: Tlszta, Osztry. Bizonyosan másutt is.
421. *Aster alpinus* L. Sziklákon az alhavasi tájon: Tlszta Osztry s másutt Blatnicza környékén.
422. *Bellidiastrum Michellii* Cass. Hermaneczi-hágó! (Márk.) Erdővágásokban, tisztásokban, füves domboldalakon a mezei és hegyi tájon a. e. m. k.
423. *Bellis perennis* L. Legelőkön a. e. m. k.
424. *Erigeron canadensis* L. Falvak körül parlagokon a. e. m.
425. *E. acer* L. Utak mentén, kaszálókon a. e. m. k.
426. *Solidago Virgaurea* L. Cserjésekben a. e. m. mezei táján közöns.
- var.) *alpestris* W. K. Sziklás, árnyas helyeken a vármegye valamennyi 1200 m-nél magasabb hegyén.
427. *Buphthalmum salicifolium* L. Fátra, Klak (Whlnbg.) Cserjésekben, erdők szélén közönséges. A vármegye jellemző növénye.
428. *Inula Helenium* L. Kertek körül több helyt elvadulva, pl. T.-Szt.-Márton.
429. *I. ensifolia* L. Sziklás, füves hegylejtőn, egyedül a Tlsztán szedtem Blatnicza fölött.
430. *I. brittanica* L. Árkok, utak szélén: T.-Szt.-Márton, Rákó, Blatnicza, Turcsek.
431. *Pulicaria dysenterica* (L.) Gärtn. Blatnicza (F.) Nem láttam.
432. *Bidens tripartita* L. Árkok mentén szórványosan: Mosócz, Budis, Turcsek.
433. *B. cernua* L. Patakok, nedves árkok mellett: Budis, Dubova.
434. *Filago canescens* Jord. Köves, szikár helyeken: Mosócz, Tót-Próna.
435. *F. arvensis* L. Polerjeka (F.) Napos dombokon: Magura alján Lipócz és Klacsány körül.
436. *Gnaphalium sylvaticum* L. Erdőkben, azok ősvényein a. e. m. k.
437. *G. norvegicum* Guuner. Stoch. Vitk. Nem láttam.

438. *G. uliginosum* L. Nedves, füves, homokos térségeken a. e. m.
439. *Leontopodium alpinum* Cass. Kis Kriván (Szont.), Tlszta! (Textoris herb.) Sziklaszakadékokban, hasadékokban gyéren. A Kis Krivánon valószínűleg nem terem már.
440. *Antennaria dioica* (L.) Gärtn. Legelőkön a. e. m. k.
441. *Artemisia Absinthium* L. Falvak körül a. e. m.
442. *A. pontica* L. Sírokra ültetik, néhol elvadul.
443. *A. vulgaris* L. Munkált talajon, utak mentén a. e. m.
444. *Chrysanthemum vulgare* L. Patakok mentén, cserjésekben, főleg azok szélén: a Vág mentén, T.-Szt.-Márton.
445. *C. corymbosum* L. Blatnicza (F). Cserjésekben, erdőszélén a. e. m. k.
446. *C. Leucanthemum* L. Kaszálókon, erdők szélén, utak mentén a mezei és alhavasi tájon a. e. m.
Ide tartozik valószínűleg Fábry adata: *Ch. atratum* Gaud. Polerjekáról.
447. *Matricaria inodora* L. Utak, árkok mentén, parlagokon a. e. m.
448. *M. Chamomilla* L. Parlagon ritka: Turcsek.
449. *Anthemis arvensis* L. Szántókon, parlagokon a. e. m.
450. *A. tinctoria* L. Szántókon, cserjésekben szórványosan: Draskócz, Szklabina.
Achillea Ptarmica L. Gagyer (F.)
451. *Achillea Millefolium* L. Legelőkön a. e. m.
452. *A. sudetica* Opiz. Legelőkön az alhavasi tájon: Krizsna, Osztredek, Ploska, Tlszta.
453. *A. collina* Beck. Kopár, sziklás dombok lejtőin Blatnicza: a várromban és másutt.
454. *A. nobilis* L. Na Sztudenoch (F.) Nem láttam.
455. *A. distans* W. K. Erdőszélén, sziklás legelőn az alhavasi tájon: Klak, Ploska.
456. *Doronicum austriacum* Jacq. Kis Kriván! Stoch. (Boh.) Tlszta! (Borb.) Patakok mentén, erdőszélén, cserjésekben a. e. m. k. Fábry adata a Krizsnáról: *D. scorpioides* W. bizonyosan erre vonatkozik.
457. *Senecio crispatus* DC. var.) *rivularis* DC. Patakok mentén, nedves réteken: Zsarnovicza völgy, hermaneczi hágó, Budis.
458. *S. vulgaris* L. Szántókon a. e. m. k.
459. *S. viscosus* L. Erdőszélén, patakok mentén a. e. m.
460. *S. sylvaticus* L. Erdővágásokban a. e. m. k.
461. (?) *S. erucifolius* L. Fátá (Whlnbg.) Nem szedtem.

462. *S. Jacobaea* L. Kaszálókon a. e. m. k.
463. *S. subalpinus* Koch. Fáttra (Whlnbg.), hermaneczi hágó! (Márk.) Patakok mentén, szakadékokban az egész vármegye magasabb hegyi és alhavasi tájain közönséges.
464. *S. umbrosus* W. K. Fáttra (Whlnbg.), Kis Kriván (Roch.) Cserjésekben, erdőszélen, kivált völgyekben: a Raksától éjszakra eső összes völgyekben a Nagy Fáttrában. A vármegye nyugati részében csak a Sztudenecz oldalán gyűjtöttem a vriczkói völgyben. (Wagn. Tr. Füz.)
465. *S. sarracenicus* L. Fáttra (Whlnbg.) Erdős, árnyas helyeken a. e. m. k.
466. *Cirsium eriophorum* (L.) Scop. Kis Kriván, Stoch, (Whlnbg.), hermaneczi hágó! (Márk.) Legelőkön, főleg a mezei tájon és inkább a vármegye nyugati részében. Vriczkói völgy és Vriczkó, Tót-Próna és Turcsék.
467. *C. decussatum* Ika. Tlszta (Borb.) Nem szedtem.
468. *C. palustre* (L.) Scop. Nedves réteken: szlováni völgy, Budis, Dubova.
469. *C. lanceolatum* (L.) Scop. Polerjeka (F.)
470. *C. pannonicum* (L.) Gand. Gagyer-v. (F.)
471. *C. canum* (L.) M. B. Réteken: Rákó-Pribócz, Znióvár-alja, Budis.
472. *C. rivulare* (Jacq.) Lk. Vizenyős réteken: szlovani völgy, Várhegy alatt (Znióv.), Budis, Dubova.
473. *C. subalpinum* Gaud. Nedves réteken a hegyi tájon: Klak, valcsai völgy, Várhegy (Znióv.) nyug. lejtőin.
474. *C. Erisihales* (L.) Scop. *Klak!* (Whlnbg.), Reván! (H. P.), Gagyer! (F.) Cserjésekben, nedves réteken az alhavasi tájig a. e. m. k.
475. *C. oleraceum* (L.) Scop. Nedves kaszálókon, patakok mentén a. e. m. k.
476. *C. arvense* Scop. Szántókon, árkok mentén a. e. m. k.
var.) *setosum* M. B. A Halastavak körül Znióvár-alja m.
477. *Carduus acanthoides* L. Utak mellett, szántókon a. e. m. k.
C. defloratus L. Hermaneczi hágó (Márk.) Nem láttam.
478. *C. glaucus* Baumg. Kavicsos szántókon, sziklás, füves hegyoldalakon: Polerjeka, Tót-Próna. (Wagn. Tr. F.) Tlszta (Borb.) Defloratus Márk, talán ide tartozik.
479. *C. Personata* (L.) Jacq. Klak! (H. P.) Cserjésekben,

- árnyas, sziklás lejtőkön: Vriczkó, Zuióvár-alja, Raksa, Vontki-völgy.
480. *C. nutans* L. Legelőkön a. e. m.
C. transsylvanicus Schur. Tlszta Borb.
481. *Arctium tomentosum* Mill. Utak mentén, hegyek tövén a. e. m. k.
482. *Carlina acaulis* L. Sovány legelőkön a. e. m. k.
483. *C. vulgaris* L. Napos dombokon a. e. m.
484. *Serratula tinctoria* L. Erdőszélen a dubravi erdőben Divék és Dubova között.
485. *Centaurea Jacea* L. var.) *melanocalathia* Borb. A Magura alatt elterülő kaszálókon ritka: Lipócz és Klacsány között.
486. *C. decipiens* Thuill. Kaszálókon, cserjések szélén a. e. m. k.
487. *C. indurata* Ika. Réteken Lipócz mellett. Ritka.
488. *C. Phrygia* L. A Vág és Kis Kriván-hegycsoport között elterülő réteken több helyt: Lipócz, Klacsány, Turány.
489. *C. pseudophrygia* C. A. Mey. Tlszta (Borb.)
490. *C. Scabiosa* L. Szántóföldek szélén, réteken a. e. m. k.
 f.) *coriacea* W. K. Túrócz (Kit.) Klak! (H. P.) Tlszta! (Borb.) A tőalakkal a. e. m. Itt van különben a válfaj eredeti termőhelye is.
491. *C. alpestris* Hgtsch. et Heer. Sziklás, füves helyeken az alhavasí tájon: Blatnicza hegyei, Rakitov, Dryenok, Osztredek.
492. *C. mollis* W. K. Blatnicza! (Borb.) Cserjésekben, erdőszélen a. e. m. k.
493. *C. axillaris* Willd. Klak (H. P.) Gagyér (F.) Réteken az alhavasí tájon: Tlszta, Osztry, Kralova Sztudnya, Kis Kriván-csop.
494. *C. Cyanus* L. Szántókon a. e. m.
495. *Lapsana communis* L. Utak mentén, cserjések, erdők szélén a. e. m. k.
496. *Cichorium Intybus* L. Utak mentén a. e. m.
497. *Leontodon autumnalis* L. Kaszálókon, országútak mentén a. e. m.
498. *L. taraxaci* Loisel. Magasabban fekvő réteken: Kis Kriván-hegycsoport. Budis.
499. *L. hispidus* L. Kaszálókon, erdők tisztásain a. e. m. k.
500. *L. incanus* (L.) Schrnk. Sziklás, füves helyeken, cserjésekben a. e. m. Legtöbb terem a vriczkói völgyben.
501. *L. caucasicus* M. B. Réteken az alhavasí tájon

- gyéren: Blatnicza fölött és a Kis Kriván-hegycsoporton.
502. *L. danubialis* Jacq. Kaszálókon a. e. m. k.
503. *Picris hieracioides* L. Cserjésekben, kaszálókon, inkább a m. déli részében.
504. *P. Tatrae* Borb. Tlszta (Borb.) Fészkei nagyok, fészkepikkelyei feketék. Nem láttam.
505. *Tragopogon orientalis* L. Kaszálókon a. e. m. k. A Krizsna tetején 12—20 cm magas példányok teremnek, melyeknek a levelei a tövük táján 2 cm-nyi szélességet is elérnek.
506. *T. pratensis* L. Réteken, utak mentén szórványosan a. e. m.
507. *Scorzonera austriaca* Willd. Réteken: Turcsek, Szklono, Dubova.
508. *S. humilis* L. Kaszálókon: Turcsek állomás.
509. *S. parviflora* Jacq. Vizenyős réteken: Budis, Turcsek állomás, Stubnya.
510. *Hypochoeris radicata* L. Mezőkön a. e. m. k.
411. *H. maculata* L. Cserjés dombokon, kaszálókon a. e. m. k.
512. *H. carpathica* Pax.* Krizsna (Pax).
- Termete nagyon emlékeztet a *H. uniflora* Vill.-ra. Különbözik azonban tőle a keskenyebb és különben is teljesen elütő murvagallérlevélkéivel, továbbá abban, hogy az unifloránál a kaszatok csőre valamivel hosszab mint a murvalevelek, addig ezen fajnál megfordítva a murvalevelek valamivel hosszabbak, mint a kaszatok csőre.
- A maculatumtól főleg abban különbözik, hogy szára csak 24—40 cm, el nem ágazó, levelei nem pettyesek, vékonyabbak, keskenyebbek, kevésbé szőrösök. Fészke nagyobb, fészkepikkelyei pillás széle keskenyebb, a pikkelyek sötétebbek és szőrösebbek.
- A Krizsna tetején, hegyi legelőkön gyűjtötte Pax F. 1894. Gyűjteményemben van egy példány, a melyet 1891-ben a Dryenokon gyűjtöttem.
513. *H. uniflora* Vill. Krizsna (Pax). Legelőkön a Kis Kriván-hegycsoport alhavasi tájain gyéren.
514. *Taraxacum officinale* Wigg. Legelőkön, utak mellett a. e. m. k.

* Pax: Einige neue Pflanzensorten aus den Karpathen. Öst. Bot. Zeitschr. 1895. p. 26—27 és 41.

515. *Prenanthes purpurea* L. Reván! (Knapp.) Erdei útakon, cserjések szélén a. e. m.
516. *Lactuca muralis* (L.) Fres. Árnyas helyeken a. e. m.
517. *L. perennis* L. Gagyér-völgy (F.)
518. *Sonchus lacvis* L. Szántókon a. e. m.
519. *S. arvensis* L. Szántókon, réteken: Lipócz, Budis, Znióvárálja.
520. *Mulgedium alpinum* (L.) Less. Fáttra (Whlnbg.) Krizsna! (F.) Erdőkben, cserjésekben a Kis Kriván-hegycsoporton és a Nagy Fáttrában.
521. *Crepis rhoeadifolia* M. B. Szántóföldeken a Vágtól délre mindenütt.
522. *C. praemorsa* (L.) Tausch. *Klak* (Whlnbg.) Kaszálón a Reván és Klak között.
523. *C. chondrilloides* Jacq. *Klak*! (Pant.) Mészszi klákon s azok hasadékaiban: Rovne-Szkali, a blatniczai hegyeken, Szmrekov, Kralova-Sztudnya s másutt.
524. *C. paludosa* L. Patakok mentén, nedves rétek árnyas helyein: Blatnicza, Budis, Znióvárálja.
525. *C. sibirica* L. Reván (H. P.) Fáttra (Borb.) Nem gyűjtöttem a vármegyében.
526. *C. conyzaeifolia* Gouan. Krizsna! (Both. grandifl. Tausch néven). Alhavasi réteken a Kis Kriván-hegycsoporton, *Klak*, Ploska.
527. *C. biennis* L. Árkok mentén, megmunkált földön a. e. m. k.
 var. *lodomeriensis* Bess. (runcinata Koch.) Árok mentén: T.-Szt.-Márton.
528. *C. succisaefolia* (All.) Tausch. *Klak*! (Whlnbg.) Réteken a hegyi és alhavasi tájon a. e. m. szórványosan.
529. *C. mollis* (Jacq) Kaszálón a Szmrekov tetején.
530. *C. virens* L. Réteken, erdővágásokban szórványosan: Budis, Znióvárálja, Vriczkó.
 var. *pectinata* Bisch. *Klak* (Pant.) E minden részében fejlettebb alakot nem láttam a vármegyében.
531. *Hieracium Pilosella* L. Legelőkön, sziklás, füves helyeken a. e. m. k.
532. *H. stoloniflorum* Uechtr. (flagellare W.) Sziklás, füves helyen a Kis Kriván Turány felé húzódó gerinczen, továbbá a Fáttra-Kriván oldalán és Klacsány fölött.
533. *H. auriculiforme* Fries. *Klak* (Pant.) Legelőn a Mojszki-gerinczen a Fáttra-Kriván oldalán és Klacsány fölött.
534. *H. auricula* L. Legelőn a Dryenok alatt; Turcsek.

535. *H. floribundum* W. Gr. var.) *pseudopratense* Nechtr. Réteken igen gyéren a Dryenok alatt; Blatnicza.
536. *H. Bauhini* Bess. Legelőkön, cserjésekben a. e. m. k.
537. *H. aurantiacum* L. Turócz, (Kit. Add.) *Klak* (Whlnbg.) Magasan fekvő réteken: a Kis Kriván-hegycsoporton, Osztredek, Ploska, Tlszta.
538. *H. cymosum* L. Cserjés, füves, sziklás helyeken: Reván, Várhegy (Znióv.), Dryenok, Klak s másutt.
539. *H. Tatrae* Grsb. *Klak* (Whlnbg. glaucum néven), Gagyer-völgy! (F. bupleuroides néven). Sziklahasadékokban és sziklafalakon a N. Fátrában mindenütt. *H. saxatile* Both. a Krizsnáról is valószínűleg ide tartozik.
540. *H. villosum* L. Kis Kriván! (Whlnbg.), Klak (H. P.) Krizsna (Pax.) Sziklákön a havasali tájon: Osztry, Szinrekov, Kralova-Sztudnya, Kis Kriván-csop.; de mindenütt szálanként.
541. *H. dentatum* Hoppe. Előbbivel a Krizsnán (Pax.)
542. *H. stygium* Nechtr. Füves, sziklás helyeken a havasali tájon: a Kis Kriván-hegycsoport néhány csúcsán bőven; különösen magán a Kis Kriván-csúcson.
543. *H. Fatrae* Pax. A Krizsna csúcsán (Pax.) Szára karcsú, hajlott, belül üres, sávolt; alján vöröses és rövidebb s hosszabb szőröktől érdes; csúcsa felé mirígytelen, csillagszőrös; 1—3 virágú. Kocsánai is karcsúak és ívalakban felálló; kevés fekete szőrrel behintve pelyhesek. Tőlevelei hosszúdad lándzsásak, nyélbe lefutók, fogasak és csúcson vagy hegyesek, vagy kissé letompítva.

Szárlevele van 3—4. A legalsó hasonlít a tőlevelekhez, a legfelső sokkal kisebb. Az alsók félig szárórelők, közepen kiszélesedők. Levelei különben élénken zöldek, fonákon szőrösek, felül lekopaszodók, recézettségük elmosódott. Fészke tojásdad, pikkelyei feketélők, hegyesek, sűrűn molyhosak, mirígytelenek s kevés fekete szőrrel benőttek. Virágja aranyárga, gyümölcse fekete.

(Pax. Einige neue Pflanzenarten Ö. B. Z. 1895.)

544. *H. sylvaticum* L. Cserjésekben, erdővágásokban a. e. m.
545. *H. subcaesium* Fries. Sziklarepedésekben, köves helyeken: Várrom (Znióv.) Klak, Blatnicza. Sehol sem gyakori.
546. *H. rupicolum* Fries. var. *Árpádinum* Borb. Blatnicza

- Borb. A tőalaktól csupasz leveleiben és lekopaszodó fészkeiben különbözik. Nem láttam.
547. *H. vulgatum* Fries. Cserjésekben, utak mellett, erdőszélen a. e. m. k.
548. *H. ramosum* W. K. Túrócz (Wagn. Term.-tud. Közl. 1893. I.) Cserjésekben, réteken: Gagyervölgy, Klak, Vontki-völgy, néhol seregesen.
549. *H. laevigatum* Willd. Sziklás hegyoldalakon, cserjésekben a Sztrecsnói-szorosban szálsként. A Kis Fátarában, de már Árvában s Kralován fölött gyakoribb.
550. *H. inuloides* Tausch. Sziklás, füves, cserjés helyen a Krizsnán (Pax.)
551. *H. prenanthoides* Vill. Stoch (Vitk.) Előbbivel a Krizsnán! (Pax.)
552. *H. umbellatum* L. var. *scrobinum* Host. Erdőszélen, árkok mentén: Budis, Dubova (dubravi erdő).
var.) *coronopifolium* Bernh. Sziklahasadékokban a Sztrecsnói-szorosban. Ritka.
H. caesium Fries. Klak (H. P.) és
H. porrifolium L. Fátára (Whlbnbg.) közül első valószínűleg, a második bizonyosan nem terem a vármegyében.
553. *Jasione montana* L. Napos, füves dombokon Túrócz és Nyitra vármegye határán, így a Ctyryn tömérdék, még Budis mellett is gyakori, beljebb azonban nem láttam.
554. *Phyteuma orbiculare* L. Gagyer! (F.) Sziklás, füves helyeken a. e. m. k.
555. *Ph. spicatum* L. Cserjésekben, legelőkön a. e. m. k.
556. *Campanula Cervicaria* L. A dubravi erdőben Divék és Dubova között, Turcseken; gyéren.
557. *C. glomerata* L. K. Kriván! (Whlbnbg.) Cserjésekben, legelőkön, szórványosan a. e. m.
f.) *elliptica* Kit. Fátára-Kriván.
558. *C. latifolia* L. Hermaneczi-hágó (Márk.) Erdőszélen, völgyekben a Mincsov alatt, Priekopa.
C. bononiensis L. Gagyer, Vágm. (F.) Nem láttam.
559. *C. Trachelium* L. Cserjésekben a. e. m. k.
560. *C. rapunculoides* L. Szántókon a. e. m.
561. *C. persicifolia* L. Klak! (H. P.) A tőalak valamint a *dasycarpa* Kit. alakja a. e. m. k.
562. *C. patula* L. Kaszálókon a. e. m. k.

563. *C. carpathica* Jacq. Sztrecsnói szoros! (Nechtr.) Sziklákön igen gyéren, főleg a vármegye éjszaki részében.
564. *C. cochleariaefolia* Lam. (pusilla Haenk.) Hermanecz, (Márk.) Sziklafalakon, sziklák repedéseiben a hegyi tájon, néhol leszáll a mezei tájra: Klak, *Klak*, blatniczai hegyeken, Szmrekov, Kralova-Sztudnya (Wagn. Termr. F.)
565. *C. pseudolanceolata* Pant. Fátá (Whlbnbg. rhomboidea L. β . néven). Kaszálókön a havasalji és magasabb hegyi tájon a megye valamennyi hegyén seregesen. A vidékre jellemző növény.
566. *C. rotundifolia* L. Reván (Pant.), Gagyer! (F.) Szikár legelőkön, sziklákön a. e. m.
567. *Vaccinium Myrtillus* L. Erdőkben a hegyi és alhavasi tájon közönséges.
568. *V. uliginosum* L. Tőzeges helyeken. Orzikovói kiránduláson (Bold.) Nem láttam a megyében.
569. *V. Vitis idaea* L. Túrócz (Roch.) Valamennyi magasabb hegyen, néhol leszáll 5—6 száz méter magasságba.
570. *Arctostaphylos Uva ursi* Spr. Naklate-hegység (P. L. P.) Fátá (Borb.) Sziklás, füves helyeken az alhavasi tájon. Csak a blatniczai hegyeken láttam, hol pl. az Osztryn seregesen terem.
571. *Calluna vulgaris* L. Túróczm. (Bold.) Szikár legelőkön a vármegye déli és éjszaki részében; legbővebben Budis mellett.
572. *Pirola rotundifolia* L. Erdőkben a. e. m.
573. *P. secunda* L. Arnyas helyeken, cserjésekben a. e. m.
574. *P. minor* L. Gagyer-völgy (F.)
575. *P. uniflora* L. Erdőkben a. e. m.
- A Szmrekovon 1400 m magasságban szedtem,
576. *Chimaphila umbellata* (L.) Nutt. Túrócz és Árva vm. határán (Kit. Add.)
577. *Monotropa Hypopitys* L. Blatnicza a Gagyer-völgy szájánál.
578. *Fraxinus excelsior* L. Erdőkben a. e. m.
579. *Vincetoxicum officinale* Mölich. Cserjésekben a. e. m. k.
580. *V. laxum* Bartl. Cserjésekben, sziklás helyeken a. e. m., de előbbinél ritkább.
581. *Menyanthes trifoliata* L. Túrócz (Roch.) Vizenyős réteken, patakok mentén a. e. m. k.
582. *Swertia perennis* L. Nedves, füves helyeken az alhavasi tájon. A Kis Kriván-hegycsop. több helyén, pl. a Szuchyn bőven.

583. *Gentiana cruciata* L. Cserjés, füves dombokon, utak mentén a. e. m.
584. *G. asclepiadea* L. Erdőkben és azok tisztásain a. e. m. k.
585. *G. Pneumonanthe* L. Polerjeka (F.) Nem láttam.
586. *G. Clusii* Perr. et Song. (Rochelii Kern.) Kis Kriván (Whlnbg.), Stoch! (Vitk.), Tlszta! (R. K.) Sziklákon, azok repedéseiben, füves térségeken a vármegye valamennyi magasabb hegyén bőven.
587. *G. verna* L. K. Kriván! (Whlnbg.), Stoch! (Vitk.) A havasalji réteken a Kis Kriván-hegycsoperton mindenütt. A N. Fátrában szálánként szedtem a legmagasabb csúcsokon.
588. *G. Uechtritzii* Sag. Schn. Klak! (H. P.-obtusifolia néven Rehb. var. spathulata Bartl. néven). Füves térségeken a hegyi tájon a Kis Fátrában seregesen; a Nagy Fátrában ritkább.
- Nagy virágú alakja = *G. Fatrae* Borb. (Blatnicza Borb.) Kis Kriván-hegycsoperton s a N. Fátrában szálánként.
- Kis virágú alakja (f. minoriflora Borb.) pedig a vármegye nyugati vidékein gyakoribb.
589. *G. ciliata* L. Legelőkön, kaszálókon a magasabb hegyi tájon szálánként: Klak, Szuchy, Tlszta.
590. *Erythraea Centaurium* (L.) Pers. Legelőkön a. e. m.
591. *Calystegia sepium* (L.) R. Br. Cserjésekben a N. Fátrában: Sztjavnicska, Draskócz, Szklabina és másutt.
592. *Convulvulus arvensis* L. Szántókon, utak mellett a. e. m. k.
593. *Cuscuta europaea* L. Komlón és csalánon a. e. m. szórványosan.
594. *C. Trifolii* Babing. Luczernán szórványosan.
595. *C. Epilinum* Weih. Lenföldeken szórványosan.
596. *Lappula echinata* Gilib. Parlagokon a. e. m.
597. *L. deflexa* (Whlnbg.) Garcke. Tlszta! (Borb.) Sziklás, füves hegyoldalakon a. e. m.
598. *Cynoglossum officinale* L. Utak mentén, legelőkön a. e. m.
599. *Anchusa officinalis* L. Árkok, utak mentén a. e. m. k.
600. *Asperugo procumbens* L. Polerjeka (F.) Gyéren a m. déli részében.
601. *Symphytum officinale* L. Patakok, árkok mentén, vizenyős réteken a. e. m. k.
602. *S. tuberosum* L. Fáttra (Whlnbg.) Cserjésekben a. e. m. k.

603. *Cerinth minor* L. Erdőszélen, utak mentén a. e. m.
604. *Echium vulgare* L. Szántókon a. e. m. k.
605. *Pulmonaria officinalis* L. Erdőkben, cserjésekben a. e. m. k.
606. *P. montana* Ley. Árnyas, sziklás helyeken a. e. m.
607. *Lithospermum officinale* L. Fátá (Whlnbg.) Kopa, (Sag.) Cserjés mezőkön a. e. m.
608. *L. arvense* L. Szántókon, utak m. a. e. m.
609. *Myosotis palustris* With. Patakok partján, vízenyős réteken a. e. m.
610. *M. sylvatica* Hoffm. Erdőkben, kaszálókon a. e. m.
611. *M. sparsiflora* Mikan. Polerjeka (F.)
612. *M. intermedia* Lk. Erdőirtásokban a. e. m.
613. *M. montana* Bess. Legelőkön a magasabb hegyi tájon a Kis Kriván-hegycsoporton és a N. Fátában.
614. *Solanum nigrum* L. Falvak körül, parlagokon gyéren. var.) *flavum* Kit. Túrócz (Kit. Add.)
615. *S. Dulcamara* L. Cserjésekben, patakok közelében, sövényekben a. e. m.
616. *Atropa Belladonna* L. Kis Kriván (Whlnbg.) Erdőirtásokban, cserjésekben a. e. m. k.
617. *Hyoscyamus niger* L. Parlagokon, házak körül a. e. m.
618. *Lycium vulgare* Dun. Sövénynek ültetve és elvadulva.
619. *Verbascum thapsiforme* Schrad. Erdőszélen, patakok mentén: a Vág mentén Szucsány, Klacsány s másutt, Vriczkó a Hohe Leit alatt, Budis.
620. *V. austriacum* Schott. Napos, füves domboldalon a Magura alján Klacsány és Lipócz között.
621. *V. nigrum* L. Gagyér-völgy (F.) Erdőszélen, patakok mentén: Klacsány, Budis, Turcsék.
622. *Scrophularia nodosa* L. Erdőszélen, cserjésekben a. e. m.
623. *S. Scopolii* Hoppe. Előbbivel, utak szélén a. e. m.
624. *Digitalis ambigua* Murr. Hermaneczi-völgy (Márk.) Erdőszélen, cserjésekben a. e. m.
625. *Chaenorhinum minus* (L.) Lge. Parlagokon a. e. m.
626. *Linaria intermedia* Schur. Parlagokon, utak mentén, a. e. m. k.
627. *Veronica Anagallis* L. Patakok mentén a. e. m. k.
628. *V. Beccabunga* L. Előbbivel a. e. m.
629. *V. montana* L. K. Kriván! Stoch (Whlnbg.) Erdőkben a magasabb hegyi tájon a. e. m.
630. *V. officinalis* L. Reván (Pant.) A. e. m.
631. *V. aphylla* L. K. Kriván! (Whlnbg.), Stoch (Vitk.)

- Sziklás, füves helyeken a Kis Kriván-hegycsoport havasalji táján mindenütt.
632. *V. Teucrium* L. Cserjések szélén, hegyoldalakon a. e. m.
 var.) *Pseudo-Chamaedrys* Jacq. Sziklás, cserjés dombok televényén: Blatnicza (a rom körül), Jaszeno, Budis, Várhegy (Znióv.)
633. *V. austriaca* L. var.) *dentata* Schmidt. Tlszta (Borb.)
634. *V. Chamaedrys* L. Füves térségeken a. e. m.
635. *V. latifolia* L. Gagyer-völgy (F.)
636. *V. spicata* L. Legelőkön szórványosan: Blatnicza. Mosócz, Budis.
637. *V. fruticans* Jacq. Tlszta! (Wldst.) Klak! (Pant.) Sziklás, füves helyeken a havasalji tájon: K. Kriván-hegycso. Szmrkov.
638. *V. serpyllifolia* L. Legelőkön a mezei és alhavasi tájon a. e. m.
639. *V. arvensis* L. Szántókon a. e. m.
640. *V. triphyllos* L. Utak szélén a. e. m.
641. *V. polita* Fries. Szántókon: Znióváralja, Budis, Stubnya, Turcsék.
642. *V. hederacifolia* L. Kertekben, falvak körül munkált talajon: Znióváralja, Mosócz, Budis; Tót-Próna s bizonyára másutt is.
643. *Tozzia alpina* L. Kis Kriván, Stoch (Whlnbg.) Hazsl. átveszi ezen adatokat. Valószínűleg *T. carpatica*. Wol. Nem szedtem a megyében.
644. *Melampyrum arvense* L. Szántóföldeken a. e. m.
645. *M. nemorosum* L. Cserjésekben, erdőszélén a. e. m. k.
646. *M. pratense* L. Erdők tisztásain a. e. m.
647. *M. sylvaticum* L. Sziklás, füves, mohos helyeken a hegyi és havasalji tájon a. e. m.
648. *Pedicularis verticillata* L. K. Kriván! (Whlnbg.) Stoch! (Vitk.) Sziklás, füves helyeken a K. Kriván-hegycsoport havasalji tájain mindenütt. Szálankint a *Klakon*.
649. *P. exaltata* Bess. var.) *carpatica* Andrae, *Klak!* (Whlnbg. — *foliosa* L. néven.) A havasalji táj sziklás, füves helyein, csupán csak a *Klak* csúcsán és nyugatra hanyatló lejtőjén szedtem. Ritka.
650. *P. palustris* L. Vizenyős réteken a. e. m. k.
651. *Alectorolophus minor* (Ehrh.) Wim. Kaszálókon a. e. m.
652. *A. Alectorolophus* (Scop.) Stern. Kaszálókon, vetésekben a mezei tájon a. e. m.

653. *A. pulcher* Wim. var.) *elatus* Stern. Blatnicza! (Borb. in Stern.) A vármegye valamennyi magasabb hegyén.
654. *Bartschia alpina* L. Stoch (Vitk.) Tlszta (Borb. írásb. közl.) Sziklás, füves helyeken a Kis Kriván-hegycsoport legmagasabb pontjain.
655. *Euphrasia Rostkoviana* Hayne. Polerjeka! (F.) Kaszálókon, legelőkön a. e. m. k..
656. *E. stricta* Host. Legelőkön: a Dryenok alatt Rakitov, Krizsna, Tlszta, *Klak*, *Klak*, Vischrad.
657. *E. picta* Wimm. Tlszta! (Borb.) Nagy Fáttra.
658. *E. Kernerii* Wettst. Blatnicza (Borb.)
659. *E. coerulea* Tausch. Legelőkön: *Klak*, Krizsna.
660. *E. Salisburgensis* Funk. Stoch (Vitk.) Sziklás, füves helyeken: Budis, *Klak*.
661. *Odontites Odontites* L. Stubnya-fürdő! (Borb.) Szántókon, legelőkön a. e. m.
var) *villosula* Schur. Mosócz (Borb.)
662. *Orobanche caryophyllacea* Sm. Polerjeka (F.) Erdőszélen Galium-féléken élőködve szórványosan a. e. m.
663. *O. lutea* Baumg. Vetések, utak szélén, pillangósokon szórványosan a. e. m.
664. *O. loricata* Rehb. Űrmön gyéren: Vriczkó, Blatnicza.
665. *Lathraea Squamaria* L. Erdőkben a. e. m.
666. *Mentha aquatica* L. Polerjeka (F.)
667. *M. sylvestris* L. Patakok, árkok mentén a. e. m. k.
668. *M. arvensis* L. Utak szélén, patakok mentén a. e. m.
669. *Lycopus europaeus* L. Árkok mentén, szórványosan a. e. m.
Salvia austriaca Jacq. Polerjeka (F.) Nem láttam.
670. *Salvia glutinosa* L. Fáttra (Whlubg.) Árnyas erdőkben a N. Fáttrában mindenütt, továbbá a Kis Kriván-hegycsoport alján bőven. A nyugati völgyekben gyéren.
671. *S. pratensis* L. Réteken a. e. m.
672. *S. verticillata* L. Utak mentén a. e. m.
673. *Origanum vulgare* L. Cserjésekben a. e. m.
674. *Thymus ovatus* Mill. var.) *subcitratus* Schreb. Sztrecsno, Vetrnáhola, *Klak*! (Szépl. ex Borb.) Legelőkön a magasabb hegyi tájon: *Klak*, Krizsna, Uplaz, Mincsol.
675. *Th. Chamaedrys* Fr. var.) *alpestris* Tausch. Kis Kriván! (Szépl. ex Borb.)
676. *Th. erioclados* Borb. Füves, sziklás helyeken: Szuchy, Blatnicza, Szmrekov.
677. *Th. hirsutior* M. B. (Rochelianus Čelak.) Napos domboldalon a zniói Várhegy keleti oldalán.
678. *Th. sudeticus* Opiz (carpathicus Čelak.) A hegyi és

- havasalji táj füves, köves helyein a Kis Kriván-hegycsoporton, Blatnicza, Szmrekov.
679. *Salureja Acinos* (L.) Scheele. Polerjeka (F.) Szántókon szórványosan a. e. m.
680. *S. alpina* (L.) Scheele. Reván (Pant.) Sziklás, füves helyeken a. e. m.
681. *S. vulgaris* (L.) Fritsch. Cserjésekben, a. e. m.
682. *Nepeta Cataria* L. Parlagokon a Gagyér-völgyben, Blatnicza m.
683. *N. pannonica* Jacq. Erdőszélén, cserjésekben szórványosan: *Klak*, Sztjavnicska, Szklabina.
684. *Glechoma hederacea* L. Erdővágásokban, utak mentén. kaszálókön a. e. m. k.
685. *Melittis melissophyllum* L. Erdőkben, cserjésekben a. e. m. k.
686. *Lamium amplexicaule* L. Szántókon a m. déli részében mindenütt.
687. *L. purpureum* L. Szántókon a. e. m. k.
688. *L. maculatum* L. Cserjésekben a. e. m.
var.) *cupreum* Schott. Sziklás, cserjés helyen a havasalji tájon a Kis Kriván-hegycsoporton.
689. *L. album* L. Falvak körül a. e. m.
690. *L. Galeobdolon* (L.) Cserjésekben, erdőszélén a. e. m. k.
691. *Galeopsis Ladanum* L. Szántókon a. e. m.
692. *G. Tetrahit* L. Szántókon, patakok, árkok mentén a. e. m.
693. *G. speciosa* Mill. Erdőkben, patakok mentén a. e. m.
694. *Stachys alpina* L. Stoch! (Vitk.) Erdőkben a magasabb hegyi tájon a. e. m.
695. *S. sylvatica* L. Cserjésekben szórványosan a. e. m.
696. *S. palustris* L. Szántókon a. e. m. k.
697. *S. annua* L. Ugarakon közönséges.
698. *S. recta* L. Tarlókon, utak mellett az előbbivel a. e. m.
699. *Betonica officinalis* L. Erdei réteken a. e. m.
700. *Ballota nigra* L. Falvak körül, árkok szélén a. e. m.
701. *Scutellaria galericulata* L. Vizenyős réteken: Znióvárálja (Halastavak).
702. *S. hastifolia* L. Előbbivel.
703. *Brunella vulgaris* L. Legelőkön, erdei utak mentén a. e. m.
704. *B. laciniata* L. Előbbivel a. e. m.
705. *B. grandiflora* (L.) Cserjés, füves helyeken a. e. m.
706. *Ajuga reptans* L. Füves helyeken a. e. m.
707. *A. Genevensis* L. Előbbivel a. e. m.

708. *Teucrium Chamaedrys* L. Utak mellett, napos, szikár dombokon a. e. m.
709. *T. montanum* L. Gagyer (F.) Sziklás dombokon a N. Fátrában mindenütt.
710. *Verbena officinalis* L. Utak, árkok mentén a. e. m.
711. *Pinguicula alpina* L. Fáttra (Roch.), Gagyer (Bold.) Sziklahasadékokban a K. és N. Fátrában szálanként.
712. *P. vulgaris* L. Túrócz (R. K.), Gagyer (F.) Nedves réteken a. e. m. k.
713. *Lysimachia vulgaris* L. Cserjésekben, árkokban a. e. m.
714. *L. Nummularia* L. Vizenyős, árnyas helyeken a. e. m.
715. *L. nemorum* L. Kis Kriván! (Boh.) Gagyer! (Bold.) Erdőkben a Kis Kriván-hegycsoport és a N. Fáttra havasalji tájain szálanként.
- Naumburgia thyrsiflora* (L.) Rehb. Gagyer (Bold.) Kétes, még megerősítésre vár.
716. *Anagallis arvensis* L. és *coerulea* Schreb. Mívelt talajon a. e. m. k.
717. *Androsace lactea* L. Klak (Pant.) Kis Kriván! Stoch (Boh.), Kopa (Sag.) Blatnicza! (Borb.) A havasalji táj sziklái a. e. m.
718. *Primula farinosa* L. Vizenyős réteken a. e. m. k.
719. *P. acaulis* (L.) Fáttra (Whlnbg.) Blatnicza! (Bold.) Erdők szélén, cserjésekben: Znióvár-alja, Budis, Raksa. var.) *caulescens* Neilr. Cserjésekben csak Znióvár-alja m. gyűjtöttem 2 szálát.
720. *P. elatior* L. (carpatica Grsb. et Schenk.) Blatnicza! (Bold.) Réteken a hegyi és alhavasi tájon a. e. m. k. A Kis Kriván-hegycsoporton 1600 m magasságban is gyűjtöttem.
721. *P. pannonica* Kern. Kaszálókon: Znióvár-alja, Raksa, Budis, Valcsa.
722. *P. officinalis* L. Blatnicza! (Bold.) Réteken: Znióvár-alja, Budis, Előbbinél ritkább.
723. *P. auricula* L. Klak! (Whlnbg.), Klak! (H. P.), Gagyer! (Bold.) Sziklafalakon, szakadékokban, törmelékes gerinczek a. e. m. k. 500—1600 m magasságig. Hermaneczi völgy—Kis Kriván-hegycs. A legtöbb terem a Hohlersteinen.
724. *P. minima* L. Hermanecz (R. K.)? A Kis Kriván-hegycsoport legmagasabb csúcsain gyéren.
725. *Cortusa Matthioli* L. Klak, Stoch (Whlnbg.) Klak! (P. L. P.), Kopa (Sag.), Gagyer! (Bold.) Sziklás helyeken a vármegye valamennyi magasabb hegyén.
726. *Soldanella hungarica* Simk. Fáttra (Whlnbg.), Klak!

- (P. L. P.), Kopa (Sag.) *alpina* néven; Fáttra (Reun.) *pusilla* néven, Gagyer! (Bold.) *montana* néven. 600 m — a vármegye legmagasabban fekvő pontjáig a. e. m. k.
727. *Cyclamen europaeum* L. Gagyer (Bold.) Blatniczai-v. (Herb. Textoris!) A Blatniczától északra fekvő bellai, neczpáli völgyekben is előfordul.
728. *Globularia Willkommii* Nym. Napos, füves dombokon Znióváralja, Blatnicza, Tót-Próna.
729. *G. cordifolia* L. Hermaneczi hágó (Márk.) Gagyer! (Bold) *Bellidifolia* a Tlsztáról Borb. írásbeli közlése szerint ide tartozik.
730. *Plantago major* L. Utak szélén, kaszálókon a. e. m.
731. *P. media* L. Előbbivel a. e. m.
var.) *oblongifolia* Schur. Várhegy Znióv. m.
732. *P. lanceolata* L. Előbbiekkel a. e. m. k.
733. *Amarantus retroflexus* L. Kertekben gyom-növény.
734. *Chenopodium hybridum* L. Falvak körül a. e. m.
735. *Ch. urbicum* L. Előbbivel a. e. m.
736. *Ch. album* L. Megmunkált területen a. e. m.
737. *Ch. polyspermum* L. Előbbivel a. e. m.
738. *Ch. bonus Henricus* L. Előbbiekkel a. e. m.
739. *Ch. glaucum* L. Nedves réteken patakok mentén a. e. m.
740. *Ch. Vulvaria* L. Munkált talajon a. e. m.
741. *Atriplex nitens* Schk. A vármegye déli részében gyéren.
742. *A. patulum* L. A. e. m. k.
743. *Rumex sylvestris* Wallr. Utak szélén a. e. m. k.
744. *R. crispus* L. Utak, patakok mentén a. e. m. k.
745. *R. aquaticus* L. Túrócz (Uechtr.) A Kis Kriván-hegycsoport déli lejtőin több helyen.
746. *R. alpinus* L. Mincsol! Stoch! (Vitk.) A havasalji táj legelőin a Kis Kriván-hegycsoporton, a Nagy Fáttrában. Velka luka.
747. *R. Acetosa* L. Kaszálókon, cserjésekben a. e. m. k.
748. *R. Acetosella* L. Előbbivel a. e. m. k.
749. *R. arifolius* All. A havasalji táj erdeiben a. e. m. k.
750. *Polygonum Bistorta* L. Znióváralja (F.) Kaszálókon: Budis, Dubova, Turcsek. Kis Kriván csúcsa s másutt.
751. *P. viviparum* L. Sziklás, füves helyeken az alhavasi tájon: Szinrekov.
752. *P. amphibium* L. Álló vizekben: A Vágmenti tócsákban (Ruttka), Znióváralja (Halastavak), Budis.
753. *P. lapathifolium* L. Árkok, utak mentén a. e. m.
754. *P. Persicaria* L. Előbbivel a. e. m. k.
755. *P. Hydropiper* L. Nedves árkok mentén a. e. m.

756. *P. aviculare* L. Utak mentén a. e. m.
757. *P. Convolvulus* L. Mívelt talajon a. e. m.
958. *Daphne Mezereum* L. Erdőkben a. e. m. k.
759. *D. arbuscula* Čelak (striata Bold.) Blatnicza (Bold., herb. Textoris!) E vármegyében még csak Blatniczán észleltetett s valószínű, hogy e kis területen belül másutt elő nem fordul.
760. *Thesium intermedium* Schrad. Sziklás, füves helyeken: Znióvárálja, Budis, Turcsek.
761. *Th. alpinum* L. Klak (Whlnbg.), Reván (Pant.), Kopa (Sag.) Szórványosan a. e. m.
762. *Th. montanum* Ehrh. Sziklás, füves helyeken, cserjésekben szórványosan a. e. m.
763. *Asarum europaeum* L. Erdőkben, cserjésekben a. e. m. k.
764. *Empetrum nigrum* L. Túrócz várm. (Bold.) Nedves, füves sziklákon a Kis Kriván-hegycsoport több helyén pl. a Szuchyn bőven.
765. *Euphorbia helioscopia* L. Megmunkált földön a. e. m.
766. *E. platyphyllos* L. Szántókon, utak mentén a. e. m.
767. *E. polychroma* Kern. Erdőszélen, cserjésekben a. e. m. k.
768. *E. amygdaloides* L. Erdőkben, irtásokban a. e. m. k.
769. *E. Cyparissias* L. Legelőkön, utak mentén a. e. m. k.
770. *E. Esula* L. Utak mentén a. e. m.
771. *E. Peplus* L. Szántókon a. e. m.
772. *E. exigua* L. Szántókon: Budis, Turcsek Znióvárálja.
773. *Mercurialis perennis* L. Cserjésekben a. e. m. k.
774. *Humulus Lupulus* L. Cserjésekben, kertekben a. e. m.
775. *Urtica urens* L. Megmunkált talajon a. e. m.
776. *U. dioica* L. Előbbivel, de felmegy a havasalji tájig a. e. m. k.
777. *Ulmus campestris* L. Szórványosan a. e. m.
778. *Fagus sylvatica* L. Erdőkben szórványosan és zárt erdőket képezve a. e. m. k.
779. *Quercus sessiliflora* Sm. var.) *aurea* Wierzb. Budis, Dubova, Sztrecsnói-szoros. Dubova és Divék mellett gyakoribb és a következővel, fenyőkkel keverve a »Dubravi«-erdőt képezi.
780. *Qu. pedunculata* Ehrh. var.) *borealis* Heuff. Budis »Dubravi«-erdő.
781. *Corylus Avellana* L. Erdőkben, cserjésekben a. e. m. k.
782. *Carpinus Betulus* L. Fátá (Whlnbg.) Bükkerdőkben a. e. m. szórványosan.
783. *Betula verrucosa* Ehrh. Szikár dombokon. A Magura alján: Lipócz, Turány. Budis mellett és egyebütt

- egész ligeteket képez. Ily helyek a katonatérképen »Brezini« névvel vannak jelölve.
784. *Alnus glutinosa* L. Patakok mentén a Kis Kriván-hegycsoport alján.
785. *A. incana* L. Előbbivel egész ligeteket alkot.
786. *Salix fragilis* L. Patakok mentén a. e. m. Fábry a Krizsnáról széles levelű alakot is említ.
787. *S. rubens* Schrnk. (*fragilis* × *alba* Wimm.) Előbbivel: Halastavak (Znióv.), Brcsna, Vricza mentén, Sztjavnicska. *Alba* × *fragilis* (*S. fragilis* var. *Russeliana* Koch) Znióvárálja mellett.
788. *S. alba* L. Patakok mentén a. e. m. k.
789. *S. triandra* L. Mint előbbi a. e. m.
790. *S. purpurea* L. Patakok mentén a. e. m. k.
791. *S. elaeagnos* Scop. Fáttra (Borb.) Hűvösebb völgyekben: Blatnicza, Vriczkó-völgy; a Mittelbachstein alatt, valcsai völgy.
792. *S. cinerea* L. Vizenyős réteken, erdőszélén szórványosan a. e. m.
793. *S. silesiaca* Willd. Erdők, kaszálók szélén, különösen a havasalji tájon a. e. m. k.
794. *S. fagifolia* W. K. (*S. caprea* × *silesiaca* Wimm.) Előbbivel: Horki (Znióv.) Hohlerstein, Klak és bizonyára még sok helyen.
795. *S. nigricans* Sm. Csupán leveles ágait szedtem Budis erdeiben; azt hiszem azonban, hogy meghatározásom a leveles ágakból is helyes.
796. *S. Caprea* L. Cserjésekben, erdőkben a. e. m. k.
f.) *percuneata* Borb. Tlszta (Borb.) Levele fordított lándzsaalakú, több hosszán, ékformán keskenyedve.
797. *S. aurita* L. Erdőkben: Budis.
798. *S. incubacea* L. Vizenyős réteken: Vedszer-tó körül Znióvárálja m. továbbá Budis mellett a savanyúvíz-forrástól öntözött réten. Ritka.
799. *S. Jacquini* Host. Fűves, nedves helyeken a Kis Kriván-hegycsoport gerinczén több helyt. A N. Fátarában a Szimrekov csúcsán.
800. *S. retusa* L. A Szuchy csúcsán szálanként (Kis Kriván-hegycsoport)
S. Wulfeniana Willd. Klak (H. P.)
801. *Populus tremula* L. Cserjésekben, erdőkben szórványosan a. e. m.
802. *Orchis ustulata* L. Klak (Whlbg.) A Nagy Fátarán magasabban fekvő réteken szórványosan.
803. *O. globosa* L. Klak! (Whlbg.) A hegyi és alhavasi

- táj kaszálóin; Valcsai-, Szlováni-völgy, Klak, Blatnicza, Krizsna.
804. *O. militaris* L. Túrócz vm. (Boldis). Erdők tisztásain szórványosan a. e. m.
805. *O. morio* L. Kaszálókon (Bold.) Nem láttam a vármegyében.
806. *O. pallens* L. Hermaneczi-h. (Roch.), Stoch (Vitk.) Közelebbi hely nélkül (Bold.) Erdőszélen, kaszálókon a. e. m.
807. *O. speciosa* Host. Kaszálókon a hegyi és havasalji tájon: Turcsek, Znióvárálja, Klak, Szuchy s másutt. *O. mascula* Boldis bizonyosan ide tartozik.
808. *O. sambucina* L. Túrócz várm. (Bold.) Hegyi réteken sárga és piros virágban a. e. m.
809. *O. maculata* L. Túrócz vm. (Bold.) Nedves réteken: Turcsek; Budis, Znióvárálja és másutt.
810. *O. incarnata* L. Túrócz vm. (Bold.) Csak Znióvárálja vízenyős rétjein szedtem.
811. *O. latifolia* L. Túrócz vm. (Bold.)
812. *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br. Túrócz várm. (Bold.) Kaszálókon a hegyi és alhavasi tájon a. e. m.
813. *G. odoratissima* (L.) Rich. Árnyas kaszálókon: Rakitov. var.) *carpatica* Simk. Erdőirtásokban, füves helyeken: Vriczkó, Znióvárálja.
814. *G. albida* (L.) Rich. Túrócz (Roch.) Stoch (Vitk.) Sziklás kaszálókon a havasalji tájon szálanként: Krizsna, Ploska.
815. *Coeloglossum viride* (L.) Hartm. Havasalji kaszálókon a. e. m.
816. *Platanthera bifolia* (L.) Rehb. Túrócz (Bold.) Cserjésekben a. e. m. k.
Nigritella nigra (L.) Fritsch (angustifolia Rich.) Túrócz (Bold.) Nem valószínű.
817. *Ophrys myodes* L. Túrócz várm. t.-hely nélkül (Bold.) Napos domboldalakon: Horki (Znióvárálja). Bizonyára másutt is.
818. *Cephalanthera rubra* (L.) Rich. Erdőirtásokban a. e. m.
819. *C. alba* (Cr.) Simk. Erdőkben: Horki (Znióvárálja).
820. *C. longifolia* (L.) Fritsch. Túrócz vm. (Bold.)
821. *Epipactis latifolia* (L.) All. Túrócz (Bold.) Cserjésekben: Blanicza, Raksa.
822. *E. rubiginosa* (Cr.) Gaud. Túrócz (Bold.) Sziklás, füves helyeken a. e. m.
823. *Listera ovata* (L.) R. Br. Túrócz (Bold.) Erdőkben, cserjésekben a. e. m.

824. *Neottia Nidus avis* (L.) Rich. Fáttra (Whlnbg.) Erdőkben a. e. m.
825. *Goodyera repens* (L.) R. Br. Túrócz (Bold.)
826. *Coralliorrhiza innata* R. Br. Túrócz (Bold.) Erdőkben a hegyi és havasalji tájon a. e. m. szálanként.
827. *Cypripedium Calceolus* L. Naklate-hegys. (P. L. P.), Túrócz (Bold.) Cserjésekben szórványosan: hermaneczi hágó, Vriczkói-völgy, Tót-Próna.
828. *Alisma Plantago* L. Vizenyős árkokban szórványosan.
829. *Triglochin palustre* L. Vizenyős réteken : Budis.
830. *Potamogeton crispus* L. Tócsákban: Znióvárálja, Mosócz.
831. *Lemna minor* L. Állóvizekben a. e. m.
832. *Arum maculatum* L. Erdőszélen: Budis.
833. *Typha latifolia* L. Állóvizekben, pl. Halastavak (Znióv.), Dubova.
834. *Crocus Heuffelianus* Herb. (bauaticus Heuff.) [vernus Auct. Hung.] Túrócz (R. K.) Csak a Jankova kaszáloin szedtem Znióvárálja m.
835. *Gladious imbricatus* L. Reván! (H. P.) Réteken szórványosan a. e. m.
836. *Galanthus nivalis* L. A. e. m. bőven.
837. *Paris quadrifolia* L. Erdőkben a. e. m.
838. *Polygonatum verticillatum* (L.) All. Na Studenoch (F.), Blatnicza! (Bold.) Cserjésekben a. e. m.
839. *P. multiflorum* (L.) All. Blatnicza! (Bold.) Sziklás, árnyas helyeken: Vriczkói-völgy, Várhegy (Znióv.), Hermaneczi-hágó, Turcsek s másutt.
840. *P. officinale* All. Cserjés helyeken a vármegye déli részében.
841. *Convallaria majalis* L. Cserjésekben, erdőkben a. e. m.
842. *Majanthemum bifolium* (L.) DC. Krizsna és Vágmente (F.) Erdőkben: Szkleno, Dubova, Budis.
843. *Lilium Martagon* L. Cserjésekben a. e. m.
844. *Authericum ramosum* L. Napos, sziklás helyeken a. e. m.
845. *Gagea lutea* Schult. Erdőkben a. e. m.
846. *Scilla bifolia* L. Cserjésekben szórványosan: Hermaneczi-völgy, Turcsek.
847. *Allium Victorialis* L. Hermaneczi-hágó (R. K.); Kis Kriván, Stoch (Boh.) Sziklahasadékokban: Klak, Tlszta, Krizsna, Klak.
848. *A. ursinum* L. Kis Kriván, Klak! (Whlnbg.) Erdőkben a havasalji és magasabb hegyi tájon: Klak,

- Spitzhörnrl, Jarabina s másutt. A *Klakon* nagy területen kellemetlen foghagymaszaggal tölti be a levegőt.
849. *A. fallax* Schult. Sziklás, füves helyeken, erdő tisztásokon: Znióvárálja.
850. *A. ochroleucum* W. K. Fáttra (Roch.) 'Tlszta! (Kit. Add.) A N. Fáttrában szórványosan, többnyire csak 1—2 szál egy helyen.
851. *Colchicum autumnale* L. Réteken a. e. m. k.
852. *Veratrum album* L. Fáttra (Whlnbg.) A mezei tájtól a havasalji tájig a. e. m.
853. *Tofieldia calyculata* Whlnbg. Fáttra (Whlnbg.), Hermaneczi-hágó! (Márk.) Blatnicza! (F.) Nedves sziklákon a. e. m. k.
854. *Juncus lamprocarpus* Ehrh. Vizenyős réteken: Budis, Halastó (Znióv.), Sztjavniczka.
855. *J. compressus* Jacq. Utak, árkok szélén: Dubova, Budis, Tót-Próna.
856. *J. bufonius* L. Vizenyős réteken a. e. m.
857. *Luzula pilosa* Willd. Erdőkben: Budis, Turcsek, Znióvárálja.
858. *L. angustifolia* Wulf. Erdőkben a. e. m.
var.) *cuprina* Roch. Előbbivel szórványosan.
859. *L. campestris* L. Erdőszélen a. e. m.
860. *Scirpus palustris* L. Polerjeka! (F.) Vizenyős réteken, tócsák körül a. e. m.
861. *S. uniglumis* Link. Előbbivel, de csak Budison.
S. alpinus Schleich. Kralován mellett terem. Lehet, hogy a vármegyében is előfordul.
862. *S. Tabernaemontani* Gmd. Álló vizek nádasaiban: Halastavak (Znióv.), Budis, Dubova, Sztjavniczka,
863. *S. sylvaticus* L. Nedves árkokban a. e. m.
864. *S. compressus* L. Hermaneczi-hágó (Márk.) Nedves réteken: Budis, Szklén, Dubova, Znióvárálja.
865. *Eriophorum vaginatum* L. Kis Kriván (Boh.) Vizenyős havasalji legelőkön. Csak a Kis Kriván-hegycsoporton, ott is gyéren.
866. *E. latifolium* Hoppe. Vizenyős réteken a. e. m.
867. *E. angustifolium* Roth. Előbbivel a. e. m.
868. *Carex Davalliana* Sm. Vizenyős réteken a. e. m.
869. *C. paniculata* L. Tócsák körül: Budis, Znióvárálja, Dubova.
870. *C. leporina* L. Kaszálókon, utak mentén: Kis Kriván-hegycsoport, Nagy Fáttra, Klak.
871. *C. echinata* Murr. Túrócz (Whlnbg.) Nedves réteken a havasalji tájon is. A. e. m.

872. *C. Goodenowii* Gay. Nedves réteken: Budis.
873. *C. atrata* L. Kis Kriván! (Whlnbg.) Sziklás, füves helyeken az egész Kis Kriván-hegycsoport havasalji tájain.
874. *C. montana* L. Füves helyeken: Klak teteje. Nagyon kevés.
875. *C. digitata* L. Cserjésekben, erdőkben a. e. m.
876. *C. alba* Scop. Tlszta (Borb.) A. e. m.
877. *C. panicea* L. Vizenyős réteken: Szlováni-völgy, Znióvárálja, Budis, Dubova.
878. *C. flacca* Schreb. Utak mentén, nedves helyeken a. e. m.
879. *C. pallescens* L. Vizenyős réteken: Budis.
880. *C. tristis* M. B. Füves, sziklás helyeken gyéren és csakis a Kis Kriván-hegycsoport havasalji tájain.
881. *C. firma* Host. Sziklás helyeken a magasabb hegyi és havasalji tájon a. e. m.
882. *C. hordeistichos* Vill. Mosócz és Blatnicza közt (Borb, írásb. közl.)
var.) *secalina* (Whlnbg.) Vizenyős réteken: Szlováni-völgy, Budis.
883. *C. flava* L. Előbbivel Budison.
884. *C. Oederi* Ehrh. Mocsaras, lápos réteken: Budis, Dubova, Szlováni-völgy.
885. *C. distans* L. Vizenyős réteken: Budis, Dubova.
886. *C. sylvatica* Huds. Erdőkben: Budis, Turcsek, Znióvárálja.
887. *C. brachystachys* Schrk. Borb. említi *tenuis* néven a Tlsztáról.
888. *C. hirta* L. Vizenyős réteken: Budis, Dubova.
889. *C. rostrata* With. Túrócz (R. K.) Vizenyős, lápos réteken: Budis, Dubova.
890. *Setaria viridis* (L.) Beauv. Mívelt talajon: Znióvárálja, Turcsek. Bizonyosan másutt is.
891. *Anthoxanthum odoratum* L. Kaszálókon a mezei és alhavasi tájon a. e. m. k.
892. *Alopecurus pratensis* L. Kaszálókon a. e. m.
893. *A. geniculatus* L. Patakok mentén a. e. m.
894. *Phleum pratense* L. Kaszálókon a. e. m. k.
895. *Ph. alpinum* L. Kis Kriván! (Whlnbg.), Stoch (Vtk.) A Kis Kriván-hegycsoport alhavasi kaszálóin, legelőin közönséges.
896. *Ph. Michelii* All. Klak! Kis Kriván! (Whlnbg.) Stoch (Vtk.) Legelőkön, kaszálókon a havasalji tájon: a Kis Kriván-hegycsoporton, a Nagy Fátrában mindenütt, de többnyire gyéren.

897. *Agrostis alba* L. Fáttra (Whlnbg.) Erdőkben, réteken a. e. m.
898. *A. vulgaris* With. Szikár legelőkön a. e. m.
899. *A. rupestris* All. Kis Kriván! (Whlnbg.) A Kis Kriván-hegycsoporton. Alpina Vitk. a Stochról bizonyosan ide tartozik.
900. *Calamagrostis Epigeios* (L.) Roth. Polerjeka (F.)
901. *C. arundinacea* (L.) Roth. Erdők irtásaiban a. e. m.
902. *C. villosa* Chaix. Hermaneczi-hágó (Márk.) Hazsl. adata is valószínűleg erre vonatkozik. Nem láttam a vármegyében.
903. *Milium effusum* L. Cserjésekben, erdőkben a. e. m.
904. *Phragmites communis* Trin. Tócsák körül, árkok, patakok mentén a. e. m.
905. *Sesleria coerulea* (L.) Host. Fűves, sziklás helyeken a. e. m. k.
906. *Koeleria cristata* L. Szikár, fűves dombokon a. e. m.
907. *Deschampsia caespitosa* (L.) Beauv. Hermaneczi-hágó! (Márk.) Árnyas helyeken a. e. m.
var.) *aurea* W. Gr. Előbbivel Budis, Blatnicza.
908. *D. flexuosa* (L.) Trin. Száraz domboldalakon szórva-nyosan a. e. m.
909. *Arrhenatherum elatina* L. Utak. m. a. e. m.
910. *Avena planiculmis* Schrad. *Klak!* (Whlnbg.) Stoch (Vitk.) Križna! (Both.) A Kis Kriván-hegycsoporton és a N. Fátarában.
911. *A. flavescens* L. Legelőkön: Magura (Klacsány fölött).
912. *A. carpatica* Host. Stoch (Vitk.), Tlszta (Borb.)
913. *A. alpestris* Host. *Klak* (Whlnbg.), *Klak!* (H. P.) Fűves, sziklás helyeken: Szmrkov.
914. *Melica ciliata* L. Sziklás, fűves dombokon: Blatnicza, Znióvárja, Tót-Próna.
915. *M. nutans* L. Cserjésekben a. e. m. k.
M. montana Huds. Blatnicza (F.) Nem ismerem e növényt.
916. *Briza media* L. Utak mentén, kaszálókön a. e. m.
917. *Poa annua* L. A mezei tájtól a havasalji tájig a. e. m. k.
918. *P. laxa* Haenk. Stoch (Vitk.) Nem láttam a vármegyéből.
919. *P. alpina* L. Fűves, sziklás legelőkön a. e. m. k.
var.) *badensis* Haenk. Stoch (Vitk.) Sziklákon a Kis Kriván-hegycsoporton.
920. *P. nemoralis* L. Erdőkben a. e. m.

921. *P. serotina* Ehrh. Vizenyős, árnyas réteken: Budis, Mosóc, Turcsek.
922. *P. trivialis* L. Utak mentén, kasszálókon a. e. m. k.
923. *P. compressa* L. Fűves dombokon a. e. m.
924. *P. Chaixii* Vill. Fátá (Whlnbg.) Erdők nyirkos alján: Rakitov, Budis.
925. *Glyceria plicata* Fr. Patakok m. a. e. m.
926. *Dactylis glomerata* L. Utak mentén cserjésekben a. e. m.
927. *Cynosurus cristatus* L. Kaszálókon, legelőkön a. e. m.
928. *Bromus secalinus* L. Vetések közt a. e. m.
929. *B. mollis* L. Parlagokon a. e. m.
930. *B. arvensis* L. Megmunkált talajon a. e. m.
931. *B. erectus* Huds. Utak, legelők szélén a. e. m.
932. *B. inermis* Leyss. Utak mentén a. e. m.
933. *B. sterilis* L. Parlagokon a. e. m.
934. *Festuca ovina* L. Legelőkön a. e. m.
935. *F. sulcata* Hack. Legelőkön a. e. m.
936. *F. varia* Haenk. *Klak!* (Wahlnbg.), *Klak!* (H. P.) Szikár, gypes helyeken az alhavasi és magasabb hegyi tájon a. e. m.
937. *F. amethystina* L. var.) *Tatrae* Czakó, Tlszta (Borb.)
938. *F. rubra* L. Legelőkön: Budis, Turcsek.
939. *F. elatior* L. Kaszálókon a. e. m.
940. *Brachypodium sylvaticum* Beauv. Erdőkben a. e. m.
941. *Agropyrum caninum* Schreb. Árkok mentén, árnyas helyeken szórványosan a. e. m.
942. *A. repens* (L.) Beauv. Árkok, utak mentén, mívelt talajon a. e. m.
943. *Lolium perenne* L. Mezőkön, utak szélén a. e. m.
944. *L. remotum* Schrnk. Stubnya!, Divék (Borb.) Lenföldeken a. e. m.
945. *L. temulentum* L. Vetésekben a. e. m.
946. *Nardus stricta* L. Legelőkön a havasalji tájon a. e. m.
947. *Taxus baccata* L. Túrócz (Roch.) A. e. m. szórványosan. Az aránylag legidősebb fákat Valcsa mellett a Dolna sindolnában találtam.
948. *Juniperus communis* L. A. e. m.
949. *J. nana* Willd. Magas fekvésű helyeken a Veterna Holán.* (Följegyzésem alapján).
950. *Pinus sylvestris* L. Részint magában, részint borókával, lucz- és jegenyefenyővel vegyest erdőket képez. Pl. Horki (Znióv. m.) A. e. m.

* Gyűjteményemben nincs meg e vármegyéből.

951. *P. montana* Mill. Kis Kriván!, Stoch! (Whlnbg.) Lige-
teket alkot az alhavasi tájon. Kis Kriván-hegycsoport
(a Szuchyn is), Szmrekov. Néhol leszáll 1300 m.
magasságig.
952. *Larix decidua* Mill. Szórványosan a. e. m.
953. *Picea excelsa* (Poir.) Luk. A vármegye legközsége-
sebb fája, tisztán is terjedelmes erdőket képez.
954. *Abies alba* Mill. A. e. m., de sokkal ritkább az
előbbinél.
955. *Selaginella selaginoides* (L.) Lk. Túrócz (Kit.), Kis
Kriván! (Whlnbg.), Stoch (Szont.), Tlszta (Borb.)
Mohos sziklákon.
956. *Lycopodium clavatum* L. Erdőkben, árnyas helyeken
a. e. m.
957. *L. Selago* L. Sziklák repedéseiben a legmagasabb
hegyek tetején.
958. *Botrychium Lunaria* (L.) Sw. Túrócz (Uechtr.), Reván!
(Knapp.) Hegyi réteken a. e. m. k.
var.) *incisum* Milde. Előbbivel a *Klak* legelőin.
959. *Polypodium vulgare* L. Árnyas helyeken a. e. m.
960. *Phegopteris polypodioides* Fée. Nedves, árnyas sziklá-
kon a. e. m.
961. *Ph. Dryopteris* (L.) Fée. Blatnicza! (R. K.) Erdőkben
a. e. m.
962. *Ph. Robertiana* (Hoffm.) A. Br. Túrócz (Uechtr.) A
Magura alján: Lipócz.
963. *Woodsia ilvensis* (L.) R. Br. Kralován m. Árvában
(Whlnbg.); Sztrecsnó-Ruttka! (Uechtr.); árva-túróczi
mész-hegyeken! (Hazsl.) Terem sziklahasadékokban a
Vág mentén több helyt. Leggyakoribb a Vág bal
partján: Túrócz-Trencsén határán. Holuby fájlatja,
hogy csak Túróczban szedték, megvan Trencsén-
ben is.
964. *Aspidium Lonchitis* (L.) Sw. Klak! (H. P.) Árnyas
helyeken a. e. m.
965. *A. lobatum* (Huds.) Sw. Kopa (Sag.) Erdőkben a. e. m.
966. *A. Filix mas* (L.) Sw. Erdőkben a. e. m.
967. *Cystopteris fragilis* (L.) Bernh. Nedves, árnyas sziklá-
kon a. e. m.
968. *C. montana* (Lam.) Bernh. Fáttra (Whlnbg.) Tlszta!
(Borb.) Sziklás, árnyas helyeken a Nagy Fáttrában
helyenként.
969. *Athyrium Filix femina* (L.) Roth. Árnyas helyeken
a. e. m.

970. *Asplenium Trichomanes* L. Blatnicza ! (F.) Sziklás hegy-
oldalakon a. e. m. k.
971. *A. viride* Huds. Előbbivel a. e. m.
972. *A. Ruta muraria* L. Blatnicza ! (F.) Sziklákön a. e. m.
973. *A. septentrionale* (L.) Hoffm. Sziklák hasadékaiban a
sztrechnói szorosban. Lipócz fölött.
974. *Scolopendrium vulgare* Sm. Reván ! (Knapp.), Kopa
(Sag.) Árnyékos, sziklás helyeken szórványosan
a. e. m.
975. *Pteris aquilina* L. Erdők szélén, irtásokban, legelőkön
a. e. m. k.
976. *Equisetum arvense* L. Árkok mentén a. e. m.
977. *E. sylvaticum* L. Patakok mentén, erdőkben a. e. m.
978. *E. palustre* L. Mocsaras helyeken, patakok mentén
a. e. m.
979. *E. hiemale* L. Magasabb fekvésű, vizenyős, árnyékos
réteken szórványosan.

Ujabb kirándulások a Magas Tátrában.

Irta: **Englisch Károly** lovag.

A Zöldtavi-csúcs. (Leszállás a Jégvölgyi-csúcs felé.)

Már a Tátrafüreden való tartózkodásom első napján határoztam el, hogy ez idei kirándulásaim sorozatát próbakirándulással, a Zöldtavi-csúcs megmászásával kezdem, mely a Tarajkáról tekintve frissen hullott hóleple pompájában tündökölt felém, s a melyet ez évben a hóviszonyok okozta nehézségek folytán még meg nem mászott senki. A gondolatot nyomban tett követte! Másnap hajnalkor már ott állottunk a tófal fölött. Üdítő menetünk eddig a derengő szürkületben kétszeresen pompás Tarpataki-völgyön keresztül vezetett, melynek vízesései az éjjeli pihenő után kétszerte hangosabban zuhogtak. Mikor ott állottunk a szellős magaslaton, mely fölött a Téry-menedékház trónol, hatalmasan ránk támadt az éjszaki szél, mely elől eladdig egy, most a mélységbe sülyedő hegyhát oltalmazott. A házi-rend szerint jégcsákányainkat kívül a falnak támasztottuk, és kinyitottuk a menedékház vasajtáját; erőteljes »jó reggelt«-tel köszöntöttünk be a ház belsejébe. A kályhában vígan pattogott az illatos törpefenyőfa. Mialatt valamennyi házi állat — köztük néhány pompás kecske — szarvai segítségével iparkodott megtartani a kályhához legközelebb eső helyet, kinyitottam az ólomkeretű ablaktáblák egyikét s kémlelő tekintettel néztem alá a Tarpataki-völgy regényes mélységébe. Künn üvöltött és fütyült a vihar; azt hittük, hogy az egész házacsukat le kell söpörnie a tófalról. Az öttavi menedékház berendezése fölülmúlta legmerészebb várakozásomat; nemcsak kényelmes, hanem elegáns is. Miután a megrendelt kávé csak nem akart előkerülni, a vendégkönyvben kezdtünk lapozgatni. Az egyesületnek szóló elismerés szavain, a vidék bájait es varázsát dicsőítő s kirándulásokat megörökítő följegyzéseken kívül oly nyilatkozatokra is akadtunk, melyeken mindenki elmulathat, a kinek a komikum iránt

érzéke van. Az egyik vitéz így örökítette meg gyötrelmeit: »Ő igazán és valóban fölmászott az öttavi menedékházig, sőt még a felesége is *Franz* I. osztályú vezető segítségével a Tűzkőig elkísérte őt!« A Tűzkőig! S még hozzá első osztályú vezető segítségével! Hja, micsodák ehhez képest a fiatal *Miss Lucy Walker* kirándulásai a hirhedt »Eiger-fal«-on, a falmeredekségu »Mittellegi«-n, melyeknek az elmúlt nyáron tanuja voltam! Nehány lapot sebtében átlapoztunk, hát megint olvassuk: »Petíció a Turista-egyesülethez. A tisztelt egyesület dobjon, illetve guríttasson belé több követ a Tarpatakba« — valószínűleg azért, mert még nincs benne elég — »hogy a különben jó átjárók kényelmesebbek legyenek!« Ezen köpetíció alá egy gonosz lélek e röpké szavakat írta: »Valaki, a ki átjártában átáztatta a harisnyáit!«

Ezalatt végre csakugyan elkészült a kávé, s midőn a barátságos házat elhagyva abból kiléptünk, a szél oly erővel csapott a szemünkbe, hogy nyomban jéghidegen járta át ruháinkat. Még egy visszatekintés a menedékházra! Megérdemli a fáradságot. A tó s a ház fölött a Középorom hatalmasan tornyosul, hőszalagjait a sötét habokban tükrözve; tele van e kilátás a legmagasztosabb pompával!

Iparkodjunk csak szépecskén a Déry-csúcs felé, majd csak följutunk valahol, — mondok magamban, látva, hogy a vezetői szerep engem fenyeget, — mivel sem én nekem nem volt még szerencsém a Zöldtavi-csúcsot előbb megmászhatni, sem az nem ismert engemet s én csak annyit tudtam, hogy valahol a Papirus-horhostól, melyet évekkel azelőtt bejártam, még följebb, magasabbra kell hatolni. A Déry-csúcs ferde falain lassan, de állandóan küzdöttük föl magunkat olyan pontig, melyről azután már csak kötél segítségével s a Papirus-horhos alatti főnhómezőre (Firnfeld) bocsátkozhattunk le. Rövid pihenőnk alatt alkalmunk nyílt a bennünket körülvevő pompás látkép megbámulására. Kietlen, pusztá, romokkal és hóval telt katlan! Mindenfelé nagy, fekete sziklatömegek közelednek egymáshoz, érmedrekkal átredőzve, melyek a hegytesten mászó kigyókként vonulnak alá. A lesikló napsugarak a sziklanyúlványokon függnek, a falazatból itt-ott előbugygyanó forrásokban csillognak, azt a hatást keltve, mintha a hegyeket körülvevő fátyollepel gyémántokkal volna átszőve. A szakadozott ormok árnyékai a levegő rezgő, gyöngéd fényszövetét kékes csíkokra osztják. A szürkévé őszült falaktól fehér hórétégek ütnek el, itt-ott kápráztató

izzó fényt hint rájuk a nap, s az ég sötét azurkék színűvé festi az árnyékokat.

»Kétszázöt!« jajdultam föl, mikor a hó újabb hullámot vetett s jégcsákányom ismét bennakadt egy frissen vágott lépcsőfokban.

Egy sziklatömb felé tartva, nemsokára a horhos közelébe jutottunk. Itt függélyesen fölfordított hófal volt. A min áthatolni nem lehet, azt kikerüljük, — gondoltuk, — s mivel a jégcsákányok osztani látszottak véleményünket, a szikla és a főnhó közötti sötét kéménybe másztunk, s térdelve bújunk keresztül egészen föl, a hol a hómező egy kis öbölben hirtelenül kelet felé hajlott. Még egy néhány lépés, s ott állunk az óhajtott horhoson, vagy hogy a való ténymondjuk el, óriási, a Zöldtő-völgy felé áthajló, nehéz hópárkányokon (Eiswächte). Meternyi kristálytisztá jégcsapok csüngnek az ultramarinkék alapon. Fehér és azúr fény imbolyog a hasadékokban. Jégleheletű, kútformájú lyuk nyílik itt a Papirus-völgy felé hajló jégtömegek között. A csodaszép, világos-zöld jégben tölcseyszerű, kalandos, titokzatos mélységével csak turistára várni látszik.

A gerinczen tovább hatolni lehetlenné vált, mivel a jégpárkány a Papirus-völgy felé hajlik át, s a rajta járók súlya miatt való leszakadás veszedelme kísértett; így tehát körülbelül $1\frac{1}{2}$ meterrel lejjebb ferdén kellett átvágunk a hópárkány alatt. A csákányokat, a milyen erősen csak lehetett, belesúrtuk a főnhóba, s hozzáfogtunk az átvágáshoz. Csaknem vízszintes volt a hómező, tán egy kissé emelkedő, s oly keskeny, hogy lábunk épen csak elfért a lépcsőfokokon. Jobbról a hópárkány függ, melybe lehetne kapaszkodni, csak hogy a jég hideg és síma volta miatt a fogódzkodásra támasztékot nem nyújt. A csákány-nyal átlökve, keresztül láthattunk volna rajta a Papirus-völgybe. Lépésről lépésre magasabbra jutunk; nagyszerű sziklaablak következik, s végre ott állunk a sóvárogva óhajtott csúcson! Tengere a hónap, a meddig a szem ellát, csak a sziklás gerincz-bordák feketéltettek elé a téli magányból. Sötétlen int át felénk a Déry-fal, egészen közel érve éles fogaival. Odaát a Jégvölgyi-csúcs emelkedik, kinőve két egymás föllött fekvő, csillogó, lecsüngő főnjégmezőből (Hängeferner), míg a főnhavasi völgynek a Zöldtavi-csúcs felé fordított része csak tágas hómezőket rejt magába. Az elülső jeges széles serpentinvonalon — két oldal- morena közé ékelve — hullámos hófolyam húzódik le a tavak közelébe, két oldalt alább süllyedve, középen

emelkedve s kidomborodva; — különös glecserképződmény ez, mely élénken emlékeztet a »Glacier de Miège«-nak polypkarokhoz hasonló kis végnyúlványaira.

Hogy a kéményt elkerüljük, új leszálló utat választunk a Jégvölgyi-csúcs felé fekvő oldalon. Erőltető kapaszkodás helyenként laza kőzetten, sok hó és jég-csap, egyébként kevés érdekes dolog! Itt-ott a kötelet le kell oldanunk. Perzselő verőfény! A hótól vakított szem időnként mindent rózsaszínben lát, mialatt fölöttünk mérhetetlenül feszül ki a napfényes, tiszta, sötétkék ég. Ekkor... íme lavina válik el a szemközt levő Markasit-toronyról, a lezuhanó jégnyelv mind szélesebbé lesz, s a szikrázó, fehér atlaszszalag mennydörgő robajjal zúdul le a sziklalépcsőkön. A visszhang sokáig ott morajlik még odaát a mélyebb szurdokokban s csak egy mélyen kivájt szakadás mutatja a felső főnhómezőn, hogy hol vonúlt el a jelenség.

Délután volt már, mikor a menedékkunyhót elértük, a honnan csakhamar visszaindultunk Tátrafüredre.

Jégvölgyi-csúcs, Markasit-torony éjszaki csúcsa.
(Gerinczmászás 1900. évi július 19.-én.)

Szép, hideg nyári reggel a havasok között! 3 óra alatt elértük Tátrafüredről az Öttavat, s a völgy zárata felé tartunk; baloldalunkon a Markasit-torony hómezői megfoghatóknak látszanak, »mintha azon frissen csinálta volna őket a cukrász,« véli *Hunsdorfer*. Egy törmelékmorenát követünk, de csakhamar ismét jégen járunk, a melyen egy zergebak csontvázát és szakállát szórták széjjel a rókák. A főnhó területe egyre nő, rózsaszínbe játszik fölülte s minél mélyebben hatol belé jégcsákányunk, annál inkább mutat bíborvörös színt, a mely azonban nem a szegény zergebak véryomától ilyen, hanem piros moszatoktól, melyek a főnhavat több négyzetmeternyi területen mintegy rózsákkal hintették tele. Félig megfagyott lepkék s más hegyi rovarok lomhán röpködnek előttünk a hómező fölött. Gyöngé szárnyaikban bízva, ide merészkedtek e pusztaságba, mely a Tátra leghatalmasabb hóraktárainak egyikét rejtí magába, az elülső jeges völgybe, hol szomorú halálnak néznek elébe.

A főnhóterület kedvezően volt betömve, csak itt-ott nyílt meg néha egy-egy keskeny szakadás, melybe bepil-lanthattunk, mialatt átléptünk rajta. Végre eljutunk az

utolsó szikladarabhoz, mely a horhosra vezet, Meredek, de kényelmes; gneisz-gránitból való, zavarosan tornyosuló tömbök és táblák mintegy óriási lépcsőzetet alkotnak. A horhoson, a mely immár nagyszerű kilátást nyújt Gácsország felé, megreggeliztünk; jó időt és tiszta eget reméltünk; szóba kerültek a hóviszonyok s végre a híres »Kőparipa« is. »Milyen is ez voltaképen? azaz, hogy milyen hosszú?« kérdezem. »22 meter!« »És milyen széles?« *Hunsdorfer* hamiskásan mosolyog s pipája szárát rácsálva, mormogja: »Elég széles!« »Mit jelent az?« »Gyakran egy harmad meter.« Ejha, gondolám fölszisszenve. Vezetőm megjegyezte azonban, hogy a Kőparipáról való lemélyedés az Öttő felé 3000, a Varangyos-tó völgye felé ellenben 4000 lábnál is több; az esetleges elcsúszás tehát nem olyan szörnyűséges, mert legalább sokáig nem kellene kinlódnia az embernek. E vigasztalással folytattuk útunkat. A taréj most egyre szűkül, csakhamar egészen szabadon járunk, a levegőben s a látkörben semmi, lábaink alatt a borzalmas mélységek. Itt különösen szüksége van az embernek arra, a mit a szédüléstől való abszolút mentességnek szokás nevezni. Ez volt hát a joggal hirhedt »Kőparipa!« Nehezebb átjárások még a legveszedelmesebb alpesi csúcsokon is ritkák. Nem maga a veszély elhatározó itt sok emberre nézve, a ki a taréjra vetett futólagos pillantás után a gerinczről visszatér, hanem az a forma, melyben mutatkozik. Légi út ez, paripahát, feneketlen mélységek között! Magát a paripát leírni e helyen nem fogom, mert csaknem szóról-szóra ugyanazt volnék kénytelen arról a gerinczről ismételni, mely a Jégvölgyi-csúctól a Markasit-toronyig vonul át. Körülbelül mindenütt hasonló e kettő, avval a különbséggel, hogy a Kőparipáról minden félig-meddig laza kőzetet gondos turisták már eltakarítottak.

Másfél meternyire leugorva az úgynevezett Kengyelbe, a gerincz ismét szélesebbé lesz, s ott állunk a Jégvölgyi-csúcs ormán. Köröskörül mérhetlen kilátás hegyek és csillogó tavak fölött, de hosszabb szemlélődésre nincs időnk; még kéklík fölöttünk az ég, de előttünk elterül a csábító terra incognita, a késélességű gerincz, mely a Markasit-torony éjszaki csúcsához vezet; fölötte állunk, s egyidejűleg félelemmel és szeretettel tekintünk reá.

Néhány meterrel lejjebb szállva, újabb »kőparipa« veszi kezdetét. Néhány egymásfölé rakott gerincz-torony vad khaoszában, zűrzavaros csipkézet alakjában fölvo-

nulva, emelkedik a sok helyt alig 20 centimeter széles gerincz a magasba; e szellős hídtól jobbra és balra rengetek mélységek tátonganak, baloldalt jégpánczélú falak alatt kékesfehéren csillognak felénk az Öttavi-völgy hómezői, jobboldalt szorosan a lejáró oldalán a Varangyostónak borzalmasan komoly, tintafekete tükrébe ütközik tekintetünk, hogy hullámaiba merülve, tovább hatoljon a végtelenbe.

A keskeny gerinczen majd térdelve, majd lovagolva küzködtük át magunkat; a gerincztornyok zégzugai által kényszerítetten testünk súlypontját folyton változtatva, majd a szakadék egyik, majd a másik oldalára hajolva, sem a vezető, sem a turista nem képes a legcsekélyebb rándításnak ellenállni; a kötélről sem várhatunk segítséget; a résztvevők valamennyije bizonytalan talajon áll, s ha a szikla bár csak egyiknek a lába alatt is enged, sőt még a kötélnak egy váratlan megfeszülése is: mindez valamennyire nézve végzetessé válhatik. Ama gyakorlottaknak, kik ez út használatára vágyódnak, a kötélt leoldását ajánlanám, már filantropikus szempontból is. S mialatt így előre küzdjük magunkat, az egyes sziklatömbök a lovaglók súlya alatt meginganak, recsegnek és ropognak, hogy öröm ránézni; alig kapaszkodtunk föl az egyikre, máris mennydörgő robajjal, gyorsan szakad le az imént elhagyott a rettenetes mélységbe. A gerinczkövek ily dühkitörései után, melyek az »első megmásztatást« — úgy látszik, — megvetendő bünténynek tartják, mi egyre csak azt hajtottuk: »Előre, hiszen csak nem tarthat örökké!« és hidegvérrel jegyeztük meg, hogy míg a »Kőparipa« nyugodtan áll, ez folyton ágaskodik, sőt úgy látszik, kedvet érez arra, hogy kiszaladjon alólunk.

Szörnyű, legyezőszerű fűrészfogak alakjában sülyed a gerincz a hátsó Markasit-horhos felé. A gerinczfal itt csaknem függőlegesen esik körülbelül nyolcz meternyre a jéggel párnázott horhosig. A főnhóhalmon túl csaknem borzalmas meredeken emelkedett a Markasit-torony, melynek éjszaki csúcsán állottunk most. (2617 m.) Az éles, kétoldalt fönt összefutó falakba burkolt gerinczcsúcs — a déli csúcsot kissé túlszárnyalva, de attól áthíghatlan hasadék által elválasztva, — innen enyhe hajlású törmelék-szalag útján könnyen elérhető célpontot nyújt.

Azt hiszem, bátran állíthatom, hogy a mi gerinczutazásunk előtt még meg nem mászták, a mit *dr. Ottó* utolsó »Kalauz«-a is megerősít. Az az állítás, hogy *dr.*

Chalubinski a Nyereg-szorosról erre menet mászta meg a Jégvölgyi-csúcsot, csak annyiban helyes, hogy — miként azt *Wala* nevű vezetőjétől megtudtam, — mélyen a Markasit-torony déli csúcsa alatt léptek a törmelék-vájásra, mely néhány meterrel a Jégvölgyi-csúcs előtt az itt már széles gerinczre vezette őket.

Nem lettünk volna telivér gerincz-amatőrök, ha szívünkben vágyat nem éreztünk volna arra, hogy a Jégvölgyi-csúcsra újra fölkapaszkodjunk, a mi a fatális gerincznek — mely ismét néhány mázsa követ vesztett, — nagy kárára sikerült is. Az esésközben szétmálló sziklák mennydörgésszerű robaja messze elvitte ennek hírét a völgyeken át — *urbi et orbi*.

A Jégvölgyi-csúcsról lefényképeztük a gerinczet s annak látképét; a »Kőparipa« most az összehasonlítás folytán sokat vesztett félelmességéből. Lenn, a hol a rókák fölfalták a zergebakot, ráültünk a csákányokra s örült sebességgel haladtunk az öttavi menedékház otthonias laresei, onnan pedig rövid pihenés után Tátrafüred felé. A kirándulás sikerült, csak egyet tagadott meg tőlünk az egek hatalma, egy óhajást, melyben *Hunsdorfer* is osztózott, hogy t. i. fön lett volna velünk a gerinczen a nagyszáju völgyklubbeliek valamelyike, nem bánom, bárha kötelen is, csak úgy szórakozás kedvéért.

Az »Izabella főherczegnő-torony« és a »Magas Margit-csúcs« megmászása 1900. évi július 26 -án.

Dr. Ottólól, az ismert Tátra-kutatótól, ki a legutóbbi napokban a Bibircset mászta meg, azt a hírt vettem, hogy a Bibircs-csoportban vannak még olyan merész, vadul emelkedő, s még eddig megmászatlan csúcsok, melyek büszke sziklaalakulások által lekötik a Bibircs látogatóinak figyelmét. Csakhamar kész volt elhatározásom, hogy e megközelíthetlen csúcsokat meglátogatom. A fiatal *Hunsdorfert*, ki az előző napnak *Ditrich-Ottó*-féle Bibircs-kirándulását vezette, kalauzul szerződtettem; 26.-án reggel két óraker lámpát gyújtottuk és indultunk; a fölkelő nap már teljes menetben talált édes anyámmal és a vezetővel, a Felkai-völgy felé. A sziléziai menedékházhoz vezető vándorlásunk az éjjeli levegőnek szokatlan, fojtó melegsége daczára is kellemes volt, s mialatt valamennyi más csúcs még kékes ködfátyolba merült, a Ferencz József-csúcsnak a fölkelő nap sugarai által biborpiros sugarakkal elárasztott ormai isteni napot jósoltak.

A Virágoskerten túl, a Felka-patak fehér tajtékú kaszkádjai fölötti nagy morenatömbön léptünk a Bibircshez vezető útra. Meredeken fölfelé visz az út a reggeli harmattól nedves sziklatáblákkal megszakított fűszalagokon, míg a Bibirc alá vezető szurdokhoz érünk. Kezdetét veszi a kúszás, közvetlen a sötét mélységek fölött; majd a jobb, majd a bal szélén haladva előre, rövidesen ott vagyunk egy vastag, négyszeresen meghasadt hómezőn, mely a mélyen kimosott szakadék ölében fekszik. Tovább haladunk, hol falakon, hol laza törmeléken egy katlanig, melyet nagyszerű sziklakörönd övez át amphitheatrálisan.

Balról látjuk a kolosszális Bibircstalapzatot, melyet a Hacker-, Gömör-, Müller- és Habeltorony koronáz, továbbá a Margit-csúcs magas sziklaépületét, melyről hajszálvékonyságú, csipkézett gerincz ereszkedik le a legvadabbul szaggatott, legregényesebben formált sziklatömkelegben odáig, a hol az Izabella főhercegnő-torony légies csücskéje fenyegetődzően emelkedik ki a hármass orom által koronázott, egymás fölött emelkedő fallépcsőkből. Egyetlen hang sem töri meg a bűbajos csendet. Csaknem önkéntelenül fordulunk dél felé, hol a Felkai-völgyön túl leírhatatlan föltségében tekint le ránk jeges magányából az óriási Ferencz József-csúcs. A tipikus alpesi szépség megragadó képe!

Miután a keskeny vízeret ferdén fekvő sziklafalakon átvágtuk, elhagyjuk a Bibircs-út eddigi irányát. Jobbról és balról csaknem egyközűen vezet föl két meredek törmelék-barázda a Margit-rés felé; ezek közül a balfelőlít választván, fáradsággal, de biztosan törekszünk tágas félívben dél felé a résig, hol természetalkotta sziklaablakon át le lehet tekinteni a Szekrényes-völgyben fekvő, a Blázy-nyereg alatt elterülő hómezőkre. A nyeregből egészen síma falakkal egy két torony magasságú sziklacsúcs emelkedik, mely a valódi csúcsnak látszik ugyan, de valójában csak annak magas párkány-lépcsőjét képezi. Egy csaknem függőyesen föl húzódo, ferdén hajló, de csak fölületesen látható hasadék visz föl a magasba. Itt a közetben a fogódzók nagyon távol esnek egymástól és nagyon csekély fölületűek.

A hasadék közepén nyereghez hasonló sziklatömb lovagló nyugvóhelylyel kínál. E helyet kötél segítségével egyikünk a másik után foglalja el. Fölerkezve, alkalom nyílik a vask fekete falak megcsodálására, melyekkel a csúcs a Szekrényes-völgy szörnyű mélyébe lesülyed. Az utolsó,

körülbelül még 10 meterrel magasabb csúcsra hasonló nehézségekkel érünk föl. E helyek meglehetősen exponáltak, hanem a gránit szilárdan áll. Egy kis gerinczséta közvetlenül a csúcs alatt, majd egy — körülbelül 6 meternyi — rövid, de veszedelmes hely, mely élénken emlékeztet a Jégvölgyi-csúcs »Kőparipájára,« s nagy tömbök fölött ott áll az ember a csúcson. Minden oldal felé meredeken esve, s alig 3 embernek nyújtva helyet, kiváló kilátáspont ez.

A kőpyramist, melyben az első megmászás adatait, az ajánlást s az előbb még névtelen csúcs keresztlevelét tartalmazó bádogdoboz nyugszik, egy fehér sziklamélyedésbe állítottuk föl. Ebbe a villám csapott volt bele, úgy látszik az egyedüli, ki előttünk itt fönn járt. Zászlót is tűztünk föl, és pedig olyképen, hogy egy kötélén fölhúzott hegymászó-botot (a jégcsákányt, a hátzsákot s a fényképező készüléket a résen kellett hátrahagynunk) zsebkendővel zászlóvá avattunk.

Hosszas kiáltozás után sikerült magunkat más kirándulócsoportokkal észrevétnünk, a melyek a Kis Viszokán, a Lengyel-nyergen, a Virágoskertben és a Ferencz József-csúcson voltak. Az utóbbit aznap reggel három lengyel lelkész mászta meg. Kendőlobogtatásunk sem maradt viszonzás nélkül, és most: »Isten veled, magas Margit-csúcs!« (2478 m $\frac{1}{4}$ 9 órakor.)

Csaknem az egész Tátralánczolat bontakozik ki itt ragyogó pompában kéjelgő szemeink előtt. Üdvöz legyetek, hatalmas csúcsok ti, te szomszédos Bibircs, Tátra- s te Varangyos-csúcs, Markasit- és Zöldtavi-torony és te rangban és magasságra második Lomniczi-csúcs, mely egész oromsorozatot egyesítesz magad körül és te mondádba szőtt Jégvölgyi-csúcs is, mely, miként az éjszaki mythos regéli, az apa átka folytán emelkedtél a hűtelen leány palotája fölött, édesen borzongató mondáddal, mely ezüst szövet gyanánt csillog a hóhasadékokban és végre te, ezen birodalom hegyeinek legmagasabbja: mindenható Ferencz József-csúcs!

Tágas tündérvilág köröskörül;
A bámuló szem benne elmerül,
S leírhatatlan érzések telítik!
Alant tavaknak éjszeme sötétlik,
Aczélos pávaszem gyanánt ragyogva.
S gránit-betűkkel ím, élembe dobva
Felhangzik a dal, s benne megtalálom,
Mely szülte azt, a földöntúli eszmét.
Isten álmát, mely megkövülve is még
Gyönyörtelt, büszke, üdvözítő álom! (F Homonnai R. M.)

Csodálatos darab föld az, mely előttünk elterül. A Szekrényes-völgy talpáról a smaragdzöld Szontágh-tó ragyog felénk. A Hosszú-tó s a Felkai-tónak egy-egy darabja szintén látható; az előbbi fölött a Svinicza a Woloszyn-lánczczal emelkedik ki a távolból, betöltve a Wagner- és Felkai-csúcsok közötti horpadást. A Tarpataki-völgy talpa el van takarva szemeink elől. A hol a Tátra óriási sziklavára minden csúcsával és ormával véget ér, beláthatatlan, határtalan halomhullámokkal barázdált síkság kék óceánja terül el.

A csúcsról a gerinczre való leszállás útja ugyanaz. A kötelet hol használjuk, hol leoldjuk. A törmelék-vájásnál jobbfelé fordulunk, a nélkül, hogy annak a fenekét érintenők; egy alacsony, délnek elhajló mellékgerinczen átszökkenve, fűvön és sziklafokokon szállunk alább a Felkai-völgy felé elhelyezett impozáns, fönt kettőbe hasított, karcsu torony hátsó oldaláig; ezután éles sziklatömbökön és síma lapokon át a csúcsig! eközben a gerinczen megint van részünk egy kis lovaglásban.

Maga az aláaknázott sziklatömbökből álló csúcs szintén gyönyörű kilátást nyújt. A ki rajta áll, mindkét oldal felé keresztülláthat az alatta levő, lazán egymásfölé rakódó filigránmunkához hasonló sziklatömbökön. Nagyszerű látványt nyújtanak a vadúl szétmállott Flächt- és Pflöcken-csúcsok s a fekete Ördöghát. Előttünk a fölséges Ferencz József-csúcs. mögöttünk a nyereg fölött a Margit-csúcsnak nyomasztó tömege, balról a Bibircs kandikál elő, jobbra a Tarpataki-völgy felé a Nagy Szalóki-csúcsnak távoli, meredek szakadékfala. A fölső Szekrényes-völgybe nem juthat el tekintetünk, hanem e helyett új, mélyen bevájt regényes szépségű czövekes völgyecske (Pflöckenthälchen) látható, mely a toronyról meredeken húzódik alá. A minden oldal felé rohamosan eső, pompás tornyot (2400 m) az Alsó-Tátrafüreden nyaraló Izabella főhercegnő ő fönsegének tiszteletére »Izabella főhercegnő-torony«-nak neveztük el. (10 $\frac{1}{2}$ óra).

Ujabb, az egész csúcsot elfoglaló magas kőpyramist állítottunk föl, s ráűztük a vörösen hímzett névvel ellátott hófehér lobogót. Hasztalan iparkodván a szép vadregényes völgyecskebe a Temető felé leszállani, kénytelenek voltunk az imént megvetett törmelék-vájáshoz újból visszatérni. Perzselőn tűzött most a nap a szikla-bordákra, kifakasztva a közöttük viruló fehér Ranunculus glacialis és rózsaszínű Primula minima s a Silene acaulis kelyheit. Reggel megóvott tőle bennünket a Bibircs-csoportnak a

Felkai-völgy felé fordított fala, mely körülbelül 10 óráig, egészen hús árnyékban marad. Ebédünket a legelső, kristálytisza víz mellett fogyasztottuk el. A leszállás további idejében egy turistacsoport ismételten »Jó szerencsé«-t ordított felénk és pedig a Virágoskertből, míg végre mégis csak megértettük őket, a mi mindenesetre bámulatraméltó, jelentékeny hangprodukcióra vall a nagy távolság mellett, a melyben az emberek legyeknél nagyobbaknak nem igen látszottak.

A sziléziai menedékháztól, a hol az Izabella főhercegnő-torony fölött a Margit-csúcs egy más, egészen kis ormocskával együtt a Bibirestől jobbra előkandikál, még utoljára láttuk a mi kis lobogóink intését és köszöntését. (3 óra).

Egy negyed hat órakor jó erőben ismét beköszöntöttünk Tátrafüredre, a hol azonnal mohón fogtam hozzá a különben kitünően sikerült fényképfelvételek előhívásához, a melyek a legérdekesebb kapaszkodó helyeket és csúcsrészleteket ábrázolják.

A Hegyes-torony megmászásának első kísérlete.

(2356 m.)

1900. évi július 30-án.

Főnséges pompával emelkedett a telihold a hegyek fölé; minden körülmény szép időjárásra mutatott, mikor egyszer teljes hadi felszereléssel ki-, jobban mondva föl-vonultunk a hegyekre. A Rainer-kunyhón s a Szita-tisz-táson (Ziemsblösse) át eljutottunk a nagy-tarpataki Tűzkőhöz, a hová útunk a Nagyszalóki-csúcs szakadékfalai alatt vezetett; e csúcsnak a Tarpatak-völgy felé ereszkedő mellékgerince alakjának és határvonalai lendületének csodaszép nemessége által válik ki. A Tűzkőnél átkeltünk a Tarpatakon s a Jägerbreiten és Közép-orom között levő bevágás felé kúsztunk. Eleinte törpefenyőkön és köveken át, később magas fű és a Saxifraga igazi díszpéldányai között haladtunk, de mindig szép meredeken fölfelé. Szegényes csermely csörgedez itt-ott a fekete-zöld mohán át. Jó két óra alatt elértük a hátsó Jägerbreiten-tavaknak itt vagy 600 m magas tófalát. Iszonyú rompusztaságban két — részben fönhóba vajt — zöld tavaacska terül el szemünk előtt. Jobbra a Közép-orom és a »Sárgatorony«, előttünk a Majunke-torony csipkéi, az elülső Vörös-pad-horhos, a vadul fölmeredő Vörös-torony az ő még sokkal

függélyesebb szomszédjával, a »Hegyes-toronyynal«; az utóbbi felénk fordítja széles, síma mellét, melyen hatalmas sziklafeje nyugszik. Messziről fölismerhető e torony egy rengeteg szakadékfölületről, melynek az utóbbi évtizedekben leviharzott hegyomlástól kellett létrejönnie; már a Tarajkáról, a Róza-menedékháztól nézve is világosan észre lehet venni. A magas Schreckhorn egyik hozzá hasonló helyét »Verfluchte Nonne«-nak nevezik, s ez — épen úgy mint amaz, — a csúcs Wertheim-zárát képezi; ezen hiúsul meg az éjszaki orom megmászásának minden kísérlete. S akárhányszor — mindig más oldalról — értünk odáig, minden fáradozás kárba vészett. Majd azt kívántuk, hogy üssön beléje a búr háborúban haszontalanul ellövődött összes shrapnell és gránát ebbe a falba, hadd törne nekünk utat a forrón megóhajtott cél felé.

A tó mellett megreggeliztünk, a mi nem minden mellékesemény nélkül történt. Anyám marmota-oduba ejtette lorgnettejét, s úgy látszik, ezt az odu lakói csakhamar jogos, hasznos zsákmányul foglalták el.

Eközben sűrű, hosszú sávokban felhők törmörültek fölöttünk. Még tiszta volt a csúcs, de a mikor újból oda tekintettünk, egyszerre fátyol borult az óriás hatalmas fejére. Ott fönt erős szél uralkodhatott, mert a ködfoszlányok vad futásban kóvályogtak föl-alá; csak a csúcsot takarták el mind jobban. Lent a havon nyugalom honolt; fönséges csend, melyet csak a léptek csikorgása és a jégcsákányok egyhangú koppanása szakított meg. Zergefalka menekült előlünk és széleseben kapott föl a Vörös- és Hegyes-torony közti horhosra, melyet későbbben Jancsi-horhosnak neveztünk el. Mi a zergék nyomát követve, azon a törmelékterrasszon másztunk föl, mely a lábainkig alásülyedő Jägerbreiten-torony folytatását képezi.

Nemsokára a naptól elperzselt, nagyon síkos pázsitlejtőkre érünk, melyeket teljesen síma, embermagasságú, csaknem kiugrások nélkül való sziklatáblák szakítanak meg. Az egész terület össze-vissza alkalmatlan volt a hegymászásra. Elérjük a gerincz-horhost; előttünk az éles, fantasztikus ormokká mállott déli gerincz, melynek bejárására szántuk el magunkat. Alattunk meg a Varangyostó-völgy tárul föl. A taréjon sötét kémény van; ennek a feneke alig különböztethető meg, mivel az itt áthajló, alkalmasint sok ezer mázsa súlyú egymásra dülő tuskókban elvész, melyek mintha csak könnyedén volnának a főfalhoz hozzátámasztva. Lent a Varangyostó-völgyben már teljes lelki nyugalommal legelnek az imént fölhajszolt zergécskék,

nem sajnálva egy-egy gúnyos oldalpillantást tőlünk, kiket üldözőiknek tarthattak.

Kezdünk átkúszni a gerinczfalhoz támaszkodó, mintegy a levegőben lebegő faltömegben, mely azt a hatást teszi az emberre, mintha már a légy súlyát sem bírná el. A gerinczen hátramaradottak aggódó figyelemmel tartják a kötelet, bár bizonyos, hogy az esetben, ha ez a nehézkedés minden törvényének gúnyára ott lógó fal a rajta kúszók súlya alatt megindulna, a hatalmas zuhánástól az egész gerinczből kő kövön nem maradna. A kúszó az átlhajló falon és a tulajdonképeni gerincz közti szurdokon átveti magát, a többiek a legnagyobb vigyázattal követik őt, egészen a gerincznek a negyedik csücskéjéig. Kapitális »Kőparipa«-helyek! Eközben sajátos homályt vetettek a felhők, melyek szürke mennyezet módjára lógtak a falak fölött. Sőt csakhamar szakadt az eső is. A légsúlymérő egy negyed óra alatt annyira süllyedt, hogy szokatlan légháborgásokra kellett készen lennünk. De rosszabb mi jöhetett más? Mintha a levegő csupa vízpára lett volna! Legfőljebb még azt várhattuk, hogy az egész víztömeg ránk veti magát, a mely esetben mi meg egyszerre valamely tó fenekén ébredhattunk volna föl, szemtől-szemben annak pisztrángjaival és békáival.

Egyik villámlás a másikat érte; néhány lépésnyire előttünk a gerinczbe is becsapott. Épen a derék *Hunsdorfer* fotografáltam, a ki az egyik gerincz-ormon lógott; a villámcsapás és a készülék zárójának csattogása egybeesett. Nem szeretnék árulkodni, de az én vezetőm e képen kétségbeejtően dúlt arcot vág, annyira, hogy az ember majd alig ismer rá a bátor *Hunsdorfer* arczára. Példátlan erejű forgószél avval fenyegetett, hogy a gerinczről lesöpör bennünket. Mintha valamely szörnyeteg-madár árbocznai nagyságú tollakból összerakott szárnyaival csapkodna a sziklafalakhoz, hogy aztán valahol a szürkeségben ismét eltűnjék. Pillanatonként minden elcsendesült, hogy ismét új dühhel és örvöngő erővel kitörjön. A szél a legkülönbözőbb hangokkal zúgott, s úgy dübörgött a falakon, mintha ott fékezhetetlen hatalmú meztelen lábak tánczolóának. A repedésekben fütyült és sóhajtozott; lökéseinek megszakítása alatt bömböltek, tomboltak a megáradt vadpatakok. Visszafelé! visszafelé *Don Rodrigo*!

A falakról inkább lesodródtunk, mint másztunk. Mikor a tengerszemeket elértük, a völgyet már halovány, a vizes fűben csillogó napsugarak árasztották el.

Új reményekkel megint a hegység felé fordultunk

és — avval a szándékkal, hogy a Sárga-tornyot megmász-
szuk s azután az Öttavi-völgybe ereszkedünk le, — laza
omladékon és apró törmeléken át fölmásztunk az elülső
Vöröspadra. Fönt a nyergen újabb zivatar tört ki rend-
kívül heves jégesővel; ennek egy szeme sem került el
bennünket.

Ennélfogva arra törekedtünk, hogy a lehető leggyor-
sabban lejussunk a Nyeregszoros-völgyecskébe. A horhos-
hoz hatalmas, lefelé lassanként szélesedő, meredek volta
miatt hozzáférhetetlen jégnyelv emelkedik föl. Ennek
bal oldalán magas, függőleges, kiválóan elmállott, pata-
koktól elárasztott falakon szállottunk le. Itt-ott a sziklákat
jég fődte, de nem oly vastagon, hogy abba lépcsőket
lehetett volna vágni, avagy hogy a czipővas abba kellően
belekapphatót volna, hanem az a vékony jégzománcz volt
itt, melytől a hegymászó félni szokott. Most a főnhómezőre
léptünk. Én a vezető baltáját vettem át, és neki adtam a jég-
csákányt. Evvel ő néhol befelé hajló lépcsőket vágott ki,
hogy lábunk nagyobb tért kapjon a kúszásra; ilyenkor a
jégcsilánkok mindig hirtelenül potyogtak le a tükörsíma
ereszkedőn. Majdnem a túlsó falig értünk már, és a
vezető azt kiáltotta felénk, hogy mindjárt túl leszünk a
jégen, a mikor feszített lábaim alatt megindult az esőáz-
tatta hó. Önkéntelen lesiklásomnak részben bizonyára
a balta is oka volt, melylyel nekem szokatlan a hegy-
mászás. Magammal rántottam persze a kötélen levő töb-
bieket is. Eleintén csöndeskén csúsztunk a ködborított
főnhó-szurdok felé. De azután meredekebb hópart követ-
kezett, s most már mind sebesebb lőn alászállásunk. Leg-
elől kalapom, egy kis lavina bizalmas társaságában,
melynek légsietősebb volt a dolga; ez új kedvese körül
akkora kötél-tánczos-ügyességgel ugrándozott, a mekkorát
sohasem sejtettem benne. Utána mi. Föltartóztathatla-
nul, erős lendülettel robogtunk le az utolsó száz meté-
ren végig egy törmelékterrasszig, melyen közvetlenül
sziklafalak fölött főnakadtunk. Vezetőnk kómikus rémü-
letét hangos kacagással fogadtuk; rövid pihenés után
ismét fölmásztunk ugyanarra a hófalra, hogy az ott
rekedt baltákat onnan lehozzuk. Az eső még akkor
is szakadt, mikor az öttavi menedékházba értünk. Feje-
men zsebkendő-turbán díszlett, minthogy csapodár kala-
pom gyalázatosan elhagyott, akárcsak Theseus Ariadnet.
Egy pohár forralt bor mellett vígasztalásunkra azt
hallottuk, hogy *Gadowski* prépost, az ismerős Tátra-
járó, *Horvay* vezetővel s egy hordárral ugyane zivatar

alatt még rosszabbul járt a Fecske-tornyon. Ők a jégesőben köpenyegeiket, kalapjaikat és jégcsákányaikat mintegy vizitkártya gyanánt ott fönt hagyták a csúcson, mely nem méltóztatott őket fogadni.

A Hegyes-torony első megmászása.

(Déli csúcs 2334 m.)

»L'appetit vient en mangeant« — mondja a franczia. Mi is úgy jártunk. 17.-én éjjel újra indultunk, ezúttal avval az erős szándékkal, hogy a barátságtalan Hegyes-tornyot éjszakai omladéka felől »vegyük be«, miután déli oldalainak megközelíthetlenségét már bőven kipróbáltuk. E végből fölmentünk az öttavi menedékházhoz, onnan a Nyeregszoros-völgyecskebe és a hatalmas hullámdombokkal a völgy felé húzódó főnhavat átvágva a körkerületű Kék-tavacskához, melyet friss, néhány hüvelyk vastagságú jégpáncél takart. Előttünk áll a merész hajatú, kalandos tekintetű, hatalmas Markasit-torony, melyen egyes, örült sebességgel tovarohanó felhőfoslányok játszadoztak.

Borzalmas omladékhalmok fölött gyászos szürkességben magunk előtt látjuk a Nyeregszoros-horhost, balra a Vörös-tornyot s az elűlő Vöröspadnak ránk nézve emlékeztet jégnyelvét. És a mint e pusztaságban a halál mindenütt hátrahagyja nyomait, egy magában törmelékhalomra állított kereszt is oly turistáról regél, a kit ez a hegy az árnyékvilágba küldött. Évekkel ezelőtt szegény itt megfagyott, úgy akadtak rá a kalauzok. Fárasztó törmelékjárás után elérjük a Nyeregszoros-horhost. Azok a czövekek, a melyeket a késmárki vadászászlóalj átvonulásakor itt beverték, a legszomorúbb állapotban rakásonként hevernek szanaszét az egész úton. Már az innen túkké mállott Hegyes-tornyot szemlélve megreggeliztünk. Eközben ritka jelenség örvendeztetett meg bennünket, a felhőrmé (Brockengespenst) főséges tüneménye; különös, hogy ezt az idén háromszor egymásután figyelhették meg a Jégvölgyi-csoportban. A napsugár kettős fénytörés folytán egy ködsávon a Fűrészgerinczen (Sägegrat) átsuhanva, szétfoszlatja a páratömegeket és szivárványszínű gyűrűvel övezett, óriás nagyságú alakjainkat oda varázsolja a Varangyostó-völgy fenekére. Valamivel magasabbra hágtam a gerinczen, fölemeltem jégcsákányomat,

s íme, ott lent az a fényalak is fenyegetve rázza a toronyhosszúságú jégcsákányt.

A Nyereg-szorost hátrahagyva, most már a Varanyos-tó lejtőjén a rémségesen összevissza csipkézett Hegyes-toronynak fordulunk; ez minden oldala felé ritka meredekségű falakban emelkedik égnek. Laza törmeléken járunk vagy 200 meternyire a Jancsi-horhos alatt, mely a Vörös- és Hegyes-tornyot választja el. Messzire elnyúló nagyon keskeny sziklapadokon át, a legborzadályosabb mélységek fölött kúszva néhány falmeredekségű kéménybe jutunk, melyek a gerinczmagaslatra emelkednek. Majd sziklatömegek állják el útunkat; miután ezeken — kötél, segítségével is — áttutottunk, egy laza kőzetekből összetett meredéken emelkedő, nagyon veszélyes melléngerinczen jártunk, egészen egy magas gerinczcsücske mögött, már közvetlenül a déli orom mellett levő sziklatábláig. Az ember azt hiszi, hogy egyre a levegőben áll, mivel mindenfelé átlát maga alatt. A harmadik csúcsorom mögött a gerincz behorpadására érünk.

A legközelebbi orom mint egy kés éle emelkedik 3 meternyire fejünk fölé. (E tornyok az alapjuk alatt valami 30 meternyire kivétel nélkül alá vannak aknázva, a mi még főnhavasokban is ritka és látszólag megmagyarázhatatlan problema. Mindenki előtt az a kérdés merül itt föl, hogy meddig tartja még fön magát ez a gerincz?) Csak az éles, síma szikla-pengén való nyargalás segítségével sikerült följutnunk; fönt harántul fekvő, mozgó sziklatábla van, akkora, mint egy szék ülőlapja. Ez a déli orom (2348 m). Szó sem lehetett arról, hogy oda oszlopot rakhassunk, vagy rajta megpihenjünk. Alig tudja az ember a sziklatábla fölé nyujtani a fejét, hogy körültekinthessen. Előttünk jelentékeny mélységben egy egészen símán lecsapó, megközelíthetetlen és áthághatatlan oromcsúcs van, valami 20 meterrel odébb a tömzsi, 3 más oldalról ugyancsak elérhetetlen, koczkaalakú éjszaki csúcs (2356 m), mely alighanem szűz fog maradni.

Villámcsapástól fönt ketté van hasítva, miről egy világosabb hely tanuskodik, mely csak innen látható.

Vissza egy darabig ugyanazon úton mentünk. A ki látni akarja, miként ugrik le a kő pár száz meternyire, itt könnyen juthat ez élvezethez. A nyereg felé tartunk. Többnyire keskeny, gyakran feneketlen mélységek fölött áthajló sziklapadokon sok érdekes mászóhely van itt. Pár meternyire a nyereg előtt következik az előbbi kirándulásnál említett kémény, melyben nagyon kevés a fogódz-

kodó kiugrás. Jobbról ezernyi mázsa súlyú, túlhajló szikla-tömegek emelkednek. Sziklaablakszerű résen át a Jäger-breiten-völgy túlsó részébe átmászwán, ott állunk azon a gerinczen, melyet *Hunsdorfer Jancsi* második vezetőnk tiszteletére Jancsi-horhosnak neveztünk el. Innen a Nagy Tarpataki-völgyön át mentünk haza.

A Lomniczi-csúcsnak a »Villával« egyközűen vonuló keleti gerinczén át történt első megmászása.

1900. évi augusztus 28.-án.

Be kell vallanom, hogy az idén nehéz szívvel váltunk meg kedves Tátránktól. Az elutazásuuk előtt való nap még egyszer a hegyek közé vitt bennünket. A Tarpatak középső vizesésnél átkelvén, a legsűrűbb fa- és málnabozótban kapaszkodtunk föl a Lomniczi-lejtő felé. Csakhamar a törpefenyő közé értünk, mely között a kék *Gentiana* valóságos mezői hullámozottak. Négy órai úttalan, tehát fárasztó, égető verőfényben végzett menet után végre elértük a nagyszerű környezetben szendergő Kőpataki-tó katlanját. Utközben többször akadtunk óriási vaddisznók nyomaira, melyek vígan éltek a tisztáson.

Ezalatt a kőd a hegységet beborította s így új fölfedező terveinket megghiúsította. Ennelfogva más lehetőség hiányában arra határoztuk magunkat, hogy már egyszer újból meglátogatjuk a Lomniczi-csúcsot. A Lomniczi-gerincz magaslatának fele útján derülni kezdett. Ezáltal fölserkentve elhatároztam, hogy a csúcsot új oldalról mászom meg, mivel a lánczokkal ellátott rendes régi útát már megúntam.

Egyetértve anyámmal és a két vezetővel én vettem át az expeditió fővezérletét. Azonnal jobbra kanyarodtunk és ama két főnhóval telt sziklavölgy-lépcső felé fordultunk, melyek a Tölcsér-tó fölött a Villa-horhosra vezetnek föl. Ezek bal oldalán törmeléken és pázsításvokon át előnyomulva, különös nehézségek nélkül elértük a Lomniczi-gerincznek megfelelő, már messzire a Mózes-forrás mögött levő magaslatot. Innen a Lomniczi-csúcs, a Villa, a Késmárki- és Hunfalvi-csúcs által körülvett mélység közelébe igyekeztünk. A hátrahagyott tátongó mélységben csakhamar alámerül a magasra törő Oroszlánfej.

A széles sziklavájás talaját elhagyva, oldalbarázdában tovább kúszunk. Átvetjük magunkat az áthajló falazaton,

és elértük ama taréjt, mely a Késmárki-csúccsal szemben és a Villával egyközűen fölnyúlik. Rövid gerinczjárás után meredek tornyok arra kényszerítenek bennünket, hogy néhány meternyivel lemászsunk a csúcsnak a Mózes-forrás felé fordított oldalára. Sima, ferde falterületekre érünk, melyeken az ember azokhoz szorosan hozzásimulva mászik át. Majd hirtelenül ereszkedő vájason kúszunk át és megint ott állunk a taréjon. Néhány percz múlva a Villa felé fordított oldalon nagy tömbökön át elérjük a Lomniczi-csúcs ormát.

Ez az új út szép és nem sokkal nehezebb a rendesenél, különösen, ha helyenként vaskampók volnának rajta. Remek kilátás tárult föl előttünk. Mélyen alattunk jártak a felhők, és a Krivánnak távoli völgyekből kiemelkedő violaszínű kúpja s a Liptói-havasok csúcsserege fölött beláthatatlan messzeségekbe sűrű, fehér gomolyok vonultak. A nap még átsütött a felhőkön, de rohamosan vesztett erejéből. Ismét mormogott a mennydörgés hangja a hegységen át, de a zivatar mélyen alattunk, a Jégvölgyi-csúcs főnhómezőin dühöngött.

Fölhúztuk lobogónkat a jelzőrúdon és vérző szívvel fordultunk a lejárathoz. Másnap, mikor az aczélpárida a Tatra kedves paradicsomából elragadt bennünket, a zászlócska még a mozdonyból kiáradó gőztömegek daczára is számtalanszor intett be hozzánk a kocs ablakán át.

A Fehértavi-csúcson.

Weber Samutól.

A *Magas Tátra* csúcsai nagyon különböző jellegűek. Van olyan, melyről kilátás alig-alig nyílik, de meredek-volta, fárasztó és veszedelmes megmászhatósága miatt a hegymászó turistát rendkívül vonzza s őt új meg új helyekre csábítja. Más csúcs ismét, egy-két helyet kivéve, veszély nélkül mászható meg, de annak elnézését páratlan szépségű kilátással hálálja meg.

Az utóbbiakhoz tartozik a czímben megnevezett is, melyet gyakran a körüle nagy számban tartózkodó zergéktől *Zerge-csúcs*-, sőt az éjszak felől levő *Czövek-tó* közelsége miatt *Czövektó-csúcsnak* is neveznek.

Ezt a csúcsot 1900. évi július 26.-án másztuk meg, *Szepes-Béláról* indulva. *Szenessy Gábor nagy-selytei* gyógyszerész és *Vértessy István Bihar-Tordáról* való II. oszt. tanuló voltak kísérem, kikkel a legszebb reményben már hajnali 3 órakor szállottam kocsira.

A nyári hajnal legszebb díszét öltötte föl. A kék egen ott ragyogtak még a folyton halványodó csillagok; enyhe, zamatos lég vett körül, a növényeken gyémánt-fényű harmatcseppek tündököltek, közülök pedig ki-kihal-latszott a fűrj pitypalattya, a fölszálló pacsirta trilláival egybeolvadván. A *Sarpanyecz* közelében már a mindeneket túlragyogó égitest, a fölkelő nap pompájának örvendhet-tünk; míg előbb csak a csúcsokat ringatta volt rózsás fényében, most már az egész természetet borította el sugár-áradattal. A fenyvek között az áhitat szelleme gyanánt lenge szellő suhogott át. Ily hatások alatt azt éreztük, a mi a költő lelkét járta, mikor így dalolt:

»Szeretem a reggelt,
 Mikor a jegenyék sudarára
 Legelőbb esik a
 Születő nap arany sugára,
 S kiderül a vidék,
 Színe, illata, hangja föléled:
 Tova még, tova még!
 Enyém a nap, enyém az élet!« . . .*

Emelkedett hangulatban már fél 5 órakor értük el *Barlangligetet*, melynek lakói még Morpheus karjaiban ringatództak. A reggeli csendet csak egy föl-alábballagó turista-kalauz törte meg, ki — mint mondá, — előző este vendégeket hozott, hogy azokat ma 4 órakor további túrokra vezesse; csakhogy az indulás ideje már jóval elmúlt, és még mindig nem bírták őket az ágyból kicsalni. Mennyire megirígyelt bennünket a türelmetlenkedő azért, hogy már ily korán talpon voltunk.

Rövid idő múlva folytattuk útunkat. Elhaladtunk a *Zúgó-forrás* mellett, mely 878 m magasságban patakként tör elő a sziklák közül, *Barlangligetet* a legkitünőbb vízzel látja el s majd *Béla* városának tart. Műton emelkedtünk aztán az 1038 m magas *Csalán-tisztásra*, mely az itt dísztelenkedő tömördek csalántól — *Urtica dioica* L. — vette nevét. A *Poprád* völgye már innen is érdekes látványt nyújt.

Nemsokára a *Drechslerhäuschen* völgyébe fordultunk, hol aztán a *Magas Tátra* egyik legkellemesebb útját élveztük. Illatozó fenyvek árnyékában alig észrevehetően emelkedtünk; a jobbra-balra nyíló tisztásokon a flóra bájos gyermekei díszítették útunkat, a közelből pedig a *Liebseifen* vizének csörgedezése köszöntött felénk. Ama elragadó sétányon elértük a *Drechslerhäuschen* karámját, hol a dús virágú völgyet félkörben övező fehér mészkősziklák festői szépségén gyönyörködhattunk. Figyelmet érdemel itt a 3 *Springen*; óriás források ezek; a völgy párkányából egyenlő mennyiségben és minőségben szolgáltatják a kitünő vizet, alább a kristálytiszta *Liebseifenbe* olvadnak, mely később Nagy-Eöرنél *Feketeviz* (*Schwarzwasser*) néven ömlik a *Poprádba*. Széltében ismeretes, hogy a *Drechslerhäuschen* a botanizálásnak egyik legklasszikusabb helye. Ott találhatjuk a legtöbb, legszebb és legritkább növényeket is, mint például a lilaszínű, hosszúvirágú kankalint — *Primula longiflora* All. — Valószínűleg botanikusok

* Arany János: Reg és est.

is voltak azok, kiket a *Vaskapuhoz* vezető gerinczen láttunk föltünni.

Mi azonban távolabbi célzt tűztünk volt magunk elé, így hát a bájos »*Drechslerhäuschen*«-tól válnunk kellett, hogy útunkat a völgy párkányán tovább folytassuk. Az égnek meredező napsütötte fehér sziklafalon sűrűn díszlett a havasi gyopár — *Gnaphalium* *Leontopodium* —, míg a napfényben egész sereg gondtalanul röpködő Apolló-lepke — *Doritis* *Apollo* — fürdött; az utóbbiak szárnyain pompásan festettek a fénylő piros szemek. Egy szép példányt el is vittünk magunkkal a gyűjteményünkbe való bekebelezés céljából.

A *Vörös-agyagon* át a »*Weidau*«-ra jutva a *Zöld-tó* katlánának hóbarázdákkal sávozott sziklapárkányzata kékllett felénk, míg előttünk piramisként, merészen tört a magasba végső célunk, a 2231 m-nyi tekintélyes *Fehértavi csúcs*.

Illatozó törpefenyőbokrok árnyékában megpihenve az ugyancsak kíváncsossá vált reggelit elköltöttük; közben alkalmunk volt megfigyelni, mint vonulnak a pásztorok csordáikkal éjjeli szállásukból a *Mészárszékek* alpesi füvekben és virágokban dús, kövér legelőire. A juhászok frissebbek voltak; őket már a *Mészárszékek* alatt pillantottuk volt meg; az egyes juhok apró fehér pontoknak látszottak.

Újult erővel minden további félbeszakítás nélkül folytattuk útunkat egészen a *Fehér-tóig*; épen 8 órára érkezünk oda.

Ez a tó a *Fehérvíz* völgyének éjszaknyugati ágában a *Durlesberg* déli lejtőjén van. Magassága 1614 m. 1'05 hectarnyi területtel; iszapos feneke vizének barna színt kölcsönöz. A *Lomniczi-csúcs*, *Fehértavi-csúcs* és *Bolond-Gerő* innen igen jól festenek. Valamikor menedékház is volt itt, ezt azonban utólag a *Zöld-tóhoz* helyezték át. Vizét a tó a *Fehértavi-csúcs* felől jövő, helyenként el-el-tűnő, erős pataktól kapja; erős kifolyása eleinte a törpefenyőtől alig látható, később azonban erős morajjal délekeleti irányban a *Fehérvíz-völgybe* zuhan alá; majd a *Zöld-tó* vizével egyesül s végre *Késmárknál* a *Poprádba* ömlik. Miután ifjú társunk a sekély parton kőről-kőre ugrándozva a víz eloszlásának alakulatait kellően tanulmányozta volt, jobbra kanyarodva ismét tovább indultunk a tulajdonképeni *Fehértavi-csúcs* felé. A *Durlesberget* a *Fehértavi-csúccsal* összekötő gerincz felé fordulva több kisebb tó- és tócsához jutottunk; ezeket kisebb-nagyobb, kristály-

tiszta erecskék kötik össze, melyek helyenként bugyborékolva elbújnak, hogy tovább újra fölszínre jussanak.

Az út, azaz inkább csak a gyöptalaj hovatovább meredekebbé válik, lassanként a fű is visszamaradozik, úgy, hogy kopár sziklák kezdenek uralkodni. Itt-ott keskeny repedésekben havat is láttunk már. Minél magasabban járunk, annál gyengébb lesz a tenyészet lábunk alatt és fárasztóbb a *járás*. A mint egy kis pihenőt tartva addigi útunkra visszatekintettünk, a *Fehér-tó* felől a *Durlesberg* gerinczét átlépő turistát láttunk, ki alighanem a *Kopa-hágó* felé iparkodott. Följebb emelkedve oly helyekre jutottunk, hol nagyobb terjedelmű hómezők épen az imént olvadtak volt el, s így ott a tavasz most ünnepelte föltámadását. A hosszú téli álomban ellankadt fűszálak bizalmatlanul egyenesedtek föl rövid életre; a kikelet virágai pedig siettek vidám fajzatukat szaporítani. Július 26.-án nyílt itt a szép sárga *Trollius europaeus* L., az égbék-színű tavaszi *Gentiana verna* L., a violaszínű *Soldanella alpina* L. és az általánosan ismert sárga sugár-kankalin — *Primula elatior* Jcq. — vagyis mind oly virág, mely lenn a *Poprád* völgyében 8 héttel azelőtt ünnepli nászát s így bennünket újra visszahelyezett a bájos tavaszba s velünk annak gyönyöreit újra élveztette. Hiába mondja a költő: »Des Lebens Mai blüht einmal und nicht wieder;« hiszen más szavaival ő maga is így dalol:

»Wir fahren zu Berg, wir kommen wieder,
Wenn der Kukul ruft, wenn erwachen die Lieder,
Wenn mit Blumen die Erde sich kleidet neu,
Wenn die Brunnlein fließen im lieblichen Mai.« *

Kevés megerőltetéssel aztán följutottunk a *Zergehorhosra*, a honnan a tulajdonképeni csúcsmászás következett. A mint itt egy kis pihenőt tartva az utolsó megerőltetéshez erőt gyűjtöttünk, újra rendkívüli látványosságban volt részünk. Éme vidék gazdag zergeállományának jó híre saját szemünk előtt beigazodott. Alattunk a vörös nyári bundában föltűnőbb 3 zergét láttunk lassan előrehaladni, majd a gerinczet átlépve a *Kopa-hágó* felé eltűnni. Még jobban figyelhettünk meg más 5 darabot, melyek hosszabb hómezőkön áthaladva itatóra, a *Sárga-tóhoz* mentek és ott kényelmesen sétálgattak; mihelyt azonban a nagy mászást megkezdték volt, felriadtak és egymásután az előbbiekkal

* Schiller: Die Resignation és Wilhelm Tell: I. 1. j. Hirt.

épen ellenkező irányban, vagyis a gerinczen át a Zöld-tó felé iramodtak. Igen kedves volt egy zerge-gödölye, mely lépésről lépésre óvatosan követte anyját, mihelyt azonban elmaradozott, a zergemama szépen bevárta őt.

E kellemes megszakítás után a Zerge-horhosról a csúcsra másztunk. A hol kiálló sziklák, szakadékok és lépcsők némi segítséget tettek szükségessé, kölcsönösen támogattuk egymást. A mint teljesen hűtlen időben *négy órai menet után* a *Fehér-tó* mellől kiindulva a 2231 m-nyi csúcsot elértük volt, útítársaim a körülöttünk föl-táruló hegyvilág főségétől és remek voltától meghatva egészen elnémultak. Magam is elteltém bámulattal, bár ezúttal ötödször álltam ugyan-e helyen; ismételve gyönyörködünk sikerült műremekekben is, pedig azok a természetnek csak utánzatai, leggyakrabban csupán gyöngé árnyékai.

Hála a *Fehértavi-csúcs*, mint éjszakkeletre elkerült magányos hegykúp kedvező fekvésének, róla a hegyek egész erdejét láttuk; az egyes fákat csúcsok képviselték. Éjszakkelet felé láthattuk a *Bélai mészhavasokat* a *Homlokhegygyel*, a *Vaskaput*, a *Mészárszékeket*, melyekhez a *Bolond-Gerő*, a *Grajnár*, *Havrán*, *Novy* és a *Murány* csatlakoznak. A legtöbb csúcs délkelet felé látható; ott van a *Morgás*, a *Késmárki*, *Weber*- és a *Lomniczi-csúcs*; ezekhez délen a *Zöldtavi-csúcs* és a *Papirus-csúcs* a *Karbunkulustoronnyal* sorakoznak. Inkább nyugatra következik a *Vöröstavi-csúcs* és a *Jégvölgyi-csúcs*. A *Vöröstavi-csúcs* mögött emelkednek a *Javorove* gerincze és a *Siroka*, délnyugatra a *Jégvölgyi-csúcs* gerincze mögött pedig a főgerincz következő csúcsai: a *Vaskapu*, *Gans-csúcs*, *Ganek*, *Tátra-csúcs*, a *Tengerszem*- és a *Dénes-csúcs*; utóbbi mögött még az *Ökörhát* és a négycsücskéjű *Menguszfalvi-csúcs*. Még tovább következnek a *Hruby*, a *Medziane*, a *Swistowkával* és a *Woloszyn*; majd pedig a *Glatkie* és *Walentkova*. A főgerincz háttéréből kivált még a *Tátra*- és *Tengerszem-csúcs* között a *Sátán* és a *Kriván*, a messze nyugaton pedig a *Liptói-Tátra* csúcsai.

A *Magas Tátrában* alig van még oly csúcs, melyről annyi szikla, kúp, torony és gerincz látható volna.

A hol annyi hegy és csúcs van, ott nem hiányozhatik oly völgy sem, mely bájait szemünknek föl ne tárná. Letekintettünk a havas *Papirus-völgybe*, a zöld *Czödek-tó* völgyébe, a *Rézaknák* virágos völgyeibe, a *Zöldtavi*, *Vöröstavi*- és *Fehértavi-völgybe*, meg a zöld legelőkben dúsz *Weidauba*. Messzire elnyújtózva tűntek föl a *Poprád*-

völgy síkságai a *Lubló-várral*, a *Dunajecz* völgye a csipkés *Korona-hegygyel*, *Ófaluval* és *Nedeczczel* s végre a *Bialka* és *Javorinka-völgy Javorinával*, egészen a *Novitarg* körüli *galicziai* síkságig. Valamennyi völgyből őrsemekként ide ragyogtak a változatos színű tavak és messzecsillogó patakok.

Felénk mosolyog az elnyújtott *Czövek-tó* és az egymástól hegyhátal elválasztott *Vörös- és Kék-tó*. Egy lépcsőzettel alább ragyogott a pavaszem színű *Zöld-tó*, ugyanarra a *Fekete-tó* is. A *Poprád* völgye felől csillogott a sötét *Triangel-tó* és 6 kisebb testvérével együtt a halvány-színű *Fehér-tó*. Közvetlenül csúcsunk alatt látszott a *Fehér-tó* irányában levő *Sárga-tó* és még más kettő; így hát a tavakból együttvéve 16-ot láthattunk.

A leszállásnál egyenesen a *Sárga-tónak* s majd onnan a *Fehér-tónak* vettük útunkat; utóbbtól aztán az előbb leírt irányban vissza *Barlangligetre* s majd estére *Bélára* jutottunk. Alig szükséges megemlítenem, hogy a *Fehértavi-csúcs* még a *Zöld-, Kék- és Vörös-tavak* felől is járható.

Bátran állíthatom, hogy csúcsunk a *Magas Tátra* kilátást nyújtó csúcsaiban válogatók legkényesebbikét is teljesen ki fogja elégíteni. Legkiválóbb turistáink, mint: *Petrik, Ottó, Dénes, Róth Márton* tanárok, azután dr. *Posewitz* meg mások is ugyanazon nézetet vallják.

Béláról még ugyane (1900. évi) saison idején 3 csoportban 20 személy kereste föl ama csúcsot, máshonnan kb. szintén ugyanannyian lehettek rajta; ez a szám azonban, tekintve azt a gyönyört, melyben onnan kéjeleghetünk s melyet a lapokban és évkönyvekben eléggé nem ajánlhatunk, nagyon, de nagyon kevés.

Uj útjelzés lényegesen könnyítené csúcsunk megmászását, minthogy a régi festék már lekopott. Némi útegyengetés természetesen szintén hozzájárulna ahhoz, hogy e hely látogatása és általában a *Tátra* egész idegenforgalma emeltessék.*

* Lásd: Dr. Posewitz „A Szepesség utazási kézikönyvé“-t és a többi *Tátra*-kalauzt; továbbá a Weber S.-tól ezen évkönyv XVIII. és XXV. évfolyamaiban erre vonatkozóan megjelent cikkeket.

Tátravidéki művelődéstörténeti adalékok.

Dr. Greisiger Mihálytól.

A XXIV. (1897-ediki) évfolyamban ily czímen megjelent cikk folytatása.

A nagy-szalóki Weszter-szálló archeologiai gyűjteményében van egy 1603-ban kiállított okmány, melyben Nagy-Szalók (Gross-Schlagendorf) nevét így írják: »Gross-Schlackendorf« (Schlacke = salak.) Úgy látszik tehát, hogy e község eredeti neve Gross-Schlackendorf volt, mire az a körülmény is utal, hogy a falu fölött az Anna-víz és a »Teichseufen« mentén, a »Hammerberg« és »Frankenhagen« nevű dűlőkön, az uj-lesznai »Burch« mellett levő praehistorikus terrasszépítményeken, különösen pedig a Tátrafüred (»Schmecks«) alatti erdőben rengeteg salakhalmok találhatók. A néha 1 kilogrammnyi salakdarabokban még 85%-ig menő vastartalom van, s ezek — mint azt kémiai vizsgálatok kiderítették, — a vas tökéletlen kiolvasztása után hátramaradt limonitdarabok (barnakő, mocsárércz, rétvasércz). A nagy-szalókiak azt mondják, hogy községük régen ezelőtt a »Frankenhagen« dűlőn állott.

Ezek az óriási salakhalmok a Magas Tátra mentén a lipthói Vásecztől kezdve egészen a kis-szalóki és forbergi (egykor »Vorwerk« * = Késmárk vasműve) legelőjéig húzódnak. Ugyane területen, nem mélyen a mocsaras rétek talajában és a tátrafüredi vasas borvizek körül még ma is lehet találni réti vaskövet, s Vásecznél és Mengusfalva körül jelenleg is láthatók praehistorikus vas-

* 1726-ban az a helyes neve: „Vorwerk“ (vasmű) a rontott „Vorberg“ vagy „Forberg“ mellett még használatos volt. Lásd *Buchholtz György*: Dreytägige carpathische Gebürg-Reise. Karpathen-Post XVII. évf. 37., 38., 39. és 40. száma.

bányaművek.* 1892-ben Hunfalu vasúti állomása mellett a régi Poprád-partszegélyben tűzhelyet ástam ki, mely faszénnel, pörkölt réti vasércdarabokkal, marhacsontokkal, urna- s fazékcserpekkel és sok téglaszerű olvasztótégelydarabbal volt megtöltve.** Ezek az olvasztótégelyek szabad kézzel alakított négyzetes, körülbelül 26 cm széles és 7 cm vastag téglák.

Közepükön tál alakú, vassalakkal borított mélyedés van, s e kivájás közepén keresztül ujjnyi vastagságú lyuk vonul, mely valószínűleg a fújtató csöve számára való. Rókusz és Sz.-Béla közt, a Tarhegyen (Kahlenberg) is megtaláltam egy olvasztó tűzhely maradványait, hasonló vassalakkokkal, s mindjárt mellé a kulturrétegekben voltak bronzforgácsok, egy bronz-nyílhegy méregtartóval, egy szerpentinkő-kalapács, egy homokkő-véső, tűzkő- és obszidián-lemezek, primitív, mázolatlan, szabad kézzel alakított edények nagy mennyiségű cserepei, de már egy ökölnyi vaspát (Siderit)-darab is.

Hasonló cserepeket eddig az egész salakterületen találtak, azonkívül csak ritkán tűzkő-, jászpisz- és obszidián-lemezeket, ugyanez anyagból való nyílhegyeket és késeket, szerpentinkő-vésőket, néha 98 dekagrammig menő kovácsoltvas-gumókat, vaskelteket (az utóbbiakból 3 drbot együtt a nagy-szalóki »Schneiders Pusch« nevű dűlőn), csontárakat, csonttűket, éles szerszámokkal szétvágott őz-, juh-, sertés- s más csontdarabokkal és az új-tátrafüredi régi sanatorium alapzatának ásásánál mélyen a földben egy Aurelianus-féle római ezüst pénzdarabot.

Ezekon kívül sok olvasztó tűzhelyet találtam a sz.-bélai és podolini vasút mentén a Micheli-hegyen, a késmárki »Tiefen Grund«-dűlőn, a sz.-bélai »Steinkaul«, »Stein am Stock«, »Übern Rück«, »Mühlrein« és »Nohgang« nevű dűlőkön, továbbá a busóczi »Burchbrich«-en (Várhegy) is. Ezek körül szintén találtam olyan gazdag vastartalmú salakokat, egy 490 grammnyi súlyú kovácsoltvas-gumót és egész csomó részben ép, részben elhasznált és szét tört vastárgyat, mint pl. lópatkókat, csizmapatkókat, patkó- és deszkaszégeket, sarkantyúkat, karddarabokat, zaboladarabokat, láncszemeket, kengyelvas-, sarló- és kerékabroncsdarabokat, egy nagy vasvésőt és egy vaskapát; továbbá bronz-forgácsokat, egy bronzkap-

* Lásd: A Szepesség őskora, Münnich Sándor, I. kötet, 3. 203. és 204. oldal.

** Lásd: A Magyarországi Kárpátgyesület évkönyve, 1893.

csot és egy helyen szépen egymásra halmozva egy bronz-jogart, 3 bronzkeltet, 7 bronz-lándzsát, 8 bronzkarpereszt és 2 bronzcsészét; más helyen egy bronz- és egy üveg-gyöngyöt, végre még sok tűzkőből, obszidián-, jászpisz-, tej- és rózsaquarcz- s carneolból, szarukő- stb.-ből való mandulakövet, forgácsot, kést, fűrész- és nyílhegyet, valamint számos agyagcserepet is találtam. Ezek a cserepek azonban már összetettebb alakúak, többnyire gazdagon díszítettek, sok közülük vörösre vagy feketére van mázolva, némelyik grafit- vagy asbest-porral bevonva, s nemcsak fazekak, hanem urnák, áldozó edények, ivócsészék és más agyagtárgyak darabjai is vannak köztük; némelyik már kékes, homokmentes agyagból alakítókorongon készült, és egy kulcsdarabon már késszára ólomház véhető észre.

A leletek arra mutatnak, hogy a Magas Tátra alján az említett területeken talán már a neolith-korban, tehát már régen Krisztus születése előtt kezdődött a vasipar, a termelt vasat pedig talán nem mind dolgozták föl vaseszközzé, hanem egyik részét gumók alakjában adták át a kereskedelemnek, a pénzleletek szerint talán Pannoniába is.

A Poprád partján talált olvasztó tűzhelyek mellett kevesebb a salak, több a kikészített vastárgy s díszesebbek a cserepek; ezek már későbbi korszakból valók (Latène-kor, népvándorlás, a középkor elejéig); a tárgyak lovas harcosok és földművesek szükségleteit képezték.

Ez a vasipar nagy jólétnek lehetett előidézője. Az áldás a Nagyszalóki-csúcs alján levő gránittörmeléből fakadó savanyúvizekből eredt. A mint ez a víz kibugyog, acsekélyebb levegőnyomás és a magasabb hőmérséklet miatt elveszti széndioxidjának nagy részét, s így kiejti a vasoxidhidratot, mely csak széndioxidban dús vízben oldható; ez a vasoxidhidrat aztán lassanként barnavaskő-kérgeket képez. Az ősnépek jó megfigyelők voltak; talán észrevették ezt a tünetényt, s épen azért lehetséges, hogy ott keresték az áldást adó isten székhelyét a források körül, s ott áldoztak neki.

Ez a hegyi isten, a fémek és drágakövek (»Schmuck«) adója lehetett »Smuk« = »Smok« = »Smik« = »Smek«, később »Ömok« vagy »Zmok«, a kinek ugyanaz a szerepe van, mint az Óriás-hegység »Rübezahl«-jának.

»Smek« szlávul olyan gallyat is jelent, melyben az ember fönnakad (»Hemmreis«): mert ez az incselkedő istenség állítólag gyakran változott át az erdőben egye-

dül vándorlók előtt ilyen gallylyá, fatuskóvá, vagy valamely állattá. Legujabb időben az itteni nép sárkányt is ért a »Smok« vagy »Zmok« szó alatt, s ez sok helyen egyenlő értékű a »Huschwey« = »Huschweih« = »Taigsel« = »Deichsel« szóval, avagy a keresztény »ördög« fogalommal.

Az a hely tehát, a hol az áldozó ünnepeket tartották, Tátrafüred lehetett; innen még ma is »Schmecks« a német és »Smokoviec« a szláv neve e helynek.*

Míg Tátrafüred körül virult a vastermelés, »Zmok« lehetett a főistenség, s az ő áldozó napja az év főünnepé, mely talán nemzetközi vásárral volt összekötve. (Római pénzelet.)

Még e század közepén, mikor a vasipar ott már régen elenyészett s el is volt felejtve, a nép még mindig — anélkül, hogy ennek okát tudta volna, — a Hernád-völgyből, a felső Poprád-völgyből, sőt Sz.-Béláról, Podolinról és Lublóról ünneplő ruhában, seregesen vonult oda évenként július 29-edikén, s ezt sok helyről még most is megteszi; ott savanyúvizet iszik, magával hozott kalácsot eszik és mulatozik. E napon ott rendszerint megjelennek sátraikkal a szláv vándorkereskedők is (»Sefraňik«), s a legkelendőbb cikkek mindig a gyűrűk (»Fingelein«), tarka színű brocheok (»Knäufendije Busen-nadeln«) zsebkések, bugyellárisok, szájharmonikák s hasonló tárgyak voltak, a miket a lányok-legények egymásnak ajándékoztak, a kik ott ismerkedhettek, köthettek bensőbb viszonyokat és házasságokat. Talán így lett »Zmok«, a vas és borkútak (»Bierbrunn«) istene, a házasságok kötője is.

Zmok-búcsúk nyomaira még lehet akadni a lublói fürdőnél, a Kamjonka-borkútnál (Vereskő) és más ásványvizeknél is.

E régi népektől mai napig is fönmaradtak egyes nyomok. Említésre méltó, hogy Ó-Leszuán ma is foglalkoznak a lakók kanál-kovácsolással, sőt a legujabb időig csak ebben a faluban készítették a kötényekhez való horoglanczokat és öntöttek ólomból, esetleg sárgarézből való orsókarikákat.

Még álljon itt egy monda »Zmok«-ról, kit a kereszténység kisebb ördög rangjára fokozott le.

* Lásd: A Magyarországi Kárpátgyesület évkönyvét. 1895. III. Jahrbuch des galizischen Tátravereins. 1894.

»A hatalmas Rakosz alján levő kis faluban egyszer nagy esőzések idején az utcza sarában hevert Zmok, és pedig nagyságra és csillogó színekre nézve kiváló, fiatal jércze alakjában. Annyira nyöszörgött, mintha tüstént kimúlnék. Ezt az ablakból látta a gazdasszony; megesett a szíve a szegény állaton, megtisztogatta és a sütő-kemenczére fektette.

Alig ocsúdott föl a jércze dermedtségéből, elevenebbé lett, nagy léptekkel járt föl-alá és hosszú nyakát mindenfelé forgatta. A kemenczén egy fazék savanyított czékla állott; ezt Zmok fölfedezve, annak a karimájára állott és mohón falta belőle a czéklát, egyre azt énekelvén:

„Rüben, Rüben, mehret ench
Mit dem Rand des Topfes gleich.“

(Czéklák szaporodjatok, a fazék tetejéig.)

A gazdasszony észrevette a nyöszörgő éneket, tüstént a csodálatos jérczének ment, megragadta egyik szárnyánál és gyorsan ki akarta dobni az ajtón. Ekkor az ördög madara reszketve kiméletért nyögdécselt; fölfedezte, hogy ő a Zmok és megigérte az asszonynak, hogy mindent elhoz neki, a mit csak kíván, ha őt most nem bántja.

Ezt az ajánlatot az asszony elfogadta és Zmokot mindjárt ki is próbálta. A pénzen, kellett neki kezdenie, s mikor ez megvolt, gabonát, fát, sót, zsírt és szép barmokat kellett előteremtenie.

A könnyen szerzett pénz és jószág hamar oda volt, mert rosszul gazdálkodott vele az asszony; rövid idő múlva megint olyan szegény volt, mint azelőtt. Ismét könyörgött Zmokhoz, és ez készségesnek mutatkozott, de csak úgy, ha az asszony örökre az övé lesz.

A szegénység nagyon bántotta az asszonyt, a ki végre is ráállott az egyezségre. Zmok adományai nagyon jól estek ugyan neki, de a dőzsölés közepette is gyakran erőt vett rajta a jövőjéért való aggodalom. Ez utoljára annyira erősödött, hogy életének minden pillanatát elkeserítette, a miért is elmondta kététkedéseit egy vén embernek, a ki titkos dolgok tudása hírében állott.

Ettől azt a fölvilágosítást kapta, hogy a Zmoknak meg kell pukkadnia, ha tartósabb időre nagy terhekkal rakják meg. Ennélfogva azt parancsolta meg neki, hogy az egész padlást rakja tele búzával; egyúttal meg is ígérte neki, hogy mihelyt ez meglesz, hatalmába adja neki magát. Zmok most minden erejével hozzálátott, hogy

a búzát előteremtse. Azonban a hamis paraszttasszony lyukat fúrt a szoba padlásába, a szobából pedig a pinczébe, úgy, hogy a padlás nem telhetett meg, és Zmók végre megpukkadt.

Ha valamelyik földműves szorgalma által láthatóan jobbmódúvá lesz, még manapság is azt mondják, hogy a Zmók hord neki mindent össze.*

Szepes-Bélán és más helységeken Zmókot »Huschweih«-nek is nevezik, és még a múlt század első felében azt beszéltek néhány hamar meggazdagodott családról, hogy nekik a »Huschweih« mindent a kéményen át visz oda, de hogy az egyik háztól hirtelenül elmaradt, mivel ott forró kását adtak neki enni, melylyel megégette a nyelvét.

A holdban levő emberhez hasonló alakról a szepesi a következő regét mondja: »Koromsomsötét éjszakán borsómezőn egy kéve borsót lopott egy ember. Hazamenet nem is kapták volna rajta, ha nem kelt volna föl a hold épen akkor, mikor a faluba ért. »Átkozott hold, minek árulsz el!« kiáltott föl, és azon pillanatban magához vonzotta őt a hold, a hol manapság is ott áll, fején tartva a kévét.«

Minden embernek van csillaga az égen; ha ez leesik, akkor az illető meghal. Bizonyos istenfélés még ma is tiltja pórnépünknek, hogy a személyesített istenségeknek képzelt napra, holdra és csillagokra ujjal mutassanak, azokra átkozódjanak vagy lőjenek. Némelyik helységben, pl. Forbegen a szülők megtiltják gyermekeiknek, hogy ujjakkal csillagokra mutassanak, vagy hogy azokat számlálják, mert így könnyen leesik az ő csillaguk, s akkor korán kell meghalniok. Ez a hit a Jászságban is elterjedt.**

A halált is (a szláv nyelvben nőnemű) gonosz istenségnek személyesítették. Keresztfalun a husvét előtt való utolsóelőtti vasárnapon kora hajnalban évenként »vízbe fullasztják a halált«. (= »Šmerdka zatopič«). E végből a hajadonok már szombat este összegyülekeznek valamelyik házban, zsinórral egy hosszabb és egy rövidebb rudat keresztte kötnek, ezt szalmával, kőcczel körülcsavargatva emberalakúvá teszik; fejét fehér lepedővel vonják be, faszénnel szemet, orrt, száját és füleket rajzolnak neki,

* Lásd: Vaterländischer Hauskalender. Kassa, 1856.

** Lásd: Természettudományi közlöny, 1891, 265. füzet, 495. oldal.

asszonyruhába öltöztetik, a kezekre tarka szalagokat kötöznek; e bábbal másnap reggel az egyik utcán végig és háromszor a róm.-kath. templom körül vonulnak, a templom előcsarnokában néhány csendes keresztény imát mondanak, aztán a másik főutcán végig a Poprád-malomhoz mennek, ott a halált képviselő bábót levetkőztetik és a Poprádba dobják. E körmenet alkalmával az utcákon a következő verset éneklik:

Haju, haju na želenim maju!
Barborena, špitolena,
Kde si prebyvala?
Za horami, za lesami
Pieseček ždubala.

(Haju (?), haju zöld május! Barborena (?), špitolena (?), hol laktál eddig? Hegyek mögött, erdők mögött homokot kapáltan.)

A malomból a faluba visszatértükkor házról házra templomi énekeket dalolnak s ezért tyúktojásokat kapnak.

Mindebből látható, hogy itt a halált a téllal azonosítják, mely ez időben helyt ad a kikeletnek. A tojásadományok is jelképei a tavasznak.

Az ember és az istenek közvetítői, a mennyei valkűrök, nymphák és tündérek, kiket a költészet bájos női alakokkal látott el, az idő folyamán közönséges boszorkányokká alacsonyultak; rút, vén asszonyok alakját öltötték föl; a népben az a hit terjedt el felőlük, hogy ördögi hatalommal bírnak és folytonosan az ember megrontására törnek. A boszorkányok e gonosz igyekezete ellen a szentelt vízzel való behintés által lehet védekezni.

Ily félistennő az itt helyt jól ismert »Pillweis«, manapság a Haferkönig Pilwiz* (Pilwiz zabkirály) dämonnal azonos boszorkány. Eredetileg alkalmasint erdei tündér volt; mert ha a vadász olyan nyomot talál az erdő havában, mely előtte ismeretlen, mindjárt ez járja: »Itt a Pillweis volt.«

Mindig rosszban járó szellem a »Trut«, »Drude« (boszorkány); láthatatlan alakjában éjjel az alvó emberre fekszik, kiszívja a vérét vagy azon van, hogy őt megfojtsa. (Lidércz-nyomás.) Csak úgy lehet a háztól távol tartani, ha az ember a Lucza-estén foghagyma-foggal

* Lásd dr. Henne Otto: Kulturgeschichte des deutschen Volkes, I. könyv, 28. oldal.

»észrevétlenül« egyszerű vagy dupla »boszorkányláb«-at rajzol az ajtóra.*

Az alsó Poprád-völgyben még mindenki jól ismeri a fehér paripán lovagló »Gasperek« (Kaspërek) kísértetet. Ebben könnyen rá lehet ismerni a fehér paripán lovagló »Wod« (Wäud) főistenre. *Melczer Jakab* a többiek között a következőket írja felőle:

»... Ó! még sok szepesi hideg borzadálylyal gondol Gasperekre. Alig néhány évtizede annak, mikor ez az alkalmatlan háborgató szellem még járt a Szepesség völgyeiben, Lublyón (Lublón) volt lakása, a hol tanyázott. Ha a leghosszabb, az éjféli óra ütött, akkor már minden utas félt, vajjon nem hallja-e a fehér paripa patkó-csattogását, mely ama rémembert Don Quixote-féle kalandjaira vitte....**

Melczer J. könyvében még ez is olvasható volt: »... Jól ismer (a szepesi ember) néhány napot az évben, melyeken a boszorkányok biztosan végzik üzemüket. Ezek Lucza, Katalin és András napja, az ő s az új karácsonyest avval a 13 éjszakával, mely a mi és az ó görögök karácsonya közé esik. Ezeken a szepesi magát, barmait és egész házát mindenféle aprólékos cselekményekkel biztosítja. E napok mindegyikén az istállókat erősen bezárja és barmainak egy darab foghagymás kenyeret ad.«

A nép itt még most is rendületlenül hiszi, hogy az éjféli misén (december 24.-én) az összes boszorkányoknak az oltár körül kell nyargalódzniok s a »keresztutak«-on meg kell jelenniök, azonban csak az az ember láthatja meg őket, a ki a következőket teszi: Lucza napján menjen éjféltkor a sírkertbe, ott keressen egy kiásott koporsóról való áglyukas deszkadarabot (de úgy, hogy ne lássa meg eközben az illetőt senki) és azt vigye haza. E deszkadarabon karácsonyig minden estharangszó alatt egy kicsit faricskálni kell és aztán magával viszi azt az ember az

* Az izraeliták templomi ruháikra szintén ráfestik vagy ráhímezik a dupla boszorkánylábát, s ezt „Mogen Dovid“ = Dávid pajzsának nevezik.

** Lásd *Melczer Jakab*: „Der Ungarische Zipser Sachse in seiner wahren Gestalt.“ Leipzig, 1806.

Kaspërek-mondákról még részletesebbet a következő iratokban lehet találni: „Zipser Geschichts- und Zeitbilder“. Irta *Weber S.* béalai lelkész 1880-ban. (63. odal.) Továbbá: A lublóí ember (Kisérteties krónika). Irta Mikszáth Kálmán, Pesti Hírlap, 1892.

éjféli misére. Az áglyukon át az ember megláthatja az egész boszorkánytánczot.

A boszorkányok láthatatlansága ellen való a következő eljárás is: Az ember Lucza napján az estharangszó alatt a favágó tőke mellől száraz apró gallyakat (Pillweisenholz«) szed és azokat karácsony estéjén keresztúton elégeti; akkor a falu minden boszorkányát azonnal meglátja, a mint seprőcsonkokon, kenyérlapáton és piszkafákon nyargalásznak.

Ha valamelyik hajadon meg akarja tudni, ki lesz az ő jövődöbeli férje, csak varrjon be Lucza estéjén egy diót a ruhájába, s a mikor éjféli misére megy, törje föl a diót valamelyik házeresz alatt a csurgón, akkor az ő jövődöbelije azonnal találkozik vele az utcán.

András estéjén ólom- vagy ónöntéssel kutatja a fiatalság a jövőjét, a mi mellett a következő verset mondják:

„Heiliger Andreas ich bitt' dich,
Gieb mir zu erkenn',
Wessen Menschenkind mich wird nehm'“.

(Szent András! kérlek, tudasd velem, ki vesz el engemet.)

Más eljárás megint a haluskafőzés (»Knätchen-kochen«.)

Sz.-Bélán karácsony estéjén még sokan mennek a Markusseufennek arra a helyére, a hol valamikor a Bálint-templom állott, hogy ott megmosdjanak; ez egész éven át védi az embert a megrontás (»Anthuen«, megba-bonázás) ellen.

Karácsony estéjén azelőtt szalmát hintettek a szobába, s ezt az ünnepek alatt ott hagyták. Ezen az estén hétféle ételnek kellett az asztalon lennie; volt: főtt borsó és aszalt szilva, mézes guba (»Mohulätschchen«, szlávul »bohalka« = olvasztott mézzel leöntött, mákkal behintett, élesztős tésztából gyúrt, kisütött gombóczkák), káposztaleves, hal, alma és dió. A barmok is kaptak egy-egy mézes gubát.

A téli napfordulat, most karácsony ünnepét (analog az éjszaki germánok 12 napig tartó »Julfest«-jével) az a régi szokás jellemzi, hogy akkor a gyermekeknek mézes kalácsot, almát, aranyozott diót és más tárgyakat ajándékoznak. Ezeket többnyire kökényágak töviseire szúrták, az így földíszített ágat (»Paradiesbaum«) pedig zsinórral a szoba mestergerendájára kötötték; vagy pedig csomóba

kötötték e tárgyakat, aztán valaki, a ki fehér lepedőbe burkolódzva a Jézuskát (»Jesulein«) képviselte, kolomp-pal csöngetett az ajtó előtt, s ha a gyermekek az ajtót kinyitották, előbb aranyozott vesszőket, utána pedig a csomagot bedobta a szobába.

Ma is karácsony előtt napokon át mesélik a gyermekeknek, hogy a Jézuska szánkón, mely elé fehér ló van befogva, az égről lejött a földre. Ez ismét »Wod« fehér lovára emlékeztet.

Landokon karácsonykor szalmaszáldarabokból oktaedron-szerű alakokat csinálnak, ezeket tarka papirszeletekkel földíszítik, közepükre szentelt ostyát erősítenek és a szoba egyik gerendájára erősítik.

Az éjféli mise után a pásztorok az összes utczákon kürtölve s hosszú ostoraikat (Schoorgëisseln) pattogtatva (»platzen«) végigvonulnak, amiért kalácsot kapnak.

Falvakban karácsony harmadik napján végződik a cselédség béréve, és csak január 6.-án (»Dreizehntag« = vízkereszt), vagy a görögök január 18.-án mennek újból szolgálatba. Ez idő alatt teljes szabadság és féktelenség uralkodik. Ennek bizonyosságául a béreseknek a lányokat, sőt a gazdasszonyokat s azok lányait is szabad vesszőkkel vagy zsindeleyszerű deszkácskák (»Pritschen«) megverniök.

Busócson, Malduron, Richwaldon, Hágin és néhány más helységben az a szokás, hogy ujév reggelén minden legény az ő szíve választottjának aranyozott tarka papírral, esetleg szalagokkal díszített fenyő- vagy boróka-fácskát szögez a ház kapujára (»Reisannageln«), miközben pisztolylyal lövöldöznek. E megtisztelő kitüntetésért aztán délután a lány a legényt megvendégeli.

A farsang vasárnapjain a fánk (»Bierchen«*), szlávul »pankuský« a rendes sütemény. A gyermekeknek ugyanabból a tésztából lenolajban vagy zsírban madárkákat, perezeket, patkókat és pápaszemeket is sütnek.

Balázs napján (február 3.-án) a tanuló ifjúságnak rendszerint táncmulatsága van az iskolaépületben. Előtte való napon a fiuk kosárral és vaslándzsákkal házról-házra járnak tojást, szalonnát és húst gyűjteni; a hozzávalót a lányok adják és a tanítóné ezekből megfőzi a zenészek ételét.

* »Bierschlittchen« alkalmasint azonos, vagy legalább hasonló a »sörszánkó«, »fánk«, »boszorkánypogácsa«-val. Lásd Jókai: A lőcsei fehér asszony.

Az ételgyűjtő fiuk ezt a verset mondják a házakban:

Wir kommen nach dem alten Brauch,
 Gott dem Herrn gebührt die Ehr'!
 Allein Gott der Herr wollt Euch verzeih'n,
 Dass Ihr den Schülern Gutes thut.
 Der Herr ist ein sehr guter Herr,
 Der wollt' uns geben ein Blision;
 Die Frau ist ein' sehr gute Frau,
 Die wollt' unds geben ein' halbe Sau.
 Droben, unter dem Dache,
 Da hängt ein' fette Bache,
 Droben, unter dem Firste,
 Da hängen fette Würste;
 Herze Mutter gieb uns auch
 Ein Stück Speckfleisch in das Kraut,
 Dass wir füllen uns're Haut.
 Ripse die Rapse,
 Müller die Krakse,
 Sacerlasum Blasion.

(Ősi szokás szerint jövének, Istené a dicsőség! Azonban az Úristen kegyelmezzen meg kendteknek, hogy a tanulókkal jót tesznek. A gazda igen jószívű, ő adjon nekünk Blisionra* valót; a gazdasszony igen jószívű, ő adjon nekünk fél disznót. Fönt, a tető alatt, ott lóg egy kövér kocza, fönt a tetőgerincz alatt, ott kövér kolbász csüng. Jó anyánk, adj egy darab zsíros húst a káposztába, hogy a bőrünk megteljék.)

Farsang utolsó napján az iskolából kikerült legények (»Knechte«), melyek többnyire különböző fonókra (»Rockenstuben«) oszlanak, tánczolnak. A vigalomnál szorosan ragaszkodnak a régi szokásokhoz és a falu előjárósága részéről kinevezett öreglegény (»Altknecht«) fölügyelete alatt állanak. — Vasárnaponként a délutáni vecsernye után ifjak és öregek összegyülekeznek a korcsmában. Ekkor a legények még némely helyt (pl. Maldur) most is sötétkék és vörösbarna gyapjuzsinorokból font övet viselnek és bőrkorbácsot pattogatnak. A lányok (»Maiden«) pártát (»Barten«), diadémot és ünneplő ruhájuk fölött fehér kötényt (»Schurz«) viselnek. A zenészek pódiumon (»Werscht« = Werkstatt, szlávul »varstat« = »Hobelbank«) ülnek és közben tartják trombitáikat (»Hörner«). Az öreglegény mogyorópálczával (tiszttségének jelvénye) egyet koppant a padlóra, és menten elcsöndesül mindenki. Akkor egy üveg pálinkával lép a zenészek elé és rájuk

* Ez annak a táncmulatságnak a neve.

köszönt. Utána sorban isznak a zenészek. Erre a legénység csípőre tett kézzel, gyakran sarkantyús csizmával körbe áll s régi tánczot (»Füsseln«) járnak, melyet Vibornán és Tótfaluban »Jantele«- vagy »Jandele«-nak hívnak. Ebben a tánczban (»Anfangsrein«) a nők semmi körülmény között sem vehetnek részt. Csak azután muzsikálnak a zenészek hegedűkkel (»Fideln«) más tánczokat. Szláv falvakban még manapság is leggyakrabban a »Schlöffert« (= Schleifer = »Polsch«) járlák.

A zenészek számára az öreglegény hitelbe veszi az italt a korcsmárostól (»Gastgeb«) és ezt pálczába rója (»Robsch«, a magyar »rovás«-ból).

Hamvazó szerdán a zenészek a lárvásokkal (»Verstellte«) a falu főutcáján (»Mittel«) át vonulnak. Az egyik legényt szalmával, esetleg borsószalmával körülcsavarják s tele akasztják kolompokkal; ez a »Schotenbär«. Más megint ruhái fölé bő inget és gatyát (»Gat«) húz, melyet kóczczal tömnek ki; ez a kitömött (»Ausgestopfte«). Egy harmadik legény asszonynak öltözködik és kosárral tojást gyűjt. Ismét más, rendesen a legujabban belépett legény, lepedőt bcrít magára és petrenczés rúdon (»Käuberholz«) nyargal. Mindegyiknek az arca kormos. A többi legények a lányok fehér kötényét veszik magukra, hosszú ostorokkal pattogtatnak vagy ökröket fognak eke elé, havat szántanak és lenmagtokot (»Knoten«) vetnek.

Nagyszombaton a harangozás alatt mindenki vizet hoz a patakból, hogy avval barmait megöntözzze; a sonka (rendes húsvéti eledel) főzésére is ily vizet használnak. Sokan be is szenteltetik a templomban a főtt sonkát és a kalácsot. Némely falvakban a harangozás alatt szalmával körülkötik a gyömolcsfákat, hogy azok bő termést adjanak.

Húsvét vasárnapján a gyermekeket jókor reggel a szabadba vezetik, hogy a nap fölkelte nézzék, mert akkor a nap örömében tánczol. (Forbergen, Rókuszon s más helységekben). Ez az ó germánok éjnapegyenlőség-ünnepe emlékeztet.*

A húsvéti öntözés (»Baden«, »Bedritschen« = fecskendezés) itt is szokás. Ennek végeztével mindkét nemű fiatalság kalácsot és mézes pálinkát visz a fonóba, a hol ezt közösen költik el. A lányok himes tojásokat (»Wäuleichen«, »Woleichen«; a húsvéti tojás eredetileg Wodan istenségnek áldozott tojás volt; ennek neve még Wode,

* Ezt az ünnepet „Ostara“ istennő után nevezték el „Ostern“-nak.

Wod, Wut, Mut, Waul, Wäud, stb. is volt* is adnak a legényeknek, helyesebben: azokat ellopattják szívük választottjával. Az önkéntes odaadást az egész falu mindjárt kaczerkodásnak mondaná.

A húsvéti nyúl (»Osterhase«) a Szepesség népe előtt ismeretlen.

Húsvétkor sokan szoktak kifújt tojásokra tésztából alakított madárfejeket, papírból csinált szárnyakat és farkot erősíteni, s ezt a madarat az asztal fölött padlággerendára függesztik.

Április bolondját e vidéken szintén járatták.

Ha a földművesek tavaszkor legelőszőr mennek vetni, a fehér cselédek utánuk viszik az ebédet. A férfiak akkor megöntezik a nőket. Viszont este, mikor a férfiak hazatérnek, ők részesülnek ebben a sorsban.

Tavaszkor, mikor a pásztor legelőszőr hajtja ki a csordát, nem szabad neki visszafordulnia, ha valamelyik állat visszaszökik. Ekkor főköttös asszonynak sem szabad a nyáj közé keverednie. Mikor kiér a nyáj a faluból, a pásztor a legelőn egy marék fűvet gyűjt meg, melyet a legutóbbi Szent-Iván-estén szedett; ezáltal lopás és megrontás ellen óvja a nyáját.

Május elsején hajnalhasadás előtt a legények a lányoknak egy-egy májusi fát tűznek a ház elé. E megtisztelő kitüntetésért aztán a lány pálinkát visz a fonóba.

Pünkösdkor a községi bíró lakásán a legények ajánlata alapján beiktatják az öreglegényt (»Altknecht«). Ez a tisztség egy évre terjed. Az öreglegény mellé több faluban helyettest (»Jüngste«) is választanak. Ez a két legény mintegy a falu rendőrsége és ezek harangoznak zivatar elé (»entgegenläuten«).

Ugyanebben az időben történik az új legénytársak fölvétele (»Zwingen«) is.

Két legény egy-egy pohár sört fog a kezébe és elmegy a belépésre érett legény lakásába. Ott megkínálják a sörrrel, karon fogják és elvezetik a bíróhoz. A dolog rendjéhez tartozott, hogy a szertartás közben a legények kabátja be legyen gombolva.

Pünkösöd napját — épen úgy, mint a majálist, — a legtöbb helységben a szabadban ünnepelték.

Nyáron át a lányok kerti virágokból csokrot kötnek, s avval mennek a templomba; a vecsernye után ezt

* Lásd dr. Henne Ottó: Kulturgeschichte des deutschen Volkes, I. könyv.

avval a legénynyel lopatják el, a kit leginkább szeretnek. A legény ezt a csokrot egész héten át a kalapján viseli.

Keresztelőnél (»Kindelber«), a melyen mindig két keresztapának és két keresztanyának kellett jelen lennie, utolsó ételül nem hiányozhatott a tejes köleskása, melyet mézzel és olvasztott vajjal öntöttek le és mazsolaszölővel hintettek tele.

A lakodalmat néhány héttel előbb megelőzi a jegyváltás (»Kranz«). Ettől kezdve a menyasszony vásárnapon és ünnepnapokon mindig rozmaring- (csak újabb időben myrthus-)koszorút viselt a fején, a vőlegény pedig tarka selyemszalaggal díszített rozmaring-csokrot tűzött a kalapjára.

Néhány nappal a lakodalom előtt a vőlegény lakásába viszik a menyasszony ágyát. E menetnél a kocsi tarka kendőket köt a hámosokra s a kocszi két végén egy-egy a rokonságból való asszony áll, kik gyakran »Ijuh! juh! juh!«-t kiáltanak és kalácsszeleteket (»Brockkollatschen«) szórnak a gyerekek közé.

Az esküvő alatt most is még sok legény azon van, hogy a menyasszony lábára taposson, abban a hitben, hogy akkor nem az asszony, hanem ő lesz úr a családban.*

A lakodalmakon egyéb kalácsok mellett a »Bochnitz«-ot is osztogatják; a menyasszony pedig, mielőtt az esküvő után — látszólag ellenkezve — a vőlegény házába tér, koszorúba font kalácsot s egy korsó sört nyújt az ő fonójához tartozó legényeknek a fején át, hátrafelé.

A »Bochnitz« kelt tésztából készül, kerekded alakú, kenyérnagyságú, a tetején harántúl kis fonós kalács** van.

A koszorúba font kalács (»Ränkelkläutsch«) kelt tésztából készült, gyakran egy meter átmérőjű volt és kerületén k. b. 30 cm-nyi távolságban küllőszerű bevágásokat mutatott.

Ha valaki meghal, az egész rokonságot meghívják a temetésre (»Leich«). A nyílt koporsó mellett hangosan sírálnak és jajgatnak az asszonyok. Temetés után a lakosság a gyászoló házban torra (»Trauerbissen«) gyülekezik össze, melyen végül a társaság egyik tagja beszédet tart.

* A tizenharmadik században Németország egyes részeiben az esküvő szertartásaihoz tartozott, hogy a vőlegény a menyasszony lábára taposson, a mi a birtokba vételt jelezte.

** Bochnica = bohnika = Laib = Leib = test. Stritzel = „Strippel“ = hajfonat; hajdan ez a kalács az anya testében levő csírt jelképezhette.

Eggesületi ügyek.

Jegyzőkönyv

felvétel a Magyarországi Kárpát Egyesület 1900. évi augusztus 5.-én Tátrafüreden tartott XXVII. közgyűlésén.

Jelen voltak:

Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Róth Márton másodalelnök, Marcsek Andor pénztáros, Nikházi Frigyes titkár, Döller Antal a M. T. E. Tátraosztálya, Hittig Lajos és Erődi Ernő, a magyar tanítók turistaegyesülete képviselőjében, Dárday Sándor államtitkár, Dárday Sándorné, Szende Dárday Olga, dr. Szivák Imre, dr. Papp Samu, Kulman János országgyűlési képviselők, id. Szent-Iványi József, Bartsch Gusztáv, Molnár György, dr. Lörx Sándor, ifj. Gebé Andor, Majunke Gedeon, Horti Valér, R. Pinder, dr. Szontágh Ábrahám, Horti Béla, dr. Hollán Sándor, Siegmeth Károly, dr. Jármay László, Sippi Rodiczky Jenő dr., dr. Weisz Miksa, dr. Passau Mór, Czibur Bertalan, Englisch lovag, dr. Lersch Kornél, dr. Guhr Mihály, Schikedancz Albert, dr. Koller Imre, Havasi Imre, Forberger László, Kammer Ernő, dr. Hitsch Károly, Dessauer, Gretzmacher Károly, Rothauser J. H., Nyárasdi János, Oltványi Pál prépost, Bíró Pál, Bíró Leó, dr. Topscher Gusztáv, Baksay, Hartenstein, Koethe Emil Berlin, Wolf Breslauból stb.

Tárgyak:

Fischer Miklós ügyvivő alelnök jelentí, hogy az egyesület elnöke, dr. Münnich Aurél Párisban tartózkodik, s így ő reá hárult a mai közgyűlés vezetésének tisztsége. Ebben a tisztségben szívélyes szavakkal üdvözlí a megjelent tagokat; majd lendületes szavakkal fejtegeti az

egyesület kulturális, népnevelési és nemzeti céljait, a turistaság közgazdasági jelentőségét és közegészségügyi szempontból való fontosságát, s annak összeolvasztó erejét. Utal közönségünknek a turistaság iránt tanusított csekély érdeklődésére és hideg közönyösségére, a mely miatt természeti kincseink még mindig kihasználatlanul hevernek; összehasonlításokat tesz e tekintetben a külföldön fennálló és a hazai viszonyok közt; az utóbbiak szanálására felhívja a magyar társadalmat és felkéri a jelenlevő egyesületi tagok mindegyikét, hogy az egyesületi elnökséget a taggyűjtés munkájában és hazafias törekvéseiben erejéhez képest támogatni szíveskedjék, s ezzel megnyitott-nak nyilvánítja a mai közgyűlést.

A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó beszéd után jelenti elnök, hogy az egyesület legmagasabb védője, Frigyes főherczeg ő fensége megköszöni azt az üdvözlő feliratot, melyet az elnökség Ő fenségének és fenséges családjának a Magas Tátrába való érkezésekor hozzá intézett és örömet fejezi ki a fölött, hogy családjával ismét a Magas Tátra kies vidékén üdülhet.

A közgyűlés örömdetes tudomásul veszi Ő fenségének kegyes választát.

Elnök meleg szavakban emlékszik meg dr. Szontágh Miklós és Zoffcsák József, volt választmányi tagok elhunytáról, kiknek emlékét a közgyűlés jegyzőkönyvileg megörökíteni határozza.

A Magyar Turistaegyesület üdvözlő táviratát a közgyűlés köszönettel tudomásul veszi, valamint azt a bejelentését az elnöknek, hogy a magyar tanítók turistaegyesülete Hittig Lajos és Erődi Ernő tanár urakkal, a M. T. E. Tátra-osztálya pedig Döller Antal ügyvivő alelnök úr által képviseltette magát.

Dr. Münnich Aurél, egyesületi elnöknek Párisból küldött üdvözlő táviratát a közgyűlés köszönettel tudomásul veszi.

I.

Elnök előterjeszti az elnöki jelentést, a mely úgy a központ, mint az osztályok mult évi, sokirányú tevékenységét tünteti fel.

A közgyűlés örömdetes tudomásul veszi a jelentést és az elnökségnek kifejtett buzgalmaért köszönetet szavaz.

Ennek kapcsán felszólalnak Kulman János és dr. Szivák Imre országgyűlési képviselők, hangsúlyozván a

poprád-tátrafüredi vasút kiépítésének fontosságát és szükségességét, melyről különben az elnöki jelentés is megemlékszik, ismertetve e vonal építésének stádiumát és indítványozzák, hogy az egyesület újból intézzon kérvényt a m. kir. miniszterelnök úrhoz, a kereskedelemügyi, a földművelésügyi és a pénzügyi miniszteriumokhoz, sürgetve e vonalszakasz kiépítését.

A közgyűlés az indítványt elfogadja és annak fogatnosításával az elnökséget bízza meg.

Dr. Papp Samu országgyűlési képviselő indítványát, hogy az egyesület a villamos vasút kiépítése mellett foglaljon állást, a közgyűlés a választmányhoz utasítja tárgyalás végett.

II.

Elnök előterjeszti a múlt évi zárszámadást és a számvizsgáló bizottság jelentését. A közgyűlés a zárszámadást, mely 4115.99 frt bevételt és 3975.20 frt kiadást tüntet fel, valamint a számvizsgáló bizottság jelentését tudomásul veszi és úgy a pénztárosnak kifejtett buzgalmaért és lelkiismeretes pontosságáért a szokásos felmentés megadása mellett, valamint a számvizsgáló bizottság tagjainak fáradozásukért hálás köszönetet szavaz.

III.

Az egyesületnek 1900. évi előirányzatát, mely 8870 kor. bevételt és ugyanannyi kiadást tüntet fel, a közgyűlés tudomásul veszi.

IV.

A Keleti Kárpátok-, a Sziléziai-, az Iglói-, a Lőcsei-, a Gölniczvölgyi-, s az Egri Bükk-osztályoknak évi jelentéseit, 1899. évi zárszámadásait és 1900. évi előirányzatait a közgyűlés örvendetes tudomásul veszi.

V.

A muzeumi bizottság az egyesületi muzeumra vonatkozó jelentését, 1899. évi zárszámadását és 1900. évi előirányzatát a közgyűlés szintén örvendetes tudomásul veszi.

VI.

Elnök jelenti, hogy az egyesületi tisztviselőknek, a muzeumi bizottság elnökének és pénztárosának, a szerkesztő bizottság elnökének, a számvizsgáló bizottság tagjainak, valamint a központi választmány tagjainak mandá-

tuma lejárt, megköszöni mindnyájok nevében azt a bizalmat, melylyel a közgyűlés őket megajándékozni szíveskedett és felkéri a közgyűlést, hogy az új választás megajtése végett választási elnököt válasszon.

A közgyűlés ettől eláll és egyhangúlag megválasztja a következő három évre elnöknek: dr. Münnich Aurél országgyűlési képviselőt; ügyvivő alelnöknek: Fischer Miklóst; másodalelnöknek: Róth Mártont; titkárnak: Nikhází Frigyeszt; pénztárosnak: Marcsek Andort; a muzeumi bizottság elnökének: Wünschendorfer Károlyt és pénztárosának: Christmann Tódort; a szerkesztő bizottság elnökének: Karoliny Mihályt, iglói állami tanítóképezdei tanárt; a számvizsgáló bizottság tagjainak: Kompanyik Coelestint, Dénes Ferenczet, Topscher Györgyöt.

A központi választmány tagjainak következők választottak meg: Ambrózy Albert, N.-Szalók; Arányi Antal, Igló; Bartsch Gusztáv, H. dusfalu; Beck Ede, Késmárk; Csáky Zenó gróf, Lőcse; Csáky Gyula gróf, Kassa; Csáky Károly dr., Podolin; Chyzér Kornél dr., Budapest; Czibur Bertalan, N.-Mihály; Dannhauser Rezső, Poprád; Dárday Sándor, Budapest; Förster Gyula, Szepes-Szombat; Gabos Gyula, Tátrafüred; dr. Greisiger Mihály, Szepes-Béla; Genersich Tivadar, Késmárk; Hensch Ede, Szepes-Szombat; Hoff A., Kattowitz; Horti Valér, Késmárk; Hoepfner Gusztáv, Lőcse; dr. Jármay László, Tátrafüred; Kertscher Sándor, Késmárk; Kulman János, Poprád; Kaltstein Ágost, Szepes-Béla; Kéler Pál, Késmárk; Kürthy Lajos, Liptó-Szt.-Miklós; Koromzay György, Szepes-Béla; dr. Lorx Sándor, Lőcse; Majunke Gedeon, Szepes-Szombat; Máriássy Ferencz, Márkusfalva; Meller János, Zabrze; Münster Tódor, Kassa; Oltványi Pál, Szeged; dr. Papp Samu, Alsó-Tátrafüred; Péter Kálmán, Lőcse; Ponori Tewrewk Emil, Budapest; dr. Posewitz Tivadar, Budapest; Putsch Tóbiás, Igló; Ráth Péter, Budapest; dr. Raisz Gedeon, Budapest; Scholtz Gyula, Budapest; id. Szentiványi József, Szt.-Iván; dr. Szivák Imre, Budapest; dr. Szimrecsányi Pál, Szepeshely; dr. Szontágh Ábrahám, Budapest; Szönyey Kálmán, Lőcse; Terray István, Likér; Ulbrich Ede, Budapest; dr. Vécsey Tamás, Budapest; Weber Rezső, Budapest; Weber Samu, Szepes-Béla; Weisz Miksa dr., Budapest; Weszter Pál, N.-Szalók; dr. Wagner, Königsbütte.

VII.

A központi válaszmány következő indítványokat terjeszt a közgyűlés elé elfogadás végett:

1. Ő cs. és kir. fenségehez, Frigyes főherczeg úrhoz, mint az egyesület legmagasabb védőjéhez egy a közgyűlés tiszteletteljes hódolatát kifejező távirat intéztessék.

2. Fejezze ki a közgyűlés táviratilag legmélyebb tiszteletét Csáky Albin gróf Ő Nagyméltósága, mint az egyesület örökös tiszteletbeli elnöke iránt.

3. Dr. Münnich Aurél elnöknek fejezze ki a közgyűlés táviratilag ragaszkodását.

4. Széll Kálmán, a belügyminiszterium vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök úr Ő Nagyméltósága a magyar fürdők fejlesztése — és Hegedűs Sándor, m. kir. kereskedelemügyi miniszter úr Ő Nagyméltósága az idegenforgalom emelése érdekében indított mozgalomért az egyesület részéről feliratilag üdvözlötssek.

5. Kerestessék meg a magyar kormány, hogy az idegenforgalom emelésével összefüggő érdekek megóvása és az azokról való gondoskodás céljából a kereskedelmi miniszterium kebelében *egy külön szakreferens* neveztessek ki, a ki az idegenforgalom fejlesztése iránt helyes érzékkel megáldva és kellő érdeklődéssel viseltetve, minden erejét és idejét ennek az ügynek szentelje, az idegenforgalom emelése céljából teendő intézkedéseket tanulmánya tárgyává tegye és a másutt is üdvöseknek és célravezetőknek bizonyult alkotások iránt, mint az idegenforgalmat érintő állami teendők iránt a magas kormánynak javaslatokat tegyen. Mondja ki továbbá a közgyűlés, hogy ily szakreferensek kijelölését szükségesnek tartja oly törvényhatóságok kebelében is, a melyeknek területén az idegenforgalom fejlődésének természetes előfeltételei megvannak, abból a célból, hogy a körletében tett és az idegenforgalom előmozdítására célzó megfigyeléseit a központi szakreferenssel közölje és ezzel állandó összekötetésben legyen.

Dr. Szivák Imre indítványozza:

6. Fejezze ki a közgyűlés elismerését és háláját dr. Plósz Sándor, m. kir. igazságügyminiszter úrnak az új fürdő-törvényjavaslat elkészítéseért és kérje fel különösen arra, hogy a kárpáti fürdők jövődő fejlődése szempontjából olyannyira fontos kisajátítási jog a törvényjavaslatban fenntartassék és a javaslat minél előbb törvényerőre emeltessék.

A közgyűlés valamennyi indítványt elfogadja és azok foganatosításával az elnökséget bízta meg.

VIII.

Következett húsz darab zöldtavi »Frigyes« menedék-házi részjegynek kisorsolása. Elnök jelenti, hogy költség-kímélés szempontjából az elnökség a közgyűlés utólagos jóváhagyásával a sorsolást már Iglón dr. Wesselényi Mátyás kir. közjegyző előtt megejtette és bemutatja az erről szóló tanusítványt; eszerint következő számokkal ellátott részjegyek sorsoltattak ki: 160, 168, 65, 18, 267, 124, 197, 249, 218, 152, 14, 217, 89, 55, 320, 84, 296, 274, III, 298.

A közgyűlés az elnökség eljárását jóváhagyja és felhatalmazza, hogy a jövőben a sorsolást ugyanily módokatok szerint ejtse meg.

IX.

Elnöklő megköszönve úgy a távollévő elnök, mint a saját és tisztársai nevében azt a bizalmat, melylyel ismét három évre az egyesület élére állította, kéri a közgyűlést és az egyesület minden tagját, hogy az elnökséget munkájában jóakarattal támogatni szíveskedjék és ezzel berekesztettnek nyilvánítja a gyűlést.

Fischer Miklós, s. k.

a Magyarországi Kárpátegyesület
ügyvivő alelnöke mint elnök.

Niklházi Frigyes, s. k.

a Magyarországi Kárpátegyesület
titkára.

Elnöki jelentés az 1900. évről.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Mielőtt egyesületünk mult évi működésének vázolásába bocsátkoznám, engedje meg a mélyen tisztelt közgyűlés, hogy egy általános képet nyujtsak egyesületünk jelenlegi állapotáról.

A Magyarországi Kárpátegyesület jelenleg a központból és 8 osztályból áll; a központi tagok száma 1200, az osztályoké 1800, úgy hogy egyesületünk jelenleg körülbelül 3000 tagot számlál, oly tagokat, a kik alapszabályszerűleg elvállalt kötelezettségeknek eleget is tesznek. A rendes tagokon kívül van az egyesületnek 6

tiszteletbeli és 248 alapító tagja. Alapítótőkéje az egyesületnek kitesz 20.082,40 koronát. A mult évi bevételek, a melyekben úgy a központ, mint az osztályok bevételei is bennfoglaltatnak, kitettek 21.948 K-t, kiadásai pedig 16.435 K-t, úgy hogy az alaptőkéken kívül 5513 K készpénz állt az év végén az egyesület rendelkezésére. A kiadásokból kulturális célokra fordított 4696 K, építkezésre 6800 K; a többi, mintegy 5000 koronában bennfoglaltatnak a központi illetékek, a kezelési költségek, biztosítási díjak, posta- és szállítási költségek stb. Jelen-tékeny tőkéjét képezi egyesületünknek az egyesületi muzeum, melynek épülete és megközelítőleg 16.000 tárgya 80.000 koronára becsülhető; valamint ama számos menedékház és kunyhó, melyek a központ és az osztályok működési terén szerteszélylyel az országban épültek. Egyesületünk erkölcsi és szellemi tőkéjét, valamint jó hírnevét gyarapítja és a működése iránti érdeklődést ébren tartja úgy itthon, mint a külföldön az a körülmény, hogy 215 hazai és külföldi hasonló irányú egyesülettel s tudományos intézettel állunk Évkönyvünk útján csereviszonyban.

Ezek után áttérve egyesületünk mult évi működésének feltüntetésére, legelőbb a központ tevékenységéről kívánok szólni. A központra hárul a tetemes kezelési költségek, az Évkönyv költségeinek s egyéb kulturális célokra fordított kiadások fedezése, a kalauzoktatásra és a kalauz-segélyalapra fordítandó tőke előteremtése, az egyesületi muzeum segélyezése és ezeken kívül a Magas Tátrában végzendő út- és menedékház-építkezések költségei. Ezen tetemes költségek fedezésére a központnak a mintegy 1200 központi tag tagsági díjai, az osztályok járulékai s netaláni adományok állanak rendelkezésére. Az a körülmény, hogy a központi tagok számát minden utánjárás daczára sem sikerül növelni, sőt a meglevő számot csak nagynehezen lehet megtartani, a mely törekvésében az elnökség csak nagyon kevés oldalról talál támogatásra; valamint az a tény, hogy a mult évben az osztályok részéről központi illetékek czímén csak 640 korona folyt be a központi pénztárba; végül az a körülmény, hogy épen tavaly adományok s a tátrai telepek részéről építkezési hozzájárulás czímén minimális összeg folyt be, — lehetetlenné tették, hogy a központ praktikus téren valami nagyobbbat teremtsen, úgy hogy a mult évben ujat alig teremtettünk és csak a meglévőnek konzerválására kellett szorítkoznunk.

Jelentékeny költséget okozott a zöldtavi »Frigyes« menedékház, a melyet a múlt évben két baj is ért. A nyár elején egy nagy vihar lesodorta a tetejét, ősszel pedig gonosz kezek erősen megrongálták és kifosztották. A tetőzet helyreállítása, valamint az egész menedékház rendbehozatala 2000-nél több koronába került. A menedékháznak a jövőben minden viszontagság ellenében való biztosítása végett a választmány 7 tagú bizottságot küldött ki, a melynek feladatává tétetett, hogy a helyszínén győződjék meg arról, mennyiben felelős a menedékház építője az észlelt fogyatékokért és hogy ezeknek megállapítása után tervet és részleges költségvetést készítsen arról, hogyan lehetne a menedékházat alaposan helyreállítani és ennek fennállását a jövőre nézve teljesen biztosítani. Egyszersmind felkértük Hohenlohe herczeg uradalmának igazgatóságát, hogy a menedékház környékén télen is gyakran megforduló embereit utasítsa oda, hogy a menedékházra felügyeljenek, a mit az igazgatóság készségesen teljesített.

A menedékház helyreállításán kívül csak még a meglevő utak és ösvények javítására kellett szorítkoznunk. Új utak építésére vagy a meglevőknek alapos helyreállítására éppen a pénz hiánya miatt nem vállalkozhattunk és nem fogunk a mostani viszonyok között vállalkozhatni mindaddig, míg a Szepes vármegye által az egyesületnek megszavazott 40.000 koronát meg nem kapjuk, s e tekintetben örömmel jelenthetem, hogy a július hó 31.-én tartott szepesmegyei törvényhatósági gyűlés kiküldött egy bizottságot, hogy az a magyar kereskedelmi bankkal egy nagyobb kölcsön iránt megkösse a szerződést, a mely kölcsönből a 40.000 K a Kárpát egyesületnek is ki fog utalványoztatni. Ez a tény, valamint az a körülmény, hogy a sziléziai osztály már ez évben is fizeti a központi illetékeket, lehetővé fogja tenni, hogy már a jövő évben nagyobb összeget fogunk útépítésre fordíthatni.

Egy másik praktikus feladatát képezte a központnak a tátrai kalauzok kiképeztetése. A két évvel azelőtt a kalauzügy reorganisatiója végett kiküldött bizottság sziléziai tagjai azon kölcsönös félreértések folytán, melyek a bizottság belső szervezetére nézve a központi elnökség és a sziléziai osztály elnöke között felmerültek, de azóta békés kiegyenlítést nyertek, ennek daczára kiléptek a bizottságból, a mit e helyről is őszinte sajnálattal kell konstatálnom. A megmaradt tagok, a melyeknek száma ki fog egészíttetni, a múlt télen is folytatták a kalauzok

kiképeztetését. A rendezett tanfolyamon 21 kalauz részesült kellő oktatásban. Az oktatást Ambrózy Albert, nagyszalóki tanító vezette, kinek fáradozásáért e helyről is az egyesület nevében hálás köszönetet mondok. Ezenkívül kidolgozott a bizottság az illetékes tényezők hozzájárulásával egy új kalauz-díjszabást, a mely azonban csak a jövő nyáron fog életbe léptetni. Gondoskodás történt arról, hogy a kalauzsegélyalap az eddiginél nagyobb mértékben növeltesék, mely célból a központ már a folyó évre is 400 koronát vett fel a költségvetésbe, valamint arról is, hogy a kalauzok részére egyes telepeken alkalmas szállások bocsátassanak rendelkezésre. Ha szükségét fogja látni, felhatalmaztatott a bizottság, hogy a hegyi kalauzoknak alapos oktatása: nevezetesen a jégcsákánynyal és a kötéllel való helyes bánásmód elsajátítása végett egy szakavatott s ügyes tirolai kalauzt alkalmazzon. Hogy különben kalauzaink közül nem egy a mai viszonyok között is derekasan megállja helyét, megmutatták az ősszel és nem régen tett nehéz túrók alkalmával.

Ezen praktikus ténykedés mellett a Poprád-Felkát a Tátrafüredekkel való közvetlen vasúti összeköttetés létesítésének, valamint a magyar és lengyel turista-utaknak a Bialka-híd felépítése által való összeköttetésének kérdése sem szűnt meg az elnökség és választmány gondoskodásának tárgya lenni, annál is inkább, mert meg vagyunk győződve arról, hogy e két összeköttetés létesítésétől függ kiválólág a Magas Tátra idegen- és turistaforgalmának nagyobb fellendülése. Az első kérdés tekintetében említettem már a múlt évi közgyűlés alkalmával, hogy a concessiót a poprád-tátrafüredi vonalra a kassaderbergi vasút bírja; a tárgyalások folyamatban vannak, és alapos a reményünk, hogy a társulat, mely mindenkor készséggel és helyes érzékkel karolta fel a Magas Tátra idegen- és turistaforgalmának emelését, e vonalat is hamarosan ki fogja építeni.

A második kérdésre nézve a kereskedelemügyi m. kir. miniszter Ő Nagyméltósága az egyesületnek a barlangliget-javorinai, a lyssapolánai utak és a Bialka-híd kiépítése tárgyában hozzá felterjesztett kérvényére értesíti az egyesületet, hogy megengedte Szepes vármegye közönségének, miszerint a *béla-ófalvai* törvényhatósági út államosítása iránt az 1904-ik évben hozzá felterjesztést intézhessen, — kilátásba helyezvén, hogy az esetre, ha e kérelme annak idején kedvezően lesz elintézhető, nem zárkoznék

el annak fontolóra vétele elől, hogy az említett út fel-
szabaduló fenntartási költsége terhére a vármegye közön-
sége más turisztikai és közforgalmi fontosságú utakat és
ezek között nevezetesen a *barlangliget-javorinai* ország-
határi utat is felvehesse saját úthálózatába és a még
kiepítetlen részek kiépítése iránt is intézkedhessék. Egy-
előre jó szívvel és örömmel kell fogadnunk a miniszter
úr Ő Nagyméltóságának kérvényünk iránt tanúsított jó-
akarátát is, de hiszszük és reméljük, hogy ama törekvé-
seknél fogva, melyek az utóbbi időben a magyar kor-
mánynál a fürdőügy és az idegenforgalom emelése tekin-
tetében nyilvánultak, sikerülni fog ezt a kérdést is
hamarább dűlőre vinnünk.

Az elnökség kidolgozta továbbá azt a munkapro-
grammot, mely a lipthózi Tatra kincstári területének fel-
tárására vonatkozik, kijelölte azokat az utakat, ösvénye-
ket és menedékkunyhókat, melyek kiépítendőek lennének
abból a czélból, hogy erről az oldalról és a lengyel és
külföldi turisták árama mi felénk tereltesse. A jelzett
utak és menedékkunyhók mintegy 40.000 koronába fog-
nak kerülni, és a m. kir. földművelésügyi miniszter Ő
Nagyméltósága hajlandónak nyilatkozott azokat évről évre
fokozatosan kiépíteni.

Végül a központi választmány egy évről évre mind-
inkább érezhetővé vált hiányon kíván segíteni, a mely a
Magas Tátrában fogantatosított útjelzés tekintetében
mutatkozik, a mennyiben megbízta az építőbizottságot,
hogy az idei nyár folyamán győződjék meg az esetleges
hiányokról és fogyatékokokról s a tett tapasztalatok
alapján készítsen tervet és költségvetést a Magas Tátrá-
ban teljesítendő útjelzés végleges rendbehozatala ügyé-
ben. Bár építő bizottságunk tagjai a nyár folyamán igen
sok helyen megfordulnak, könnyen megeshetik, hogy
egyik vagy másik útszakasz elkerüli figyelmüket, és hogy
bővebb helyrajzi ismereteiknél fogva nem fedeznek fel
hiányokat ott, a hol egy kevésbé jártas turista már el
nem tud igazodni, azért szívesen veszi úgy az építő
bizottság, mint az elnökség, ha minden egyes egyesületi
tag vagy bárki az útjelzés tekintetében tapasztalt fogyá-
tékokokra felhívja figyelmét.

Kedves kötelességet teljesíték, midőn a mélyen tisz-
telt közgyűlés szíves tudomására hozom, hogy munkánk-
ban ez évben is segítségünkre volt dr. Weisz Miksa, a
ki a Szilágyi-úton saját költségén egy gloriettet állíttat-
tott fel, valamint dr. Jármay László, a ki a Szilágyi-út

legmagasabb pontjától a Kecskékőig egy vízirányú gyalogösvényt építtetett; fogadják áldozatkészségökért hálás köszönetünket.

Annak felemlítésével, hogy részt vettem azokon a tanácskozásokon, melyek a belügyminiszterium kebelében a fürdőügy fejlesztése és az idegenforgalom emelése érdekében tartattak, áttérek annak a munkásságnak feltüntetésére, melyet egyesületünk a múlt évben közművelődési téren kifejtett.

A mi egyesületünknek kulturális törekvéseit illeti, úgy ezek a múlt évben is első sorban az Évkönyvre irányultak, a mely 2400 magyar és 1600 német példányban, 12 ívnyi terjedelemben és két műmelléklettel jelent meg. Az idei Évkönyv magában foglal 4 nagyobb értekezést és két kisebb cikket, valamint feltünteti az egyesület működésének fontosabb mozzanatait. Az a körülmény, hogy magyar és német nyelven jelenik meg, tetemesen szaporítja előállítási költségeit, de másrészt nagy mértékben járul ahhoz, hogy szép hegyvidékeink a külföldi egyesületi tagok előtt mind vonzóbbakká, s a külföldi turisztikai egyesületekkel, természettudományi, földrajzi és más tudományos intézetekkel folytatott csereviszony követtekben mind szélesebb körökben ismertebbekké lesznek, miáltal hazánk idegen- és turistaforgalmának fellendülése is előmozdítatik.

Ugyanazt a célt, egyesületünk s törekvéseinek, valamint páratlan hegyvidékünknek a külfölddel való megismertetését tartottuk szem előtt, midőn elhatároztuk, hogy egyesületünk is, bár a rendelkezésünkre bocsátott térhez mérve szerényebb mértékben részt vesz a párisi nemzetközi kiállításon. E célból kiállítottak a Magas Tátra festménye és domborművű térképe, továbbá az egyesület összes kiadványai. Azonkívül egyesületünk muzeuma 22 tárgyat bocsátott ki az archeologiai kiállítás magyar csoportjának rendelkezésére.

Hogy egyesületi muzeumunk a jövőben még inkább fejlődjék, és épületének kibővítése lehetővé tétessék, tavasszal újból adtunk be kérvényt a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ó Nagyméltóságához muzeumunknak állami felügyelet és ellenőrzés alá helyezése iránt, de kérvényünk mind ez ideig elintézést nem nyert.

Ha még felemlítem, hogy elnökségünk a katonai geográfiai intézet által kiadott s a Magas Tátra újból való felmérése után felvett részletes térkép elnevezései s egyes hiányzó adatai iránt megtette és nevezett intézet-

hez felterjesztette helyreigazító megjegyzéseit, és hogy a magyar kir. természettudományi társulatnál lépéseket tett aziránt, hogy az a Magas Tátrában botanikus kertet létesítsen, mely, míg egyrészt arra szolgálna, hogy a Tátra flóráját magában foglalja s így mindenkinek könnyen megismerhetővé tegye, addig másrészt kísérleti települ is fel volna használható: úgy kimerítettem jelentésemet azokról a kulturális törekvésekről, melyek a mult évben az elnökséget és a központi választmányt foglalkoztatták.

A központ mult évi működésének feltüntetése után legyen szabad röviden az Osztályok mult évi működéséről megemlékeznem:

A *Keleti Kárpátok* osztálya útépitkezéseket végzett az aggteleki barlangban és Felsőbánya környékén; helyreállította a nyeviczkei várromokat és tataroztatta a huszti várat. Tevékeny részt vett a felsőbányai nyaralótelep fellendítésében és kirándulásokat rendezett. Tevékeny ügyvivő alelnöke, Siegmeth Károly úr a mult évben is több helyen felolvasást tartott, megismertetvén az aggteleki barlangot.

Az »*Egri Bükk*« osztály az »Eged« hegyen menedékházat és ehhez vezető kényelmes serpentin-utat épített és több kirándulást rendezett.

A »*Gölniczvölgyi*« osztály a Trohankán 2466 m. hosszú turistautat épített és a meglevő utakat és ösvényeket tatarozta.

A »*Lőcsei*« osztály a »Daniháza« menedékházat javíttatta és ahhoz vezető két serpentin-utat épített. Az Ichlára, a leibiczi kénfürdőig és a Lublófüredig vezető utakat jelezte és jelzőtáblákkal látta el.

Az »*Iglói*« osztály a Glatz-hegyen utat épített, a mely az ujonnan felfedezett »Róth Márton«-gugyorhoz vezet; kutatásokat végzett a Szucha Bela völgyének vadhegyszakadékaiban; utakat és ösvényeket jelzett; turisztikai kiállítást és felolvasást rendezett; a Hernád-áttörésről és a Glatz-hegyről több felvételt készíttetett és 16, többnyire tanulói kirándulás rendezését vállalta magára.

A »*Liptói*« osztály öt évi szünetelés után a mult hetekben újra szervezkedett.

A »*Sziléziai*« osztály a tátrai kalauzok kiképzésében tevékeny részt vett, a sziléziai menedékházon javításokat eszközölt és a felkai völgyben utakat javíttatott. Az év folyamán 5 havi gyűlést tartott, melyek mindegyike felolvasással volt egybekötve.

Jelentésemnek végéhez értem. Kérem a mélyen tisztelt közgyűlést, hogy azt szíves tudomásul venni méltóztassék.

Miután a mai közgyűléssel három évi mandatumunk lejárt, kedves kötelességet teljesítek, midőn úgy a saját, mint tisztársaim és a központi választmány nevében hálás köszönetet mondok a mélyen tisztelt közgyűlésnek azért a bizalomért, melylyel bennünket megajándékozni, valamint azért a jóakaró figyelemért, melylyel működésünket kísérni szíveskedett. Fogadják leghálásabb köszönetünket mindazok, a kik munkánkban támogattak és azt megkönnyítették.

Ezzel leteszem a mélyen tisztelt közgyűlés kezeibe megbízatásunkat és tisztelettel kérem a mélyen tisztelt közgyűlést, hogy az új elnökség és a központi választmány tagjainak megválasztását a gyűlés folyamán meg ejteni szíveskedjék.

Igló, 1900. évi július hóban.

Dr. Münnich Aurél, s. k.

a Magyarországi Kárpátgyesület
elnöke.

Jegyzőkönyv

felvétel a Magyarországi Kárpátgyesület központi választmányának 1901. évi január 27.-én Iglón tartott gyűlésén.

Jelen voltak: Dr. Münnich Aurél elnök, Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Róth Márton másodalelnök, Marcsek Andor pénztáros, Nikházi Frigyes titkár és következő választmányi tagok: Weber Samu, id. Koromzay György, dr. Greisiger Mihály, Topscher György, Majunke Gedeon, Förster Gyula, Kertscher Sándor, Weszter Pál, Ambrózy Albert, Dannhauser Rezső, Putsch Tóbiás. Elmaradásukat kimentették Solcz Gyula és Hoff vál. tagok.

Tárgyak:

Dr. Münnich Aurél elnök, mielőtt a gyűlést megnyitná, szomorú kötelességet teljesít, midőn megemlékszik a választmány azon tagjairól, kiket az utolsó gyűlés óta a kérelhetetlen halál körünkből elszólt: Szőnyey

Kálmánról, ki éveken át mint az egyesület ügyvivő alelnöke és majd választmányi tagja áldásos működést fejtett ki, Dr. Wagnerről, kinek a sziléziai osztály megerősítése körül elévülhetetlen érdemei vannak, Höpfner Gusztáv és Gabos Gyuláról, kik évtizedeken keresztül buzgó munkásai voltak az egyesület érdekeinek.

A központi választmány elhúnytuk fölött mély fájdalomnak ad kifejezést és emléköket jegyzőkönyvben megörökíteni elhatározza.

I.

A közgyűlési jegyzőkönyv felolvasottnak és hitelesítettnek nyilvánítatik.

II.

Elnök következő előterjesztéseket tesz:

1. A poprád-tátrafüredi vasút kiépítése ügyében egyesületünk kérvényeket intézett a kereskedelemügyi, pénzügyi és földművelésügyi minisztériumokhoz, valamint a miniszterelnök Ő Nagyméltóságához. E kérvényeket az említett helyeken legmélyebb ajánlatom kapcsán nyújtottam át s reményelem illetékes helyen nyert értesüleseim alapján, hogy ezen fontos ügy a legközelebbi időben kedvező elintéztést fog nyerni.

2. Az egyesületi muzeum állami felügyelet alá helyezése ügyében közbenjártam a cultusministeriumban, hol azt az értesítést nyertem, hogy kérvényünk a rendelkezésre álló csekély fedezet miatt kedvezően elintézhető nem volt. Remélhető azonban, hogy az 1901. évi segély-kiosztás alkalmával egyesületünk kedvező választ fog kapni. Ennek következtében újabb kérvény lesz benyújtandó, melyet illetékes helyen ajánlani fogok.

3. A Balneologiai Értesítő szerkesztője azon kérelemmel fordul hozzánk, tájékoztassuk a felől, minő tevékenységet fejtett ki egyesületünk ez ideig a fürdők s források érdekében; egyben kéri, hogy a választmányi gyűlések jegyzőkönyvei neki ezentúl másolatban beküldessenek. Mindkét kérelme teljesíttetni fog.

4. A kalauzügy ujjászervezésére kiküldött bizottság javaslata készen van, kéri ezt a mai gyűlés folyamán tárgyalni, hogy azután úgy Szepesmegye mint Liptómege törvényhatóságainál jóváhagyás végett be legyen mutat-
ható.

5. Előterjeszti a Természettudományi Társulat javaslatát a Tátrában létesítendő havasi kert ügyében.

A választmány az elnök előterjesztéseit köszönettel tudomásul veszi; a kalauz-javaslatot tárgyalásra kitűzi; a botanikus havasi kertre vonatkozó javaslatot a muzeumi bizottság növényteni szakosztályának adja ki tárgyalás és véleményadás végett; Dr. Filarszky Nándor egyet. tanárnak, ki a javaslatot készítette, valamint a Természettudományi Társulatnak a választmány köszönetét szavaz.

III.

Alelnök jelenti, hogy az elnökség és a muzeumi bizottság ősszel együttes gyűlést tartott, melynek tárgya az egyesületi muzeum fejlesztése volt; ennek érdekében elhatározott, hogy Dannhauser Rezső állandó muzeum-őrnek fog alkalmaztatni, mint ilyen a muzeumi épületben szabad lakást és 200 korona tiszteletdíjat kap, valamint élvezi azokat a kisebb javadalmazásokat, melyeket azelőtt a muzeumi szolga élvezett; Simkó szolgának eddig teljesített szolgálatainak elismerése és köszönete mellett felmondott. A muzeumi őr kötelességei a vele kötött szerződésben megállapítottak.

A választmány tudomásul veszi a jelentést és az elnökség intézkedéseit helyben hagyja.

Egyúttal Dannhauser Rezső vál. tag és muzeumi őr jelentést tesz a muzeum állapotáról, a múlt évi szaporodásról, néhai Szirmay Pálné szül. Mattyasovszky Klotild hagyatékáról, a ki a muzeumnak 13 régi bútordarabot és több apró régiséget hagyományozott.

A választmány köszönettel veszi tudomásul a jelentést és egyúttal elhatározza, hogy a muzeum-épület kibővítésére szükséges költségek tekintetében újból kérényt intéz a cultusministeriumhoz.

IV.

Alelnök jelenti, hogy a közgyűlés által a szerkesztőbizottság elnökévé választott Karoliny Mihály tanítóképzései tanár nem fogadta el e tisztséget. Míg új elnöke lesz a bizottságnak, az elnökség gondoskodott, hogy az Évkönyv kinyomatásában fennakadás ne álljon be. A szükséges anyag együtt van s így ajánlja, hogy az idei Évkönyv 2600 magyar és 1600 német példányban, 2—3 műmelléklettel nyomtassék ki.

A választmány az előterjesztés értelmében határoz, egyszersmind elhatározza, hogy felkéri Lövy Mór és Karoliny Mihály urakat, hogy a német, illetve magyar Évkönyv szerkesztését elvállalják.

V.

Róth Márton alelnök, a kalauzügyi bizottság elnöke előterjeszti a bizottság 1900. évi működéséről szóló jelentést. E szerint a bizottság, melynek elnöke Róth Márton, jegyzője Posewitz Tivadar, tagjai Jármay László dr., Dénes Ferencz, Ambrózy Albert, a kalauzügy ujjaszervezése tárgyában a következőkben állapodott meg:

1. Folytatja a jövő tél folyamán a sziléziai osztály által kezdeményezett kalauz-tanfolyamot, melynek főczélja a vezetők ismereteinek kibővítése a Magas Tátra geographiája és természetrajza terén. A tanfolyam vezetője Ambrózy Albert. Költsége 100 koronában állapítottatott meg.

2. Nagy fontosságot tulajdonít a gyakorló kirándulások rendezésének. Ezen gyakorlati kirándulások által, melyeknek vezetését a jövő évad kezdetén Dénes Ferencz tagtárs vállalta magára, azt kívánja elérni, hogy minden kalauz nyerje meg a kellő tájékozottságot az egész Tátrában. A kirándulások keresztülvitelére bizonyos összeget kér megszavaztatni.

3. Szükségesnek tartja a kalauz-segélyalap létesítését, melyhez úgy az egyesület évenkénti nagyobb összeggel, mint a kalauzok évi díjaikkal hozzájáruljanak.

4. A tátrai viszonyok változása és a turistaság fejlődése következtében szükségesnek tartotta új kalauz-szabályzatot alkotni és új kalauz-díjakat megállapítani; mindkét munkálatot a választmány elé terjeszti tárgyalás végett.

5. A turisták tájékoztatása és a kirándulási kedv fokozása végett szükségesnek tartja, hogy a fürdőtelepeken és az egyes lakóházakban kirándulási tájékoztatók függesztessenek ki, melyeknek elkészítését dr. Posewitz Tivadar vállalta magára.

6. Végül kéri a bizottság a választmányt, hogy az ügyviteli szabályzatot a következő új szakasszal egészítse ki:

Kalauzügyi bizottság.

A választmány kiküld egy öt tagból álló bizottságot, melynek feladata a kalauzügy összes teendőit ellenőrizni és minden szükségesnek mutakozó intézkedést megtenni.

A bizottság saját belátása szerint kiegészítheti magát.

A bizottság minden évben a választmány őszi ülésén tartozik működéséről jelentést tenni és mindenről a választmánynak beszámolni.

A bizottság minden három évben újból választandó.

A bizottság saját kebeléből választ elnököt és jegyzőt és köteles legalább kétszer évente az évad kezdetén és végén ülést tartani.

A bizottság köteles minden ügyben, mely közvetlenül a kalauzokat érinti, a kalauzok elnökségét meghallgatni.

A bizottság ellenőrzi a segélyalap kezelését, mely segélyalap más célra, mint rendeltetése előírja, nem fordítható.

A választmány öröndetes tudomásul veszi a bizottság jelentését; tárgyalás alá veszi az új kalauz-szabályzatot, azt némi csekély módosítással elfogadja, valamint az új kalauz-díjtételt, melyet szintén elfogad; mindkettő úgy Szepes- mint Liptóvármegye törvényhatóságai elé fog jóváhagyás végett terjesztetni és azután kinyomatni, hogy a jövő idényben már életbe léptetessék.

Szintügy elfogadja a választmány a bizottság többi javaslatait. A gyakorlati kirándulások keresztülvitelére 400 koronáig terjedő költségeket szavaz meg. A segélyalapra az 1900. évre 400 koronát szavaz meg, az 1901. évre a segély-alapra szánt összeg mekkorasága az általános költségvetés tárgyalása alkalmával fog megállapíttatni.

Szentiványi József földbirtokos úrnak, a ki a Csorbai-tó mellett a kalauzok részére külön házikót készíttetett, hálás köszönetet szavaz a választmánynak.

Szintügy köszönetet szavaz a választmány a kalauz-ügyi bizottságnak és annak minden tagjának fáradtságos munkájukért.

VI.

Az építő-bizottság abban az esetben, ha az egyesület megkapja a Szepesmegye törvényhatósága által segélyképen megszavazott 40.000 kor. összeget, a jövő nyár folyamán következő építkezéseknek keresztülvitelét tartja égető szükségnek:

1. A zöldtavi Frigyes menedékházhoz vezető út alaposan kijavítandó, mely munkálathoz Késmárk város és Forberg község közreműködése is kikérendő.

2. Matlárházától a Fehér-falig ösvény építendő.

3. A Tátrafüredtől a Sziléziai házhoz vezető út kijavítandó.

4. A Frigyes menedékháztól a Papyrus-völgybe ösvény építendő.

5. Kiépítendő a Grajnárra vezető ösvény.

6. Az utak és ösvények újra jelzendők.

7. A Tarajkán kilátó torony építendő.

Ezzel kapcsolatban elhatározza a választmány, hogy Szepesvármegye törvényhatóságához kérvényt intéz a 40.000 kor. segély kiutalványozása iránt.

VII.

A választmány megválasztja a különféle bizottságok tagjait.

A *szerkesztő bizottság tagjai*: Arányi Antal, Dénes Ferencz, Kövi Imre, Róth Márton, Weber Samu és az osztályok képviselői.

A *muzeumi bizottság tagjai*: Könyvtárosok: Chodász János, Poprád és Lővy Mór, Igló.

Szakvezetők: a) az állattani részben: Dr. Greisiger Mihály, Husz János.

b) a növénytaniban: Förster Gyula, Weber Samu és Róth Róbert.

c) az ásványtaniban: Róth Márton és Szelényi Károly.

Rendes tagok: Emericzy Ödön, Folgens Kornél, dr. Hanko Arthur, Kulman János, Kövi Imre, dr. Posewitz Tivadar, Siegmeth Károly, Karoliny Mihály, Dénes Ferencz, Hajts Béla és az osztályok képviselői.

Az *építő bizottság tagjai*: Róth Márton elnök, Dénes Ferencz, Weber Samu, Koromzay György, Majunke Gedeon, Beck Ede, Putsch Tóbiás, Horti Valér, Weszter Pál, Hensch Ede, Förster Gyula, dr. Jármay László, dr. Weisz Miksa, dr. Posewitz Tivadar, ifj. Koromzay György.

VIII.

Alelnök jelenti, hogy dr. Szmrecsányi Pál szepesi püspök az egyesület kérelmére a Kozi-kamenen egy menedékgunyhót építtetett. A választmány a püspök úrnak e nagylelkűségeért köszönetet szavaz.

Alelnök jelenti, hogy a liptó-ujvári erdőhivatal a Podbanszko—Csorbató közt vezető lovagló utat, valamint a Tycha- és Koprova-völgyekben lévő utakat helyreállította. Örvendetes tudomásul szolgál.

Alelnök jelenti, hogy a zöldtavi »Frigyes« menedékház Koncz Ferencz és nejének három évre évenként fize-

tendő 420 kor. bérösszeg ellenében bérbe adatott, azzal a kötelezettséggel, hogy a kisebb javításokat az épületen teljesíteni köteles.

A matlárházai vendégtársaság kérvénye egy Matlárházától a tátralomniczi protestáns templomhoz egyenes irányban vezetendő gyalogösvény kiépítése iránt az építő bizottsághoz utasíttatik.

Gróf Csáky Zenó szepesmegyei főispán felhívását, hogy az egyesület az országos gazdasági munkás- és cselekedésgyelpénytár alapító tagjai közé lépjen, a választmány teljesíteni hajlandó abban az esetben, ha a tátrai kalauzok ebbe a segélypénytárba tagokul felvétetnek.

Forberger Ede, a zöldtavi menedékház volt bérlője ellen 150 frtnyi követelés ügyében per indíttatott, a mit a választmány helyeslőleg tudomásul vesz.

A zöldtavi menedékházra italmérés után az egyesületre rótt 13457 korona adóösszeg elengedése iránt az egyesület felfolyamadással fog élni.

A Galicziai Tátraegyesületnek átirata, mely szerint a Hohenlohe herczegféle uradalom igazgatósága a Javorinára vezető régi útnak használatát a Tátra éjszaki oldaláról jövő turistáknak nem engedi meg, át fog tétetni nevezett igazgatósághoz azzal a kérelemmel, hogy a nevezett útnak használatát, úgy mint azelőtt, ezentúl is engedje meg a turistáknak.

A sziléziai osztály megkeresésére a választmány azzal a kérelemmel fog Nagy-Szalók községhez fordulni, hogy a marhát csak a saison végével hajtsa fel a »Virágos kert«-be, nehogy a turistaútak megrongáltassanak.

Galko József, volt első osztályú kalauz özvegyének, Galko Zsuzsanna stólai lakosnőnek a választmány 60 korona segélyösszeget szavaz meg.

Meller, zabrzei ügyvéd lemond a választmányi tagságról, a mit a választmány tudomásul vesz.

Sóltz Gyula miniszteri tanácsos és országos főerdőmester 100 koronával az egyesület alapító tagjai közé lépett; öröndetes tudomásul szolgál.

Elnök jelenti, hogy a régi tátrakutatóknak a Tátrában emelendő emléktáblákra összegyűjtött összeg az 1900. év végével 1230 K 40 ft tett ki; a bizottság az emléktáblák felállítására nézve a jövő választmányi gyűlésnek konkrét javaslatot fog tenni.

IX.

Indítványok.

1. Dr. Posewitz Tivadar indítványozza, hogy az egyesület zárszámadása és előirányzata előzőleg nyomtassék ki és küldessék meg a vál. tagoknak kellő tájékozás végett.

A választmány az indítvány keresztülvitelét az egyesület pénzügyi viszonyainak javulásától teszi függővé

2. Dr. Posewitz Tivadar indítványozza, hogy a központi vezetőség eszközölje ki, hogy úgy mint a Csorbatóhoz, Tátra-Lomniczra is adassanak ki menettérti jegyek.

Az elnökség a kellő lépéseket az indítvány értelmében meg fogja tenni, valamint kérni fogja, hogy nemcsak Igló és Poprád, hanem más szepességi városokból, nevezetesen Krompach-, Késmárk-, Szepes-Olasziból is adassanak menettérti jegyek a Csorba-tóhoz.

3. A zöldtavi menedékház építő bizottsága javasolja, hogy a menedékház építőjének, Schwarcz Kornél építőmesternek még fennlévő 856²⁰ frt követeléséből az egyesület 700 frtot fizessen ki; a többi követelése pedig ne fizetessék ki, minthogy az oly munkálatokból származik, melyek az ő saját mulasztása folytán szükségesekké váltak.

A választmány elhatározza, hogy Schwarcz Kornél építőmesternek követeléséből 700 frt fizetessék ki, és felhatalmazza a szepes-bélai építő bizottságot, hogy ezt a 700 frtot váltó ellenében a szepes-bélai önszegélyező egyesülettől vegye fel és fizesse ki Schwarcz építőmesternek, abban az esetben, ha utóbbi kinyilatkoztatja, hogy ezzel a Magyarországi Kárpátgyesület összes tartozásait ő ellenében leróta.

4. Dr. Greisiger Mihály indítványára elhatározza a választmány, hogy felkéri Takács Kálmán gánóczi földbirtokost, hogy a gánóczi mészuffa-dombból, mely oly szembetűnően mutatja az őskori rétegeket, egy-két méter átmérőjű kő-oszlopot hagyjon meg, illetve engedje át az egyesületnek, hogy az utókor számára tanulságul megmentessék.

5. Dr. Greisiger Mihály indítványára a választmány elhatározza, hogy a muzeum értékesebb tárgyait lefényké-

pezteti és ily módon is hozzáférhetőkké teszi a tudomány-
nak és művelődéstörténetnek.

A tárgysorozat kimerítettén, a gyűlés az elnök élte-
tésével véget ér.

Dr. Münnich Aurél, s. k.
elnök.

Niklázi Frigyes, s. k.
titkár.

A M. K. E. 1900. évi bevételeinek BEVÉTEL.

	kor.	fill.	kor.	fill.
<i>I. Tagsági díjak.</i>				
1. Központi tagok díjai:				
45 tag után az 1899. évre	175	—		
1000 " " " 1900. "	4007	74		
6 " " " 1901. "	24	—		
2. Osztályok 40%-os járulékai:				
Egri Bükk osztály 68 tag után 1899-re .	108	80		
Lőcsei osztály 25 tag után 1899-re . .	40	—		
Gölniczvölgyi osztály 25 tag után 1899-re	40	—		
Iglói osztály 67 tag után 1900-ra . . .	107	20		
Gölniczvölgyi osztály 25 tag után 1900-ra	40	—		
Keleti Kárpátok oszt. 355 tag után 1900-ra.	568	—		
Sziléziai osztály 808 tag után 1900-ra .	1292	80		
3. Alapító tagsági díjak	520	—	6923	54
<i>II. Kiadványok és hirdetések.</i>				
1. Kiadványok eladása	103	56		
2. Jelvények "	43	50		
3. Tagokmányok "	9	60		
4. Hirdetések	260	—	416	66
<i>III. Adományok és kamatok.</i>				
1. Adományok	280	90		
2. Adományok a tarajkai kilátó toronyra .	60	—		
3. Mill. emlékkő-alapra	6	—		
4. Alapító tőke kamatai	270	—	616	90
<i>IV. Különféle bevételek.</i>				
1. Frigyes menedékház bérösszege . . .	440	—		
2. Lóbárczák után	52	—		
3. Muzeumi alaphól lakás rendbehozására .	142	40	634	40
Pénztár-maradék 1899-ből			281	58
Összes bevétel 1900-ban			8873	08

Megvizsgáltuk és mindenben

Kelt Lőcsén, 1901. évi április hó 24.-én

Dénes Ferencz, s. k.
számvizsgáló bizottsági tag.

Kompanyik Coelestin, s. k.
számvizsgáló bizotts. elnök.

és kiadásainak kimutatása.

KIADÁS.

	kor.	fill.	kor.	fill.
<i>I. Kezelési költségek.</i>				
1. Tiszteletdíjak	1000	—		
2. Irodai költség:				
a) Iroda lakbére, takarítása stb. 313.96				
b) Nyomtatványok 267.16				
c) Okmány- és levélbélyegek 157.82				
d) Sürgönyök és szállítás 60.97	799	91		
3. Utazási költségek	103	20		
4. Tagsági díjak beszédése	30	30	1933	41
<i>II. Kulturális kiadások.</i>				
1. Évkönyv:				
a) Számla 1899-ből 2299.50				
b) Szerkesztői tiszteletdíj 200.—				
c) Évkönyv szétküldése 189.96	2689	46		
2. Könyvtárnak bekötési czélokra	100	—		
3. Múzeumra fordítottatott	322	40		
4. Párisi kiállításra	18	30	3130	16
<i>III. Építési kiadások.</i>				
1. Kisorsolt Frigyes menedékházi részjegyek beváltása	340	—		
2. Menedékházra	1326	90		
3. Utak javítására	175	12		
4. Gölniczölgyi osztály segélyezése	80	—		
5. Kalauzok segélyalapjára	400	—		
6. Kalauzok tanfolyama	54	80		
7. Kalauz segélyezése	50	—	2426	82
<i>IV. Különféle kiadások.</i>				
1. Alapítványok elhelyezése	520	—		
2. Adományok elhelyezése	66	—		
3. Kamatok elhelyezése	270	—		
4. Tarajkai kilátótorony tőkéjének áttétele az alapító tőkébe	185	80	1041	80
Összes kiadás 1900-ban			8532	19
Pénztári maradék egyenlegül			340	89
			8873	08

helyesnek találtuk.

Topscher György, s. k.
számvizsgáló bizottsági tag

Marcsek Andor, s. k.
pénztáros.

A Magyarországi Kárpátegyesület alapítványainak kimutatása 1900. decz. 31.-én.

<i>I. Alapító tőke:</i>		Korona
Kárpát-muzeum tartozása		4000.—
Volt Tátraosztály » 1899. decz. 31.-én	3103.12	
Közügylési határozat értelmében 1900. évi kamatok leírása	361.01	
Marad 1900. decz. 31.-én		2742.11
Keleti Kárpátok osztályának tartozása 2000.—		
Központ tartozása a mill. kiállítás alkalmából		3600.—
Frigyes menedékházi részjegyekben 1899. decz. 31.-én	1880.—	
6 drb kisorsolt részjegy visszafizetése 120.—		
Marad 1900. decz. 31.-én		1760.—
Szepesi hitelbank Lőcse 7201. sz. betét-könyv (alapító tőke) 1899. decz. 31. 710.20		
1900. évi kamatok	28.68	
1900. decz. 31.-én		738.88
Szepesi hitelbank Lőcse 7992. sz. betét-könyv (kalauz-tőke) 1899. decz. 31. 195.28		
1900. évi kamatok	7.86	
1900. évi költségvetés szerint szaporítás	400.—	
1900. decz. 31.-én		603.14
Szepes-iglói hitelintézet 6720. sz. betét-könyv (alapító tőke) 1899. decz. 31. 1795.76		
1900. évi alapítványok elhelyezése 520.—		
1900. évi kamatok elhelyezése . 270.—		
Kisorsolt Frigyes menedékházi részjegyek értékének elhelyezése 120.—		
1900. évi kamatok	62.13	
1900. decz. 31.-én		2767.89
Összes alapító tőke		18212.02

II. Ordódy K. István alapítványa:

Szepesi hitelbank Lőcse 7305. sz. betét-könyv szerint 1899. decz. 31.-én . 388.28		
1900. évi kamatok fele	7.85	
1900. decz. 31.-én		396.13
Átvitel		18608.15

Áthozat

18608.15

III. Múzeum építési alapja:

Szepes-iglói hitelintézet 8531. sz. betét-	
könyv szerint 1899. decz. 31.-én .	2367.80
1900. évi kamatok	83.04
	<u>2450.84</u>
Le a muzeumi lakás rendbehozására .	142.40
Marad 1900. decz. 31.-én	2308.44

IV. Millenniumi emlékkő-alap:

Szepes-iglói hitelintézet 8835. sz. betét-	
könyv szerint 1899. decz. 31.-én .	41.96
1900. évi kamatok	1.44
Adomány elhelyezése	6.—
1900. decz. 31.-én	<u>49.40</u>

V. Tarajkai kilátótorony alapja:

Szepes-iglói hitelintézet 7625. sz. betét-	
könyv szerint 1899. decz. 31.-én .	185.80
1900. évi kamatok	6.53
Adományok elhelyezése	60.—
1900. decz. 31.-én	<u>252.33</u>
Összes alapítványok	<u>21218.32</u>

Marcsek Andor, s. k.
pénztáros.

Megvizsgáltuk és mindenben helyesnek találtuk.

Kelt Lőcsén, 1901. évi április hó 24.-én.

Kompanyik Coelestin, s. k.
számvizsgáló bizottsági elnök.

Dénes Ferencz, s. k.
számvizsgáló bizottsági tag.

Topscher György, s. k.
számvizsgáló bizottsági tag.

A M. K. E. muzeum-bizottságának 1900. évi jelentése.

Az 1900. évben az egyesület muzeuma ismét szépen gazdagodott.

Az állattani osztály részint vétel, részint ajándék útján 18 állatfajjal (41 példányban) szaporodott meg; az állatok közt van egy gyönyörű kőszáli sas a Krivánról, egy roppant nagy vadkan és több madár biológiai csoportban. Jelenleg az emlősökből egy koponya-gyűjtemény állítatik össze.

A dr. Holub Emil által a muzeumnak ajándékozott gyűjtemény tárgyai külön szekrényben nyertek elhelyezést.

A növényteni osztály Török Gyula, budapesti gyógyszerész ajándékával szaporodott, a mely mintegy 100 mohát és moszatot tartalmazó 30 lapból áll.

Az ásvány-földtani osztály különösen Róth Márton buzgólkodása folytán szintén több becses példánnyal szaporodott.

Az archaeologiai osztályt 14 bútordarabbal és apró régiségekkel néh. Szirmay Pálné szül. Mattyasovszky Klotild hagyománya növelte.

Az ethnographiai osztály 30 tárggyal részt vett a párisi nemzetközi kiállításon.

A könyvtár több száz kötettel szaporodott.

A muzeumi tárgyak annyira felhalmozódtak, hogy immár égető szükség van a muzeumi épület kibővítésére.

Az elnökség.

A M. K. E. muzeumának 1900. évi zárszámadása.

Bevételek:

1899. évi pénztári készlet	393 K. 48 fill.
Muzeumi adományok	163 » 62 »
Tagsági díjak	72 » — »
Eladott egyesületi tárgyak árának 25%-a	26 » 50 »
Kamatok	4 » 69 »
Kamatok a Husz-féle 2000 frtos hagyomány után 5%-kal	200 » — »
Összeg:	860 K. 29 fill.

Kiadások:

Kitömött állatokért	191 K. 10 fill.
Munkásdíjak	192 » 98 »
Adó	15 » 32 »
Biztosítások	54 » 20 »
Faültetések a muzeumi kertben és munkásdíjak	74 » 98 »
Muzeumi szolgának	122 » 72 »
Béradó	8 » — »
Eladott tárgyak árának 75 ⁰ / ₁₀ -a a központnak	19 » 66 »
Viteldíj és fuvarbér	11 » — »
Levelezés	3 » 45 »
Összeg:	693 K. 42 fill.
Marad pénztári készlet:	166 » 88 »
	860 K. 29 fill.

Christmann Tivadar, s. k.
pénztáros.

Megvizsgáltatott és helyesnek találtatott.

Poprád, 1901. február hó 14.-én.

Danhauser Rezső, s. k.
muzeumi őr.

Wünschendorfer Károly, s. k.
elnök.

Chodász János, s. k.

A M. K. E. muzeumának 1901. évi előirányzata.

Bevételek:

Pénztári készlet	166 K. 88 fill.
Tagsági díjak	70 » — »
Muzeumi adományok	200 » — »
Eladott egyleti tárgyakért	25 » — »
Tőkekamat 2000 frt után	200 » — »
Összeg:	661 K. 88 fill.

Kiadások :

Munkadíjak	100 K. — fill.
Biztosítások	54 » 20 »
Viteldíj és fuvarbér	20 » — »
Kavicsért és az utak rendbentartásáért	65 » 32 »
Különféle tárgyak megszerzésére	250 » — »
Renoválások	110 » — »
Összeg:	599 K. 52 fill.
Marad pénztári készlet:	62 » 36 »
	661 K. 88 fill.

Poprád, 1901. február hó 14.-én.

Danhauser Rezső, s. k.
muzeumi őr.

Wünschendorfer Károly, s. k.
elnök.

Az osztályoknak 1900-ra vonatkozó jelentései.

„Egri Bükk“ osztály.

Osztályunk az elmúlt évben serényen folytatta megkezdett tevékenységét s a területén létező turista-útak hálózatának további fejlesztésén és az Egedre vezető serpentin-gyalogútnak kényelmes sétaúttá történt átalakításán úgy az egedi menház kibővítésén felül a Várhegy alján az úgynevezett s történeti jelentőséggel bíró Várkút mellett egy tetszetős külsejű, szép kis verandával ellátott új menedékházat létesített, mely dr. Philipppy Ödön ügyvivő alelnök felavató beszédével nagyszámú és díszes kiránduló társaság jelenlétében múlt év július havában a turisztikai forgalomnak átadatott.

Ebből az alkalomból osztályunk a turistaság iránti érzék ébren tartása s egyesületünk céljainak népszerűvé tétele céljából Felső-Tárkány kies sőt vadregényes völgyeiben nagyobbbszabású ünnepséget s mulatságot rendezett.

Osztályunk tagjainak száma a múlt évben 82-re emelkedett, bár — sajnos — a tagdíjak behajtása nem minden nehézségek nélkül megy, a mennyiben az osztály vezetősége az egyleti cél és osztályunk népszerűsítése érdekében nem találta czélszerűnek a késedelmesen fizető egyes tagok ellen az alapszabályszerű kényszereszközöket kimeríteni.

A mi pedig az 1901-ik évre tervbe vett működésünket illeti, arra nézve a múlt évi deczember hó 27.-én tartott közgyűlés elhatározta, hogy a Bükkhegység keleti láncolatának legmagasabb kúpjára a vulkánszerű Várhegyre, úgy a várkúti menháztól le Felső-Tárkányra turisztikai utat készíttet a megfelelő jelző táblákkal, az »Egedi sziklakilátón« pedig pihenőt csináltat, esetleg a Bükkhegységbe más utakat is létesít.

Osztályunk a múlt évben is egy rendes közgyűlést s több választmányi ülést tartott.

Ezen közgyűlés alkalmával az osztály tisztikara s választmánya tekintettel arra, hogy 3 évre szólott megbízása lejárt, viselt hivataltát illetve mandatumát letette; a megejtett választás folytán azonban további három évre újra megválasztatott.

Végre megemlítendőnek találjuk egyrészt azt, hogy osztályunk a múlt évben is több sikerült társas-kirándulást rendezett — egy ízben a »Magyar Turistaegyesület« budapesti és »Borsodi Bükk« osztályának hozzánk a Bükkbe rendezett kirándulása alkalmából a nagy számmal kirándulóknak a »Samassa-menház«-nál történt fogadása czéljából is, — másrészt pedig azt a körülményt, hogy a téli hónapokban az egyesületi szellem ápolása s a turisztika iránti rokonszenv ébresztése és élesztése czéljából saját klubhelyiségében havonkénti társas-összejöveleket (társas vacsorákat) tart, melyek nemcsak az osztály tagjai, hanem a turistaság iránt érdeklődő vendégek részéről is nagy látogatottságnak örvendenek.

Egerben, 1901. évi márczius 31.-én.

Dr. Tariczky Jenő, s. k.
titkár.

Dr. Philippy Ödön, s. k.
ügyvivő alelnök.

1900. évi zárszámadás.

Bevétel:

Pénztár-maradvány az 1899. évről . . .	kor. 121.48
1900. febr. 17. Jelmezestély jövedelme . . .	» 190.88
» május 10. 51 drb nyugtára befizetve . .	» 216.—
» » 10. Takarékpénztárból kivétetett . .	» 300.—
	kor. 828.36
1901. január 1. Egyenleg pénztár-maradvány	kor. 104.70

Kiadás:

Márcz. 21. 68 tag után befizetve a központnak	kor. 108.80
Máj. 10. Az egedi menedékház kibővítéséért .	» 117.—
» » Útkészítés és fentartás	» 28.80

Átvitel kor. 254.60

Áthozat kor. 254.60

Június 12. Várkúti menedekház készítésére . . . »	339.38
» » Felavatási költség »	79.68
Augusztus 5. Eljárói kiadások stb. »	50.—
Egyenlegért »	104.70
	<hr/>
	kor. 828.36

Eger, 1900. december 31.

iff. Ringelmann Imre, s. k.
egyl. pénztáros.

Az egyesületnek millenniumi torony-alap czímén 223 kor.
23 fill. alapja van.

Mint forgótőke-alap pedig 600 kor. kezeltetik takarék-pénztárban elhelyezve.

1901. évi költségvetés.

Bevételi előirányzat:

1900-iki tagdíjakból 60 tag után	kor. 240.—
» hátralékos tagdíjakból 20 tag után . . . »	40.—
» pénztári maradvány	104.70
	<hr/>
	kor. 384.70

Kiadási előirányzat:

1. Tagdíjakért központnak 80 tag után	kor. 128.—
2. Utak fentartása »	40.—
3. Várhegyre vezető út készítése »	30.—
4. A Várhegyről F.-Tárányig út-készítés . . . »	40.—
5. Az egedi kilátón pihenő-készítés »	30.—
6. Ut-jelzések »	30.—
7. Különfélékre »	80.—
	<hr/>
	kor. 378.—

Eger, 1900. december 31.

Dr. Philipp Ödön, s. k.
ügyvivő alelnök.

„Iglói“ osztály.

Elnök: *Róth Márton*, tanár.

Jegyző: *Hajts Béla*, tanár.

Pénztáros: *Nosz Lajos*, gyógyszeráros.

1. *Útak.* A sok esőzéstől megrongált utak a közhordalék eltávolítása és levezető árkok által ismét helyre állítottak és számos erdei ösvény nagy darabokon galyazás által kényelmesen járhatóvá tétetett.

2. *Újelzések:* a) Új jelzések: Iglófűred — Hufnagel — Jávör (sárga), Iglófűred — Leithausnyereg (fehér), Jávör — Tiroler Grund (veres). b) Felújított jelzések: Igló — Iglófűred, Iglófűred — Királyforrás — Jávör, Iglófűred — Graetel — Grajnár — Knolla, Iglófűred — Ördögárok — Gerava, Iglófűred — Leithaus — Jávör, Királyforrás — Murány, Szárazhegy — Murány — Knolla. A sűrűn utána jelzett utak hossza körülbelül 45 km. és az ujonnan felszegezett horganytáblák száma 130-at teszen. Ezen munkálatok vagy 14 napot igényeltek.

Hűségese kísérőm és fáradhatatlan munkatársam ezen késő őszi tartó jelzéseknél Karoliny Mihály tagtársunk volt, a kinek ezért a legmelegebb hálánkat fejezem ki.

3. *Kirándulások.* A közel fekvő hegyekre tett számos kiránduláson kívül a távolabb vidékekre rendezett diák-kirándulásokat különösen ki akarom emelni, hisz ezek által a felnövekedő nemzedéket meg akarjuk nyerni a turisztikának és abba belevezetni. Ilyen kirándulásokat rendeztek a következő tantestületek: a) a főgymnasium Budapest, Zágráb, Fiume, Abbazia és Cirkvenicába, valamint a M. Tátrára (Tátra-Lomnicz — Tátrafüred — Tarpatak és Csorbai-tó); b) a tanítóképző: Hernádáttörés — Lapis refugii — Róth Márton-gugyorra, a M. Tátrára (T.-Lomnicz — Matlárlháza — Zöld-tó — Barlangliget — Vaskapu — Béla-barlang) és az iglói Murányra; c) polgári leányiskola a M. Tátrára (T.-Lomnicz — Tátrafüred — Tarpatak); d) a polgári fiúiskola: Hernádáttörés és Szepesvárra.

Végül jelentem még, hogy kétszer tettünk felfedező utat a Lapis refugiától délre eső Kisel nevű sziklahasadékba, mely alkalommal gugyorszerű alakulatokat, vízzel telt mély sziklamedenczéket és számos zuhogót fedeztünk fel. Egyikét *Moha-vízesés*-nek neveztük el, mivel ennél a víz egy mohával sűrűn benőtt mészkőfalon zuhan le. Ezen zuhatag azért nyújt oly ritka látványt, mert a víz nem sugárként omlik

a mélységbe, hanem számtalan vízgyöngyre szétolvadva a moha szőnyeg fölött és között permétezik alá.

Az oda vezető utat (Lapis refugii — Moha-vízesés) az 1901. év tavaszán jeleztük (vörös kereszt).

Igló, 1900. december havában.

Róth Márton, s. k.
elnök.

1900. évi zárószámadás.

Bevétel:

Tagsági díjak	335 kor. — fill.
Készpénz 1899-ről	144 » 50 »
	<u>479 kor. 50 fill.</u>

Kiadás:

A központnak	107 kor. 20 fill.
Útjelzések és javítások	130 » 04 »
Tűzbiztosítás	20 » 34 »
Különfélék	10 » 40 »
Egyenleg	211 » 52 »
	<u>479 kor. 50 fill.</u>

1901.-i költségelőirányzat.

Bevétel:

Tagsági díjak	335 kor. — fill.
Készpénz 1900-ról	210 » 52 »
	<u>545 kor. 52 fill.</u>

Kiadás:

A központnak	107 kor. 20 fill.
Utak javítása és jelzése	80 » — »
Tűzbiztosítás	20 » 34 »
Térképre	300 » — »
Különfélék	37 » 98 »
	<u>545 kor. 52 fill.</u>

„Keleti Kárpátok“ osztálya.

Az 1900-ik évben 5371 kor. 95 fill. volt a bevétel és 2893 kor. 79 fill. a kiadás, úgy, hogy a f. 1901-ik évre 2478 kor. 16 fill. lett mint pénztári fölösleg átírva.

Eddig 345 tag fizette le 1900. évi járulékát, és remélhetõ, hogy a 400-as számot is el fogjuk érni.

Az elmúlt évben az osztály a Feketehegy vidékén, a nyeviczkei romokon és az aggteleki barlangban végeztetett munkálatokat.

Az aggteleki barlanglátogatók száma az elmúlt évben elõször haladta meg az ezret. A Baradlát meglátogatott 1063 turista közül magyarországi volt 1009 és külföldi 54.

664 turista, vagyis az összesnek 62,5%-a végig ment az egész barlangon.

Hat középiskola hivatalos tanulói kirándulást rendezett a barlangba.

1881-tõl 1900-ig, vagyis a mióta a barlang a Magyarországi Kárpát Egyesület kezelése alatt áll, összesen 10513 turista járt benne.

Az osztály augusztus 19.-én tartotta közgyûlését a huszti várromokban, és ez alkalommal nagyon látogatott és sikerült kirándulás is volt a Tisza-forrásokhoz.

A folyó évi közgyûlés július hó 28.-án Ungvárt fog megtartatni.

Siegmeth Károly, s. k.
ügyvivõ alelnök.

1900. évben ujonnan belépett tagok névsora.

1. Kun Viktor, Budapest. 2. Dr. Rottenbiller Ödön, Budapest. 3. Preiszner Nándor, Bogdán-Luki. 4. Dr. Samassa János, Eger. 5. Dr. Bartels Eduard, Hamburg. 6. Dr. Hamvay Lajos, Huszt. 7. Dr. Paál Alfréd, Huszt. 8. Petrovits Lajos, Huszt. 9. Szigeti Zoltán, Huszt. 10. Toma Jenő, Huszt. 11. Dr. Markus Gyula, Királyháza. 12. Pozdán Rezső, Málnapatak. 13. Dr. Ábrahám Béla, M.-Sziget. 14. Szalay László, Bécs. 15. Dr. Holczmann Dávid, Kassa.

1900-ik évi mérleg.

Bevétel:

Baksay Dániel úrnál	18	kor.	18	fill.
Egyenleg-átvétel az 1899-ik évből	2665	»	34	»
Kamat a hitelbanktól	87	»	53	»
Rendes tagdíj	1583	»	60	»
Aggteleki barlang bevételének fölöslege	771	»	50	»
Levelező-lapokért	161	»	20	»
Évkönyvekért	6	»	—	»
Méltóságos Dr. Bernolák Józseftől	60	»	—	»
A vasúti klub kirándulás-fölöslege	16	»	60	»
Aggteleki útmutatókért	2	»	—	»

5371 kor. 95 fill.

Baksay Dániel úrnál	18	»	18	»
Egyenleg készpénzben	2459	»	98	»

2478 kor. 16 fill.

Kiadás:

Aggteleki barlang telekrész-vételára	911	kor.	32	fill.
Tagilletmény a központnak	568	»	—	»
Kamat a központnak 2000 kor. tőke után	90	»	—	»
A guttinvidéki út javítása	193	»	20	»
Bérmentesítések	20	»	74	»
Nyomtatványokért	243	»	10	»
Divald Adolfnak levelező-lapokért és diapositívákért	210	»	36	»
Vetítő képekért	7	»	—	»
Térképekért	30	»	60	»
Okmánybélyegekéért	17	»	60	»
Az aggteleki barlang javítására	171	»	50	»
Tagsági díj a kassai turista-egyletnek az 1900. évre	4	»	—	»
A vetítő képek bemutatásához szükséges felszerelés	35	»	28	»
Biztosítási díj	10	»	02	»
Lámpa és gyertyák beszerzése	50	»	—	»
Evőeszközök beszerzése u. m. tányér, villa, kés stb.	97	»	27	»
Különféle kiadások	233	»	80	»
Baksay Dániel úrnál	18	»	18	»
Egyenleg készpénzben	2459	»	98	»

Összesen 5371 kor. 95 fill.

Kassa, 1901. január 18-án.

Siegmeth Károly, s. k.
ügyvivő alelnök.

Mildner Ferencz, s. k.
pénztáros.

Költségelőirányzat 1901-re.

Bevétel:

1900. évi álladék	2478	kor.	16	fill.
Tagdíjakból beszedendő	1610	»	—	»
Aggteleki barlangnál	300	»	—	»
Összesen	4388	kor.	16	fill.

Kiadás:

Biztosítás	40	kor.	—	fill.
Pósta, tagdíjak beszedése stb.	200	»	—	»
Nyomtatványok	220	»	—	»
Tagilletmény a központnak	560	»	—	»
Kamat 2000 kor. után	90	»	—	»
Vetítő képekért	200	»	—	»
Máramarosi kiállítás	250	»	—	»
Feketehegyi útépitkezés	200	»	—	»
Aggteleki barlang részére	600	»	—	»
Különféle	28	»	16	»
Aggteleki alapra	2000	»	—	»
Összesen	4388	kor.	16	fill.

„Liptói“ osztály.

Elnök: *Kubinyi Gyula*, cs. és kir. kamarás, föld-birtokos.

Alelnök: *Palugyai Gyula*.

Titkár és pénztáros: *Istvánffy Gyula*, polg. iskolai tanár.

Választmányi tagok:

Andaházy Géza, ny. alispán; Gömöri Szentiványi József, földbirtokos; Joób Marczel, főszolgabíró; Kiszely Árpád, kir. tanácsos, tanfelügyelő; Kossányi Géza, m. aljegyző; Matuska János, kir. közjegyző; dr. Mikó Gyula, megyei főorvos; Mikó Péter, földbirtokos; Platthy Gyula, földbirtokos; Platthy Mihály, földbirtokos; Szmrecsányi Arisztid, földbirtokos; Szent-Iványi Márton, földbirtokos; Thuránszky Tamás, ügyvéd.

Osztályunk turisztikai működésében 1895 óta teljes stagnálás állott be, a minek oka — talán nem tévedünk, — a tagok nagy részének ama közönyösségében kereshető, a melyet az egyesület ügyei iránt tanúsítottak. Hiszen eléggé ecclatáns példa erre osztályunk legutóbb 1894-ben tartott közgyűlése, a melyen a tagok a lehető legminimálisabb számban jelentek meg, s ez volt az oka részben, hogy osztályunk 5 év óta közgyűlést már nem is mert összehívni.

A mi az osztály administratív ügyeinek ezen 5 éven át való elintézését illeti, erre vonatkozólag a következőkben van szerencsénk jelentésünket röviden megtenni. Törekvésünk legelső sorban oda irányult, hogy a tetemes tagdíj-hátralék legalább egy részének incassálásával az egyesület takarékpénztárbeli tartozását törleszthessük. E célból egyesületünk titkárja — mint helyettes pénztáros, — a letelt 5 év alatt több ízben levélelileg kereste meg a tagokat, hogy a tagdíjakat szíveskedjenek befizetni. E megkereséseknek azonban koránt sem volt meg a kellő eredményök, mert legtöbbször azt válasz nélkül hagyták. Jólehet alapszabályaink értelmében már az is elegendő, ha valaki két évi tagdíját nem fizeti be, hogy az osztály kötelékéből kilépettnék tekintessék, mi azonban az alapszabályok e szigorával az egyesület érdekében s a jobb jövő reményében sokáig nem akartunk élni, de miután az osztály tagjai között voltak olyanok is már, kik 7—8 év óta egyáltalán nem fizettek tagsági díjat, az elnökség kénytelen volt ezeket — számszerint mintegy 14-et, — a tagok sorából törölni, nehogy a központi pénztárnak ezek után is tagdíj-jutalékot kénytelen legyen osztályunk tovább is fizetni. Azok a kevesek pedig, a kik tagsági díjaikat pontosan fizették s így az önként magukra vállalt kötelezettségnek eleget tettek, lehetővé tették, hogy a begyűlt csekély összegből évről évre fedeztük a deménfalvi menedékház tűzkár elleni biztosítását, az évkönyvek expedíálási költségeit, a takarékpénztári kölcsön után járó kamatok törlesztését, valamint a tartozásbeli tőke apasztását és egyéb apró kiadásokat. S ezek révén jutott osztályunk abba a helyzetbe, hogy a takarékpénztárbeli tartozást — mely abban az időben, midőn osztályunk titkárja a helyettes pénztárosi teendőket is volt szíves magára vállalni, 730 kor. 28 fill.-t tett ki, — *teljesen törleszthettük*, s így egyesületünk megszabadult egy oly tehertől, mely valósággal lidércznyomásként nehezedett rá 15 év óta.

A deménfalvi menedékház a M. Ált. Biztosító Tár-

sulatnál a múlt évben 2000 frtra újból biztosítottatott hat egymás után következő évre, a miért a nevezett társulat mintegy kedvezményül a régi 21 frtnyi évi biztosítási díj helyett 16 frtot szabott ki csak, sőt az 1899. évi június hó 11-ig terjedő évre pénztárunktól csupán 3 frt néhány krnyi biztosítási díjat fizettetett.

Az egyesületi évkönyvek 1898-ig részint kézbesítés, részint pósta útján a tagok részére pontosan megküldettek. Az 1899- és 1900-ik évben azonban, miután a központ már évkönyveket nem küldött osztályunk számára, pénztárunk fölöslegesen vélte a tagokat a tagsági díjak befizetésére sürgetni, a minek folytán az említett két évre tagdíjat nem is fizetett senki, — két tagnak a kivételével. --

A pénztári bevételek és kiadások pontosan vezetettek 1895 óta, és a pénztári könyv kimutatása szerint osztályunk jelenleg 14 korona készpénzzel rendelkezik, mely összeg azonban arra sem elegendő, hogy a menedékház tűzkár elleni biztosítási díjának már a folyó évre esedékessé vált 32 koronányi összegét kifizethettük volna.

A mi a tagok számát illeti, osztályunknak 1895-ben volt 48 rendes tagja, a kik közül 3 elhalt, 4 kilépett, 14 töröltetett s így ez idő szerint van 27 rendes, 3 alapító s 1 tiszteletbeli tagja.

Végül meg kell említenünk, hogy egyesületünk áldozatkész elnöke, Kubinyi Gyula cs. és kir. kamarás úr a deménfalvi völgyben a lucski réten már régebben saját költségén emelt menedékháztól mintegy másfél óra járányira, közvetlenül a Gyömbér aljában, a vaskövet fejtő munkások részére egy újabb menedékházat emeltetett a saját költségén s azt az Alacsony Tátra turisztikai forgalmának emelése céljából az arra vetődő turisták használatára készséggel engedte át, és azonfelül a menedékházhoz vezető utat a közlekedés megkönnyítése végett teljesebben rendbe hozatta.

Liptó-Szt.-Miklós, 1900 június hó 12.-én.

Kubinyi Gyula, s. k.
cs. és kir. kamarás, elnök.

Istvánffy Gyula, s. k.
titkár.

I.

Istvánffy Gyula, s. k.
h. pénztáros.

Thuránszky Tamás, s. k.

II.

Liptó-Szt.-Miklós, 1900 június 12.

Istvánffy Gyula, s. k.
h. pénztáros.

A számadás megvizsgálatván, helyesnek találtatott.

Thuránszky Tamás, s. k.

Mikó Péter, s. k.

III.

Liptó-Szt.-Miklós, 1900 június hó 12.-én.

Istvánffy, s. k.
h. pénztáros.

A számadás megvizsgálatván, helyesnek találtatott.

Thuránszky Tamás, s. k.

Mikó Péter, s. k.

Vagyoni mérleg 1900. jun. 12.-én.

I. Vagyon.

1. A deménfalvi menedékház értéke	2200	frt
2. Tagsági díj 27 rendes tag után à 3 frt	81	»
3. Tagdíj-hátralék minimum-számítással	200	»
	<u>2481</u>	frt

II. Teher.

i. A központi tagdíjak után 40 ⁰ /o-os jutalék címén megközelítőleg	250	frt	
	Összesen	250	frt

Liptó-Szt.-Miklós, 1900 június 12.

Istvánffy Gyula, s. k.

h. pénztáros.

„Lőcsei“ osztály.

A »Lőcsei« osztály egyre gyarapszik s érdeklődése a turisztika iránt évről évre nő. A lefolyt évben két lőcsei hölgy mászta meg a Lomniczi-csúcsot; tömeges kirándulást többet rendezett az osztály, — nagyjából Szentistványi D. ügyvivő vezetése mellett, — így pld. az Öttóhoz, Szczavniczára, a Vinnára, a Zöld- és a Halas-tóhoz stb.

Mult évi aug. hó 27.-én előterjesztett közgyűlési kimutatás szerint pénztári maradványa 216 korona és 12 fillért tesz ki.

A jövő évi munkaprogramm útjelzések és séta-utak kiigazítása; tömeges kirándulások rendezése. Az osztály főcélja a lőcsei Várhegyen létesítendő kelta torony felállítása; ezen célra pénzt gyűjt, előadásokat rendez és 1—2 évig más célra csak kisebb összegeket költ.

Az 1901. évi költségvetés:

Bevétel:

130 tag után	520 kor.
2 gyűjtő perzsely	60 "
Előadás útján	100 "
A vármegye részéről	1000 "
	<hr/>
	1680 kor.

Kiadás:

A központnak	208 kor.
Egyéb kiadás	52 "
	<hr/>
Marad	1420 kor.

Szentistványi Dániel, s. k.
ügyvivő alelnök.

„Sziléziai“ osztály.

Sajnos, hogy az osztálynak fájdalmas veszteségről kell beszámolnia, amennyiben a halál nagyérdemű és köztiszteletben álló tiszteletbeli elnökünket, *dr. Wagner* titkos tanácsost, egyet. tanárt körünkből elragadta. Az előjáróság a hála zálogául külön küldöttség által megfelelő fölirattal ellátott koszorút helyzetetett a megboldogult koporsójára.

Az előjáróság, melyet úgy, a mint azt az utolsó évkönyv (27. kötet, 188. old.) közölte, a január 25-iki közgyűlés újból megválasztott, az év folyamán át 6 ülést tartott. (márczius 2.- és 28.-án, június 16.-án, augusztus 27.-én, szeptember 3.- és 20.-án.) Nyilvános havi ülés négy volt, mindegyikük előadással összekapcsolva. Márczius 23.-án Müller János scioptronképek bemutatásával erdélyi utazásról beszélt, október 18.-án ugyancsak Müller az elhunyt tiszteletbeli elnöknek emlékbeszédet szentelt s méltatta a megboldogult életét és működését. Ehhez csatolva dr. Menzel lelkész, a ki Meller B.-dal részt vett a temetésen, erről leírást nyújtott a gyűlésnek. November 18.-án a Német és Osztrák Alpesi Egyesületnek velünk barátságos lábon álló „Gleiwitz“ osztályával Zabrzeban együttes ülést tartottunk. Az előadást „Magas túrok a Pyrenaeekben, Montperdu és Maladetta“ cím alatt Müller János tartotta meg. A november 26-iki ülésen pedig dr.

Habel főtanító a Magas Tatra csúcsainak első megmászásáról beszélt.

Praktikus célú kiadásokat az útjavítások, a „Sziléziai ház“ valamint a „Hunfalvy-menedékház“ különböző tatarozásai okoztak; az utóbbiban a vezetők szobáját is használhatóbb állapotba hoztuk és jobban felszereltük. Anyagilag most támogatott első ízben az osztály tátrai tanuló-kirándulásokat, amennyiben a pilchovitzai tanítóképző intézet növendékeinek 300 márkát utalványozott ki, s ugyanannyit botanikai tanulmányút céljára a boroszlói egyetem néhány tanulójának; továbbá a nagy-szebeni Kárpát-muzeumnak 100 koronát adományozott.

Ama fáradozásaink, hogy a „Sziléziai ház“-nál levő telkünket néhány holddal megnagyobbítsuk, eddig nem vezetett eredményre. A kassa-oderbergi vasút igazgatóságának hálával tartozunk, a miért azt a régen óhajtott újítást megtette, hogy nyugati Németország nagyobb állomásaiból podgyászszállítással járó közvetlen menetjegyeket adjon ki.

A szomszédos turistaegyesületekkel az eddigi barátságos viszonyt föntartottuk. A gleiwitzai menedékház föl-avatásánál az osztály az esőben rekedt turisták számára való olvasmányul Pusch Mór humorisztikus műveit adta át. A Német és Osztrák Alpesi Egyesület „Gleiwitz“ osztálya nekünk az ő új menedékházában mérsékelt árakat engedélyezett, a mint mi is a „Sziléziai ház“-ban saját egyesületünk tagjaival egyenjogúságot nyújtottunk az Alpesi Egyesület összes tagjainak.

Mivel a lefolyt évben rendkívül nagy látogatottságnak örvendhetett a Magas Tatra, a Müller János kezelése alatt álló tudakozódó állomást eddig még példátlan mértékben használta föl az utazó közönség. Az osztály tagjainak száma évváraskor 826 volt.

A január 17.-én tartott közgyűlés megválasztotta az előljárásságot és pedig: az eddigi két elnököt, Müller Jánost és dr. Menzel lelkészt, jegyzőül Schönberg Hermannt és dr. Habelt, pénztárosul Jeltsch Hugót; választmányi tagok: dr. Pax, egyet. tanár, dr. Kionka, Artl Maurin, Noak, tanácsos, dr. Scholcz Miksa (valamennyi Boroszlóról), továbbá dr. Glowalla, városi tanácsos Königs-hüttéről, Hoff, főmérnök Kattowitzről és Dittrich, gyártulajdonos Nicolairól.

Boroszló, 1901. január 30.-án.

Müller János, s. k.
elnök.

Záró számadás az 1900. évről.

Bevételek:

Pénztári készlet 1900. jan. 1-én . . . M.	1944.75	
808 tag járuléka á 3'50 „	2828.—	
Rendkívüli bevételek „	61.10	
A „Sziléziai ház“ bére „	672.—	
Jelvények eladásából „	26.—	
A Halas-tó képeinek eladásából . . . „	10.20	5542.05

Kiadások:

Beváltott kölcsönkötvények M.	1350.—	
Kamat „	17.55	
40% központi illetmény „	1102.80	
Az osztály költségei „	780.39	
Tanulókirándulások támogatása . . „	600.—	
Ajándék a nagy-szebeni Kárpát-mu- zeumnak „	85.—	
Sziléziai ház és Hunfalvy-kunyhó . . „	428.33	
Útjavítás és útjelzés „	150.46	
Pénztári készlet 1900. decz. 12-én . . „	1027.52	5542.05

Megvizsgáltuk, s az okmányok és a pénztár szerint helyesnek találtuk.

Meller Berthold, s. k.

Hekmann Alvin, s. k.

Artl, s. k.

Költségelőirányzat 1901-re.

Bevételek:

Pénztári készlet M.	1027.—	
A tagok járuléka „	2800.—	
A Sziléziai menedékház bére „	672.—	4499.—

Kiadások:

Központi illetmény M.	1120.—	
Az osztály költségei „	780.—	
Sziléziai ház „	672.—	
Praktikus kiadások és pénztári állo- mány „	1927.—	4499.—

Jegyzőkönyv

felvétellett a Magyarországi Kárpátgyesület központi választmányának 1901. évi május hó 12.-én Poprádon tartott ülésén.

Jelen voltak: Dr. Münnich Aurél elnök, Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Róth Márton másodalelnök, Marcsek Andor pénztáros, Nikházi Frigyes titkár és következő választmányi tagok: Siegmeth Károly, Weber Samu, Kertscher Sándor, Szentistványi Dániel, Dénes Ferencz, Kulman János, Förster Gyula, Hensch Ede, Danhauser Rezső. Elmaradásukat kimentették: Ráth Péter, Papp Samu és Hoff A. vál. tagok.

Tárgyak:

Elnök szívélyes szavakkal üdvözölván a megjelent tagokat, a gyűlést megnyitottnak nyilvánítja.

I. Elnök jelenti, hogy az egyesületnek a muzeumi épület kibővítése tárgyában a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez intézett kérvényét a legelinegebb ajánlása mellett személyesen adta át a miniszter úrnak, de mindeztideig a kérvény elintézését még nem nyert.

Elnök előterjeszti a kassa-oderbergi vasúttársaság igazgatóságának átiratát, melyet az az egyesületnek kedvezményes menettérti jegyek kiadása irányában hozzá intézett kérvényére az elnökséghez válaszképen intézett és melyben felsorolja azokat a részint már életbe léptetett, részint ez évadban életbe léptetendő díjszabási és forgalmi intézkedéseket, a melyeket a Magas Tátra idegenforgalmának emelése érdekében tett.

A választmány köszönettel veszi tudomásul a kassa-oderbergi vasúttársaság újabb áldozatkészségéről tanuszkodó intézkedéseit; egyúttal elhatározza, hogy felszólítja a nagyobb tátratelepeket, hogy ezek is az idegen- és vendégforgalom emelése érdekében saját hatáskörükben úgy itthon, mint a külföldön nagyobb terjedelemben ismertessék telepeiket. Ezzel kapcsolatban felhívja a telepek figyelmét az »Ország-Világ« című hetilapra, a melynek szerkesztősege és kiadóhivatala elhatározta, hogy a forrás- és fürdőügy, valamint az idegenforgalom érdekében új s állandó rovatot nyit hasábjain, melyet teljesen ingyen és díjmentesen bocsát az érdekeltek rendelkezésére.

Az »Ország-Világ« szerkesztőségének és kiadóhivatalának e nemes elhatározásáért hálás köszönetet szavaz.

Elnök előterjeszti a régi tátrakutatók emléktábláinak felállítására alakult bizottság javaslatát, mely szerint öt ilyen emléktábla volna felállítandó a Magas Tátra különböző védett helyein. Az emléktáblák fekete márványból volnának készítenők és aranyozott betűszövegekkel ellátandók.

A választmány elfogadja a bizottság javaslatát, megtoldva azt azzal, hogy egy hatodik emléktábla Wahlenberg volt upsalai egyetemi tanárnak állítandó fel, a ki a múlt század elején a »Flora Carpathorum principalium« című művet írta.

Egyúttal elhatározza a választmány, hogy mindegyik emléktáblára a »Magyarországi Kárpátgyesület« című vésendő.

Az emléktáblákon megörökítendő tátrakutatók nevei és az emléktáblák felállítási helyei e szerint következők lennének: I. Id. Buchholtz György és két fia: ifj. Buchholtz György és Buchholtz Jakab emléktáblája a Tarpatak szállóban; II. Genersich Keresztély mineralógus és Manksch Tivadar botanikus emléktáblája Barlangligeten; III. Fuchs Frigyes Ó-Tátrafüreden; IV. Frölich Dávidé a zöldtavi »Frigyes« menedékházban. V. Dr. Scherner C. H.-é a Sziléziai házban, VI. Wahlenbergé az Öttő-menedékházban.

Végül jelenti elnök, hogy az »Országos Kárpátgyesület«-et a belügyminiszter feloszlatta.

II. Elnök előterjeszti az egyesület 1900. évi zárszámadásait, a számvizsgáló bizottság jelentését és az alapítványokról szóló kimutatást.

A bevételek: 8873·08 K.; kiadások: 8532·19 K., pénztári maradvány 340·89 K. Az alapítványok összesen 21218·32 koronára rúgnak. (Bővebben lásd: Évkönyvet).

A választmány tudomásul veszi a zárszámadásokat, valamint a számvizsgáló bizottság jelentését s úgy pénztárosnak, mint a számvizsgáló bizottság tagjainak fáradságukért köszönetet szavaz. Egyúttal elhatározza, hogy a jövőben az egyesület vagyonáról is kimutató készíttessék.

III. Elnök előterjeszti az egyesület 1901. évi előirányzatát, mely 8680 K. bevételben és ugyanannyi kiadással állapított meg.

A választmány az előirányzatot elfogadja azzal a módosítással, hogy 1400 K. helyett 800 K. irányoztassék elő a zöldtavi »Frigyes« menedékházra, a 600 K. pedig a Sziléziai osztály kérelmére ennek az osztálynak a Felkai-

tótól a Batizfalvi-tóig vezetendő út kiépítésére segélyképen kiutalványoztassék. Az utóbbi útra nézve elfogadja a választmány a báró Diergardt, mint az illető terület tulajdonosa által kijelölt tracet.

A választmány indítványozni fogja a közgyűlésnek, hogy a folyó évre szóló előirányzatot ezentúl az előző évben állapítsa meg.

IV. A Keleti Kárpátok, — a Sziléziai, — az Iglói, — a Lőcsei, — az Egri Bükk, és a Liptói osztályok jelentései, 1900. évi zárszámadásai, valamint 1901. évi előirányzatai tudomásul vétetnek. A Sziléziai osztály jelentésénél a választmány örvendetes tudomásul veszi az osztálynak azon elhatározását, melylyel a Magas Tátrába tett tanulókirándulásokat anyagilag is előmozdította; tudomásul veszi azt a tényt, hogy az osztály 100 koronát adományozott a »Siebenbürger Karpathenmuseum«-nak, de ezzel kapcsolatban felhívja az osztály figyelmét a poprádi egyesületi Kárpátmúzeumra, mint a mely az osztályhoz is közelebb áll.

V. A muzeumi bizottság jelentését, mely szerint a muzeumi tárgyak száma a múlt évben is örvendetesen gyarapodott, a választmány örvendetes tudomásul veszi.

Szintügy tudomásul veszi a múzeumnak 1900. évi zárszámadásait, melyek 860.29 K. bevételt és 693.41 K. kiadást tüntetnek fel, valamint 1901. évi előirányzatát, mely 661.88 K. bevételben és 599.52 K. kiadásban állapítatott meg.

VI. A szerkesztő bizottság jelentése, mely szerint az idei Évkönyv 2600 magyar és 1600 német példányban és két műmelléklettel fog megjelenni, tudomásul vétetik.

VII. A kalauzügyi bizottság elnöke jelenti, hogy az új kalauzszabályzat és díjszabás Szepesvármegye törvényhatósága által jóváhagyatott; Liptóvármegyénel a jóváhagyás sürgetendő; addig is intézkedett a bizottság, hogy ideje korán kinyomattassék. A kalauzokkal pünkösdkor Dénes Ferencz vezetése alatt három napig tartó gyakorlati s a Tátra kevésbé ismert helyeire teendő kirándulásokkal összekötött kurzus fog tartatni. A tátratelepeken tájékoztató táblák fognak felállíttatni.

A választmány tudomásul veszi a jelentést és utasítja a bizottságot, hogy Szepes-Béla város kérelmére állandó kalauzt rendeljen ki Barlangligetre, a ki ott a várostól a hat heti évad alatt lakást és 30 kor. segélyt kap.

VIII. A Galizischer Tátraverain átiratot intéz az egyesülethez, felkérvén azt, hogy a Bialka-híd kiépítését

sürgesse. Bár az egyesület annak kiépítését már több ízben kérte a kormánytól, újabb felterjesztést fog ez ügyben tenni.

Csorbató és Tátra-Lomnicz tulajdonosai felkérendők, hogy az omnibusz közlekedés fenntarthatását tegyék lehetővé az által, hogy a vállalkozó lovai számára az illető helyeken alkalmas istállókat bocsássanak rendelkezésre.

Alsó-Erdőfalva község felkérendő, hogy a Tarajkán alkalmas területet engedjen át a szepes-szombati erdő-társaságnak, a mely hajlandó ott kocsiszint építeni, a melyben a kocsik díjmentesen állomásozhatnak, miáltal a sétatuk bepiszkítása is elkerültetnék.

Koncz bérlő felhatalmaztatik, hogy Weber Samu választmányi tag által kijelölendő tárgyakkal a »Frigyes« menedékház hiányos berendezését kiegészítse.

A kalauzoknak meghagyandó, hogy a turistákat kirándulások alkalmával a lármázás elkerülésére figyelmeztessék.

Schlapal cs. és kir. százados által készített s a Magas Tátrát ábrázoló domborművű térkép 120 kor.-ért megszerezhető; intézetek 60 koronáért kaphatják.

Siegmeth Károly, a Keleti Kárpátok osztályának ügyvivő alelnöke meghívja az egyesület tagjait az osztálynak folyó évi július hó 28.-án Ungvárt tartandó és kirándulásokkal összekötött közgyűlésére.

Elnök köszönetet mondva a tagoknak szíves türelmökért és Poprád város polgármesterének a terem szíves átengedéseért, a gyűlést berekeszti.

Dr. Münnich Aurél, s. k.

elnök.

Nikházi Frigyes, s. k.

titkár.

A Magyarországi Kárpátgyesület 1901. évi előirányzata.

Bevételek:

I. Tagsági díjak.

	Korona
25 központi tag után 1900-ra	100.—
1000 » » » 1901-re	4000.—
Egri Bükk osztály 1900-ra	96.—
Lőcsei » »	200.—
Zólyom megyei » »	140.—
Egri Bükk » 1901-re	96.—
Gölniczvölgyi » »	40.—
Iglói » »	108.—
Keleti Kárpátok osztálya 1901-re	568.—
Liptói » »	60.—
Lőcsei » »	200.—
Sziléziai » »	1292.—
Zólyom megyei » »	140.—
	7040.—

II. Kiadványok és hirdetések.

Kiadványok eladása	100.—
Jelvények »	40.—
Tagokmányok »	10.—
Hirdetések	240.—
	390.—

III. Adományok és kamatok.

Adományok Tátratelek részéről	200.—
Alapító tőke kamatja	270.—
	470.—

IV. Különféle bevételek.

Frigyes-menedékház bérlete	440.—
Pénztári maradék 1900-ból	340.—
	780.—
Összes bevétel:	8680.—

Kiadások:*I. Kezelési költségek.*

Tiszteletdíjak	1000.—	
Iroda lakbéré, takarítása	320.—	
Nyomtatványok	260.—	
Okmány- és levélbélyegek	160.—	
Sürgönyök, szállítás	60.—	
Utazási költségek	120.—	
Tagsági díjak beszédése	40.—	1960.—

II. Kulturális kiadások.

Évkönyv-számla 1900-ból	2400.—	
Műmelléklek	400.—	
Szerkesztői tiszteletdíj	200.—	
Évkönyv szétküldési költsége	200.—	
Párisi kiállításra	50.—	3250.—

III. Építési kiadások.

Frigyes-menedékházi részjegyek kisor- solása	400.—	
Menedékházra	800.—	
Sziléziai osztálynak a felkai-tavi — batiz- falvi-tavi út építésére	600.—	
Útak javítására	200.—	
Kalauzok segélyalapjára	400.—	
Útjelzés	300.—	
Kalauztanfolyam	200.—	
Kalauzok segélyezése	100.—	3000.—

IV. Különféle kiadások.

Kamatok elhelyezése	270.—	
Előre nem látott kiadások	200.—	470.—
Összes kiadás:		8680.—

A M. K. E. védnöke:

Frigyes cs. és kir. főherczeg ő fensége.

Tiszteletbeli elnök:

Gróf Csáky Albin ő nagyméltósága.

Tiszteletbeli tagok:

Döller Antal, Róth Márton, Siegmeth Károly, Münnich Kálmán, Benedicty I., Weber Samu, gr. Bethlen András. f

A M. K. E. tisztviselői:

Elnök: *Dr. Münnich Aurél*, országgyűlési képviselő.

Ügyvivő alelnök: *Fischer Miklós*, főgymn. igazgató, Igló.

Másodalelnök: *Róth Márton*, tanár, Igló.

Titkár: *Nikházi Frigyes*, tanár, Igló.

Pénztáros: *Marcsek Andor*, tanár, Igló.

Szerkesztők: *Lövy Mór*, népisk. igazgató, Igló és *Karoliny Mihály*, tanítókép. tanár, Igló.

Számvizsgálók: *Kompanyik Coelestin*, apátplébános, Lőcse, *Topscher György*, egyházfelügyelő, Igló, *Dénes Ferencz*, tanár, Lőcse.

Választmányi tagok:

A központi választmány tagjai: Ambrózy Albert, N.-Szalók; Arányi Antal, Igló; Bartsch Gusztáv, Hadusfalu; Beck Ede, Késmárk; dr. Chyzer Kornél, Budapest; gróf Csáky Zeno főispán, Lőcse; gróf Csáky Gyula, Kassa; dr. Csáky Károly, Podolin; Czibur Bertalan, N.-Mihály; Danhauser Rezső, Poprád; Dárday Sándor, Budapest;

Förster Gyula, Szepes-Szombat; dr. Greisiger Mihály, Szepes-Béla; Genersich Tivadar, Késmárk; Hensch Ede, Szepes-Szombat; Hoff A. mérnök, Kattovitz; Horti Valér, Késmárk; dr. Jármay László, Tátrafüred; Kertscher Sándor, Késmárk; Kulman János, Poprád; Kaltstein Ágost, Szepes-Béla; Kéler Pál, Késmárk; Kürthy Lajos, Besztercebánya; Koromzay György, Szepes-Béla; dr. Lorx Sándor, Lőcse; Majunke Gedeon, Szepes-Szombat; Máriássy Ferencz, Márkusfalva; Münster Tódor, Kassa; Oltványi Pál, Szeged; dr. Papp Samu, Alsó-Tátrafüred; Péter Kálmán, Lőcse; Ponori Tewrewk Emil, Budapest; dr. Posevitz Tivadar, Budapest; Putsch Tóbiás, Igló; Ráth Péter, Budapest; dr. Raisz Gedeon, Budapest; Soltz Gyula, Budapest; Szentiványi József, Szent-Iván; dr. Szivák Imre, Budapest; dr. Szmrecsányi Pál, szepesi püspök, Szepeshely; dr. Szontágh Ábrahám, Budapest; Terray István, Likér; Ulbrich Ede, Budapest; dr. Vécsey Tamás, Budapest; Weszter Pál, Nagy-Szalók; Weber Rudolf, Budapest; Weber Samu, Szepes-Béla; dr. Weisz Miksa, Budapest.

Az egyesületi muzeum bizottsága:

Elnök: *Wünschendorfer Károly*, Poprád.

Őr: *Danhauser Rezső*, Poprád.

Pénztáros: *Christman Tivadar*, Poprád.

Könyvtárosok: *Chodász J.* Poprád és *Lövy Mór*, Igló.

Szakvezetők: a) az állattani részben: dr. *Greisiger*

Mihály, Béla és *Husz János*, Felka;

b) a növénytanban: *Förster Gyula*, Sz.-Szombat;

Weber Samu, Béla és *Róth Róbert*, Igló.

c) az ásványtanban: *Róth Márton*, Iglón; *Szelényi Károly*, Késmárk.

Rendes tagok: Dénes Ferencz, Lőcse; Emericzy Ödön, Felka; Folgens Kornél, Igló; Hajts Béla, Igló; dr. Hankó Arthur, Poprád; Karoliny Mihály, Igló; Kulman János, Poprád; Kövi Imre, Igló; dr. Posewitz Tivadar, Budapest; Siegmeth Károly, Debreczen; és az osztályok képviselői.

A M. K. E. képviselői:

- Arad*: Kneffel Lajos, kereskedő.
Baja: Kálmán Kolos, főgymn. tanár.
Brezsnóbánya: Faykiss Nándor, gyógyszerész.
Budapest: Dr. Szőnyey Dezső. ügyvéd.
Debreczen: Szojka Gyula, keresk. akad. tanár.
Dobsina: Klein Samu, polg. isk. igazgató.
Eperjes: Szutorisz Frigyes, coll. tanár.
Felka: Emericzy Ödön, tanító.
Hunfalu: Gretzmacher Gyula, körjegyző.
Jolsva: Dr. Hensch Géza, városi főorvos.
Kecskemét: Hanusz István, reálisk. igazgató.
Késmárk: Horti Valér, bankigazgató és Kertscher Sándor, igazgató-tanító.
Kolozsvár: Dr. Genersich Gusztáv, orvostudor.
Krompach: Scherffel Nándor, ev. lelkész.
Losonc: György Lajos, főgymn. tanár.
Magyar-Óvár: Dr. Kossutány Tamás, akad. tanár.
Mutheócz: Höntz Adolf, ev. lelkész.
Nyiregyháza: Kubassy Gusztáv, tkpénztári főpénztáros.
Pécs: Notter Jenő.
Podolin: Dr. Csáky Károly, orvos.
Poprád: Wünschendorfer Károly, ev. lelkész.
Pozsony: Stromszky Emil, nyomdatulajdonos.
Rimaszombat: Dr. Szabó Károly, városi orvos.
Sopron: Bader Gusztáv, szappangyáros.
Szeged: Dr. Gaál Endre, városi tanácsnok.
Székesfehérvár: Bottka Zoltán, tkptári pénztáros.
Szepes-Béla: Weber Samu, ev. lelkész.
Szepes-Olaszi: Majunke Géza.
Szepes-Szombat: Hensch Ede, kereskedő.
Szepes-Váralja: Kirchmayer Ágost, postamester.
Bécs: Delhaes István, festőművész.
-

A Magyarországi Kárpát-egyesület, „Zólyommegyei”
osztályának 1899. és 1900. évi számadása.*

Bevétel:

Tagdíj-számlán:

Korona

82 tag 1899. évi díjai à 4 koronával 328 K.
80 » 1900. » » à 4 » 320 » 648.—

Kamat számlán:

betéti könyv 1899. és 1900. évi kamatai 97'34 745'34
egyenleg 1898. évről osztályi czélokra . . . 1001'02
1746'36

Kiadás:

Központi illetmény-számlán:

40% illetmény 82 tag után 1899. évre
kor. 131'20
40% illetmény 80 tag után
1900. évre » 128.— 259'20

Ügyviteli-számlán:

postabérek és az évi díjak beszédeseért 23'17 282'37
egyenleg mint vagyon betétben 1463'99
1746'36

Beszterczebánya, 1901. évi május hó 9.-én.

Medveczky Kornél, s. k.
egyesületi pénztáros.

Ezen számlát tételenként megvizsgálván, bevételi és
kiadási mellékleteivel összehasonlítván, mindenben meg-
egyezőnek és helyesnek találtatott.

Beszterczebányán, 1901. május 10.

Puchmann Ignác, s. k.
számvizsg. bizottsági tag.

Szilassy Kelemen, s. k.
számvizsg. bizottsági tag.

* Későbbben érkezett.

Apró közlemények.

Külföldi turistaegyesületek.

Gácsországi Tátraegyesület.

1899-ben ez az egyesület negyedszázados korát érte el. Ez idő alatt 68.627 K-t költött a Tátrára. Alapítványai 59.488 K-t, adósságai 6055'22 K-t tesznek. A központnak a Tátra galicziai oldalán 12, magyar oldalán 1 menedékháza van. — A tagok száma 2045.

A lefolyt egyesületi évben a lengyel öttavi menedékházat kibővítette; a Halas-tó mellett volt, leégett menedékház helyére ideiglenes kunyhót emelt; 9 új hidauskát épített, közülök kettőt a Rosztoka-völgyben, egyet a Biala-voda völgyében és egyet a Kosiszta alatt; kijavíttatta a rosztokai menedékházhoz, a Koszczieliszko-völgy barlangjaihoz, a Miedzianéra, a Gesialiára, a Magurában levő barlanghoz vezető s még néhány más utat; új ösvény készült a Magura alatt a Kopa-Maguráig; a Jeges-Tótól a Kozi-Vierchre vezető ösvényen 6 helyre vaskapcsot tétetett. Az egyesületet az a csapás érte, hogy Zakopanében a kaszinó (Tátra-udvar) a könyvtárral együtt leégett, a miért kártérítésül a biztosítás révén 43.210 K-t kapott, s ez az összeg teszi ki a fent említett alapítványi összeg legnagyobb részét. A bevételek és kiadások 23.866'84 K-ra rúgtak. — A 112 oldalra terjedő évkönyvet 5 drb. igen sikerült képmelléklet teszi becsessé.

A német és osztrák Alpes-egyesület.

(Deutscher und österreichischer Alpenverein.)

Úgy a tagok száma, mint alkotásai tekintetében úgyszólván első helyen áll ez a turistaegyesületek sorában, folytonosan gyarapodva, föllendülve. Zászlaja alatt Németország és Ausztria valamennyi részéből mindenféle ranghoz

és foglalkozáshoz tartozók gyülekeznek össze. Az évi jelentés idején 47.059 tagja volt, 2634-gyel több mint tavaly. Osztályai száma is 5-tel nagyobbodott s így 261-re emelkedett. Távol fekvő földön is gyökeret vert ez az egyesület, amennyiben hozzácsatlakozott a »Tsingtau« hegyi egyesület, s a »Kamerun« hegyi egyesület csatlakozása iránt tárgyalások folynak. A számszerinti gyarapodással karöltve halad az összes egyesületi czélok megvalósítása is. Az osztályokban, melyek előadások tartása által télen is ébren tudták tartani a tagok érdeklődését, eleven élet uralkodott. Gyakorlati téren szintén sok kiválólt létesítettek az osztályok. Kunyhót kunyhóval merészen épített utakkal kötnek össze, melyek lehetségessé teszik, hogy a turisták a völgybeli állomásoktól majdnem függetlenül jár hassák be az Alpok nagy részét. Az ujonnan megnyitott 7 kunyhóval ezek száma 196-ra rúg. A Zug-csúcsra épített meteorologiai tornyot ez évben adták át rendeltetésének. A vízáradások idején 43.000 márkát osztott ki az egyesület a segélyre szorultak között. Szorgos ápolásban részesült a turisztikai és tudományos irodalom is. Négy kalauz-tanfolyamot rendeztek, melyben 71 kalauz vett részt. A biztosító intézménynek 998 kalauz a tagja. A július 28.-án Strassburgban tartott közgyűlés 1901-re 307.300 M. bevételt és kiadást irányzott elő; ebből irodalmi czélokra 173.000 M., út- és menedékházépítésekre 82.500 M., kezelésre 29.000 M., különböző kiadásokra 22.800 M. jut.

Német turistaegyesületek szövetkezete.

(Verband deutscher Touristenvereine.)

A német turistaegyesületek, melyek szervezetük és munkásságuk tekintetében a céltudatos törekvés és a föladatak gyakorlatias megoldásának mintájául szolgálhatnak, összességükben szövetkezetet alkotnak, melyhez 106.487 taggal 49 egyesület tartozik. Vajon hasonló szervezkedés nem válnék-e üdvére a hazai turisztikának s a még nagyon is emelésre szoruló idegenforgalmunknak? —

A szász Svájc hegyi egyesülete.

(Gebirgsverein für die Sächsische Schweiz.)

A 3359 tagból álló egyesület XXIII. közgyűlését Hinterhermsdorfban tartotta. Bár az a terület, melynek művelésére az egyesület vállalkozott, aránylag korlátolt,

mégis — különösen más turistaegyesületekhez képest, — bő eszközökkel rendelkezik, úgy hogy 10.661 márkányi bevétel és kiadást irányozhatott elő. Az »*Über Berg und Thal*« című egyesületi folyóirat kiadásai 2800 márkát tettek ki.

Svájcz-i Alpes-klub.

(Schweizer Alpenklub.)

A klubhoz 5802 taggal 43 osztály tartozik; a tagsági díj évi 5 frc., melyhez a belépéskor 5 frc-nyi illeték járul. A központi vezetést fölváltva az osztályok végzik. Az utolsó négy év alatt az akkori vezetőség menedékházak emelésére fordította főgondját, melyekből 60.000 frcnyi-költséggel tízet épített. Az új menedékházak 1730—3423 m-nyi magasságban vannak, és valamennyi 24—35 személy elszállásolására való. Különös figyelmet tanúsított a vezetőség a kalauzügy iránt; 184 oldalra terjedő általános díjtarifát dolgoztak ki, melyben az órák és a magasságok megjelölésével 2610 csúcsról és 140 alpesi állomásról van szó. A kalauzok elméleti és gyakorlati oktatást nyernek, érdemük szerint jutalmakat, alkalomadtán pedig érdemeleket kapnak és baleset ellen biztosítva vannak. 370 kalauz együttvéve 1.255.000 frc-nyi összeg erejéig volt biztosítva. Az 1899. évi összes bevételek 40.445, a kiadások 35.580 frc-ra rúgtak. A vagyon 33.234 frc-ra emelkedett.

Francia Alpes-klub.

(Club Alpin Francais.)

A »Paris« osztály alapítása által 1874-ben létesült egyesület ez évben 25-öd éves jubileumát tartotta meg. Az örömev azonban egyúttal gyászév is volt, mivel néh. Durier Károlyt, az egyesület elnökét és a Mont Blanc híres historiographusát, aki az egyesület gyarapítása körül hervadhatatlan érdemeket szerzett, a halál elragadta. Hogy az egyesület elismerését és háláját külsőleg is kifejezze, elhatározta, hogy a Mont Blanc lábánál fölállítja Durier szobrát, s az e célból rendezett gyűjtés a hozzáfűzött várákosokat még túl is haladta.

A turistaegyesületek 1901-ben Párisban megtartott nemzetközi kongresszusának kezdeményezése innen indult ki. Két újonnan alapított osztályt ide számítva, az egyesületnek 6243 taggal 52 osztálya van. Tagszaporodás

477. A »Paris« osztály a földrajzi társaság helyiségében havonként fölolvadásokat és társas összejöveteleket rendezett, melyek az intelligens közönség körében kiváló érdeklődést keltettek. A fölolvadások »a skandináv és orosz Európá«-t, különböző hegyi turokat, a hegyi vadászkatonák kísérleteit tárgyalták, továbbá egy a Csendes Óceánról a Niagara-vízeséshez tett utazást, stb.

Szorgos ápolásnak örvendenek a tanulókirándulások, melyeket különösen a »Paris« osztály csaknem hetenként rendez a főváros környékére, azonkívül azonban Belgiumba, a svájci felföldre, s más vidékekre is. A vidéki osztályok szintén kitűntek fürge munkásságukkal. A Mont Blancot 146 turista mászta meg. Az egyesület 4 új menedékházat épített. Jelentékeny kiadást okozott az új utak építése és a régiek javítása. Több kalauzt tüntettek ki díjakkal és érdemjelekkel. A tagoknak gazdag könyvtár áll rendelkezésükre. Hegyi irodalom teremtése is gondját képezte az egyesület vezetőségének.

Belföldi turistaegyesületek.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület.

Elnöke: báró Feilitzsch Arthur, alelnökök: Sándor József, Heppes Miklós, dr. Szádeczky Lajos és dr. Herrmann Antal, főtitkár: Radnóti Dezső, titkár és muzeum-őr: Kovács Géza, főpénztáros és muzeum-őr: Merza Gyula, könyvtáros: Versényi György. Az egyesület működését négy irány jellemzi: turistasági, néprajzi, fürdőügyi és az ezekre vonatkozó irodalmi irányzat. Újabban a turisztika rokonait, a sportokat, különösen a kerékpáros sportot és a sport-játékokat is gondozásába fogadta, amennyiben erre nézve külön szakosztályt, a »Kerékpáros osztályt« alakította kebelében. 1900. évi alkotásai közül kiemelkedik két teljesen fölbútorzott menedékház létesítése; mindkettőt Alsó-Fehérvármegye területén e vármegye hozzájárulásával építette az egyesület. Az egyik, a kiseb-bik, a Pilis-tető alatt, a másik, nagyobbbszabású, Ponor község mellett áll. Nagy erővel fogott az egyesület a kolozsvári táj- és néprajzi muzeum szervezéséhez, melyet 1901-ben szándékozik fölavatni. E muzeum épülete Mátyás király születési háza lesz, a mit az egyesület szerződésileg biztosított. Legifjabb osztálya sok helyen

kerékpár-javító szekrényeket állított föl. — Az »Erdély« ez évben is derekas munkát végzett, s mellékletei: »Erdély népei« és »A mi fürdőink« közé iktatta a »Kerékpáros Turistá«-t is. — Nagy és sikeres tevékenységet fejt ki az egyesület az anyagi eszközök megszerzése körül; sorsjátékok rendezése, árucikkek propagálása által elért évi bevétele a tagsági díjakkal együtt 60,674.20 K-ra emelkedett, úgy hogy a fürdővállalatoknál fölmerült terhekből 20,000 K-t törleszthetett.

Siebenbürgischer Karpathenverein.

Tagjainak száma 1637, vagyis 57-tel több, mint 1899-ben. Ügyesnek mondható az egyesület ama újabb törekvése, hogy bővebben foglalkozik képek kiadásával. Működése területéről szkioptikon-képeket készíttetett, s ezeket külföldön is ismertette; továbbá elhatározta, hogy évkönyvét a jövőben a szöveg terjedelmének a rovására bővebben látja el képmellékletekkel. — Bevétele 8510.58 K, kiadása 7656.84 K, vagyona 23823.36 K volt. Muzeum-alapjának bevételei 13357.74 K-ra, kiadásai 1447.62 K-ra rúgtak.

Az osztályok közül a Nagyszebeni osztály működésének területét kiterjesztette, amennyiben átvette a Fogarasi osztály egyik menedékházát. Kiadta a nagyszebenvidéki turista térképet. Több oldalról pénzsegélyben részesült; a központtól 1000, a nagyszebeni ált. takarékpénztártól 4600, a nagyszebeni földhitelintézettől 1000 K-t kapott. — A Brassói osztály kiadta a »Flora der Burzenländer Gebirge« című könyvet, mely *Römer Gyula* tollából került ki. — A Segesvári osztály erejét még most is az általa megszerzett »Villa Franca« köti le. — A többi osztály működését az egyesület évkönyve nem említi.

Magyar Turistaegyesület.

Az egyesület 1899-ben fölavatta az Öttó melletti Téry-menedékházat, s ez alkalommal úgy a belföld, mint a külföld részéről számos elismerő szóban részesült. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium 200 K-nyi segélyt adott az egyesületnek, a földművelésügyi miniszterium pedig kilátásba helyezte, hogy az erdei turistautak és menedékházak építéséhez szükséges kő- és faanyagok

mérsékelt áron kiszolgáltatásával vagy a kincstári erdők területén létesítendő turistautak és menedékkunyhók építésével támogatni fogja az egyesületet. — A központ bevételei 6306·22 K-t, kiadásai 4023·36 K-t tettek ki; tiszta vagyona 5305·86 K. — *Báró Eötvös Loránd*, az egyesületnek 11 éven át volt elnöke ezen tisztségéről lemondván, helyébe az eddigi alelnököt, *dr. Wartha Vincze* egyet. tanárt, alelnökké pedig *dr. Környei Ede* ügyvédet választotta meg a közgyűlés. Ügyvivő alelnök *dr. Téry Ödön*, titkár *dr. Thirring Gusztáv*, pénztáros *dr. Klasz Pál*. A »Turisták Lapja«-t *dr. Téry Ödön* és *Petrik Lajos* szerkesztik.

Az osztályok közül kiválik a Budapesti-, a Tátra-, a Borsodi Bükk-, a Kőszegi-, a Szittnya- és az Eperjesi Jogász-Osztály. A Téry-menedékház a Budapesti Osztálynak eddig 14,000 K-jába került. — Ez az osztály évente karácsonyfaünnepélyt és fölolvásó estét rendez, továbbá diákpályaművek jutalmazására díjakat is szokott kitűzni.

Magyar Tanítók Turistaegyesülete.

Ez az egyesület a munkafelosztás elvét vallva, különösen a kirándulások szervezését és anyagi támogatását veszi föl munkakörébe. Működése látszólag a tanítóvilág körére szorítkozik, de tulajdonképen mégis általános jellegűvé válik azáltal, hogy újabban erős lendületet adott a tanulókirándulásoknak is.

A lefolyt esztendőben összesen 32 kirándulást tervezett az egyesület, melyekből azonban 13-at részint kedvetlen időjárás, részint részvétlenség miatt nem tarthatott meg. A megtartott 19 kiránduláson összesen 225 tag vett részt; nagyobb kirándulást a Balaton környékére és Olaszországba vezetett az egyesület. Különös gondját képezi, hogy a tagok számára anyagi kedvezményeket szerezzen, és most már abban a helyzetben van, hogy szegény tanulók kirándulásainak támogatására 200 K-t fordíthatott. — Az egyesület hivatalos folyóirata, a Turista Közlöny 20 ívnyi terjedelemben, 67 képpel jelent meg. Az évi kiadás 4148·70 K volt 4156·07 K bevétellel szemben, a mérleg pedig 2732·80 K tiszta vagyont mutat ki. Az egyesületnek 1122 tagja van, 335-tel több, mint egy évvel ezelőtt.

Mecsek-egyesület.

Az egyesület 1900-ban tizedik életévét töltötte be, s erre az időre önérzettel tekinthet vissza. 1890-ben 162 taggal alakult meg, ma pedig 18 örökös, 51 alapító és 642 rendes tagja van. A tagok szaporodásának megfelel az egyesületi élet emelkedése is. Mintegy 4 km-nyi utat épített az egyesület Pécs városából a környék hegyeire, s ez útvonalak mentén most már terebélyes fák és sűrű cserjék árnyékot, kényelmes padok pihenő helyet, pavilonok és menedékházak pedig védelmet nyújtanak a kirándulóknak. A környék hegyein pezsgő élet nyüzsög, a hol 10 évvel ezelőtt kiránduló alig volt látható.

Az utolsó évben az egyesület befejezte a Kardos-út pavillonjának kibővítését, följújtotta és kiterjesztette az útjelzéseket, kiadta a »Baranyamegye és Pécs város régészete« (Juhász Lászlótól), s a »Pécs és környéke« (Kiss Józseftől) című könyveket és »Pécs vidékének turista-térképé«-t (1:75.000). A tagok száma 92-vel emelkedett. Az évi bevételek 4025'37 K-ra, kiadásai 4021'54 K-ra rúgtak. Az egyesület elnöke *Kardos Kálmán*, alelnöke *Bánffay Simon*, igazgatója *Vaszary Gyula*, titkárja *Kiss József*, pénztárosa *Kiss Ernő*, mérnöke *Szmik Antal*.

1899. és 1900. évi turisztika és idegenforgalom.*

Irta dr. Posewitz Tivadar.

A Tátra idegenforgalmára vonatkozó adatokat egyfelől az ott levő nyaralók és fürdők kimutatásai, másfelől a Kassa-Oderbergi Vasútnak a nyári hónapokon át a Tátra-állomásokra szállított utasok száma tekintetéből összeállított kimutatásai nyújtják. Az első sorban említett adatok fájdalom csak megközelítő értékűek, mivel az összes nyaralók statisztikai adatait megkapni nem volt lehetséges.

A Tátra-nyaralók idegenforgalma.

	1899-ben :	1900-ban :
<i>Az összes vendégek száma</i>	29.000	30.000
ebből belföldi	15.300=53%	15.600=52%
külföldi	13.700=47%	14.400=48%
<i>Lakó vendég</i>	6.000	6.100
ezek közül belföldi	4.300=72%	4.200=69%
külföldi	1.700=28%	1.900=31%
<i>Turista</i>	23.000	23.900
ezek közül belföldi	11.000=48%	11.400=48%
külföldi	12.000=52%	12.500=52%

A turisták száma a Tátra-állomásokon.

A Tátra-látogatók száma a *Kassa-Oderbergi Vasút forgalmi kimutatása* segítségével is megállapítható. Oly állomások, a hol turisták ki- és beszállanak, ezek: Csorba, Lucsivna-fürdő, Poprád-Felka, a melyekhez még mint Barlangligetre irányuló végső állomás Szepes-Béla-Barlangliget csatlakozik. Ide tartoznak még Tátra-Lomnicz és Csorbató Tátra-állomások. Mint az előbbi években, úgy most is oly módon állapítottuk meg a Tátra-látogatók mennyiségét, hogy azoknak az utasoknak a számát, a kik az említett állomásokon az októbertől áprilisig terjedő téli hónapokban megfordultak, a májustól szeptemberig

* Az előbbi évek adatait a M. K. E. 1899-ediki Évkönyve közli.

terjedő nyári hónapok utasainak a számából levontuk. Ez adta a turisták összegét.

Ezekhez sorakoznak még a Táttra-Lomnicz és Csorbató Táttra-állomások utasai. Táttra-Lomnicz állomásán az utolsó öt év alatt 3000 és 4000 között ingadozott a forgalom, ellenben a másik állomás utasainak a száma 1018-ról (1896-ban) 3600-ra (1900-ban) emelkedett.

Ez adatok szerint a Táttra-látogatók összege 1900-ban 24.000 volt. Az utolsó 8 esztendő alatt ez az összeg 15.000 és 20.000 között ingadozott. Ezek a számok csak megközelítő természetűek. Pontosabb alapot a Táttra-látogatók megszámlálására csak akkor fogunk nyerni, ha — a mit oly régóta szellőztetünk, — a vasutat Poprádról Táttra-füredig kiépítik.

A kiszámított adatok a következők:

Állomás	1898	1899	1900
Csorba	2651	5216	5444
Lucsivna	2725	1733	1686
Poprád-Felka	7196	5057	8927
Szepes-Béla	1591	399	426
T.-Lomnicz	3939	4437	4026
Csorbató	1192	1484	3607
Összeg	19494	18326	24116

Barlangok látogatása.

A dobsinai jégbarlang, a szepes-bélai cseppkőbarlang és az aggteleki barlang látogatóinak a száma az utóbbi években 5000 és 7000 között ingadozott.

Leglátogatottabb a jégbarlang volt (az utolsó két évben 3600-on fölül); több vendége volt, mint a másik két barlangnak együttvéve. A bélai barlangnál, mely az utolsó esztendőben az 1899-edik évhez képest visszaesést tüntet föl, a nem magyarok száma már megközelíti a látogatók felét. A dobsinai jégbarlangnál ez a szám a vendégek negyedrésztét valamivel meghaladja, míg az aggteleki barlangnál a külföldiek száma még most is eltűnően csekély és csak 5⁰ -ot tesz ki. A bélai barlangnál másfél ezerre rúgott a látogatók száma; az aggteleki

barlangnál pedig 1900-ban legelőször haladták meg az első ezrest. Ezt az örvendetes szaporulatot főképen tanulókírándulások okozták; az utolsó évben 6 középiskola tett ily utat. Az egész barlangon át a látogatók felénél több (62·5%) látogató ment. Csekély még az aggteleki barlang németországi vendégeinek a száma; de itt kedvező fordulat mutatkozik abban, hogy a „pütkösdí Tátrakírándulás» több tagja az aggteleki barlangot is meglátogatta, a mi az ernyedetlen tevékenységű Tátra-körökben legjobb hírnevű dr. Otto különös érdeme.

A statisztikai adatok a következők:

Látogatók	Bélai cseppkőbarlang		Dobsinai jégbarlang
	1899	1900	1899
Magyarországból köztük szepességi budapesti	958 = 57% (292)	865 = 56% (168) (290)	2586 = 71·8% —
Ausztriából	248	336	322
Németországból	348	261	631
A többi külföldről	134	92	61
Ismeretlen helyről	—	—	—
Összeg . .	1688	1554	3600

Látogatók	Dobsinai jégbarlang	Aggteleki barlang	
	1900	1899	1900
Magyarországból köztük szepességi budapesti	2702 = 74·3% —	826 = 96% (193)	1009 = 95% (110)
Ausztriából	368	13	12
Németországból	481	9	31
A többi külföldről	91	9	11
Ismeretlen helyről	22	—	—
Összeg . .	3664	857	1063

Magas hegyek megmászása.

A Tátra-kalauzok könyvecskéibe az 1899. és 1900. éveken át 532, illetve 587 magas hegymászást jegyeztek be, a mely szám minimumnak tekintendő, mivel némelyek köztudomás szerint kalauz nélkül avagy nem jogosított kalauzzal tesznek meg utakat, a melyek föl nem jegyeztetnek.

A magas hegymászások között 1899-ben 396 csúcsmászás és 133 horhosáthágás, 1900-ban ellenben 451 csúcsmászás és 136 horosáthágás volt.

A magas hegymászók egynegyede (26%, illetve 28%) magyar, felénél több (60%) német és 14%-a, illetve 12%-a más külföldi volt.

Mint az előbbi években, úgy most is a Tengerszem-csúcs foglalja el az első helyet, s a könnyen elérhető csúcsok közül a Kis Vízoka volt a leglátogatottabb. Ez után következett a Lomniczi-, Jégvölgyi-, Nagyszalóki- és Ferencz József-csúcs, míg a többi csúcsot aránylag kevesen mászták meg.

A horhosátjárók között a Lengyel-nyereg volt a legkedveltebb. Ritkán látogatják meg a Liptói-Tátrát és még ritkábban mennek át a nyugati átjárókon, hogy a Koszcieliszka-völgybe vagy Zakopanéba jussanak.

A különösebb turok közül 1899-ből a következők említendők: egy gerinczvándorlás a Kis Vízokától a Bibircsig, leszállás a Nagy Tarpataki-völgybe; egy-egy út a Fecske-toronytól a Lomniczi-csúcsra, a Tátra-csúcsról a Tengerszem-csúcsra a Poprádi-tóhoz való leszállással, a Szekrényes-völgybe vezető útról a Nagyszalóki-gerinczre és leszállás a Rejtett-árokban a Nagy Tarpataki-völgybe; a Sziléziai-háztól a Vöröspataki-toronyra és le a Nagy Tarpataki-völgybe.

1900-ban a következő kiválóbb turokat tették meg: a Lomniczi-csúcs megmászása az Öttő felől; a Fecske-torony megmászása annak déli lejtője felől; a Jégvölgyi-csúcsból a Markazit-toronyig vezető gerincz bejárása; a Nagy Tarpataki-völgyből a Vörös-padkán át a Nyereg-völgybe az Öttőhöz; az Öttőtől a Kis Nyereg-hágón át a Varangyos-tó völgyébe és végül a Lomniczi-csúcs megmászása a Zöld-tó felől, ugyanaz az út, melyre elsőül Fröhlich Dávid 1615-ben vállalkozott, és a melyről id. Buchholz György azt állította, hogy azt sziklaomlások miatt most már nem lehet megtenni.

A kalauzok könyvecskéiből összeállított egyes adatok a következők:

1. Csúcsmászások.

C s ú c s o k	1899.					1900.				
	Magyarország	Ausztria	Németország	Egyéb külföld	Összeg	Magyarország	Ausztria	Németország	Egyéb külföld	Összeg
Kis Viszoka	7	1	67	1	76	9	7	31	—	47
Tengerszem-csúcs	23	10	39	3	75	35	12	166	2	215
Lomniczi »	35	10	9	5	59	29	7	22	—	58
Ferencz József »	19	7	18	2	46	14	3	7	1	25
Nagyszalóki »	17	1	21	—	39	16	3	12	—	31
Jégvölgyi »	7	5	14	4	30	8	2	8	—	18
Oszterva	3	—	11	—	14	3	—	9	—	12
Tátra-csúcs	2	—	8	2	12	—	—	5	—	5
Birbircs	2	—	5	1	8	2	4	3	—	9
Kriván	—	2	6	—	8	—	1	7	—	8
Svinicza	1	—	3	—	4	—	—	—	—	—
Furkóta-csúcs	—	—	4	—	4	—	—	—	—	—
Glatki	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—
Zöldtő-csúcs	—	—	3	—	3	11	—	1	—	12
Tupa	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—
Koncsisza	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—
Késmárki-csúcs	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Fecske-torony	—	—	—	2	2	2	—	—	—	2
Vöröspataki-torony	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Varangyostó-csúcs	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Vöröstő-csúcs	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Középső Vöröspadka	1	—	—	—	1	—	4	—	—	4
Nagy Morgás	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Hegyes-torony	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2
Középorom	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Kamenisza	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Összeg	122	36	217	21	396	129	45	274	3	451

2. Szorosátjárások.

Szorosok	1899.					1900.				
	Magyarország	Ausztria	Németország	Egyéb külföld	Összeg	Magyarország	Ausztria	Németország	Egyéb külföld	Összeg
Lengyel-nyereg	7	8	54	2	71	23	7	70	—	100
Kopa-nyereg	8	4	15	—	27	6	2	2	—	10
Zavrat	1	2	11	—	14	—	1	8	—	9
Rovátká	1	1	7	1	10	—	—	5	—	5
Koprova-hágó	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—
Kamenisztá-hágó	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—
Lorencz-horhos	—	1	2	—	3	—	—	—	—	—
Vadorzó-horhos	1	—	—	—	1	5	—	1	—	6
Tycha-szoros, Lilijove-hágó és Zakopane	—	—	1	—	1	—	1	—	—	1
Zöldtő-horhos	—	—	—	—	—	4	—	—	—	4
Csubrina- és Koprova-hágó	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Összeg	18	16	96	3	133	38	12	86	—	136

A Magas Tátra Schlalpal E.-féle domború térképe.

Schlalpal E. cs. és k. kapitány és a háromszögelő bizottság tagja azon nehéz, de egészen korszerű föladat megoldására vállalkozott, hogy a Tátra uj, eredeti térképe alapján a Tátra domború térképéhez $\frac{1}{25\,000}$ mértékű mintát készített, melynek sokszorosítását egy bécsi műintézet vállalta el.

E domború térkép teljesen a fönt nevezett uj térkép méreteiben készült; hossza ennélfogva 110, szélessége 72 cm. A magassági méret nagyobbodása egészen jelentéktelen, előidézte a réteglemezek nem absolut egyenlő vastagságától, és csak $\frac{1}{1\,25}$ -ot tesz ki, úgy hogy magasságbeli eltorzítás nem látható. A 2600 méter magas csúcsok ennélfogva körülbelül 13 cm.-nyi tengerszín fölötti magasságot tüntetnek föl rajta.

Ez a térkép teljesen az eredetiben földolgozott területet foglalja magában és ennélfogva keleten Felső-Erdőfalváig, délen Gerlachfalváig, nyugaton a Kriván és a

Velka Kopa nyugoti lejtőjéig, éjszakon a bélai mészhégyek és a Woloszyn-láncz északi lejtőjéig ér.

A kivitele ennek az alúl vajt reliefnek minden tekintetben sikerült, mivel gondos módon, nyomról nyomra követi a híres, eddig egész Európában fölül nem múlt eredeti Tátraterkép minden vonását és részletét, és az impozáns Tátrának meglepő hű képét állítja ekképen szemünk elé! A Tátra ismerője, kivált a szakszerű orographus, ki egy hegyi dombormű természetű előállításának nehézségeit méltányolni tudja, fokozódó érdeklődéssel szemléli e valóban remek Tátra-reproductiót, és csak azt sajnálja, hogy nem az egész, minden oldalról mélyedésektől körülhatárolt Tátra-hegységet tanulmányozhatja ilyen domborművű térképen, a mint nagy sajnálatunkra maga az új eredeti térkép is, mely domborművünknek alapul szolgált, e hegység képének csak töredéke, bár igaz, hogy a legjelentékenyebb és legjellemzőbb része.

Hegységünk legföltünőbb, legsajátosabb vonásai azonnal szembe szöknek rajta. Először is a rendkívül élesen metszett fő- és mellékgerinczek, melyek finom csúcsokra és élekre tagozódnak s a melyekből a főemelkedések: a Lomniczi-, Jégvölgyi- és Nagyszalóki-csúcs, a Ferencz József-csúcs, a Tátra-csúcs és Kriván stb. hűen utánzott alakjai kiválnak. Aztán az ezen éles gerinczvonalak közé sülyesztett sziklavölgyek felső végeinek széles, czirkuszformájú, meredekfalú katlanai és alsó végeinek hosszú, keskeny torkolatai! Ez utóbbiak alatt végül a széles, jellegzetes sánczalakokban és csermely-átjárta barázdákban a jégkorszakbeli moraenatómegek terülnek el.

A dombormű sokszorosítása valamint anyaga a jelzett bécsi műintézetnek titka. Alkalmasint fémből préselték a térképet, azonban fehér bevonata azt a hatást kelti, mintha ez gipszből való volna.

A térkép bemutatása alkalmával a táborkari főnök, ki a »szép Tátrának« eme föltünően pontos és jellemző reprodukálásáért Schlupal E. kapitánynak írásbeli elismerését juttatta, valamint József, Frigyes és József Ágost kir. herczegek ő fenségeik is, kik évenként fölkeresik Tátránkat, egy-egy példányt kegyesen elfogadni méltóztattak.

Egy példány ára intézetek, egyesületek és egyes szakférfiak számára 60 korona, egyéb Tátrakedvelők számára pedig 160 korona.

A Tátra minden kedvelője, kivált a kiket ezen hegységhez mint birtokosokat vagy Tátranyaralók tulaj-

donosait közelebbi érdek fűz, ezen domború térképpel valóban különleges, a hegységet úgy szólván egy pillantásra bemutató szoba- és szalondíszít nyér, melylyel magamagának, családjának, valamint magán- és fürdővendégeinek a legtanulságosabb mulatságot és örömet szerzi meg.

Esetleges megrendelések Schlalpal E. kapitány úrhoz (Bécs, III/4, Haupstrasse, 159.) intézendők.

Dénes Ferencz.

Kincskeresők irata.

Alábbiakban közöljük egy kincskeresőnek 1692-ben tótul írt utasításait, melyekben fiának a Kárpátokban elrejtett kincstárt fölfedez. *Róth Márton* gimnáziumi tanár úr birtokában lévő eme kézirat igen jellemzi az akkoriban nagyszámú aranykutatók gondolkozásmódját.

A szerk.

1832. esztendőben,
a Kárpát-hegységről van írva.

I m a.

Háromszemélyű mindenható Istenünk! Teremtő, ki nekünk szent védőangyalaidat adád, hogy testünket és lelkünket megvédjék a haláltól; add, hogy útunkat jó egészséggel megkezdhessük és avval vissza is térhessünk. Ezt kérjük szent neved és a te szent háromságod: Atya † Fiu † és Szentlélek †-tól. Amen.

Lásd, ez valódi híradása ama rejtett boltozatnak, melyet *Tor Jakab* 1692-ben leírt. Szeretett *Jakab* fiának ez iratban atyai jóakarattal adja tudtára, hogy Magyarország Kárpát-hegységének szepesmegyei részében egy boltozat van elrejtve; ezt néhány jó és istenfélő ember föltalálta.

Tudd meg, hogy Isten azon kegyben részesített, miszerint egy embert jelölt mellém, ki engem ama kincstárba bevezetett. Ebből én egy darab 100,000 tallér értékű aranyat hoztam.

Kedves fiam és édes leányom! végrendeletemben arra kérlek, adjatok belőle a szegényeknek és magatok is éljetez belőle úgy, amint azt az Isten elrendelte.

Ha netalán magad is kívánnál oda elmenni, titokban el kellene vinned egyik jó és istenfélő emberedet is. Hiszen mindenki szeretne gazdagodni és rossz életet élni; ez azonban üdvösségébe kerülne, mert a gazdagoknak a bűnhöz és féktelenkedéshez a legnagyobb hajlandóságuk van.

Ha tehát, kedves fiam, menni akarnál, keresd föl Szepes megyében Késmárk városát, onnan menj Bélára és majdan a víz mentén a Tátra-hegység belsejébe s onnan tovább egészen odáig, hol a víz a Tátrát elhagyja; ott a Keresztvízen (Križova voda) egy gyalogösvény vezet át, a víz balról marad. Te csak menj az ösvényen egy réten át, míg két domb között fekvő völgyecskébe jutsz, melyben a víz kicseperereg. Ennek neve »A három kúthoz« (ku trum studnom), onnan egy ösvény törpefenyő között (prez drevo male) vezet, míg csak egy magas hegyhez nem érsz; ezen van egy tárna, a melyből víz csurog. Ez a tárna sokakat, kiknek helyes utasításuk nincs, félrevezet, mert az illetők azt hiszik, hogy ezen hegyben volna az a titkos kincstár. Pedig a hegybe vezető folyóban semmi sincsen, bár a sziklákon sok mindenféle jel van kivésve. Többek között egy emberfej, egy kéz, egy kereszt, egy hold, hat csillag; a másik oldalon pedig három kéz együtt, három fej együtt, három kereszt együtt, tizenkét csillag egymás mellett és a következő betűk: »I, I, M, C, Z, Z, S, N, P, V.« Eme jelek a vízen át vezetnek, mely balfelől nem is oly mély; később erdőbe jutsz, melyben majd sziklát találsz s azon rajta tűzhelyet; a szikla nagy és kopasz; mi idegenek ezen töltöttük az éjszakát. Innen ismét rövid ideig törpefenyőn (Drevo drobne) át vezető ösvényen fogsz menni két puskalövésnyire, ott találsz majd egy fát, melyen V betű van kivésve; ezután eljutsz egy kis rétre, melyen az ösvénynek nyoma vész; csak szeld át rézsutosan ezt a rétet és eljutsz egy kis halomhoz, mely csak két kódobásnyira van. Ott újra megtalálhatod az ösvényt; ezt taposd, a míg csak tart; ha ismét eltűnik, keresd a folytatását dél felé egy kódobásnyira.

Ez majd elvezet egy sziklához, mely oly magas, mint egy szénaboglya; ezen sok mindenféle jel van; itt vigyázz, hogy majdan visszatalálhass. Továbbhaladva eljutsz egy kis halomhoz, melynek tetején kicsiny rétecske van,

számos fával benőve; ezen ültem én barátaimmal és pihentem. Innen három kis hegycsúcs között meredeken leereszkedel; az út csupa sziklába van vájva, a járás azonban igen kellemesen esik rajta; ez levezet egy síma sziklához. Innen már láthatod majd ama magas sziklát, melyen egy barátalakú szobor áll; az alaknak úgy a fején mint a nyakán korongja van; ott van már ama boltozat jele. A szikla igen magas; ha a nap fölkel, sugaraival először ezt a barátot éri. Vigyázz! két lövésnyire innen széles kő van egy nyílás fölé helyezve; ezt a követ emeld föl, rajta egy emberi alak van bevésve. Ezen lyukban hosszú folyosóra akadsz, ezen jársz végig és törpefenyőhöz jutsz, mely között másik nyílás van elrejtve. Ezen piros kő fekszik, emeld azt föl és belejutsz egy pinczeszerű üregbe; ebben találsz majd egy csákányt, egy írtókapát és egy ásót; ezekkel túrd föl a homokot, hát találhatsz benne dió- vagy galambtojás nagyságú fekete cserepeket és ezekben a legjobb aranyat. Ha ezekből nem vinnél, térj vissza ama sziklához, melyen a barát áll; a szikla alatt van a nyílás, a szikláról pedig a víz sűrű zsinorfüggönyként csurog lefelé. A vizet ugord át s bújj bele a lyukba, ott gerjeszsz tüzet. Itt a sziklák úgy csüngenek, mintha nyomban leszakadnának; e miatt azonban ne aggódjál. Van ott több kisebb-nagyobb lyuk, te azonban csak abba menj, a mely 20 öl magas, ott úgy járhatsz, mint egy pitvarban; abban találsz majd egy ládát arannyal és a között különböző drágaköveket fekete cserepekben. Ezekből azonban ne végy, nincs, aki azokat tőled megvásárolná; a ládából már levághatsz annyit, amennyit csak elbírhatsz; magam is levágtam és elvittem 100,000 értékűt. Ezen üregtől jobbra ismét egy másik van kövekkel elzárva; húzd ezeket félre és úgy mehatsz be, mintha egy pinczébe mennél. Itt most különféle dolgokat látsz: 2 nagy darab aranyat, ezekből azonban ne végy, mert az nem jó arany, hanem menj 2 lépcsővel magasabbra, ott találsz egy vasajtót s abban egy kulcsot; ezzel nyisd ki a lakatot, de a kulcsot ne húzd ki. Itt ereszkedjél le térdedre és adj hálát Istennek, hogy téged eme boltozatba juttatott és ily szentségeket látnod engede; imádkozzál, hogy oly szerencsésen vissza is térhess, mert tudnod kell, hogy eme szentség minden gazdagságnak szülő-anyja. Van ott 12 ezüst oszlop, melyeken az egész boltozat nyugszik, a közepén pedig egy arany oszlop, mely körül tiszta aranyból vert 12 barátalak áll. Ezek között van egy tiszta kristály, mely

az egész termet napként bevilágítja. A fal tiszta márványból áll, melyet rubin, gyémánt, karbunkuluskő, zafir és nagy gyöngyök díszítenek. Utóbbiakból vehetsz, a mennyit csak akarsz, csak a szobrokat ne bánts, ha sokáig kívánsz élni, mert azok isteni szentségek s akkor keletkeztek, mikor Krisztus Urunk megszületett. Van ott még egy másik boltozat is, én azonban abban már nem voltam, csak a társaim mesélték, hogy ott különböző állatokat és madarakat láttak aranyból kiverve a padlón heverni, valamint oly darab aranyakat, mint egy dió vagy tojás; ezekből is vehetsz, a mennyit csak elbírsz. Csak az előbbieket ne bánts, mert nem volna nyugtod ama szellemektől, melyeknek neve »murone sipsone«; ezek kormányozzák az egész Tátrát. Ha olyas valamit megmozdítanál, a mi tiltva van, nyomban elsüllyednél; ha pedig máskor eljőnnél ezekért, mindent újra itt találnál, amit csak valamikor is elvittél volt. A kulcsot ne húzd le, hanem hagyd, a mint találtad.

Ereszkedjél le térdedre és mondj hálát az Istennek, hogy onnan szerencsésen kiszabadulni megsegített. Ama gazdagság azonban ne szolgáljon büszkeségre és rosszaságra, hanem tiszteld Istenedet, segítsd felebarátodat, adj alamizsnát és tégy jót.

Vigy magaddal lámpást, gyertyát, tüzet, egy jó, 20—30 öl hosszú kötelet, egy kést, egy baltát és vagy 100 rőf spagátot! mindezekre szükséged leend.

Május 6.-án.

A tátrai Buchholz-tavak és a Fuchs-tó.

A ki a *Nagy Tarpataki-völgyet* annak legfölsőbb völgykatlanáig végig járja, nem hagyja el kielégítetlenül ezt a gyéren látogatott helyet.

Már a *Kalántormás-tavaktól* (Schnittlauchseen) pillantjuk meg ama völgykatlan keretét, melyben szétszórt csoportokban több tó terül el; ezeket a magasabban fekvő *Omladék- és Jeges-tó* kivételével a »Nagy Tarpataki-tavak« gyűjtő neve alatt ismerik. Utunknak nincs oly pontja, melyből az összes »Nagy Tarpataki-tavak«-on egyszerre végig lehetne tekinteni.

A legfölsőbb völgykatlan előterében füves kúp tűnik elő, melyet a Kalántormás-tavaktól fél óra alatt elérünk.

A mint a kúp kis behorpadását megmáasztuk, mindjárt lábaink előtt elterül az első és legnagyobb tó; és e helyről élvezhetjük a legjobb áttekintést magára a fegfölsőbb völgykatlanra. A völgytágulatot jobb felől a Vörös-padka meredek falai, a Varangyos-csúcs és egy a Rovinka-völgybe vezető széles gerincz, a Vámkő környezik. A Vöröspataki-toronytól a völgy talpához részben zöld szőnyeggel takart gerincz húzódik le, melynek bal oldalán sziklaszurdok vezet a Rovátkára.

Már most e gerincz jobb oldalán, kis mélyedésben egy öt kis tavacsikából álló tócsoprot van, melyet az ember az első tótól hullámzatos morenatalajon átkelve rövid idő alatt elér. E tavak legutolsója egyúttal a legnagyobb is. Lefolyása kis vízesést képez, mely a második tómedenczébe bukik alá; utóbbi a harmadik tóval rövid vízmeder által van összekötve. A harmadikat ismét a negyedikkel keskeny, mély sziklarés köti össze, s ezen keresztül rohan a víz a negyedik tóba. Analog ez a helyzet ahhoz, melyet a Kis Tarpatakban levő Öt-tónál találunk; csak hogy itt miniatűr képe van előttünk annak, a mit a Kis Tarpataki-tavaknál sokkal nagyobb méretekben csodálhatunk. Az ötödik és utolsó tó a harmadiktól némileg oldalt terül el.

E tavak a törzskari térképen ugyan a »Testvértavak« névvel vannak jelezve, azonban kegyeletesebb, ha ezt a tócsoprotot a »*Buchholz-tavak*« névvel illetjük, hálás megemlékezésül és teljes méltatásául amaz érdemeknek, a melyeket az öregebb *Buchholz György* és két fia, *Buchholz György és Jakab* a XVII. század végén és a XVIII. század kezdetén mint a Tátra kutatói szereztek.

A mi érdemdús elődeink iránt való kegyeletünk jeléül volna tekinthető továbbá, ha a legfölsőbb völgykatlannak fönt említett első és legnagyobb tavát a felejthetetlen *Fuchs Frigyes* tiszteletére »*Fuchs-tó*«-nak neveznők.

Ha a legfölsőbb völgykatlan déli szélén a Hosszú-tó felé lépünk, akkor két más kis tavat érintünk, melyet már évekkel ezelőtt a híres botanikus tiszteletére »*Kitabel-tavak*«-nak neveztek el.

Tünjék tehát el a régi »Nagy Tarpataki-tavak« gyűjtőnév, helyet adva oly férfiak nevének, akik régiebb időkben kiválóképen munkálkodtak a Tátra érdekében.

Téli kirándulások a Magas Tátrába.

Müller János kiváló turista két társával és két kalauzzal április 6.-án megmászta a Jégvölgyi-csúcsot. Reggel fél négykor indultak Széplakról. A Tarajkán meglepően kevés havat találtak, s ez is oly szilárd volt, hogy itt a hósíneket elhagyhatták. A Tófalig élvezetes séta volt az útjuk. Itt, a hol nyáron a tavakból széles sziklapadokon keresztül vizek zuhannak le, e napon még keményre fagyott hófalak meredeztek. Most fölkötték cipővasaikat. Hét óra húsz perczkor a Téry-menedékház elé értek, a hol megpihentek. E helyen a tél még korlátlanul uralkodott. A hőmérő — 10° C-t mutatott. Innen a Jégvölgyi-csúcs felé nem a nyáron használatos úton haladtak, hanem a jobboldali szikláknak tartottak. A régi havat egy lábnyra friss hó fődte, mely a cipővasak fogai között fölhalmozódva gyakran visszacsúszást okozott; nagy segítségükre voltak a jégcsákányok. Későbbben a sziklatömbök közt menedéket kellett keresniök egy hirtelen támadt zivatar elől. A Kőparipához fölvezető gerincz ezúttal kemény hóorom volt, míg magán a Kőparipán havat alig láttak. Legnehezebb volt a jeges csúcsra való fölkapaszzkodás, ami 12 órára sikerült nekik. A hőmérő — 13° C-on állott, ami — tekintve azt, hogy szélcsend uralkodott, — tűrhető hőmérséklet volt. Esti hét órára értek ismét Széplakra. Van rá kilátásunk, hogy Müller János úr ennek az érdekes kirándulásnak a részleteit a legközelebbi Évkönyvben le fogja írni.

Tudomásunk van arról is, hogy *Eggenhoffer Teréz* kisasszony még e kirándulás előtt háromszor járt fönn az öt-tavi menedékháznál, a hová ápril 9.-én *Adriányi János* és *dr. Horvay Róbert* is fölment.

Szőnyey Kálmán. †

1844—1900.

Szőnyey Kálmán született 1844. évi április hó 15.-én Lőcsén. Középiskolai tanulmányait Lőcsén kezdte és kitűnő érettségivel Debreczenben fejezte be.

Azután a budapesti egyetemen szorgalmasan látogatta a jogi előadásokat és az 1867. évben ügyvédi oklevelet nyert. Még néhány évet egy hírneves budapesti ügyvéd irodájában töltött, azután pedig szíve vágyának engedve szülő városában, Lőcsén telepedett le, ügyvédi irodát nyitott és az 1870. évben megnősült.

Az ügyvédi foglalkozást nem tudta megkedvelni és azért, midőn polgártársai bizalma a városi főjegyzői állással kínálta meg, a város szolgálatába lépett; az 1883. évben közlekedéssel egyhangúlag polgármesterré választott meg.

Akkor vette kezdetét fáradhatatlan, áldásdús tevékenysége, mely mindenre kiterjedt, a mi képes volt Lőcsé városának felvirágzását és jövőjét biztosítani. Elődei mulasztásait rövid, nem egész két évtized alatt lázas sietéssel, de mindenkor nagy körültekintéssel pótolta.

A nehéz munkából, küzdelemből az oroszlánrész neki jutott; ő volt a legbátrabb, leglelkesebb előharczoja a haladásnak; nem csüggedett soha és türelemmel lelkesítve, szülő városa iránti rajongó szeretete által vezette mindenkor sikerült terveit megvalósítania. És a sikert legtöbbször nemcsak annak köszönhetette, hogy szigorú kötelességérzettel munkálkodott, hanem annak is, hogy a küzdelembe szívének egész szeretetét és melegét belevitte.

Nem volt köz- és társadalmi életünknek oly mozgalma, melyben — ha ugyan nem ő idézte elő, — a legtevékenyebben részt nem vett volna.

Imádtá a természetet, és szenvedélyes vadász lévén, mikor csak tehette, fölkereste az erdőt és ott mennyi szép terv fogamzott meg sohasem pihenő, folyton csakis köz-

ügyekkel foglalkozó agyában! Ezek a tulajdonságok kapcsolták őt egyesületünkhöz.

Nagy elfoglaltsága daczára is elvállalta Dr. Roth Samu halála után a Magyarországi Kárpátgyesület ügyvivő alelnöki állását és vezette ezen egyesület ügyeit egész odaadással az 1889. évtől 1891. évi augusztus 2.-áig; és ha nem is sikerült e rövid idő alatt korszakot alkotó tetteket végrehajtania, annyi bizonyos, hogy nagy tudásával, általános műveltségével nagyban hozzájárult az egyesület megszilárdulásához és jövőjének biztosításához.

Nagy alkotásai, melyeket Lőcsén létesített, u. m. a városi köztér sétányszerű rendezése, a lőcsevölgyi h. é. vasútnak s a gyalogsági nagy minta-laktanyának építése, a vízvezeték és az állami kertmunkásiskola létesítése, a kir. áll. főreáliskola s a kir. törvényszéki palota építése és az áll. felsőbb leányiskola számára a közel jövőben új épületnek biztosítása mind az ő áldásdús tevékenységének fényes eredményei, melyek emlékét kitörülhetetlenül vés-ték e város történetének legragyogóbb lapjaira!

Életének utolsó éveit nagy szenvedések között töltötte; súlyos gyomorbaja végre is elviselhetetlenné vált, és ettől szabadulást Bécsben egy hírneves műtőnél kere-sett, de — fájdalom! — már nem volt segítség számára, és 1900. évi december 18.-án a műtét után következő napon kisenvedett.

Megható és a közügyeket ért nagy veszteséget hűen ecsetelő szavakban búcsúzik tőle a Lőcsén megjelenő »Szepesi Hírnök«, midőn ezeket mondja: »De csakugyan nincs többé Szőnyey Kálmán? Nem jól mondtuk; a klasszikus kor költőjével ő is teljes joggal mondhatta magáról: »Non omnis morior«; az olyan emberek, mint Szőnyey Kálmán nem halnak meg. Nem látjuk ugyan többé jóságos arczát, mosolygó szemét, nem halljuk többé rokonszenves hangját, ékes szavát, de emléke, szelleme élni fog, míg e város áll, mely bölcsője volt és most sírja is, s melyen kívül e nagy világon nem kellett neki hely!«

Felejthetetlen emlékét kegyelettel és szeretettel őrizni fogja a hálás utókor!

Fleischhacker Lajos.

† Dr. Wagner Vilmos

titkos tanácsos, egyet. tanár, a »Sziléziai« osztály tiszteletbeli elnöke.

Wagner Vilmos született 1848. évi január 14.-én a Marburg melletti Oberoffleidenben, mint az ottani lelkész fia. Miután Marburgban elvégezte volt a gymnasiumot, 1865-ben a giesseni egyetemre ment. Később ismét Marburgra tért s itt tette le orvosi államvizsgálatát. Az 1870–1871-ediki hadjárat után, mely alatt hazájában kórházi orvos volt, mint gyakorló orvos Friedbergben (Felső-Hessen) telepedett le, hogy később, 1878-ban Königshüttébe (Felső-Szilézia) költözködjék és ismét kórház vezetését vállalja magára. Itt szorgalmas és eredményekben dús tevékenységet fejtett ki, s nevét nemsokára Felső-Szilézia legkeresettebb orvosaié között emlegették. A koponya megnyitásáról hirdetett tana, valamint »A gerincoszlop és a gerinczagyvelő sérülései« című műve az egész orvosvilágban ismertté tették.

Nagy igyekezettel és éles tekintettel vett részt a baleset-törvény létesítésében; hű barátja volt a munkásosztálynak. Munkaképtelenségi- és balesetekben a hatóság s a munkások nagyra becsülték az ő véleményét. Königshüttét az orvosi tudomány egyik középpontjává fejlesztette és számos tanítványt gyűjtött maga köré.

Az állam részéről neki juttatott kitüntetések közül megemlíthjük a vörös sasrendet, a közegészségügyi tanácsosi, az egyet. tanári és végül a titkos tanácsosi címet; az utóbbit röviden halála előtt nyerte el.

Wagner kezdettől fogva nagy barátja volt a természetnek; a botanika iránti kiváló szeretetét fiatal éveitől kezdve egészen élete végéig megőrizte. Nyári üdülő-útján szabályszerűen kivonult növényező dobozával és nem egy jelentékeny adalékkal gazdagította a botanika tudományát. Az ő növénygyűjteménye Szilézia leggazdagabb enemű gyűjteményei közé tartozik. Evvel össze van kapcsolva a mi Tátránk iránt való szerete. Hányszor járta ő ezt be hű élettársával, hányszor járt benne növények után! Alig volt olyan látogatása a kórházban, hogy assistenseivel oda ne lépett volna a harmadik épület terrasszára, sóvárogva a Beszkidek felé nézve és keresve, nem látható-e a Tátra valamelyik csúcsa? Nyáron, pünkösöd idején vagy bármikor is, sohasem mulasztotta el assistenseit arra figyelmeztetni, hogy a Tátráról valaha

meg ne feledkezzenek és sokszor kínált nekik kirándulásra szabadságolást. Itt még sokat lehetne megemlíteni; így azt a gondosságot, melyet a kórház kertjére fordított, a melynek minden bokráról és cserjéjéről, minden madaráról a legpontosabb tudomása volt; tavaszkor legelső intézkedései közé tartozott, hogy a seregélyek ládikáit rendbe hozzák. Gyakran sajnálkozott azon, hogy a modern ovosoknál annyira háttérbe szorul a természet, a növény- és állatvilág iránt való érzék; »nem szerezhett asszistent, a kivel a botanika dolgában valamit lehetett volna kezdeni, kivéve egyet, a ki mégis mutatott némi tájékozottságot a dolog iránt.«

Súlyos csapás érte Wagnert 1896-ban, melyet sohasem hevert ki egészen; ez az ő életvidor feleségének a halála volt. Régi mozgalmassága, régi jó kedve sohasem tért vissza teljesen.

Az 1900. év nyarán üdülő-úton megbetegedett és kénytelen volt arról hazatérni; a kezdetben beállott javulásra váratlan rosszabbodás következett és csakhamar — augusztus 7-edikének reggelén — elragadta őt a halál.

Wagner élethivatásának áldozata lőn; halála fertőzéssel függ össze, mely őt 20 évvel ezelőtt operációnál érte.

Felső-Szilézia végtelen sokat veszít a korán elköltözöttben. Az orvosi tudományban nagyszabású munkáival évszázadokat is túlélő emléket állított magának.

Wagner a Magas Tátra tájszépségeinek leglelkesebb tisztelői közé tartozott; mielőtt egy lappangó betegség az ő erejét megbénította, botanikai tanulmány-útjain ott keresett legszívesebben üdülést. Egyike volt a »Sziléziai« osztály alapítóinak; mint Felső-Szilézia szellemi középontja nagykiterjedésű hatalmával valamint egyéniségének erejével hatásosan fejlesztette azt az osztályt. A Kárpátgyesület annaleseiben felejtethetlen lesz az ő emléke, melyet azonban azok fognak leginkább megőrizni, a kik örökébe lépve az ő szellemében fognak munkálkodni. Mindezeknek a legmelegebben ajánljuk Wagner múzsaperczeinek kedvencz gyermekét!

Hoepfner Gusztáv. †

1833—1900.

Idealista, a ki a realis viszonyokkal számolni és azokat méltatni tudta; jellem, melyben nem volt hiány, folt; férfit, a kinek vezérlő csillaga az igazság, életeleme a tevékenység volt, üdülése pedig a második hazájának derekas fejlődéseért való küzdelem; mint lelkes munkása minden szépnak és hasznosnak a szó teljes értelmében töltötte be helyét. Idegenül jött közénk, és csakhamar otthoniasan érezte magát Magyarországon, melyet a szeretet tőn adoptiv-hazájává. Hűséges odaadással, szívének minden szálával csüngött hegykoszorúzott Szepességünkön, melynek szellemi és anyagi haladásáért cselekedni sohasem szűnt meg, miáltal mindazok becsülését és tiszteletét kivívta, a kik vele érintkeztek.

A legkülönbözőbb területeken kifejtett áldásdús működését e helyen úgy méltatni, a mint ő azt megérdemelte, messze vezetne; csak arra kell szorítkoznunk, hogy a Szepesség idegenforgalma körüli munkálkodását és érdemeit emeljük ki.

E mellett élete folyását is vegyük szemügyre. Bölcsője Annabergben, Szászországban ringott, a hol ő 1833. évi december 20.-án született. A közép- és kereskedelmi iskolát szülővárosában és Chemnitzben végezte. Miután négy éven át Budapesten és Bécsben volt elfoglalva, az utóbbiban letelepedett, ahol megismerkedett későbbi, még ő előtte elhunyt feleségével, Maurer Herminával; későbbben átköltözött ennek szülővárosába, Szepes-Váraljára. Ettől fogva H. életföladatának tekintette, hogy annak az országnak szolgáljon, mely neki hazát adott, annak a nemzetnek, mely őt magába fogadta, kitartással és pártját ritkító szakismerettel dolgozott az általa megteremtett szepes-váraljai takarékpénztár fölvirágoztatásán, melynek vezetését kezeire bízták. Hogy mennyire vált be egyébként is a nyilvános életben, azt az a ritka kitüntetés bizonyítja, melyben őt Szepes-Váralja polgársága akkor részesítette, mikor őt diszpolgárrá választotta. 1872-ben a hozzá intézett felhívásra a lőcsei Szepesi Hitelbank és központi Takarékpénztár igazgatójává lett.

Messzelátó, éles tekintetével fölismerte, hogy a mi természetnyekben szegény, de természeti szépségekben annál gazdagabb Szepességünkre nézve mily fontos az

idegenforgalom; és az különösen az ő fáradozásának köszönhető, hogy a lőcsei hitelbank a Magas Tátra gyöngyét, Tátrafüredet megszerezte, s azt idősebb beruházásokkal kibővítve a turista- és idegenforgalom középpontjává emelte. Az ő kezdeményezésére kell visszavezetni Tátra-Lomnicz eleganciával s minden megkövetelhető kényelemmel berendezett, ugyancsak a lőcsei hitelbank tulajdonát képező két szálloda fölépítése is. Tátrafüreden mindazoknak, a kik önzetlen módon működtek a turisztika kifejlesztése és az idegenforgalom föllendítése érdekében, a legszeretettelőbb vendégszeretetet nyújtotta. A Magyarországi Kárpátgyesület mértékadó férfiai itt mindig szabad szállásban és közérdekű törekveseik hálára kötelező támogatásában részesültek.

A tanuló-kirándulások, melyek az ifjú, fogékony keblekben a természet iránt való érzéket ébresztik föl, ő a legjobb akarral támogatva, a mennyiben ingyenes szállás és egyéb kedvezések nyújtása által igyekezett azokat lehetővé tenni. Ezáltal tettleg hozzájárult ahhoz, hogy a fiatal nemzedéket a turisztikának megnyerjük és annak apostolaivá neveljük.

A Magyarországi Kárpátgyesületért, melynek évek hosszú során át élete végéig tevékeny választmányi tagja volt, s annak céljai- és törekvéseiért minden alkalommal a leghatározottabban sorompóba lépett. És a mikor néhány évvel ezelőtt az az áramlat került fölszínre, hogy az egyesület székhelye a fővárosba kerüljön, ő volt az, a ki ez ellen az általa szerkesztett »Szepesi Hirnök«-ben a harcot fölvette s mindazoknak, a kik a Szepességnek ez önkéntes lemondásával nem akartak és nem bírtak megbarátkozni, az ő olvasott lapjának hasábjait megnyitotta. Számtalan cikkben mutatták ki a székhely áthelyezésének hátrányait s e mozgalom káros következményeit, és ezáltal a közvéleményt állásfoglalásra bírták ama terv ellen, melyet későbbben a közgyűlés el is vetett.

Annak az intézetnek a föllendítésére, melyet vezetett, legjobb tudását és ismereteit áldozta föl; mint polgár a legteljesebb mértékben érdemelte ki polgártársainak bizalmát, a kik őt a városi képviselő-testületbe beválasztották s tiszteletbeli hivatalokkal egyébként is elhalmazták; mint vallásának hű követője pedig az egyházközség szolgálataiban fáradságot és áldozatot sohasem kímélt.

És ezt a sokoldalúan munkás életet 1900. évi október 31.-én hirtelen véggel bezárta a halál. Tetemét Bécsből, a hol orvosi műtét következtében elhunyt, átszállí-

tották Lőcsére s itt november 4.-én a lakosság összes rétegeinek nagy részvéte mellett vitték utolsó nyugvóhelyére. Aldás emlékére!

Zoffcsák József. †

1822—1901.

Bimbót fakasztó balzsamos illatár, mely betöltöd Tátrafüred fölséges virányait, kit siratsz? Tajtékzó gyöngyökkel csillogó Tarpatak, kinek gyászdalát zengik csobogó, csevegő habjaid? Mosolygó, enyhe, fényes nap-sugarak, kit kerestek árnyas fenyvesek kanyargó útain? És kinek megszokott, kedves alakját nélkülözik, óh Tátrafüred fáradhatlan turistái?

A ki évről évre első volt Tátrafüreden, nem tér vissza közelek soha többé, s a ki mindnyájatoknál később hagyta el, sajnos, örökre hagyta el immár azt a megszeretett, megszokott kedves helyet, melyhez évről évre hűséges imádójaként tért vissza!

A szeretetreméltó egyénisége, finom modora, megnyerő előzékenysége által közszeretetnek örvendett Zoffcsák József Budapest kerepesi-úti temetőjében álmodik most az ő szeretett Tátrafüredjéről színes, tarka álmokat.

Zoffcsák József 1822-ben született Budapesten. A műegyetemi tanulmányokat Bécsben elvégezván, Albrecht főherczeg sziléziai uradalmában talált alkalmazást.

1848-ban a haza hívó szózatára ott hagyta jövedelmező állását, visszatért, kardot fogott s mint honvéd állott a szabadság zászlaja alá.

Majd 1875-ig működött a Tiszaszabályozásnál, míg malária-bántalmái miatt kénytelen volt Budapestre visszavonulni, a hol nagyobbára nővérénél tartózkodott. 1878-ban jött fel először Tátrafüredre, itt visszanyerte egészségét és azóta minden évben ellátogatott ide s itt maradt tavasztól őszig.

Több éven át volt egyesületünk tátrafüredi képviselője s választmányi tagja. Buzgón végezte az utak gondozását, kivált a Felkai-völgyben. Megmászta a Tátra számtalan csúcsát. Mint turista s az eget ostromló Tátra egyik legjobb ismerője annyira kivált, hogy József

főherczeg az ő gondjaira és vezetésére bízta a még akkor ifjú Ágost és László főherczegek kirándulásait.

A legutóbbi években elgyöngült már, csak kisebb sétákat tehetett, hanem azért tántoríthatlan híve maradt a Tátrának s folyton éber figyelemmel kísérte annak haladását a turisztika terén.

A mult télen influenzába esett, mely után tüdőgyulladást kapott. Ez ragadta el 1900 márczius 30.-án, 77 éves korában.

Egyesületünk legbuzgóbb tagjai egyikét, a turisták legjobb barátjukat, jóakarójukat vesztették benne, de a legfájóbb istenhozzádot inti feléje Tátrafüred, melyet benne ideálisan rajongó, hűséges barátjától fosztott meg a halál.

Béke hamvaira!

Gabos Gyula. †

1838—1901.

Fürdőigazgató volt Tátrafüreden. Hivatala, melyet 14 éven át a legszeretreméltóbb és a legelőzékenyebb módon töltött be, számtalan idegennel és turistával hozta őt össze, a kik hegységeinket fölkeresték. A Tátra e jeles ismerőjének mindenki számára volt egy-egy jó tanácsa, mindenkinek segítségére volt a turok kivitelében. A M. K. E.-nek, mely őt választmányi tagjai közé sorozta, hosszú éveken át buzgó és hűséges tagja volt, mindig készen arra, hogy annak érdekeit előbbre segítse, s hogy annak fejlesztésében közreműködjek; ezért váratlan halála sokáig kitölthetetlen űrt fog jelenteni. Január 15.-én múlt ki hirtelen halállal. Vadászaton — melynek csaknem szenvedélyesen hódolt, — fegyvere szerencsétlen véletlen következtében elsült, a seréttöltés czombjába hatolt és ott szétrombolta az ütőeret, úgy hogy néhány percz alatt kiszenvedett. A M. K. E. és mindazok, akiknek alkalmuk volt őt megismerni s így tisztelni és becsülni, kegyeletes emlékükből fogják őt tartani. Január 18.-án Felkán vitték őt az örök nyugalom helyére. Legyen csendes a pihenése!

A kassa-oderbergi vasút a Tátra idegenforgalma érdekében.

A kassa-oderbergi vasút igazgatósága évről-évre fokozódó mértékben minden lehető megtesz, még áldozatok árán is arra nézve, hogy a Tátravidék felkeresését úgy a hazai közönségnek, mint a külföldieknek megkönnyítse s az e célból nyújtott szállítási megkönnyítéseket, illetve kedvezményeket a legszélesebb körökben ismertesse.

Hogy a Magas Tátrát a bécsi és a Bécsen át utazó külföldi és osztrák közönség részére hozzáférhetővé tegye, a m. kir. államvasutakkal egyetértőleg kezdeményezése folytán az osztrák vasutakkal folytatott hosszas tárgyalások után sikerült kedvezményes körúti jegyeket Bécsből Zsolnán, Kassán, Poprád-Felkán — Budapesten át létesíteni, melyek Tátra-Lomnicz látogatását is lényegesen megkönnyítik. Azonkívül ez évadban oly közvetlen kedvezményes menetjegyek fognak Budapestről Bécsbe kiadni, melyekkel a keletről Bécsbe vagy Bécsen át Nyugat-Európába visszatérő utasok utjokat nem közvetlenül Pozsonyon át, hanem a Magas Tátra érintésével Kassa—Zsolnán át tehetik meg oly módon, hogy útjukat a tátrai fürdőkben nyolcz napon belül megszakíthatják.

Intézkedett továbbá, hogy némely németországi állomásról és pedig Berlin, Breslau, Brieg, Gleiwitz, Kattowitz, Liegnitz, Oppeln és Ratibor állomásokról közvetlen menetjegyek adassanak ki a Magas Tátrába.

Május 1.-től szeptember 30.-áig minden vasár- és ünnepnapon, továbbá minden szombaton és ünnep előtti napon igen mérsékelt menettérti jegyeket ad ki Oderberg- és Teschenről Csorbató- és Poprád-Felkára. Egy menettérti jegy ára az I. osztályon 24.80 K, a II. osztályon 14.40 K, a III. osztályon 10.40 K. A menettérti jegyek 14 napig érvényesek. A Csorbatóhoz szóló jegyekkel az utazás vagy az odamenetelnél vagy a visszajövetelnél

Csorbán egyszer megszakítható. Azonkívül félbeszakítható az utazás úgy az odamenetelnél, mint a visszajövetelnél Fenyőházán. A visszautazás csak Poprád-Felkán, Csorbatón vagy Fenyőházán kezdhető meg.

Ezen kedvezményes menettérti jegyek kiadásával Oderberg és Teschen állomásokon kívül következő nemzetközi utazási irodák vannak megbízva: ifj. Mann Ottó, Breslau, Alte Taschenstrasse 20 és Stangen Károly, Berlin.

Hasonló menettérti jegyek adatnak ki Kassa- és Eperjesről Poprád-Felka, Csorbató, Fenyőháza és Tátra-Lomnicz állomásokra; még pedig Kassáról vagy Eperjesről Poprád-Felkára egy menettérti jegy ára II. oszt. 6 K, III. oszt. 4 K. Csorbatóra II. oszt. 8⁴⁰ K, III. oszt. 6⁴⁰ K. Tátra-Lomniczra II. oszt. 7⁸⁰ K, III. oszt. 5²⁰ K. Fenyőházára II. oszt. 11 K, III. oszt. 7 K.

A Poprád-Felkára, valamint Fenyőházára szóló jegyek május hó 1.-től szeptember hó 30.-ig, a Csorbatóra és Tátra-Lomniczra szólók június hó 15.-től szeptember hó 15.-ig adatnak ki. A jegyek három napig érvényesek, kivéve a Fenyőházára szólókat, a melyek nyolcz napi érvényességgel bírnak. Az út megszakítása ezen menettérti jegyekkel nincs megengedve.

A csorbatói fogaskerekű vasúton azonkívül június hó 15.-től szeptember hó 15.-ig bármely napon leszállított áru menetjegyek adatnak ki, még pedig Csorbáról — Csorbatóra 2 K, Csorbatóról — Csorbára 1⁵⁰ K, Csorbáról — Csorbatóra és vissza 3 K, — továbbá:

Iglóról Csorbatóra és vissza	II. o. 5 ⁶⁰ K	III. o. 4 ⁴⁰ K.
Poprád-Felkáról	» »	» » 3 ²⁸ » » » 3 [—] »
Tátra-Lomniczról	» »	» » 4 ⁸⁰ » » » 4 [—] »

A menettérti jegyek 3 napig érvényesek és valamennyi személyszállító vonathoz adatnak ki.

Köszönetnyilvánítás.

A t. szerző uraknak, a kiknek a dolgozatai ez Évkönyvben megjelentek, továbbá Hajts Béla, Pollák János és dr. Rottenberg Márton uraknak egyes cikkek fordításáért, végre Róth Márton úrnak szíves tanácsai által nyújtott támogatásáért hálás köszönetet mond

a szerkesztő.

Tátra-Barlangliget

klimatikus gyógyhely és gyógyfürdő

763 méter a tenger színe fölött.

Hidegvízgyógyintézet és meleg fürdők.

Villanyos fényfürdők,

a mely új gyógymód az összes Tátra-fürdők közül egyedül csak Barlangligeten van bevezetve, külön-külön az uri és női osztályban, kitünő eredménnyel használatnak *elzsírosodás, csúz, köszvény és zsábk ellen.*

Legkényelmesebb összeköttetései vannak.

Kőszikla-forrásvíz. Ózondús, üdítő levegő a fenyvesek közt.

Az ételek és italok kiszolgáltatása a tulajdonos, Béla városa felügyelete alatt történik.

A telep, ugyszintén a látványos cseppkőbarlang, villamos világítással bírnak.

— Az árak mérsékeltek. —

HUSZ-PARK

VIZGYÓGYINTÉZET ÉS NYARALÓTELEP.

A legszebb fekvéssel a Tátra alján. Kényelemmel berendezett szobák, kitünő konyha, hamisítatlan italok mérsékelt árakkal, választékos étlap szerint, vagy teljes ellátás lakással, hetenkint 30 koronától kezdve. Turisták és tömegesen kirándulók különös kedvezményben részesülnek.

A **fenyvesparkban** az **Erzsébet-nyughelyről**, hol ő felsége a királyné is megpihent, a legnagyobb és legkényelmesebb kilitás nyílik a Magas Tátra déli lejtőire és csúcsaira.

A jól gondozott műkertből, melyben az egyes lakóházak állanak, **séta- és kocsí-út vezet a poprádi vasuti állomáshoz.**

Bármily felvilágosítással szolgál a tulajdonos

**MATEJKA VILMOS,
POPRÁDON.**

IGLÓFÜRED

klimatikus gyógyhely és gyógyfürdő

Szepesmegyében, Igló város határában, 580 m. a tenger fölött.

Évad május 15-től október 1-ig.

Nyaralóhely, meleg fürdők, fenyő- és kádfürdők.

Szobaárak 1 kor. 20 fill-től 6 koronáig

A szobaárba egy teljesen felszerelt ágy ágyneművel értendő.

— P E N S I O. —

Czélszerűen berendezett hidegvízgyógyintézet.

Vasuti állomás Igló (Kassa-Oderbergi vasut). Bérkocsi- és társaskocsi-összeköttetés. Posta- és telefon-összeköttetés az iglói távirda-állomással helyben. Távirda-állomás.

Felvilágosítással szolgál

a fürdőgondnokság Iglófűreden.

CSORBA-FÜRDŐ.

A Tatra gyöngyének nevezett eme klimatikus gyógyhely, mely a magas Tatra déli lejtőjén 1351 m. magasságban fekszik, május 15-én nyílik meg.

Ajánlható ideg- és légzőszervek bántalmainál, vérszegénység, álmatlanság és étvágytalanságnál, s mindenütt ott, a hol üdülés és erősödés kívántatik meg.

Vannak meleg- és törpefenyő-kádfürdők, hideg zuhanyfürdő, valamint a tóban uszoda. Állandó orvos, házi gyógyszer-tár, posta- és távirda-hivatal s acetilenvilágítás.

Teljes ellátás (pensio) a fűdényben személyenként és naponta 7 kor.-tól 10 koronáig.

Csorba vasuti állomástól a fürdőbe fogasherekű vasút vezet, mely június 15-től közlekedik, úgyszintén pünkösöd ünnepén négy napig.

Tatra-Fűredre bérkocsik, a Tatrai kirándulásokra megbízható vezetők állanak rendelkezésre.

Kívánatra felvilágosítással szolgálnak, vagy prospektust küldenek *Klimo*-testvérek fürdőbérlek, vagy

a fürdőigazgatóság Csorba-fűrdőn.

TARPATAK-FÜRED

vasuti állomás **Poprád-Felka**, posta- és távirda-állomás **Tátrafüred**.

A Magas Tátrában, a híres tarpataki völgyben, a **Rózsa-menház** helyén, a Tátra egyik legszebb és legimpozánsabb pontján, fél órányira Tátrafüredtől, a hatalmas Tarpataki-vízesések közvetlen közelében, 1250 méter tengerfeletti magasságban, az új Tarpatak-Füred 1901-ik évi június hó 1.-én nyílik meg.

E fürdőhely nem csak alkalmas kiindulási pont kirándulásokra a Tátra legszebb részeibe, de üdülés céljából hosszabb tartózkodásra is kiválóan alkalmas és balzsamos idegaczelosító levegőjénél, úgy magas fekvésénél fogva mint gyógyhely egyedi a maga nemében.

Az újonnan épített »Rózsa-szállóban« 24 csinosan bútorozott vendégszoba, gyönyörű kilátást nyújtó verandákkal és balkonokkal, a »Tarpatak-szálló« a vendéglővel és 3 nagyobb s 6 kisebb vendégszobával és a fürdőház állnak rendelkezésre.

Az árak a következők:

I. Az újonnan épített „Rózsa-szállóban“: szoba á 50 kr., frt 1.—, frt 1.50, frt 2.—.

II. „Tarpatak-szállóban“: Nagyobb szoba frt 1.—, kisebb szoba 50 kr.

Mindkét szállóban minden külön ágyért 40 kr.

Négy heti tartózkodásnál 10%, hat heti tartózkodásnál 15%, árengedmény engedélyeztetik. Az elő- és utóidényben az árak 25%-kal olcsóbbak.

III. **Törpefenyő-fürdők** lepedővel 50 kr.

IV. A **konyha- és pinczéről** a méltó hírnévnek örvendő bérlő, **Lux Ede** gondoskodik. Heti teljes ellátás: reggeli, ebéd négy tál étel, vacsora 2 tál étel, következőleg számíttatik:

Az elő- és utóidényben frt 10.—. A főidényben frt 12.—.

Napi jegyek: június, szeptember frt 1.60,

július, augusztus » 1.80.

Table d'hôte, menu választás szerint, frt 1.20 és frt 1.50.

Kárpát- és turistaegyesületi tagok 10% árengedményben részesülnek.

Bővebb felvilágosítást levélbeli megkeresésre az erdőtársaság nevében ad: **Hensch Ede Szepes-Szombatban** és június 15.-től kezdve

Tarpatak-Füred kezelősége.

Gabriel Adolf
borovicska kivitele
Szepes-Bélán.

— Saját főzdéje. —

Szállítja naponta posta vagy vasut útján kicsiben és nagyban a kipróbált

szepesbélai kárpáti
boróka-borovicskát.

Árjegyzék kívánatra díjmentesen küldetik.

ALSÓ-TÁTRAFÜRED

GYÓGYFÜRDŐ

1000 m. tengerszínfeletti magasságban a »Magas Tátra« szép
fenyőerdői közepén fekszik.

Évad megnyitása május hó 25.-én.

Magyarországnak első gyógyhelye, melynek fürdőháza kifogás-
talan kényelemmel és czélszerűséggel

==== **vasas lápfürdőkre** =====

van berendezve. Ezeken kívül

törpefenyő- és ásványvízfürdők.

Északi szelek ellen védve és délen szabadon, felette kedvező

⊗ **éghajlati gyógyhely hidegvíz-gyógyintézettel** ⊗

külön nőknek és külön férfiaknak épült helyiségben.

Massage-, tej- és ásványvízgyógymód.

Tiszta alpesi levegő és kristálytisza ivóvíz.

Fürdőorvos: **Dr. PAPP SAMU**, országgy. képviselő.

Gyógyjavaslatok: Különösen mindennemű idült női bántalmak,
vérszegénység és sápkór, izom- és izületi csúsz, bél- és gyomor-
bajok és mint utógyógymód más, különösen hévízfürdők után.

225 a legnagyobb kényelemmel berendezett szoba.

Kitünő vendéglő. **Pensió.** A teljes pensio az előidényben 1 hétre
20 forintba, 2 személynek 34 frtba kerül és magába foglalja a
lakást kiszolgálattal, a reggelit, a 4 tál ételből álló ebédet és
a vacsorát.

Nemzeti zenekar, kávéház, gyógyterem bel- és külföldi lapokkal,
könyvtár, croquet- és kuglizó pályák, zongora stb.

Hegyi kalauzok, hátszlovak, bérkocsik mindig kaphatók.

Tömeges kirándulásoknál rendkívüli árengedmény külön meg-
állapodás szerint úgy a lakásra, mint az ellátásra nézve.

Vasuti állomás **Poprád-Felka**, innen kényelmesen 1 óra alatt
elérhető.

M. kir posta-, távirda- és telefon-hivatal.

A gyógyfürdő a késmárki bank részvénytársulat tulajdona.

Tudakozódást vagy lakásmegrendelést az alulírt fürdőigazgató-
sághoz kérünk czímezni.

Horti Valér, fürdőigazgató.

Alsó-Tátrafüred, Szepesm.

TÁTRAFÜRED

GYÓGYHELY A KÁRPÁTOKBAN

MAGYARORSZÁGBAN.

A kassa-oderbergi vasútvonal Poprád-Felka állomástól egy órányira (1018 méter magasságban a tenger színe felett) a Magas-Tátrában, legvadregényesebb vidéken fekvő, igéző

klimatikus gyógyhely és vízgyógyintézet

a legszebb fenyves erdő közepett, a legnagyobb havasi világban, kellemes ízű savanyúvíz-forrással, ásvány- és törpe-fenyűfürdőkkel, savó- és belégzési gyógymóddal

május hó közepén nyílik meg.

Posta-, távirda- és telephon-állomás helyben, van kitünően felszerelt gyógyszertár, előkelő árúcsarnok, szivar- és dohánykülönlegességgel ellátva. Gondoskodva van kényelmes, jó lakásokról; a konyha s pincze egy kiváló pesti vendéglős, mint szakember kezelése alatt áll; közös ebéd.

Gyógyterem zongorával, kávéház tekeasztallal és hirlapokkal, kölcsönkönyvtár, kitűnő népzenekar, férfi és női tekepálya, lawn-tennis- és croquet-játszóhely kerékpár-iskola, lövölde stb. a vendégek rendelkezésére állanak.

Az előidényben (május és június hó), valamint az utóidényben (szeptember hó) lakást és ételmezést illetőleg rendkívüli árleszállítás lép életbe.

Minden nagyobb vasuti állomásról Tátrafüredre egy harmaddal mérsékelt áru tér- és menetjegyek adatnak ki. A poprádi állomáson állandóan szabott árú kocsik várják az utasokat.

Tátrafüred minden nagyobb Tátrakirándulásnak legjobb s legtermészszerűbb központjai; itt van a »Magyarországi Kárpátgyógyintézet«-nek képviselőisége is

Bővebb felvilágosítást ad a fürdőorvos Dr. Jármay László (téli Budapest), lakásokat illetőleg rendeléseket elfogad

a „Fürdőigazgatóság“ Tátrafüreden.

Félóránnyira Tátrafüredtől. a fenséges Lomniczi-csúcs tövében. kies vidéken fekszik a

nyaraló-telep Tátra-Lomnicz,

hol kényelmesen berendezett szállodában, teljes és kitűnő ellátást és lakást lehet kapni. Ugy a szállodában, valamint az újonnan épült, s fényesen berendezett „Bethlen-házban“ lakásokat megrendelhetni, s bővebb felvilágosítást kaphatni télen a Szepesi Hitelbank-nál Lőcsén, az idény alatt pedig a Tátra-Lomniczi kezelősnél Tátra-Lomniczon.

Vasuti- és posta-állomás ugyanott. — Mind a két telep birtokosa: a „Szepesi Hitelbank“ Lőcsén.

Tapasztalataim, melyeket több évi működésem alatt bécsi, német és belgiumi gyógyszerárakban szereztem, arra indítottak, hogy a dr. Kvapil orvosi utasítása szerint összeállított

kárpáti egészségi labdacsoakat

forgalomba hozzam, melyek eldugulás, nyálkásodás, étvágyhiány, gyomorbaj, felfúvódások, szédülés, fejfájás, váltóláz, aranyér, bőrkiütések, köszvény, vízkór és vesebajok ellen a legényesebb sikerrel alkalmazhatók.

Szétküldési főraktár: Friedrich János gyógyszerésznél Malaczkán, Pozsonymegyében.

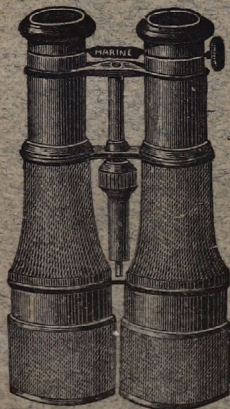
Egy skatulya ára 42 fill., egy tekercs 6 skatulyával 3 kor., nem bérmentes küldeménynél 10 fillér bélyegdíjjal több. Ha a labdacsoak árához 40 fill. mellékeltetik, akkor a megrendelt mennyiség az egész birodalomba bárhova bérmentve küldetik.

Tisztelt gyógyszerész úr! Van szerencsém felkérni, legyen szíves nekem 12 dobozzal az ön kárpáti pillulaiból küldeni, melyeknek hatásáról már meggyőződtem, s ezentúl másoknak is ajánlani fogom. — Pécskán, 1896. február hó 7.-én. Tisztelettel dr. *Temesi Rastler Ödön*, járási orvos.

Tekintetes gyógyszerész úr! Szíveskedjek újból két tekercset az ön kárpáti egészségi labdacsoiból küldeni, mert azok oly hírnévre tettek szert ezen a vidéken, hogy egy házban sem nélkülözhetik. Különösen nagyon használhatók végbélnehézségeknél és nagyon elősegítik a folytonosan ülő egyéneknek az emésztést. — Görgény-sz.-Imre, Tisztelettel dr. *Herbeth Károly*, járási orvos.

Küldjön nekünk póstautánvétellel 10 tekercset a jelesen bevált kárpáti egészségi labdacsoiból. — 1894. szeptember 2. án. Tisztelettel Vizgyógyintézet Kaltenleutgebe, dr. *Wilhelm Wintermiltz*, tanár.

Tekintetes gyógyszerész úrnak, Malaczkán. Szíveskedjek az ön által készített kitűnő hatású kárpáti labdacsoiból saját szükséguletemre 2 tekercset 12 skatulyával küldeni. Egyszerűsöd megígétem, hogy labdacsoit bámulat s hatásuk miatt gyakorlatomban mindenkinek ajánlani fogom. — Kelt Cz.-Berzelen, 1898. április 19. én. Kiváló tisztelettel *Balázs Gyula*, közsegi orvos.

Kettős utazó látcsövek,

kívül chagrin-bőrrel bevónva, feketére lakkozott foglaltványban, achromatikus objektív lencsékkel 16 kor., nagyobb alakban 20 és 24 kor.

Ugyanaz gyors használatra (a tirage rapide) 30 kor., kettős utazó látcsövek alumíniumból 30—40—50 korona.

> Távolagságmérők, zseb hőmérők, zsebaneroidok, iránytűk,

fényképészeti készülékek

művészek, műkedvelők, turisták, nyaralótulajdonosok stb. számára.

Igen egyszerű eljárás, biztos sikerrel. Nagy választék 40 kor.-tól feljebb.

Calderoni és Társa

Váci utca 30. sz. Budapest, Kishíd utca 8. sz.

Képes árjegyzékek bérmentve küldetnek.